

התנאים

מוסף בית משיח לחיילי בית דוד

תשרי ה'תשע"ח | גליון 10

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

מוסף בית משיח לחיילי בית דוד

בטאון לתלמידי התמימים - חיילי בית דוד

הקובץ נדפס בסיוע
"קרן רמב"ם"

חלוקת דולרים אחרי מעריב - ליל יג תשרי ה'תשנ"א

נערך ויוצא לאור על ידי
איגוד תלמידי הישיבות המרכזי
בית משיח - ס 770

מודפס ומופץ ע"י
מרכז חב"ד העולמי
לקבלת פני משיח צדקנו

תודתנו נתונה לאלו שעזרו וסייעו
בהוצאת הגיליון לאור:

הרב שמואל אבצן
הרב שלום יעקב חזן
הרב אסף חנוך פרומר
הרב אהרן לייב ראסקין
הרב נחמן שפירא
RebbeDrive

השתתפו בעריכת גיליון זה:

הת' אלחנן יוסף אביעד
הת' שמואל באטלער
הת' מנחם מענדל בלאנק
הת' זוסמאן גרייזמן
הרב ישראל יצחק זלמנוב
הת' ישראל ארי' לייב זלצמן
הת' מנחם מענדל לוינזון
הת' שבתי סופר
הת' שרגא פייבל הכהן פרידמן
הת' מנחם מענדל קלאפמאן
הת' מנחם מענדל שמוקלער
הרב חיים הלל שפרינגר

עיצוב ועימוד: דב משה
dbm0770@gmail.com

לתגובות והערות:
hatomimbm@gmail.com

770 Eastern Parkway, Brooklyn NY. U.S.A
טלפון: 718-773-4939 דוא"ל: ato770@gmail.com
משרד את"ה בארה"ק: 9008-261-077, *6358

בפתח הגליון

בשבח והודיה להשי"ת, בעמדנו בימים הסמוכים לראש השנה, בו יהודים מקבלים וממליכים את מלכותו של הקב"ה - "תמליכוני עליכם" - שמחים אנו להגיש את גליון "התמים" ל"חודש השביעי" - "המושבע והמשביע", גליון מושבע בשפע ותוכן חסידי ומרתק ומתוך תקווה שישביע את צימאון אנ"ש והתמימים יחיו.

ימים אלו, כבר עושים את דרכם מאות ואלפי חסידים, אנ"ש והתמימים יחיו, לעבר "חצרות קדשנו" - "בית רבינו שבבבל" - להסתופף "בצלל דמהימנותא" ולשהות בד' אמותיו הק' של "נשיא הדור" - כ"ק אדמו"ר שליט"א, מתוך אמונה ותקווה לזכות לחזות בפני קדשו בבחינת "באור פני מלך חיים".

"מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה", וגם "נהרות לא ישטפוה", מאוס לא יוכל לכבות, להשקט ולהנמיך את אהבת חסידים לרבים, את הניצוץ הפנימי שנטוע וקיים בתוככי ליבו של כל חסיד, את הצימאון התמידי לחזות בפני קדשו של כ"ק אדמו"ר שליט"א, גם לא עשרים ושלוש שנים של "העלם והסתור הכי נורא!".

מתוך תקווה וביטחון גמורים אלו, עושים את דרכם חסידים לרבי, מתוך אמונה ברורה ש"הנה זה משיח בא" הוא כ"ק אדמו"ר שליט"א מה"מ, ודווקא במקום זה של "מקדש מעט דזמן הגלות" אשר בו תחל (וכבר התחילה) התגלותו של מלך המשיח.

ובעמדנו בימים בהם נמצא "המלך בשדה" - מלכו של עולם - מתחננים ומבקשים אנו שישלח לנו תיכף ומיד ממ"ש את כ"ק אבינו רוענו - כ"ק אדמו"ר שליט"א, בהתגלותו המלאה והמושלמת לעין כל, אשר אז "יכירו וידעו כל יושבי תבל".

בעמדנו מאה ועשרים שנה לאחר הקמת והתייסדות ישיבת "תומכי תמימים", שענינה הוא לפעול ולתקן את "אשר חרפו אויביו ה' אשר חרפו עקבות משיחך", מוגשים בזאת לקט ענינים מיוחדים העוסקים בעניני הישיבה, והתלמידים הלומדים בה, הנקראים "תמימים" - מלשון שלימות.

כמו כן, הובאו מספר מאמרים "בעניני דיומא" - חודש תשרי, מתוך תקווה שתיכף ומיד "תחזינה עינינו בשובך לציון", ואז "נעשה לפניך כמצות רצונך".

ובתור הכנה והקדמה ראויה לכך מוגש גליון זה, בבחינת "המושבע והמשביע" בשפע ו"לחלוחית חסידית", שיעור ויחזק בלבבות הקוראים את ה"התקשרות האמתית" אשר נפעלת על ידי "לימוד תורתו" - "תורתו של משיח".

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!

המערכת

בברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה

מוצש"ק כ"ה אלול - יום בריאת העולם, ה'תשע"ז

ברוקלין נ.י.

אוצרות קודש

6.....דבר מלכות

12פרסום ראשון

22.....מאוצר המלך

ליקוט ייחודי ומרתק על עבודת
וחשיבות תלמידי התנאים. מוגש
לרגל מלאת מאה ועשרים שנה
להקמת ישיבת "תומכי תמימים".

34.....דרכי לימוד החסידות

לקט ייחודי של אגרות קודש מאת כ"ק אדמו"ר שליט"א בנוגע לדרך לימוד החסידות
הרצויה בישיבות תומכי תמימים, סדר הלימוד ותוכנו.

שערי תורה

48תקיעת שופר

מאמר מיוחד המבאר את מהותה של מצות תקיעת שופר לכל פרטיה, ופעולתה
המיוחדת, לאורך השתלשלות סדר הדורות.

62.....שערי חסידות

מאמר מיוחד ומרתק על מבנה ומהות נפש האדם בראי תורת החסידות.

72.....סדר העבודה

סקירה מקיפה ומרתקת על סדר עבודת כהן גדול ביום הכיפורים ועל נוסח התפילה
הנאמר ביום הכיפורים "סדר עבודה", למקורו ומהותו של נוסח זה, זמן אמירתו,
ושלל ההיבטים הקשורים בו.

88שערי הלכה

מאמר מחקרי ומקיף בנוגע ל"יום טוב שני של גלויות", החל מפסקי הראשונים'
ואדה"ז, וכלה בהוראות והדרכות כ"ק אדמו"ר שליט"א.

96.....גאולה ומשיח

מאמר מיוחד על צורת תבנית הבית המכונה בדברי הרמב"ם: "דברים המפורשים ביחזקאל", לאור שיחותיו של כ"ק אדמו"ר שליט"א.

דברי הימים

111.....הישיבה של הצמח צדק

סקירה ייחודית ומרתקת על ישיבתו של ה'צמח צדק' בעיר ליובאוויטש, והתלמידים שלמדו בה.

126.....פנינים

לקט סיפורי חסידים ושב"י אור על ישיבת "תומכי תמימים" - מוגש לרגל מאה ועשרים שנה להתייסדות ישיבת "תומכי תמימים".

140.....דברי ימי החסידים

סקירה מרתקת לדמותו של ראש ישיבת תות"ל המרכזית בסגד הרב ישראל יצחק ע"ה פיקארסקי. בקשר עם מאה ועשרים שנה להקמת ישיבת "תומכי תמימים".

גדול שימושה יותר מלימודה

152.....התוועדות

התוועדות מיוחדת ומעוררת עם הרב עקיבא גרשון וגנר ראש ישיבת תות"ל טורונטו קנדה, על עבודת התשובה, "הנחת עצמותו", והתביעה לשינוי מהותי מתלמידי התמימים בדורנו.

166.....פנים בפנים

לקט יחידויות מכ"ק אדמו"ר שליט"א לרב שלום אהרן הלוי שיחי' בלאנק - שליח כ"ק אדמו"ר שליט"א מיאמי ביטש פלורידה - המשקפות את היחס וההדרכה המיוחדים לה זכו תלמידי התמימים.

174.....מבית חיינו

יומן מפורט ומרתק מתקופת חודש 'תשרי' ה'תשל"ג המהווה אפשרות נאותה לחוש את אוירת ימים אלו ב'חצרות קדשנו', כפי שנכתב ע"י הרה"ת משה שלמה שי' לויטין.

מכתב מיוחד המתאר אירועי 'שמחת תורה' שנת 'נפלאות גדולות' ב'בית חיינו', מוגש לרגל מלאת חצי יובל שנים.

186.....הערות התמימים ואנ"ש

לקט הערות והארות שהתקבלו מגיליונות קודמים.

מה שנוגע לנו – הרי זה הרבי, שהוא
פועל אצלנו את הענין ד"יצא בבי טוב"

דבר מלכות

מתורת כ"ק אדמו"ר
מלך המשיח שליט"א

הטהרה היא דוקא בשעה שיוצא מהמקוה!?
אמנם, ברוחניות הענינים מובן הענין -
שהכניסה ל"מקוה" כשלעצמה אינה מספיקה,
כיון שהכוונה היא שכאשר יוצא מה"מקוה",
ונכנס לעולם, ומתלבש בלבושי המתברר -
יעשה שם דירה לו ית'; ואם אין בכחו שגם לאחר
היציאה מהמקוה יהי' ניכר שטבל קודם במקוה,
הרי זו ראי' שמעיקרא לא היתה הטבילה כדבשי.

ג. וזהו שתובעים מכל
אחד, שלא להסתפק
בעבודתו עם עצמו,
ולטעון "אני את נפשי
הצלתי", אלא להתעסק
גם עם הזולת, ולהתלבש
בלבושי המתברר ולקרב
אותו כו', ודוקא אז רואים
שעלתה לו טבילה, כמאמר
"אין חכם כבעל הנסיון".

ובכדי שיוכל לפעול על הזולת ולהיות
"טופח על מנת להטפוח" - צריך ליטול עמו
הרבה, היינו, ללמוד בעצמו בריבוי, ללמוד
בשופי, ועד להטביל בזה את כל מציאותו,
ובאופן שמבטל - טבילה אותיות הביטל -
ומאבד את מציאותו ("פאָרטרונקען זיך") ב"מי
הדעת", ואז יהי' לו מה ליתן להזולת.

וזהו ענין הטבילה במי המקוה - "אין מים
אלא תורה", ובפרטיות קאי על פנימיות
התורה (כמבואר בענין ניסוך המים, דקאי על
פנימיות התורה, אף שבכללות קאי מים גם
על נגלה דתורה), דהיינו, להיות שקוע בזה
כל כך ("אָזוי פיל פאָרטרונקען אין דעם"),
עד ש"מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים
מכסים", בגילוי המשיח.

א. בנוגע לענין לימוד החסידות, אמר כ"ק
מו"ח אדמו"ר, שלא נוגע ה"כמות"; יכולים
לחיות אפילו עם פתגם אחד ("אין וואָרט"),
ובלבד שיהי' הדבר בפועל, "טאַפּאַרו דאָ
פלאַחו".

אמנם, ענין זה הוא רק מצד העבודה, שעל
זה מספיק אפילו פתגם אחד; אבל מצד הענין
ד"פוצו מעינותיך חוצה", צריך להיות ריבוי
גם בכמות, היינו, שלא להסתפק בכך שידועים
מאמר אחד, עשר מאמרים, מאה מאמרים,
אלא צריכים ללמוד חסידות בשופי.

מה נקרא "בשופי"? - הרי זה כמו אדם
הנכנס למקוה, שצריך להיות כולו מכוסה
לגמרי ("אינגאַנצן פאָרטרונקען") במקוה, עד
שמציאותו אינה נראית כלל, ומה שרואים אין
זה אלא מציאות המים בלבד, משא"כ כל זמן
שרואים עדיין את מציאותו, אפילו אם בולטת
מהמים שערה אחת, אזי לא עלתה לו טבילה,
גם לא עבור האברים המכוסים במים.

וכמו"כ צריך להיות בלימוד החסידות -
כלשון הרמב"ם: "הביא נפשו במי הדעת טהור",
שיטביע בהם ("פאָרטרונקען") גופו ונפשו
הבהמית וחלקו בעולם, כך, שלא תהי' נראית
מציאותו, כיון שנעשה מכוסה לגמרי בחסידות.

ב. ונקודת הדברים - שהכוונה היא שלימוד
החסידות יפעל עליו באופן שיהי' רישומו ניכר
גם לאחר לימוד החסידות. וענין זה מרומז גם
בנגלה דתורה:

הכסף משנה מבאר בדברי הרמב"ם, "שאין
הטמא נטהר אלא בעלייתו מהמקוה, לא
בעודו בתוך המקוה".

ושואלים על זה: מה פשר דין זה ששלימות

צריך להיות ריבוי גם בכמות,
היינו, שלא להסתפק בכך
שיודעים מאמר אחד, עשר
מאמרים, מאה מאמרים, אלא
צריכים ללמוד חסידות בשופי.

וזהו ענינה של ישיבת תומכי תמימים:

עד אז ה' הסדר שבישיבות למדו נגלה דתורה, ואילו לימוד פנימיות התורה ה' ענין בפני עצמו, ללא קשר ללימוד נגלה דתורה, לימוד הישיבות.

וחידושה של ישיבת תומכי תמימים - כשהגיע הזמן לכך, שהרי "את הכל עשה יפה בעתו" שסדר הישיבה הוא שלימוד נגלה דתורה ולימוד פנימיות התורה הם ביחד, "יחדיו יהיו תמים", והיינו, שבלימוד הנגלה ניכר שהלומד למד תחילה חסידות, ובלימוד החסידות ניכר שהלומד הוא למדן גם בנגלה, שהרי "לא עם הארץ חסיד".

וזהו ענין התמימות - שישנם הן החיצוניות והן הפנימיות בשלימותם.

. . והנה, בה"עשר גליות (ש)גלתה שכינה" שחוזרים ונשנים מזמן לזמן ומדור לדור - ישנם גם הגליות שגלתה תומכי תמימים (כדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר), עד שנתייסדה ישיבת תומכי תמימים בחצי כדור התחתון, לפני ח"י שנה, בשושן-פורים.

וע"פ האמור לעיל - הרי הכוונה בזה שלא יהי' רק באופן של "תורה אור", אלא באופן ש"ליהודים היתה אורה", לשון מפעיל, היינו, לפעול ולהמשיך "תורה אור" בכל מקום שהשפעתו וידו מגעת.

ובענין זה אין שליטה למדידות והגבלות הזמן:

מהחילוקים שבין נגלה דתורה לפנימיות התורה - שנגלה דתורה, כיון שעוסקת בבירור עניני עוה"ז שהרשעים גוברים בו וכו', ולכן נקראת בשם "עץ הדעת טוב ורע", הרי היא מדודה בהגבלות העולם; משא"כ פנימיות התורה שנקראת "אילנה דחיי", "עץ החיים", שעז"נ "וחי לעולם" - הרי מצד עצמה היא למעלה מעץ הדעת טוב ורע, אלא שממנה נמשך גם ב"עץ הדעת", ועל ידו גם בעניני העולם, שגם בהם יומשך ענין החיות, וחיים נצחיים.

ומזה מובן גם בנוגע להחידוש של תומכי

בנוגע לכבוד אביו וכבוד אמו, הדין הוא, שכבוד אביו קודם, מפני שהוא ואמו חייבים בכבוד אביו.

ועפ"ז נשאלת השאלה בנוגע לכבוד אביו וכבוד זקנו - מהו הטעם שכבוד אביו קודם, דלכאורה צריך להיות כבוד זקנו קודם, לפי שגם אביו חייב בכבוד זקנו?

והתירוץ על זה - שנוגע לאדם מה שקרוב אליו יותר.

ובנוגע לענינו:

מה שנוגע לנו - הרי זה הרבי, שהוא פועל אצלנו את הענין ד"יצא בכי טוב".

יקויים איפוא היעוד "הקיצו ורננו שוכני עפר", והוא בתוכם, והוא יוליכנו בעגלא דידן אל הגאולה השלימה.

ובכדי למהר זאת - צריכים ללמוד חסידות בשופי, לא רק ביום חמישי וביום ששי, אלא גם בכל

יום, ועד כלשון הרמב"ם: "הביא נפשו במי הדעת טהור", ואז - "יצא בכי טוב", "לך לך מארצך גו", היינו, שיצא מכל הענינים כו', ויקויים בו "עולם חדש ראה".

והיינו, שהתורה שילמד, תגלה את שרש הנשמה, כפי שהיא בשרשה קודם הצמצום, עד לבחי' שם ואור הכלול בעצמותו, ועד להעצמות ממש (כמשנת"ל בהמאמר), ואז, כמאמר הבעש"ט, העצם כשאתה תופס במקצתו אתה תופס בכולו - שזהו תוכן השמחה דשמע"צ ושמוח"ת, שנעשה היחוד דהקב"ה ובנ"י, מלכא וישראל בלחודוהי.

ולאחרי כן נעשה הענין ד"יעקב הלך לדרכו", שיוצאים מה"מקוה" לעולם, ושם פועלים שבכל מקום יתגלה ויורגש ש"אין עוד מלבדו", והיינו, שענין זה יורגש בעוה"ז הגשמי, למטה מעשרה טפחים.

(שיחת ש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון (התועדות ב), ה'תשי"ז - סעיפים מט-נג)

אמנם, ישנם אלו הטועים ואומרים שענין זה ה' לפני ח"י שנה, וכיון שמאז עברו כו"כ שנים, אזי נעשה בזה ענין של שינוי או ענין של חלישות ח"י.

תמימים - שלימוד פנימיות התורה יהי' באופן שיומשך גם בנגלה דתורה, ועי"ז גם במעשה המצוות, ועי"ז גם "בכל דרכיך דעהו" - שענין זה הוא למעלה מהשינויים של זמן ומקום, שכן, מדידות והגבלות הזמן והמקום אין להם שליטה על "אילנא דחיי".

אמנם, ישנם אלו הטועים ואומרים שענין זה הי' לפני ח"י שנה, וכיון שמאז עברו כו"כ שנים, אזי נעשה בזה ענין של שינוי או ענין של חלישות ח"ו.

והמענה לזה - מ"ש בירושלמי על הפסוק "כי לא דבר ריק הוא מכם", "ואם הוא ריק, מכם הוא, למה שאין אתם יגיעין בתורה" (כי בתורה אין דבר ריק):

אם אכן ישנם ענינים של חלישות - הרי זה "מכם" מצד המקבלים, ואין להם לתלות את החסרון בענין נעלה יותר.

ועוד זאת, שאצל המקבלים גופא - אין זה מצד הפנימיות שלהם [כמדובר לעיל (סכ"ד) פס"ד הרמב"ם שמצד פנימיותו רוצה כל אחד מישראל לעשות רצונו של הקב"ה - כפי ש"גלה סודו אל עבדיו הנביאים", רבותינו נשיאינו, כולל גם הענין העיקרי דהתייחסות ישיבת תומכי תמימים], כי אם מפני שיצרו הרע אנסו, ולפעמים הרי זה באופן ש"תחילתו באונס וסופו כו"ר... (כלשון הגמרא), ומצד זה נעשה אצלו "דבר ריק", ואח"כ מחפש לתלות החסרון בענין אחר.

והעצה לזה - כפי שנתגלה בזמנים האחרונים דבר חדש בחכמת הרפואה, וישנו כבר בתורה מכמה שנים ודורות לפני"ז:

מהטיפולים החדשים - להסביר לחולה-רוח רח"ל את הסיבה שהביאה אותו למעמד ומצב הנקרא כאן: "נערוועז", או "מענטעלי סיק", או "עמאשינעלי דיסטערבד" (עצבני, חולה רוח, מעורער ברגשותיו), ועי"ז יתרפא - שיראה שביכלתו לצאת מזה, כיון שידוע באיזו דרך נדבק הדבר אליו.

וזהו הפתגם המובא בתורת החסידות ובספרים שלפני התגלות תורת החסידות: ידיעת המחלה חצי תרופה.

והיינו, שיש להסביר לאדם שסיבת חולאת-הרוח הנ"ל היא - לפי שאינו מכוין להכוונה העליונה ש"היא חכמתכם ובינתכם", ולכן הוא "מענטעלי סיק", וכאמור, ש"אין אדם חוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות".

והחידוש של תורת החסידות - שמסבירים לאדם לא רק את הסיבה שבגללה נעשה חולה, אלא יתירה מזה, שמצד עצמו אינו שייך לזה כלל, וענין זה כשלעצמו הוא חצי תרופה.

ובנדו"ד - העצה היא לידע דברי הירושלמי הנ"ל, שבענינים של תורה בכלל הנה "לא דבר ריק הוא", "ואם ריק הוא" [שהרי לא מכחישים את המציאות שמתהלכים אנשים וצועקים: כאן יש חלישות, ושם יש ענין שלא נשלם (ניט דערטאָן)], ענין זה אינו כדבעי, וענין זה צריך לשנות ולהחליף וכיו"ב] - "מכם הוא", היינו, שהחסרון הוא בהאומר ("אין דעם זאָגער"), במקבל התורה.

ובמכ"ש וק"ו כאשר מדובר בנוגע למקום שבו לומדים פנימיות התורה, "אילנא דחיי", וגם לימוד נגלה דתורה, אילנא דטו"ר, הוא באופן שקשור עם "אילנא דחיי", כנ"ל.

המורס מכל האמור:

כיון שנמצאים כאן אחדים מהתלמידים שלפני ח"י שנים יסד כ"ק מו"ח אדמו"ר עמהם את ישיבת תומכי תמימים בארצות-הברית ועל ידה בכל חצי כדור התחתון, אשר, בשעה של יסוד דבר חדש עומדים בהתרוממות ובהתעוררות - צריך לידע שענין זה עומד בתקפו, ו"בכל יום יהיו בעיניך חדשים" ממש כיום הווסדס וכיום הבראם.

ואם ישנה איזו חלישות - הרי זה רק אצל אלו שצריכים לקבל זאת, וכיון שידועים שהחלישות היא אצלם, הרי בידם תלוי הדבר

כיון שנמצאים כאן אחדים מהתלמידים שלפני ח"י שנים יסד כ"ק מו"ח אדמו"ר עמהם את ישיבת תומכי תמימים בארצות-הברית ועל ידה בכל חצי כדור התחתון, אשר, בשעה של יסוד דבר חדש עומדים בהתרוממות ובהתעוררות - צריך לידע שענין זה עומד בתקפו, ו"בכל יום יהיו בעיניך חדשים" ממש כיום הווסדס וכיום הבראם.

שגם "עמי הארץ מתיידיים", ועי"ז "ליהודים היתה אורה" לשון מפעיל, היינו, שלא זו בלבד שנעשה אור במקום זה, אלא שמפעיל זאת בכל מקום שיכולה ההשפעה להגיע בכחם של רבותינו נשיאינו מייסדי ישיבת תומכי תמימים.

והמורם מכל האמור:

ישיבת תומכי תמימים נתייסדה ע"י הרביים הנשיאים, ו"בתר רישא גופא אזיל", היינו, שהקשר הוא למעליותא, ולא להיפך ח"ו.

ובמילא, מעצמו מובן שישנם בתקפם כל הכחות שהרביים הנשיאים השפיעו, וממשיכים להשפיע גם עתה, בישיבות תומכי תמימים בכל מקום שהם, ובפרט בהחידוש שניתוסף לפני ח"י שנים בהתייסדות ישיבת תומכי תמימים בחצי כדור התחתון.

אלא שצריכים אנו לשאוב - כפי שסיפר כ"ק

לתקן זאת.

ואלו שמתהלכים ושותקים ואינם עושים מאומה, ורק אומרים שפלוני אשם - הרי רואים מהי התוצאה מזה;

הן אמת ש"שב ואל תעשה עדיף", כיון שיכולים לישון רגועים יותר ("מ'קען שלאָפן רואיקער")... ומה גם בפורים, שישנה ה"המצאה" לצאת י"ח חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע כו" ע"י שינה, שאז "לא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי"... - אבל לא זוהי התכלית;

התכלית היא - להיות יהודי חי ("אָ לעבעדיקער איד"), ער, תמים ושלם בכל אבריו ובכל גידיו, וכאמור, שענין התמימות הוא באופן שהחיצוניות והפנימיות, נגלה וחסידות, הם ביחד, ועבודתו היא באופן שניכר אצלו "פחד היהודים", ועד שזה פועל

פרסום ראשון

צילום עלי ההגהה מהגהה הראשונה של כ"ק אדמו"ר שליט"א על מאמר ד"ה וביום שמחתכם שנאמר ביום ב' דראש השנה ה'תש"מ (ונדפס אח"כ בספר המאמרים מלוקט חלק א עמ' שלז ואילך).

תודתנו נתונה בזה להרה"ת ר' שניאור זלמן יצחק יהושע שי' חאנין – מנהל "וועד להפצת שיחות", על שמסר כת"ק מיוחד זה לפרסם בגליונו. יש להעיר, אשר רוב ההגהות נדפסים כאן לראשונה.

השאלה אשר נה צמצם

בס"ד. יום ב' דר"ה ה'תש"מ.

וביום שמחתכם ובמעודיכם ובראשי חדשיכם וחקעתם בחצוצרות גו' והיו לכם לזכרון לפני אלוקיכם אני ה' אלוקיכם, ואיתא בגמרא ומה חלמוד לומר אני ה' אלוקיכם זה בנה אב לכל מקום שנאמר בו זכרונות יהיו מלכיות. עמהן (דאני ה' אלוקיכם היא מלכיות ומזה שאמר אני ה' אלוקיכם גבי והיו לכם לזכרון גו' למדים שבכ"מ שנאמר בו זכרונות צ"ל גם מלכיות). ומזה למדים שבר"ה צ"ל מלכיות זכרונות ושופרות, וחקעתם גו' שופרות, והיו לכם לזכרון גו' זכרונות, אני ה' אלוקיכם מלכיות. והנה ג' ענינים אלו (מלכיות זכרונות ושופרות) הם לא רק בדיבור, אמירת פסוקי מלכיות זכרונות ושופרות, וכמרז"ל אמרו לפני מלכיות זכרונות ושופרות, אלא גם במעשה בפועל, וכמו שמרז"ל במרז"ל הנ"ל מלכיות כדי שתמליכוני עינים (שתמליכוני בפועל) זכרונות כדי שיעלה זכרונותכם לפני למוכה (שיעלה זכרונותכם בפועל) ובמה בשופר הענינו ע"י חקיעת שופר במעשה בפועל. והנה ברכות (ברכה מלכיות זכרונות ושופרות) מעבדות זו את זו, משא"כ ברכות וחקיעות אינן מעבדות זו את זו. ומבואר בדרושי רבוהינו נשיאינו ד"ה זה (וביום שמחתכם) לפי שברכות וחקיעות הם שני ענינים שונים, ברכות דיבור וחקיעות מעשה. וצלה"ב למה צריך בר"ה לג' הענינים, ובפרט שפשוט לשון רז"ל ובמה בשופר משהכוונה היא לחקיעת שופר, שענין תמליכוני עליכם ויעלה שכרונותכם לפני לטובה נעשה ע"י חק"ש שהוא העיקר. וכדמוכח גם ממרז"ל שמצות היום בשופר היינו שכל הענינים דיום זה (ר"ה) נמשכים ע"י חק"ש. וכמובן גם ממ"ש הרמב"ם אע"פ שתקיעת שופר בר"ה גזירה הכתוב רמז יש בו כו' ומבואר בדרושי רבוהינו נשיאינו שבאריכות לשונו של הרמב"ם מרומזים ג' הענינים דמלכיות זכרונות ושופרות, שמזה מובן, שכל ג' ענינים אלו נמשכים בעיקר ע"י חק"ש, והרמז (הכללי) בשופר הו"ע החשובה, (כמבואר ברמב"ם שם), והנה המצוה דחק"ש שייכת לכללות הענין דר"ה (מצות היום בשופר), כי בר"ה חוזרים כל הדברים לקדמותם וצריך לעורר המשכה חדשה מעצמותו ומהותו, ולהמשיך זה בכל סדר ההשחל עד בעשי'. והמשכה זו היא ע"י שופר, כי שופר רומז לענין החשובה כנ"ל שעיניך החשובה הוא כמ"ש והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה כמבואר בלקו"ת רי"ע פרשה זו (פרשת האזינו), ולכן עי"ז מעוררים המשכה חדשה מעצומה, וע"י העשי' (חקיעת שופר במעשה) ממשיכים זה עד בעשי'.

המשכה עם האזינו וטו' חקיעת שופר

להשוות לד"ה זה תרפ"ז

בס"ד. יום ב' דראש השנה ה'תש"מ

- הנחה -

וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרות גו' והיו לכם לזכרון לפני אלקיכם, אני ה' אלקיכם. ואיתא בגמרא ומה תלמוד לומר אני ה' אלקיכם זה בנה אב לכל מקום שנאמר בו זכרונות יהיו מלכיות עמהן (דאני ה' אלקיכם היא' מלכיות ומזה שאומר אני ה' אלקיכם גבי והיו לכם לזכרון גו' למדים שבכ"מ שנאמר בו זכרונות צ"ל גם מלכיות). ומזה למדים שבר"ה צ"ל מלכיות זכרונות ושופרות, ותקעתם גו' שופרות, והיו לכם לזכרון גו' זכרונות, אני ה' אלקיכם מלכיות. והנה ג' ענינים אלו (מלכיות זכרונות ושופרות) הם לא רק בדיבור, אמירת פסוקי מלכיות זכרונות ושופרות, וכמרז"ל אמרו לפני בר"ה מלכיות זכרונות ושופרות, אלא גם במעשה בפועל, וכמו שמסביר באר במרז"ל הנ"ל מלכיות כדי שתמליכוני עליכם כו' (שתמליכוני בפועל) זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה (שיעלה זכרוניכם פו' בפועל) ובמה בשופר; היינו ע"י תקיעת שופר במעשה בפועל. והנה ברכות (ברכות מלכיות זכרונות ושופרות) מעכבות זו את זו, משא"כ ברכות ותקיעות אינן מעכבות זו את זו. ומבואר בדרושי רבותינו נשיאנו ד"ה זה (וביום שמחתכם) לפי שברכות ותקיעות הם שני ענינים שונים, ברכות דיבור ותקיעות מעשה. וצלה"ב למה צריך בר"ה לג' הענינים. ובפרט שמפשוט לשון רז"ל ובמה בשופר משמע שהכוונה היא לתקיעת שופר³, שענין תמליכוני עליכם ויעלה שכוניכם⁴ לפני לטובה נעשה ע"י תק"ש שהוא העיקר. וכדמוכח גם ממרז"ל שמצות היום בשופר היינו שכל הענינים דיום זה (ר"ה) נמשכים ע"י תק"ש. וכמובן גם ממ"ש הרמב"ם אע"פ שתקיעת שופר בר"ה גזירת הכתוב רמז יש בו עורו כו'⁵ ומבואר בדרושי רבותינו נשיאנו שבאריכות לשונו של הרמב"ם מרומזים ג' הענינים דמלכיות זכרונות ושופרות, שמזה מובן, שכל ג' ענינים אלו נמשכים בעיקר ע"י תק"ש, כי והרמז (הכללי) בשופר עורו כו' הו"ע התשובה (כמבואר ברמב"ם שם), ולכן היינו דהמצוה דתק"ש שייכת לכללות הענין דר"ה (מצות היום בשופר), כי בר"ה חוזרים כל הדברים לקדמותם וצריך לעורר המשכה חדשה מעצמותו ומהותו, ולהמשיך זה בכל סדר ההשתל' עד בעשי'. והמשכה זו היא ע"י שופר, כי שופר רומז לענין התשובה כנ"ל שעיקר התשובה הוא התאחדות עם המקור קדמותם וישנו⁶ באופן מלמטלמ"ע ומלמעלמ"ט כמ"ש והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה, כמבואר בלקו"ת רינש פרשה זו (פרשת האזינו), ולכן עי"ז מעוררים המשכה חדשה מעצומה, וע"י העשי' (תקיעת שופר במעשה) ממשיכים זה עד בעשי'.

(1) בנדפס: הוא.

(2) בנדפס: לב'.

(3) בנדפס: ובמה בשופר פירושה היא תקיעת שופר.

(4) בנדפס: זכרוניכם.

(5) בנדפס: יש בו כלומר עורו כו'.

(6) בנדפס: שעיקר התשובה הוא התאחדות עם המקור, קדמותם, וישנו.

על נאום ארץ ישראל 1973
המחזור

- ב -

והנה לא זו בלבד שצריך לעשי' בגשמיות (ואין מספיק ענין התשובה ברוחניות),
הנה בזה גופא אין מספיק ~~אם~~ ^{אניגמה} שיהי' קולא ~~של~~ ^{של} האדם וצריך לחקוע בקול

שופר של בהמה דוקא, ביעל פשוט (או בזכרים כפופים) דבביהמ"ק ~~חיו~~ ^{הענינים} ~~ב~~ ^{הענינים} ~~הענינים~~

וע"י החלוני שקופים אטומים שהיו בביהמ"ק, נמשך זה (ככל הענינים שבביהמ"ק)
גם בגבולין ועד בכל העולט כולו. ~~הנה מנהג~~ ^{ואצ"ל} ~~לגם עכשיו עבר~~ ^{החוקעין} בשל

זכרים, יש ב' ענינים אלו בעבודה הרוחנית ~~אם נר"ה. הנה המעם של המ"ד שתוקעין~~

~~בשדה~~ של יעל פשוט ~~הוא~~ כי כמה דפשיט איניש דעחי' טפי מעלי ומבואר בחסידות

שהוא מה שהאדם צריך להפשיט אה עצמו מכל רצונותיו. ואין הכוונה לרצונות הבלתי

רצויים, כי מאי קמ"ל, וענין זה (שלא יהיו אצלו רצונות בלתי רצויים) כבר

נעשה ע"י העבודה בחודש אלול לפני ר"ה. וענין דפשיט איניש דעחי' שבר"ה הוא

שיפשוט אה עצמו מכל ציור גם מציור דקדושה. כי ההמשכה דר"ה היא ~~מפיק~~ ^{מפיק} ~~בזה אג"ה~~

שלמעלה מגדר מקום ומגדר ציור, ולכן צריך להיות העבודה דפשיט, וע"י הפשטות

שבאדם הוא ממשיך ~~מבחי~~ ^{הפשטות} שלמעלה, ועד מבחי' תכלית הפשיטות. ~~והפעם של~~

המ"ד |חוקעין בשל זכרים כפופים ~~הוא~~ כי כמה דכייף איניש דעחי' טפי מעלי

ומבואר בחסידות שהוא העבודה דאחכפא (שיש בזה מעלה גם על העבודה דהפשטת

הרצונות), שעבודה זו היא ע"י בחי' זכר (זכרים כפופים), איש דרכו לכבוש.

וזהו מצות היום בשופר, שע"י העבודה דשופר בב' האופנים דפשיט ודכייף [שבכל

אחד מהם יש מעלה מיוחדת] ממשיכים אור חדש, וכמבואר באגה"ק שבכל ר"ה נמשך

אור חדש שלא הי' מעולם, ועי"ז נעשה חידוש בכל סדר ההשתל", ועד שנעשה חידוש

גם בחיצוניות העולמות. ועם היות שעיךר החידוש שבר"ה הוא בפנימיות העולמות,

הנה עי"ז נעשה חידוש גם בחיצוניות העולמות, ~~כמבין~~ ^{מבין} ~~מבואר~~ ^{בד"ה} להבין ענין

חק"ש ע"פ כוונת הבעש"ט ז"ל. וכל זה נעשה ע"י ישראל עם קרובו, בניס אחם לה'

אלקיעם, כמו שמבאר הה"מ בלקו"א ואו"ח בתחלתם בענין במי נמלך בנשמותיהן של

צדיקים, שעלה לפניו יח' התענוג שיתענג בעבודתם של ישראל, וזה החליט את

הרצון, ומבחי' רצון המוחלט נמשך לרצון הגלוי, ואח"כ נמשך בכל סדר ההשתל'

עד בעוה"ז התחתון שאין תחתון למטה ממנו, שע"ז דוקא נשלם הכוונה דדירה לו

יח' בתחתונים. וזהו אמרו לפני מלכיות כדי שחמליכוני עליכם כו' ובהם בשופר,

בזה אג"ה
המחזור
המחזור

ב) והנה לא זו בלבד שצריך לעשי' בגשמיות⁷ ואין מספיק ענין התשובה ברוחניות וגם לא אמירת הפסוקים), הנה בזה⁸ גופא אין מספיק גם שיהי' קולא פנימי קלא פנימא של האדם וצריך לתקוע בקול שופר של בהמה דוקא, ביעל פשוט (או בזכרים כפופים)⁹. ואלה ואלה דא"ח¹¹ דבביהמ"ק היו ב' הענינים זה נאמר לענין צירוף החצוצרות¹² (בר"ה בכפופים ושל כל השנה בפשוטים), וע"י החלוני שקופים אטומים שהיו בביהמ"ק, נמשך זה (ככל הענינים שבביהמ"ק) גם בגבולין ועד בכל העולם כולו. ומזה מובן שגם עכשיו, שבר"ה ואפילו כשתוקעין בשל זכרים,¹³ יש ב' ענינים אלו בעבודה הרוחנית גם בר"ה. והנה הטעם של המ"ד שתוקעין בשופר של יעל פשוט הוא כי כמה דפשיט איניש דעתי' טפי מעלי ומבואר בחסידות שהוא מה שהאדם צריך להפשיט את עצמו מכל רצונותיו. ואין הכוונה לרצונות הבלתי רצויים, כי מאי קמ"ל, וענין זה (שלא יהיו אצלו רצונות בלתי רצויים) כבר נעשה ע"י העבודה בחודש אלול לפני ר"ה. וענין דפשיט איניש דעתי' שבר"ה הוא שיפשוט את עצמו מכל ציור גם מציור דקדושה. כי ההמשכה דר"ה היא ממקום כזה ממה שלמעלה מגדר מקום ומגדר ציור, ולכן צריך להיות העבודה דפשיט, וע"י הפשטות שבאדם הוא ממשיך מבחי' הפשטות שלמעלה, ועד מבחי' תכלית הפשיטות. והטעם של המ"ד ותוקעין בשל זכרים כפופים הוא כי כמה דכיף איניש דעתי' טפי מעלי ומבואר בחסידות שהוא העבודה דאתכפיא (שיש בזה מעלה גם על העבודה דהפשטת הרצונות), שעבודה זו היא ע"י בחי' זכר (זכרים כפופים), איש דרכו לכבוש.

ג) וזהו מצות היום בשופר, שע"י העבודה דשופר בב' האופנים דפשיט ודכיף [שבכל אחד מהם יש מעלה מיוחדת] ממשיכים אור חדש, וכמבואר באגה"ק שבכל ר"ה נמשך אור חדש שלא הי' מעולם, ועי"ז נעשה חידוש בכל סדר ההשתל', ועד שנעשה חידוש גם בחיצוניות העולמות. ועם היות שעיקר החידוש שבר"ה הוא בפנימיות העולמות, הנה עי"ז נעשה חידוש גם בחיצוניות העולמות, כמובן מהמבואר בסידור בד"ה להבין ענין תק"ש ע"פ כוונת הבעש"ט ז"ל. וכל זה נעשה ע"י ישראל עם קרובו, בנים אתם לה' אלקיכם, כמו שמבאר הה"מ בלקו"א ואו"ת בתחלתם בענין במי נמלך בנשמותיהן של צדיקים, שעלה לפניו ית' התענוג שיתענג בעבודתם של ישראל, וזה החליט את הרצון, ומבחי' רצון המוחלט נמשך לרצון הגלוי, ואח"כ נמשך בכל סדר ההשתל' עד בעוה"ז התחתון שאין תחתון למטה ממנו, שע"ז דוקא נשלפמה הכוונה דדירה לו ית' בתחתונים. וזהו אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם כו' ובמה בשופר,

(7) גשמיות.

(8) בנדפס: אלא שבוה.

(9) בנדפס: בלי סימני סוגריים

(10) בנדפס - פסיק במקום נקודה.

(11) בנדפס: כב' הדיעות שבוה דאלו ואלו דברי אלקים חיים.

(12) ע"פ הערה זו דכ"ק אדמו"ר שליט"א, כל הקטע דלעיל מ"דבביהמ"ק היו" נשמט כאן ונדפס בשינוי לשון קצת לקמן.

(13) בנדפס: וגם עכשיו, שתוקעין (בר"ה) בזכרים כפופים.

שהכוונה בובמה בשופר היא הן ש שפירושו בפשטות תקיעת שופר כמעשה, דמעות היום בשופר, שגם אלא שנכלל בזה (בהמשך להתחלת המאמר אמרו לפני כו' ושופרות) גם אמירת פסוקי שופרות [ובפרט שיש להתאים להגירסא¹⁴ ובמה בפסוקי שופרות אמרו לפני מלכיות כדי כו' זכרונות כדי כו' שופרות כדי כו' ובמה בשופר¹⁵, כתב בצד: לציין המקור. באם לא ימצאו (לברר בדק"ס. שאילתות - ועד"ז נמצא בשה"ג) להשמיט המוקף בחצע"ג, הנה עי"ז נעשה תמליכוני עליכם, החלטת הרצון למלוכה, ומרצון זה נמשך (כנ"ל) בכל סדר ההשתל' עד בעוה"ז התחתון, שעי"ז דוקא נשלם הכוונה דדירה בתחתונים.

ד) והנה פסוק זה (וביום שמחתכם גו' ותקעתם בחצוצרות גו') הוא המשך וסיום הענין למ"ש דלפנ"ז עשה לך שתי חצוצרות גו', וידוע¹⁶ תורת הה"מ שתי חצוצרות שתי חצאי צורות, היינו שהקב"ה וכנס"י הם [כביכול, ואולי גם בלי כביכול] שתי חצאי צורות. ומזה מובן פירוש הכתוב ותקעתם בחצוצרות גו' והיו לכם לזכרון לפני ה' אלקיכם¹⁷ אני ה' אלקיכם, שענין מלכיות (אני ה' אלקיכם) וזכרונות (והיו לכם לזכרון כד') שנעשה ע"י ותקעתם בחצוצרות, בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך הוי' [שהוא (קול שבמקדש (לפני ה"א¹⁸) היו שניהם¹⁹ אלא שמצות היום בשופר) העיקר בר"ה, כמבואר במשנה]²⁰, הוא מצד זה מפני שהקב"ה וישראל הם שתי חצאי צורות. והענין הוא, הנה הדנפש השנית בישראל היא חלק אלוהה ממעל ממש, וידוע שיש בזה ב' קצוות. כי ממש קאי על חלק אלוהה ממעל, היינו שנפש השנית שבישראל היא חלק ממש מעצומה, וידוע מאמר הבעש"ט העצם כשאתה תופס בחלקו אתה תופס בכולו, אבל וביחד עם זה תיבת ממש²¹ מורה גם על קצה הכי תחתון, כי ממש הוא מה שנתפס בחוש המישוש. וזהו מה שנפש השנית שבישראל היא חלק אלוהה ממעל ממש, שגם כשהיא מלוכשת בגוף ממש מלשון מישוש, גם אז היא חלק ממש ממהו"ע ית', והיא חד ממש עם עצומה, וכתורת הה"מ (שהובא לעיל) שהם שתי חצאי צורות. והנה מכיון שאתם קרוין²² אדם על שם אדמה לעליון, מובן שענין שתי חצאי צורות הוא גם בהנשמה עצמה. דהנה ידוע שבכל נשמה יש ב' דרגות כלליות, חלק הנשמה שלמעלה (בחי' מזל) הנק' ראש שבנשמה, וחלק הנשמה שבגוף (כחות הגלויים) הנק' רגל שבנשמה. וב' בחי' אלו הם השתי חצאי צורות שבכל נשמה פרטית. וענין ותקעתם בחצוצרות גו' והיו לכם לזכרון לפני ה' אלקיכם²³ גו' הוא שצריך לחבר ב' חצאי צורות שלו ולהעמידם (אוועקשטעלן זיי) לפני ה' אלקיכם, וע"י החיבור דב' חצאי צורות אלו (ראש ורגל) שבכל נשמה פרטית, עי"ז נעשה גם החיבור דראש ורגל שבכללות ישראל והעלאתם לפני ה"א, אתם נצבים היום (ר"ה) כולכם לפני ה' אלקיכם ראשיכם גו' עד חוטב עציץ ושואב מימך, שכל ישראל [הראש דישאל (ראשיכם) והרגל דישאל (חוטב עציץ)...

ע"כ הגיע לידינו לע"ע

-
- (14) בנדפס: ובפרט שעפ"ז יש להתאים גירסתנו בגמרא להגירסא.
 (15) בנדפס: וי"ג לאח"ז ובמה בשופר].
 (16) בנדפס: וידועה.
 (17) בנדפס: לפני אלקיכם.
 (18) בנדפס: לפני אלקיכם, לפני המלך הוי'.
 (19) בנדפס: (אלא).
 (20) בנדפס: וע"י החלונות שקופים אטומים שהיו בביהמ"ק, נמשך זה (ככל הענינים שבביהמ"ק) גם בגבולין ועד בכל העולם כולו. ואפילו בזמן הגלות] - הנ"ל נכנס ע"פ הגהת כ"ק אד"ש בסעיף ב (עיין לעיל הערה 12).
 (21) בנדפס: ותיבת ממש מורה.
 (22) בנדפס: קרוין.
 (23) בנדפס: לפני אלקיכם.

מאמר
המלך

**"שיתאימו לתקות
המייסדים דתו"ת
כ"ק רבותינו נשיאינו
ובמילואה"**

לקט צילומי כתבי יד קודש נבחרים
בענינים השייכים לעבודת תלמידי התמימים

נרות להאיר

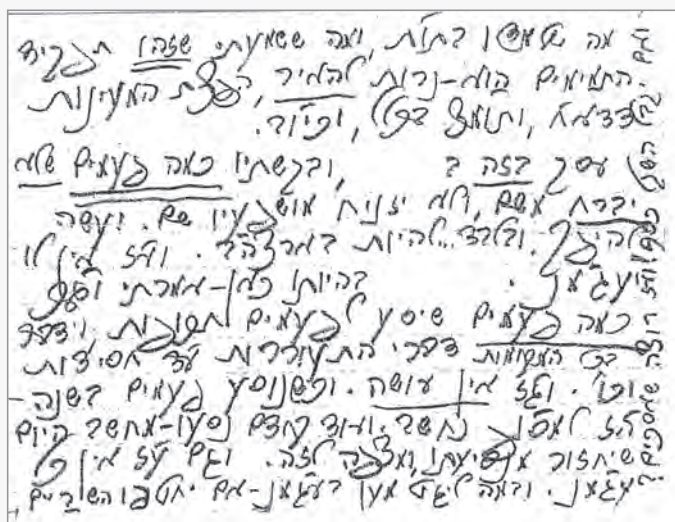
הוספה בכתי"ק על גליון המכתב-כללי לימי החנוכה תשל"ד:

תלמידי ישיבת תו"ת דמנטרעאל - שליט"א.

פשוט דכהנ"ל שייך ומופנה גם לכאו"א מהם, ולא באתי אלא להעדפה מצד כאו"א מהם - בתור נרות להאיר, וה' יצליחם.

חתי"ק

תפקיד התמימים: נרות להאיר, הפצת היהדות והמעיינות

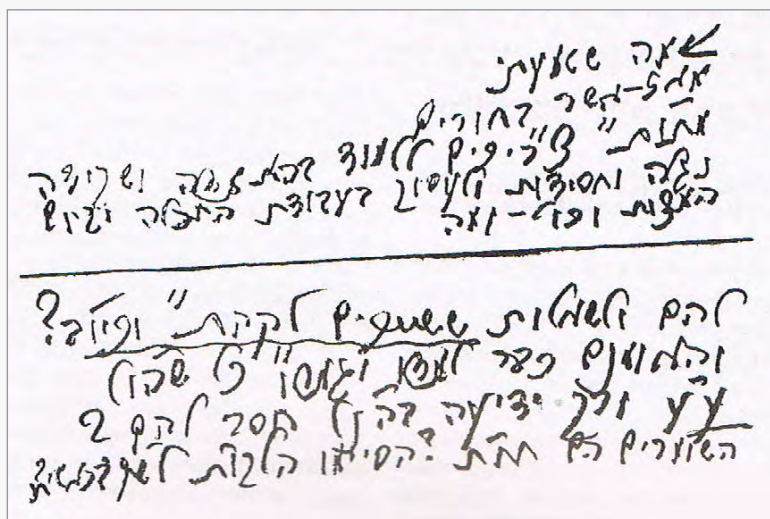
מענה לא' התמימים שכתב שיש לו עגמת נפש מזה שלא קיבל דמי חנוכה מכ"ק אדמו"ר שליט"א:

מה שלמדו בתו"ת, ומה ששמעתי שהו תפקיד התמימים הוא - נרות להאיר, הפצת המעינות דדא"ח, ותומ"צ בכלל, וכיו"ב.

עסק בזה ב. . ובקשתיו כמה פעמים שלא יברח משם, ולא יזניח מושפעיו שם. ועשה להיפך. ובלבד... להיות בארצה"ב. וע"ז אין לו עגמ"נ.

בהיותו כאן - אמרתי וג"כ כמה פעמים שיסע לפעמים תכופות, וידבר בכל המקומות דברי התעוררות ע"ד חסידות וכו'. וג"ז אין עושה. וכשנוסע פעמים בשנה - ה"ז למסנ"פ נחשב. ועוד קודם נסעו - מחשב היום שיחזור מנסיעתו, ומצפה לזה. וגם ע"ז אין כל עגמ"נ. ובמה ליגט מען בעגמ"נ - אם יחטפו השי"רים, ואם יקבל השקל כסף! וע"ז רוצה שאסכים?

תפקיד בחורים מתומכי תמימים

מענה לא' התמימים (שבוע פרשת בראשית ה'תשכ"ו):

מה ששמעתי מאז - אשר "בחורים מתו"ת" צריכים ללמוד בהתמדה ושקידה נגלה וחסידות ולעסוק בעבודת התפלה וקיום המצוות וכו' - ומה להם ולשאלות ששוייכים ל"קהת" וכיו"ב? והאומנם כבר למדו וגמרו כל שהו"ל ע"ע ורק ידיעה בהנ"ל חסר להם?

השומרים הם חת"ת? הסיימו הלקו"ת לש"ק בראשית?

תוקף לימוד הנגלה בתומכי תמימים

הקפידו רבותינו נשיאינו ע"ד תוקף לימוד הנגלה בתו"ת, ועד כ"כ שאמר כ"ק אדני"ע
בפומבי שלא ניהא לי' כשאין התחרות וכו' בין ראשי הנגלה והחסידות בתו"ת. אחד
מהעניינים הבולטים בזה מאז הוסדו הי' הכנס תורה כפשוט.

כמה דפין ומאמרים למד?!?

בענין א"י - א"י
הוא - ה"א
התורה והעבודה, כ"כ
כפין ע"י א"י, א"י
אסתר וכו' !

מענה לא' התמימים שכתב דו"ח מפעילות במבצעים:

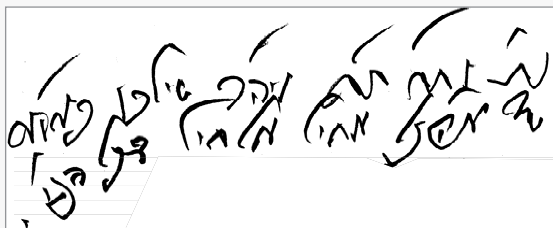
בכהנ"ל - אין מזכיר כלל - הלומד בהתמדה ושקידה, כמה דפין גמרא למד, מאמרי
חסידות וכו'!!

תלמיד ובפרט תמים - יפסיק לימודיו?

אע"פ א"י - א"י
א"י - א"י - א"י
א"י - א"י - א"י
א"י - א"י - א"י

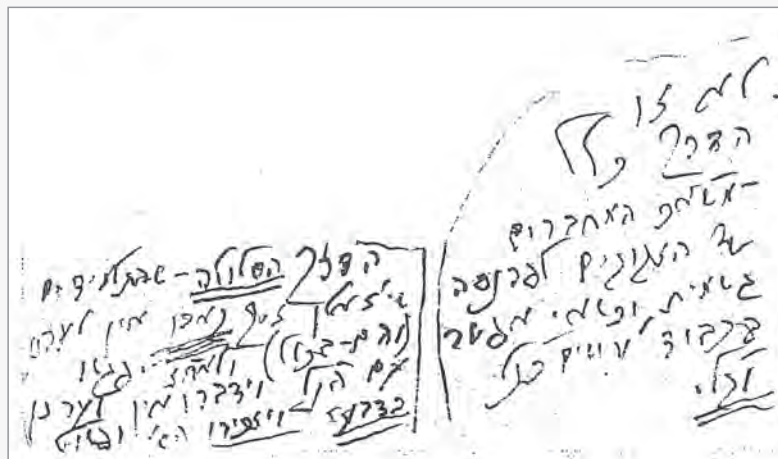
מעולם לא שמעתי שתלמיד ובפרט תמים - לפתע פתאום יפסיק לימודיו און
אועקפארן ארום קוקען די וועלט! [ויסע לראות את העולם!]

ילכו מחיל אל חיל

מענה על דו"ח שכתב הרב מרדכי מענטליק מהמבחינים שערך לתלמידי התמימים
דישיבת תות"ל המרכזית (ח' מרחשון ה'תשל"ו):
נת' ות"ח ת"ח ויה"ר שילכו כאו"א שי' מהנ"ל מחיל אל חיל בכל הפי'.

הדרך הסלולה להפצת תורת הרבי

מענה על מכתב שכתבו כמה מתלמידי תות"ל 770, בו כתבו על מבצע הפצה של
הספר חידושים וביאורים בש"ס, שיושלחו בחינם לכל הישיבות וראשי-הישיבות
וכו' שבארצות הברית. מענה כ"ק אדמו"ר שליט"א (יא מרחשון ה'תשמ"ב):

לא זו הדרך כלל – משא"כ המחברים שי' הזקוקים לפרנסה גשמית, וכשאי אפשר
בכבוד עושים כנ"ל וק"ל.

הדרך הסלולה – שהתלמידים שי' זאלן זיך קאכן אין לערנן (והם – בכלל) ולאח"ז
יפגשו עם הנ"ל וידברו אין לערנן כדבעי ויזכירו הס' ופשוט

משמעת הנהלה הישיבה

1. החלטות
 2. החלטות
 3. החלטות
 4. החלטות
 5. החלטות
 6. החלטות
 7. החלטות
 8. החלטות
 9. החלטות
 10. החלטות
 11. החלטות
 12. החלטות
 13. החלטות
 14. החלטות
 15. החלטות
 16. החלטות
 17. החלטות
 18. החלטות
 19. החלטות
 20. החלטות
 21. החלטות
 22. החלטות
 23. החלטות
 24. החלטות
 25. החלטות
 26. החלטות
 27. החלטות
 28. החלטות
 29. החלטות
 30. החלטות
 31. החלטות
 32. החלטות
 33. החלטות
 34. החלטות
 35. החלטות
 36. החלטות
 37. החלטות
 38. החלטות
 39. החלטות
 40. החלטות
 41. החלטות
 42. החלטות
 43. החלטות
 44. החלטות
 45. החלטות
 46. החלטות
 47. החלטות
 48. החלטות
 49. החלטות
 50. החלטות
 51. החלטות
 52. החלטות
 53. החלטות
 54. החלטות
 55. החלטות
 56. החלטות
 57. החלטות
 58. החלטות
 59. החלטות
 60. החלטות
 61. החלטות
 62. החלטות
 63. החלטות
 64. החלטות
 65. החלטות
 66. החלטות
 67. החלטות
 68. החלטות
 69. החלטות
 70. החלטות
 71. החלטות
 72. החלטות
 73. החלטות
 74. החלטות
 75. החלטות
 76. החלטות
 77. החלטות
 78. החלטות
 79. החלטות
 80. החלטות
 81. החלטות
 82. החלטות
 83. החלטות
 84. החלטות
 85. החלטות
 86. החלטות
 87. החלטות
 88. החלטות
 89. החלטות
 90. החלטות
 91. החלטות
 92. החלטות
 93. החלטות
 94. החלטות
 95. החלטות
 96. החלטות
 97. החלטות
 98. החלטות
 99. החלטות
 100. החלטות

מהיר

להעתיק במספר העתקות האפשרי

ב"ה. כ"ה כסלו תשי"ז

ברוקלין

1) האברך

(2

(3) להרנ"נ שי'

(4) לקעסעלמן שי'

5) לתו"א

שלום וברכה!

מצער ביותר אשר בהדו"ח שמקבל הנני מהנעשה בישיבת תומכי תמימים

בהכנתה בה לומד, אשר ישיבות אלו על כל סניפיהן הן מיסודם והנהלתם של רבותינו נשיאינו הק', ניכר באחדים מהתלמידים, והוא בתוכם – העדר שמירת סדרי הישיבה; שמירת הזמן בכלל, העדר המשמעת כו' וכו'.

מלבד הצער על עצם הענין, שהרי הזמן הוא אבידה שאינה חוזרת, מבהיל הענין דפריקות עול,

אשר למרות שנודע ומפורסם ששיבות אלו השקיעו בהם נשיאינו רבותינו כחות עצומים, כחות נפשיים וכחות עצמיים, ויסוד כל ישיבה – הרי הם תלמידי הישיבה, זאת אומרת שהכחות האמורים נשקעו בתוככי התלמידים ובשבילם, והמשפיעים הר"מ והר"י והנהלה הם הממוצעים והצנורות להמשכת והבאת הכחות האלו מן המקור אל המקבלים הם התלמידים, – הנה ישנו תלמיד העובר על כל זה בשאט נפש ומבלה זמנו בעניינים אחרים,

דברי צדיקים, הם מייסדי הישיבה והמעשים שלהם, קיימים לעד ופועלים פעולתם, אלא שהמקבל פונה עורף ח"ו ומתעסק בדברי הבל.

קשה להאריך בדבר המבהיל כ"כ, ובפרט שכבר נתבאר ענין הפריקת עול בספר דרך חיים בתחלתו, אשר כל השומע (וכידוע דיוק כ"ק מ"ח אדמו"ר – דערהעין) האמור שם, תסמרנה שערות ראשו.

ומטעם זה נתעכבתי מלכתוב ע"ד האמור עד עתה. אלא שסומך הנני על ימי הרצון והסגולה דחנוכה, אשר לא יהי' כל רושם לא טוב ח"ו מדברים האמורים, ורק שיפעלו פעולתם, שעכ"פ מכאן ולהבא יראה את המצב כמו שהוא לאמתתו, ואשר שמירת סדרי הישיבה, שמירת הזמן, המשמעת קבלת עול וכו' אין בזה עשיית טובה מצדו למי שהוא, אלא שכל זה טובתו האמיתית הן ברוחניות והן בגשמיית בטוב הנראה והנגלה.

ואל ישלה נפשו באמתלאות – שע"פ שכלו שהוא שכל נעלה, יכול לסדר זמנו באופן יותר טוב, ודלא כסדרי הישיבה, ולפי גודל המעלות שלו אין נצרך לקבלת עולו דאחר ולמשמעת בהנוגע לאחר, ווארום ניט עם מיינט מען, און ער דארף דאס ניט, כי אין זה אלא עצת היצר, ומהתחבולות וערמומיות שלו להביא מפריקת עול המשגיח הר"מ והר"י – לפריקת עול גרועות עוד יותר, וכמבואר הדרגות בזה בספר דרך חיים, עיין שם.

ויהי רצון, אשר מתאים להוראת ימי חנוכה, אשר צ"ל פוחת והולך ומוסיף והולך, שאלו ואלו דא"ח, הרי ע"פ המבואר בתו"א ילך הלך ופוחת בענייני לעו"ז, שבכללם גם אלו המבוארים בתניא רפ"ז, והולך ומוסיף בעניינים דקדושה, ויתחיל תיכף בהנהגה זו, הולך ופוחת מיום ליום ממש, בעניינים הבלתי רצוים ובפרטים האמורים לעיל ביחוד, והולך ומוסיף בענייני אור, נר מצוה תורה אור ומאור שבתורה זוהי פנימיות התורה תורת החסידות הדרכותי ומנהגי,

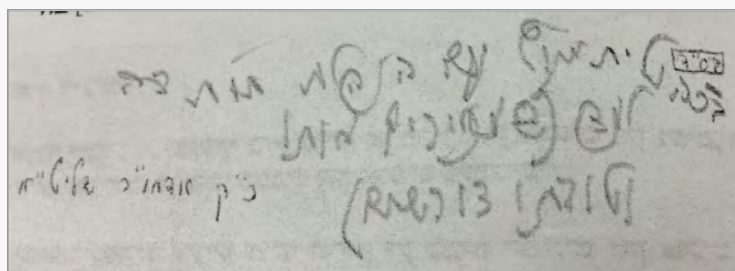
ויהי רצון אשר כל אלו שגרמו צער עד עתה, הנה כיתרון האור מן החושך, בהנהגה דאתהפכא מן הקצה אל הקצה יגרמו רוב נחת וענג בהנהגתם ולימודיהם מכאן ולהבא. והשי"ת יצליחם בהצלחה מופלגה בזה,

בברכה לבשו"ט בכל הנ"ל ובקרוב

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

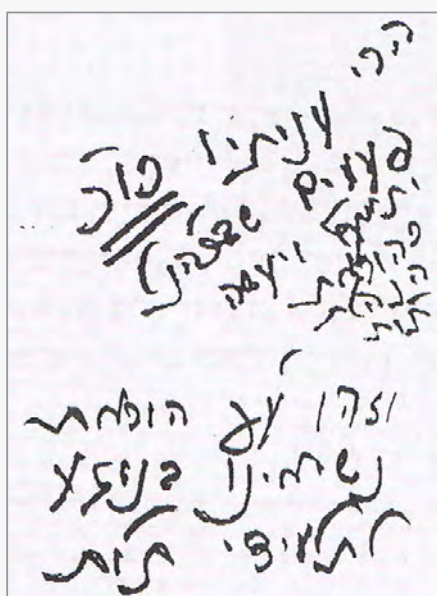
התייעצות עם ההנהלה (א)

מענה לא' התמימים (ה'תשכ"ד):

בכהנ"ל יתייעץ עם הנהלת תו"ת בה למד (שמכירים אותו וטובתו דורשים)

התייעצות עם ההנהלה (ב)

הרי עניתיו כו"כ פעמים שבכהנ"ל יתייעץ ויעשה כהוראת הנהלת תו"ת וזהו ע"פ הוראת נשיאינו בנוגע לתלמידי תו"ת

משרת משפיע בתומכי תמימים

הביתנו נשיאנו תכנו משרת משפיע בתו"ת - בכדי שעמו ידברו וישאלוהו וכו'
בכל כהנ"ל.

הביתנו נשיאנו תכנו משרת משפיע בתו"ת - בכדי שעמו ידברו וישאלוהו וכו'
בכל כהנ"ל.

כהמשפיע דתומכי תמימים

הי' ע"י מל"ס
ויעשה בכל כהנ"ל המשפיע דתו"ת שי'

הנהו תמים

ויעשה בכל כהנ"ל המשפיע דתו"ת שי'

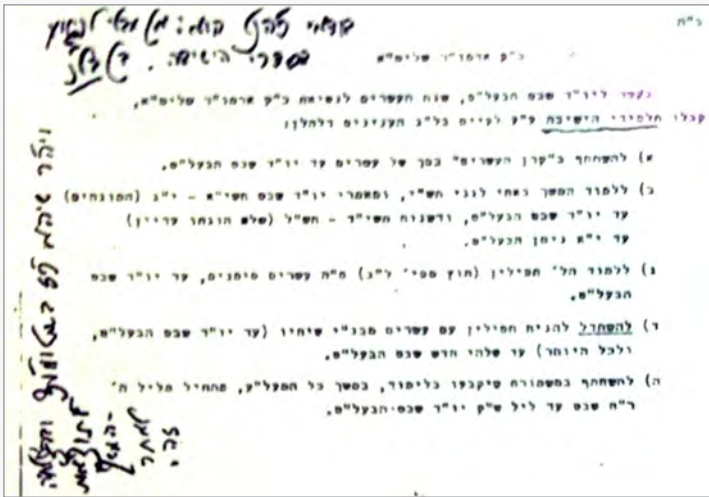
הלימוד לכל לראש ע"פ סדרי הישיבה

① עיקר דיבור הנ"ל הי' לאלו - משא"כ
ע"י סדר ע"פ סדרי הישיבה - משא"כ
והנה מל"ס לראש ע"פ סדרי הישיבה - משא"כ
- ורק קה"ל מל"ס לראש ע"פ סדרי הישיבה - משא"כ
לסדרים שייך הנ"ל, וג"ז לא לכא"א. וצ"ל בזה ע"פ התייעצות והוראת המשפיע

מענה בהמשך להתוועדות שמח"ת ה'תשכ"ו, בה דובר שכל אחד צריך ללמוד
מקרא, משנה, גמרא, הלכה, מדרש, חסידות וקבלה:

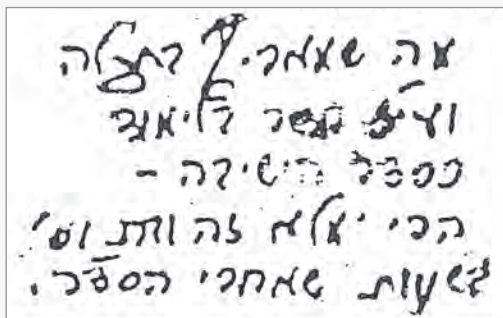
עיקר דיבור הנ"ל הי' לאלו - שאין להם עוד סדר ע"פ תורה בהנ"ל - משא"כ
תלמידי ישיבה שלכל לראש צ"ל הלימוד ע"פ סדרי הישיבה - ורק בהזמן שמחוג
לסדרים שייך הנ"ל, וג"ז לא לכא"א. וצ"ל בזה ע"פ התייעצות והוראת המשפיע

מבלי לנגוע בסדרי הישיבה

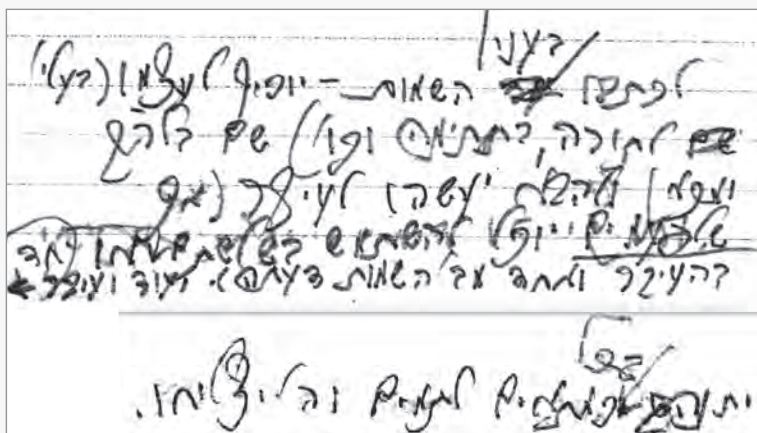
מענה על מכתב בו פירטו תלמידי התמימים את החלטותיהם בלימוד התורה ובמבצעים, שקיבלו עליהם בקשר ליום הבהיר יו"ד שבט ה'תש"ל.
 כ"ק אדמו"ר שליט"א מתח קו מתחת לתיבות "תלמידי הישיבה", וכתב:
 בודאי כהנ"ל הוא: א) מבלי לנגוע בסדרי הישיבה. ב) בל"ג
 ויה"ר שיהא כ"ז בשטמו"צ ובהצלחה לתוצאות – המושך לאחר זה.

מילוי החסר בסדרי הישיבה

ממכתב להתמימים שלום דובער שי" גורקאוו (א' טבת ה'תשי"ב):
 מה שמאריך בתפלה ועי"ז חסר בלימוד כסדר הישיבה – הרי ימלא זה ובתוס'
 בשעות שאחרי הסדר.

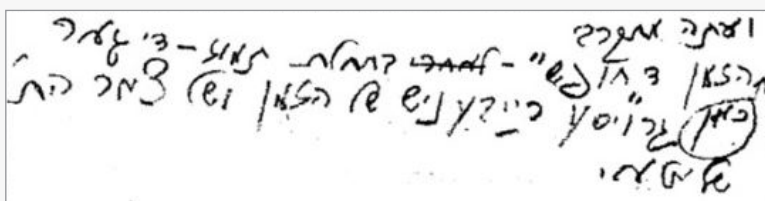
"יתנהג בכל כמתאים לתמים וה' יצליחו"

מענה לחתן, שבסופה מעוררו על הנהגה מתאימה לתמים:

לכתבו בענין השמות – יוסיף לעצמו (בעלי' לתורה, בחתימה וכו') שם בלה"ק
 וימאן ולהבא יעשהו לעיקר (אף) שלפעמים יוכל להשתמש בשלשתם יחד או
 בהעיקר ואחד מב' השמות דעתה). ועוד ועיקר יתנהג בכל כמתאים לתמים וה'
 יצליחו.

ציור הת' שליט"א

מענה לאביו של א' התמימים שלמד בישיבת תורת"ל בני-:

ועתה מתקרב כאן הזמן ד"חופש" - בתחלת תמוז - די גאר גרויסע רייבעניש של הזמן ושל ציור הת' שליט"א.

להזכירו שהי' בכותלי תומכי תמימים

אחרי כבוד דאז הער, לענדער אה
הרפ"ע ופ' ש"ו, וזהפירו' אה
שה' דפתי. ית' אה"פ, און עס
אז כפתי ווערן אה"פ דפתי,
אז כפתי.

אולי כבר באה העת, לעזר את הרה"ג וכו' . . שיי, ולהזכירו עד"ז שהי' בכותלי תו"ת מלפנים, און עס איז כדאי ווערן א חסיד בפועל, ולא רק בכח.

שיתאימו לתקות רבותינו נשיאינו

RABBI I. I. POKARSKI
 38-30 67th AVENUE
 REGO PARK, N. Y. 11374

ישראלי יצחק פוקארסקי
 38-30 67th AVENUE
 REGO PARK, N. Y. 11374

ישראלי יצחק פוקארסקי
 38-30 67th AVENUE
 REGO PARK, N. Y. 11374

מענה לדו"ח שכתבו הרב ישראל יצחק פיקארסקי והרב מרדכי מענטליק מהמבחנים של התלמידים בכמה כתות בישיבת תות"ל באשען פאָרקוויי, ואשר ידעו על צד היותר טוב (ה' שבט ה'תשל"א):

ת"ח ת"ח על הבשו"ט.

ויה"ר שיתאימו התלמידים שי' לתקות המייסדים דתו"ת כ"ק רבותינו נשיאנו ובמילואה

לימוד החסידות ברומכי תמימים

בקשר עם מאה ועשרים שנה להתייסדות תומכי תמימים - וכידוע אשר התייסדות תומכי תמימים היתה בעיקר עבור לימוד החסידות (ראה קונטרס עץ החיים) - הננו מביאים בזה ליקוט מאגרות כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א, הוראות להנהלות ישיבות תומכי תמימים כיצד צריך להתנהל לימוד הדא"ח בישיבות

שייך לכל אחד ואחד

הרבי הדגיש כמה וכמה פעמים, אשר ההכרח ללמוד חסידות הוא לכל כיתה וכיתה, גם אלו אשר נראה שאין להם שייכות לענין זה. וכפי שהרבי כותב בכאב לר' מנחם זאב גרינגלאס בתאריך כד אייר תשי"ב:

.. נצטערתי להודע, אשר בהשפעתו דא"ח בשיבת תו"ת, הנה הוא מבדיל בין התלמידים ויש כאלו שגרשם מלשמוע השיעור או שאין מתעניין עמהם, וכו' וכו', ונפלאתי ביותר עליו, ווי קומט ער צו אזא דרך ולמי מאתנו יש רשות לגרש בחור או אברך מלשמוע שיעור בתניא או בחסידות ואדרבה הלא על כאו"א מאתנו להשתדל בכל עוז לספח את כל הראוי לזה אפילו במקצת וספי לי כתורא. וכמובא בכמה מהשיחות קדש, אשר מתחיל מהבעש"ט, איז מען געגאנגען צו דעם מקבל ולא כהעולמישע וכו', ומוכן אשר ההליכה בזה הוא לא רק הליכה במקום גשמי, אלא גם הליכה וירידה ממדרגתו ולהתקרב ולהלביש הענינים באותיות מתאימות להמקבל שלע"ע עדיין נמצא למטה הימנו.

קשה עלי להאריך בענין זה. אבל הענין כואב, ותקותי אשר יתקנו כפי האפשרי, היינו שאפי' יש ס"ס אולי יועיל לתלמיד פלוני השמיעה בשיעורי דא"ח תניא וכו' - הרי יספחו להשיעורים ויתענין בטובתו ומצבו, אשר בהתאם לזה, הרי בלימוד מאמרים וקונטרסים יש לבחור באלו שיהי' להתלמידים איזה השגה בזה בשכלם האנושי ובלתי מפותח לע"ע.

גם התלמידים אשר לומדים ענינים אחרים הינם תלמידי תו"ת ומחוייבים לסדרי הלימוד דנגלה ודא"ח (אגרת לר"נ נמנוב - ז' מ"ח תשי"ח):

.. כיון שנתוספו ספסלי בביהמ"ד מוכרח אשר סוף סוף יתחזק ויתבסס מצב ביה"ס לסופרים כדבעי, או עכ"פ בערך להמקווה, וכמו שנדברתי כאן עם הרה"ח כו' הרצ"ל שי' הלוי, הנה מוכן שגם תלמידי ביה"ס לסופרות הם תלמידי תו"ת, זאת אומרת שעליהם ללמוד שיעורים קבועים בלמוד הנגלה ולמוד החסידות וכו' וכו', ולהתעסק גם בעבודת התפלה, ורק אשר חלק משעות היום אז שאר התלמידים לומדים בישיבה, לומדים אלה מלאכת הקדש, היא סופרות סת"ם, אבל קודם לשעות אלו ולאחריהן כל אחריות תלמידי תו"ת עליהם. במילא מוכן שאין בזה כל סבה לנפילת רוח של מישוהו מהם ח"ו.

ולאידך גיסא צריכים הם לקבל הוראות בהנוגע למודיהם בנגלה ובחסידות מהר"מ והר"י דתו"ת, לבד באותן השעות שהוקדשו ללמוד סופרות סת"ם וללמוד הלכות אלו, שבזה מקבלים הם הוראות מהרה"ח וכו' הרצ"ל שי' הלוי ..

לאידך, על התלמידים המתחילים אין להעמיס בכדי שלא יירעו, אולם גם עמהם רצוי ללמוד בכל בוקר וערב. וכפי שהרבי כותב לר' אבא פליסקין בתאריך זאת חנוכה תשי"ב:

.. בנועם קבלתי מכתבו, בו מודיע ע"ד מצב הישיבה בהוה, וסדר לימודו עמהם, ובנוגע לשאלתו כמה זמן ביום תהי' להם הקביעות ללימוד דא"ח, הנה שתי נקודות בדבר: (א) לימוד הדא"ח מוכרח הוא, (ב) על המתחילים אין להעמיס בזה ביותר, כדי שלא ישתמטו לגמרי מהישיבה, אבל המטרה צ"ל להתקרב עד כמה שאפשר, אבל רק אם אפשר הוא, שיהי' לימוד דא"ח הן בבקר והן בערב ובפרט בש"ק ובליל חמישי.

גם אלה אשר ממש אינם שייכים ללמוד בכל יום, יש ללמוד עמהם מלבד בשבת עכ"פ פ"א בימי החול (אגרת לרש"ח קסלמן - יב סיון תשי"ב):

.. להכתה הלומדת דא"ח רק בש"ק - כדאי להוסיף, עכ"פ פ"א, לימוד זה גם בחול.

עבור אלה שקשה להשפיע עליהם ללמוד דא"ח הציע הרבי לרנ"נ (אדר"ח
טבת תשי"ג):

. . יט) בנוגע . . וכן להבחורים שבאו ממרוקו, הנה ידוע מרז"ל אשר תינוק וכו' (ובמילא גם תינוק בידיעת התורה בכלל ותורת דא"ח בפרט) תהא שמאל דוחה וימין מקרבת, ובפרט בהנ"ל יש להוסיף בהימין מקרבת ולמעט בהשמאל דוחה, כיון שהיותם בהשיבה תכשיר את הדרך אשר יתוספו עוד כאלו הן בהשיבה גופא או שבמקומות אחרים כיו"ב יתוספו, אשר במקומות ובזמנים אלו זהו ג"כ הצלה ממש מהחשך אשר בעולם אשר מביאים שם את המאור שבתורה זוהי פנימיות התורה וכמו שנתאחדה עם שכל האדם שחב"ד שבראש יהי' ממולאים בהם וגופא בתר רישא אזיל, ובמילא יש עכ"פ בזמן הראשון, נאכגעבען זיי בענין הזמן דלימוד נגלה וחסידות, ולעוררם בשעת התועדות, כמוכן באופן כללי ולא בדבור פרטים, על דבר גודל נחיצות לימוד החסידות פנימיות התורה הנקראת נשמתא דאורייתא ואשר זה ממשיך ג"כ חיות בלימוד נגלה דתורה הנק' גופא דאורייתא, וקרוב לודאי שעומדים הם הת' ממרוקו בקישור מכתבים עם חברי' במקומות אחרים, והשביעות רצון שלהם תשפיע ג"כ על חבריהם הנמצאים מרחוק.

ובמכתב נוסף להנ"ל אודות התלמידים הנ"ל (ה' אייר תשי"ג):

. . הוספת זמן לימוד דא"ח של הת' ממרוקו - נכון הוא במאד, אבל צ"ל: א) הוספה לפי ערך בכמות. ב) שתבוא באתדל"ת של הת'. וע"י קנאת סופרים בטח יש לסדר זה.

אופן הלימוד

לימוד באופן דחב"ד

אופן לימוד הדא"ח צריך להיות באופן שיובן בהבנה והשגה, ורק אופן כזה מתאים הוא לרצון מייסדי הישיבה, כפי שכותב הרבי להנהלת תומכי תמימים - לוד (כד טבת תש"ז):

.. מובן וגם פשוט, אשר מבין מספר תלמידים כהנ"ל, אשר מהם כו"כ שלומדים זה כו"כ שנים בישיבה, אשר מעת הוסדה, הונהג בה לימוד החסידות, חסידות חב"ד דוקא, ז.א. בהבנה והשגה, ודלא כשיטת חג"ת חסידים, וק"ל. . . וכיון אשר בתורת החסידות, ישנם כמה ספרים קונטרסים ומאמרים, וכלל בתוה"ק, דברי תורה עניים במקום זה ושעשירים במקום אחר, בודאי, שבלמוד האמור, שרק הוא מתאים לרצון מייסדי הישיבה ומנהל"י, יש מקום למלאות האמור במקום אחד ע"י ההסברה הנמצאת במקום שני. . .

קובץ פלפולים בדא"ח

מכיון שעיקר הלימוד צריך להיות באופן דחב"ד, צריך להיות באופן אשר התלמידים יוכלו לסדר פלפולים בדא"ח. ואשר על כן, על הנהלת הישיבה להוציא לאור מדי פעם קובץ פלפולים בדא"ח, וכאגרת המזכירות להנהלת תורת לוד (יב סיון תשי"ט):

לכבוד הנהלת הישיבה תומכי תמימים אשר בלוד,
ה' עליהם יחיו
שלום וברכה!

בחיילה מיוחדת שולחים אנו לכם את קובץ פלפול התלמידים אשר יצא לאור בערב חה"ש. ומקוים שבמשך הזמן יופיעו עוד קבצים כהנ"ל.

הקובץ הזה כולל בתוכו שבעה שיעורים בנגלה ושבעה בחסידות, אשר נאמרו ע"י י"ד תלמידים שיחיו, אשר התחל מחודש כסלו דשנה זו סודרו מהם - עפ"י הצעת כ"ק אדמו"ר שליט"א - ב' קבוצות, בנגלה ובחסידות, אשר נוסף על הלימודים בסדרי הישיבה תת"ל מסרו עצמם ללימוד ביתר שאת באופן של ופרצת.

פרטים יותר מהתייסדות קבוצות הנ"ל, אופן לימודם, התמסרות ושקידת התלמידים שיחיו והצלחתם בעזה"ש"ת, בטח ידוע לכם ע"פ השמועה וכו'.

ובזה הננו מציעים לכם לסדר ב' קבוצות כנ"ל גם מבין תלמידי ישיבתכם. מובן שהתלמידים הנבחרים לזה צריכים להיות מתוך אלה שראוים לאיצטל"א, ושעושים זה לא מתוך איזה הכרח שהוא אלא ברצונם הטוב.

המספר שבעה הוא לאו דוקא.

ולאחר שתסדרו את הקבוצות הנ"ל בטח תשימו לב גם לזה הנהוג כאן, שיאמרו התלמידים ענין בנגלה וענין בחסידות, כל אחד לפי קבוצתו, ואחרי זה יביאו אותו על הכתב ובאופן כזה שיוכלו להביא פלפולי תלמידים לאור הדפוס, אם בתור קובץ מיוחד או כחלק מהקובץ הכללי.

נא להודיענו מכל הנעשה בזה. ות"ח מראש.

בכבוד ובברכה,

א. קווינט

מזכיר

ענין זה יוסיף בקנאת סופרים תרבה חכמה (מכתב להרב אפרים וואלף - יח תמוז תשי"ט):

. . (ב) במ"ש אודות סידור חוברת פלפול וכו', בטח נמסר הענין גם בשמי, וכשימצא עכ"פ אחד או שנים שיתענינו בזה, בטח יתן זה דחיפה לעוד תלמידים וכמרו"ל קנאת סופרים תרבה חכמה.

הרבי זירז על זה כמה פעמים, באומרו שאין לך דבר העומד בפני הרצון (מכתב לר' ישראל גרוסמן - יג מנ"א תשי"ט):

. . בודאי נודע לכת"ר (ואולי גם ראה) החוברת פלפול התלמידים שהו"ל פה, ובה חידושי תורה בנגלה ובחסידות מתלמידי תומכי תמימים דפה.

ומהנכון ביותר וביותר שיו"ל עד"ז גם מתלמידי תומכי תמימים דלוד.

ובודאי למותר לעורר אודות זה, אבל נצטוינו אין מזרזין אלא למזרזין. ואם רק יש אפשרות, הרי מהמתאים ביותר שיו"ל אם לח"י אלול או לחדש תשרי הבע"ל, ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

ובמכתב נוסף (להנהלת ישיבת תומכי תמימים לוד - ט כסלו תש"כ):

. . (ב) מובנת הפליאה מהולה בצער, על העדר ההתענינות בעריכת קובץ פלפול התלמידים, אף שזה כמה שכתבתי עד"ז ומהנכון ה' שיופיע לאור עכ"פ לי"ט כסלו, ובכיון שכנראה עבר הזמן, הנה יופיע ליום כ"ד טבת, ועכ"פ לא יאוחר מיום יו"ד שבט הבע"ל. ואין לך דבר העומד בפני הרצון . .

תועלת נוספה יש בהדפסת קובץ כזה, שכן עי"ז יתוספו לומדי דא"ח (מכתב לרש"ח קסלמן - כ' טבת תש"כ):

לאחרי הפסק ארוך נתקבל מכתבו מט"ו טבת,

מוסג"פ העתק מכתבי על שם הנהלת תו"ת דלוד, וממנו יראה השקפתי וסברתי בהנוגע להטעמים שכתבם לשלילה עד"ח מחלקה לחסידות בקובץ פלפול התלמידים.

ועוד להוסיף - שהמכתב נכתב לאחרי התאפקות רבה, כי כו"כ עוד נשאר בקולמוס.

והעיקר אשר בלי ספק אצלי, שבאם הי' נדפס הנ"ל, מלפני כמה חדשים (כמובן יחד עם חלק החסידות והנגלה), הרי היו מתוספים לומדים בתורת דא"ח, אף שאיני יודע ברור כמה, והאם בעומק הכי גדול. אבל ידוע עד כמה השתדלו וציוונו רבותינו נשיאינו, להפיץ לימוד החסידות, מבלי לקבל הבטחה וערבות מקודם, שכמה עשירות אנשים יתרשמו מחזרת המאמר ודוקא באופן שיעשו לעובד ומשכיל הכי גדול.

מוכרחני לאמר, שהתנגדות שלו לכל הענין, אינה מובנת לי כלל וכלל. כי כמובן הטעמים שכותב, שאין תלמיד שיהי' מתאים לזה, אינם מתאימים כלל. וכנ"ל במכתבי להנהלת תו"ת, לאחר הדבור כאן עם התלמידים שבאו מתו"ת דלוד לכאן.

מובן שיש מקום לעוד טעמים, אלא שמסוג כזה, שעצם מציאות טעם כזה - מגדיל עוד יותר ההכרה, בתועלת הדפסת חלק הנ"ל.

ויהי רצון אשר למרות כל המניעות העכובים ההעלמות וההסתרים מבפנים ומבחוץ, ינצחו רבותינו נשיאינו ובאופן דופרצת, בחסד וברחמים, ויתפשט לימוד תורת דא"ח באופן דמוסיף והולך מוסיף ואור, עדי שיהי' ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים.

בברכה.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

א. קווינט

מזכיר

על טענות הרש"ח קסלמן אשר תלמידיו אינם שייכים לחדש חידושים, ענה הרבי (יא אלול תשי"ט):

. . במ"ש בנוגע לחוברת פלפול התלמידים, שאינם שייכים לחידושים וכו', איני יודע היסוד, שהחוברת צריכה להכיל חידושים, ובטח ראה חוברת הנדפסת כאן שעיקר הדגשה היא בהסברה ולא לחידושים, והלואי הי' בכגון זה בחלק הנגלה גם כן ולא רק בחלק החסידות. ומ"ש שדי להבינם הענינים כפשוטם ואין לתבוע מהם יותר על זה, מובן הצער באם המצב הוא ככתבו, אלא שתקוטי שהמצב אינו כן, ויש לתבוע מהם הרבה יותר ממ"ש במכתבו, אלא בשלילת החידושים דלעיל, ומפני שלא זהו דרך הלימוד הנכון וגם לא בנגלה, כמבואר בקונטרס עץ החיים ועאכו"כ בחסידות, והלואי היו מדפיסים מאז ענינים בהסברות בעניני חסידות שהי' נותן זה חשק מיוחד להתלמידים וגם להעומדים על גביהם, ובעיקר שהי' ממשיך כמה ללימוד החסידות כדבעי, ולא רק מפני שסדר הישיבה מכריחם . . .

שולח הנני מכתבי זה במהיר דחוף ביחוד בשביל נקודה האחרונה כי כנ"ל מוכרח הדבר שיו"ל חוברת הנ"ל בהקדם ושהמשפיע יתמסר גם לזה אף שהעיקר הוא המעשה בפועל.

ויהי רצון שינצלו ימי אלול עת רצון וכדברי אדה"ז שאז מאירים י"ג מדות הרחמים, שיתעוררו התלמידים בלימוד הנגלה וחסידות דוקא באופן האמור בהעמקה ועיון, שאז בודאי כמה וכמה ענינים יהיו להדפיסם בחוברת האמורה . . .

בברכה לבשו"ט ולכוח"ט.

ובמכתב להנהלת תו"ת לוד מבטל הטענות שישנם על זה (מכ' טבת תש"כ), ולהעיר שבאגרת לרש"ח שהובאה לעיל כותב הרבי על מכתב זה "ועוד להוסיף - המכתב נכתב לאחר התאפקות רבה, כי כו"כ עוד נשאר בקולמוס":

במענה למכתבם, ולשאלתם:

אכפול עוד הפעם, אשר מובן וגם פשוט, שמצער במאד מאד מה שזה כמה וכמה חדשים עוררתי ע"ד קובץ פלפול התלמידים, ועד עתה לא יצא לפועל.

(ב) כן מובן וגם פשוט, שבאם שם תומכי תמימים נקרא על הישיבה, אשר כמבואר בארוכה בקונטרס עץ החיים, וידוע רצון נשיאינו מיסדי הישיבה ומנהלי, מוכרח בה לימוד החסידות, ודוקא בהבנה והשגה אמיתית, ולא כדרך "חג"ת חסידים".

הרי פשוט, שתלמידים הנמצאים בישיבה כזו, שנה ושנים, ועוד יותר מזה, צריכה להיות אצלם הבנה והשגה באיזה ענינים דתורת החסידות, ובאופן שיכולים למסור בדבור וגם בכתב, מה שמבינים בעיניהם אלו.

וכיון שכמה מ"מ לספרים, קונטרסים ומאמרים נמצאים, בטח שלאחרי לימוד של שנה ושנים ויותר, יש ביכולתם להורות, אשר נדבר בענין פלוני במקום פלוני ונמצא ג"כ במקום שני [שבדאי שע"י המדובר במקום שני, נתוסף בהסברה והבנה].

ולאחרי שנדפסו מפתח ענינים של ספר התניא קדישא, תורה אור, ולקוטי תורה, הרי יכול להעשות האמור, בלי קישורים יתר, ואפילו בלא יגיעה כדבעי.

שעפי"ז צע"ג, מהי הסיבה האמיתית לזה, שעד עתה לא בא לפועל קובץ הנ"ל, שכפי כתבם, המניעה היא בחלק השייך לתורת החסידות.

(ג) התמי' מתגדלת עוד יותר, שהרי בכמה תלמידים דלוד, שבאו לכאן, תיכף לבואם הי' ברור, שביכולתם לכתוב בהסברה מתאימה כהנ"ל. והרי בודאי, שלא רכשו היכולת בזה, במשך המצאם בדרך מלוד לכאן.

(ד) אולי ישנם כאלה, המערערים בכלל על התחדשות כביכול דכל ענין האמור, כיון שלפני חמשים ומאה שנה, הרי לא נהגו בכגון דא. ושתי תשובות בדבר:

(א) מי שראה חוברות "התמים", שנדפסו בווארשא ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר, הרי נמצאת שם גם מחלקה כהאמור.

(ב) ידועה הבחינה בענינים כגון אלו, מאיזה צד באות הטענות, ע"פ המבואר בלוח היום יום (כ"ג סיון). והוא - לראות התוצאות בהנוגע לפועל, ורואים במוחש, שאלו התלמידים שהתעסקו בהאמור, נתוסף בהם חיות עכ"פ בלימוד הענינים אודותם כותב, ולא עוד אלא שהמשיכו כמה מחבריהם לזה. כן נתפרסמו הענינים, גם לאלו שעד אז לא ידעו אודותם. כן הכריחה הכתיבה, עיון יותר והבנה יותר בענינים הנ"ל. ומכלל הן - אתה שומע לאו.

כוונתי, שע"י שמסבירים לה' שאין מקום להתענין בכתיבה ע"ד ענינים אלו, ושאינן כל מקום לחידוש והסברה כדבעי וכו', רואים במוחש התוצאות מהאמור.

(ה) אולי ישנם כאלה, שחוששים ויראים, אפשר ע"י כתיבת מאמר בהאמור, יתרבה בהכרת ערך עצמם של הכותבים.

הנה (נוסף על שאין מובן בזה, שהרי גם בכתיבה בחלק הנגלה יש מקום לחשש האמור, הנה) חשש האמור קיים ג"כ, באם מכריחים התלמידים לחזור המאמרים ברבים, לנהל תעמולה, שילמדו חסידות, ולהסביר הכרח הדבר באותיות של עצמם וכו' וכו'...

ואף שמוכן וגם פשוט, שע"י (העדר הכתיבה והופעת הנ"ל) נתמעט בהפצת המעינות חוצה, החוצה דעצמו והחוצה דד' אמות והחוצה שבחוץ, שע"י הרי נצטוו כאו"א מאתנו, באגה"ק של הבעש"ט ז"ל (וביותר קרוב לנו) מרבותינו נשיאינו, הרי בודאי גם להנהלה ידוע ע"ד כל זה.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

א. קווינט

מזכיר

במכתב אחר (להנהלת ישיבת תומכי תמימים לוד – כד טבת תש"כ) מתאונן הרבי אודות זה שמתוך ר"מ לומדי דא"ח לא יכלו ההנהלה למצוא שבעה המתאימים לענין זה:

לפני איזה זמן נתקבלה רשימת התלמידים שי' שנתנו להם דמי חנוכה, אשר ע"פ ההוראה, הענין הוא בשביל אלו הלומדים תורת החסידות, אשר בלשון כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע, היא תורת הבעש"ט ז"ל, ובהרשימה ר"ם תלמידים לערך, כן ירבו.

מובן וגם פשוט, אשר מבין מספר תלמידים כהנ"ל, אשר מהם כו"כ שלומדים זה כו"כ שנים בישיבה, אשר מעת הוסדה, הונהג בה לימוד החסידות, חסידות חב"ד דוקא, ז.א. בהבנה והשגה, ודלא כשיטת חג"ת חסידים, וק"ל. - ע"ד הרגיל אפילו בטבע האנושי, צריכים היו להיות כו"כ, שיבינו ענינים בחסידות בהסברה מתאימה, אשר הבחינה בזה, שיכולים להסביר זה באותיות עצמיים שלהם (מיט אייגענע אותיות) ולא רק שיאמר בעל פה בלשון האמור במקום פלוני, ואין לו שייכות להתוכן שבדברים.

וכיון אשר בתורת החסידות, ישנם כמה ספרים קונטרסים ומאמרים, וכלל בתוה"ק, דברי תורה עניים במקום זה ושעשירים במקום אחר, בודאי, שבלימוד האמור, שרק הוא מתאים לרצון מייסדי הישיבה ומנהלי, יש מקום למלאות האמור במקום אחד ע"י ההסברה הנמצאת במקום שני.

מהאמור מובן, שכאשר באה ההצעה, אשר יו"ל קובץ פלפול התלמידים, ושבהתחלה מספיק עכ"פ שבעה מהם, הי' צ"ל הקושי: מבין כל הנ"ל השייכים, באיזה מהם יבחרו בתור שבעה הראשונים.

ובהיפוך הוא: אף שכו"כ חדשים עברו מעת דברו והציעו הנ"ל, כנראה אין כל הזזה בזה, ופשיטא שאין כל ענין שבפועל, עכ"פ כפי הידיעות כאן. ועיקר העכוב הוא כאילו בהתלמידים לומדי תורת החסידות דא"ח.

ומטובם לבאר הסתירה, שמהרשימת ר"ם מקבלי דמי חנוכה, להעדר האפשרות למצוא עכ"פ שבעה מתאימים להאמור.

ות"ח אם יתקבל המענה לפני עשירי בשבט, יום הסתלקות הילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר, זצוקללה"ה נבג"מזי"ע, שהוא הוא המנהל פועל של ישיבות תו"ת ותו"א בכל קצוי תבל, ישיבות שתכנית הלימוד בהם ידוע ע"פ המבואר בקונטרס עץ החיים לכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע.

בכבוד ובברכה.

א. קווינט

מזכיר

דא"ח לגירסא

על אף שכנ"ל – עיקר הלימוד צריך להיות באופן דחב"ד, בכל זאת ישנה מעלה גם בדיעת ענינים רבים בחסידות, וע"כ על ההנהלה לסדר גם סדר לימוד של דא"ח למיגרס, וכאגרת לרש"ח קסלמן מז' דחנוכה תשי"א:

. . בנוגע לשאלתו בענין לימוד החסידות - א"א לי להאריך בלי ידעי יותר פרטים ע"ד מצב כשרונות התלמידים וסגולות המשפיעים וכו'. אבל שתי נקודות כלליות בלימוד תורת הדא"ח, שלפי דעתי צריך להיות בכל ישיבות ליובאוויטש, והן: (א) צריך להכין את התלמידים באופן שבמשך זמן לא ארוך יוכל כל אחד לחזור מאמרי דא"ח באופן שיפעול על השומעים, וגם על אלו שאינם משכילים בתורת הדא"ח. (ב) ידיעה יותר רחבה בתורת הדא"ח. ולדאבוני, ענין השני מורגש בו חסרון גדול ביותר, אפילו בתלמידים שלמדו כמה שנים את תורת הדא"ח, וכמה

ענינים יודעים הם לעומקם, אבל מספר ענינים שיודעים קטן הוא במאד מאד. ואי איישר חילי, הייתי מנהיג בכל מקום ומקום לימוד תורת הדא"ח לא רק לעיוני אלא שיעור מיוחד למיגרס (אף שבכלל מאנט חב"ד פנימיות), פשוט וויסען ענינים.

במכתב אחר להנ"ל, מכנה הרבי ענין זה של לימוד דא"ח למיגרס "עיקר גדול" (י"ב טבת תשי"ב):

. . בנוגע לזמני לימוד דא"ח, סוג ואופן הלימוד, לדעתי צריך להיות עד כמה שאפשר, כמו שהי' בתו"ת מלפנים, ונוסף ע"ז ענין הלימוד למיגרס שכתבתי אודותו ז' חנוכה ה'תש"א והוא לדעתי עיקר גדול.

באופן שיוכלו לחזור ברבים

במכתב הנ"ל ד' חנוכה תשי"א עורר הרבי:

. . בכל ישיבות ליובאוויטש . . צריך להכין את התלמידים באופן שבמשך זמן לא ארוך יוכל כל אחד לחזור מאמרי דא"ח באופן שיפעול על השומעים, וגם על אלו שאינם משכילים בתורת הדא"ח.

באגרת לרנ"נ מתאריך אדר"ח טבת תשי"ג מדגיש הרבי שצריך להיות מאמרים המובנים להשומעים:

. . (ב) נהייתי ממכתבו המפורט ע"ד התלמידים, מצבם בלימודיהם וביראת שמים וכן בענין ידיעת תניא בע"פ וחזרת דא"ח, ולמותר להאריך ע"ד הנחיצות שיחזרו הת' דא"ח ברבים, ובמאמרים כאלו שהשומעים יבינום בשכלם הם, אשר נוסף על כל שאר הענינים הרי זהו ג"כ דרך להרבות מספר השומעים, כיון דחברא חברא אית לי, ואפשר כדאי שהת' הקשישים שבהם יספרו ג"כ איזה ענין מחיי נשיאינו וכו' כדי שיוכל השומע לספר אח"כ בביתו לבניו ובנותיו, והוא ע"ד מ"ש כ"ק מו"ח אדמו"ר בתועלת השיחות וכו' . . .

(ט) לרשימת אלו החוזרים דא"ח, כדאי הי' עכ"פ מכאן ולהבא, לציין ג"כ המאמר או חלק

מהמאמר שחזרו, וכנ"ל הנה לדעתי צריך להיות מאמרים כאלו שיהיו מובנים להשומעים.

מלבד התאמת המאמר (שיהיו מאמרים קלים להבנה) צריך להתאים גם לחוזרים שלא להעמיס עליהם יותר מדי (אגרת לרנ"ג – י"א אייר תשי"ב):

1. נהניתי מהודעתו ע"ד סדר הלימודים, ובפרט מזה שגם אלו הלומדים הוראה היינו יו"ד, הנהיג עתה שילמדו עכ"פ איזה שעות ביום גפ"ת, ובנוגע להלימודים דא"ח שמרגילים ג"כ בחזרת דא"ח בע"פ, יש להתחשב בזה עם כח התפיסה והזכרון של כל אחד, אשר אלו שקשה עליהם הדבר ביותר ובמילא לוקח זה אצלם זמן רב ביותר, הרי אף שא"א לפוטרם מהענין, אבל לא להכביד עליהם שיחזרו לעתים תכופות כ"כ כמו אלו התופסים בקל, וזה על המשפיע על אתר להחליט עד כמה אפשר להעמיס על כאו"א, אבל כנ"ל כולם שייכים לזה עכ"פ במקצת.

2. עוד להעיר בענין חזרת דא"ח בע"פ, שצריך שבאלו המאמרים שחוזרים ברבים, יהיו אחדים קלי הבנה גם לבע"ב או לאברכים שאינם מכירים כ"כ בתורת חסידות חב"ד, ומאמרים אלו לא יהי' קשורים עם יו"ט או ש"ק פרטי מסוים כ"א ענין שזמנו כל השנה הוא, ובמילא יוכלו לחזור אלו המאמרים לעת הצורך כשתהי' נחיצות לחזור דא"ח מחוץ לתו"ת וסביבת אנ"ש.

ובאגרת לרש"ח (יב טבת תשי"ב):

3. בנוגע להת' . . . וחזרתו דא"ח בע"פ כיון שהוא רק בגיל י"ד שנה ונוסף ע"ז אביו מוחה, להסתפק שיחזור לע"ע רק ליומי דפגרי ולהיו"ט.

באגרת לרנ"ג (ה' אייר תשי"ג) כותב הרבי אשר ענין זה צ"ל בתדירות יותר:

ת"ח על רשימת הת' חוזרי דא"ח ברבים. וחבל שהחזרה היא פ"א בכמה שבתות, - ובטח ניצלו ימי חה"פ שהם בביתם שיחזרו בסביבה החדשה.

איזה דא"ח ללמוד

דא"ח של הנשיא בדוקא

חביבות מיוחדת נודעת ללמוד הדא"ח דוקא של נשיא אותו דור, ובמכתב הרבי לרש"ח (ז' שבט תשי"ד):

4. כבר כתבתי כ"פ ואכפול גם עתה שאין מצדי כל קפידיא כו' וכו', ומ"ש אודות לימוד תורת נשיא הדור הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע לא באתי בזה ח"ו לשלול לימוד מאמרי חסידות של נשיאים שהוא ממלא מקומם ופשוט, אלא שכל תלמיד צריך לעמוד בהענין להתקשרות מתאים לזמנו ודורו, והתקשרות היא ע"י תורת הנשיא וכמבואר בכמה מכתבים והועתק גם בלוח היום יום, ולכן חוויתי דעתי שצ"ל לימוד כזה דוקא, וכיון שכפי מכתב כת"ר הרי מסודר הדבר זה מכבר, הרי אין מקום גם לחשש של קפידיא.

ובמכתב נוסף להנ"ל (מלפני הנשיאות – י"ד כסלו תש"י) מסביר הרבי בתוקף יותר:

5. בטח אצל הלומדים, הגדולים עם הקטנים, ופשיטא בכל הכתות כולם של תו"ת ואח"ת,

יש קביעות לימוד מאמרי או שיחות כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א, שהוא דוקא נשמה כללית של דורנו, וההתקשרות צ"ל בכל, ועל אכו"כ ע"י תורתו, שזהו עצומ"ה וזהו ממוצע המחבר.

ובאגרת נוספת להג"ל (טו"ב סיון ה'שי"ת):

נתקבל המכ' וגם הפ"נ שלו, וע"פ בקשתו קראתיו על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, וצדיק מברך והשי"ת ממלא ברכות צדיקים, דאשתכח בהאי עלמא יתיר מבחיוהי, על מילואן, תקותי, אשר דכוותי' אין נזקק להערה והארה אדות ענין ההתקשרות לנשיא הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, אשר ההתקשרות הוא ע"י לימוד תורתו והליכה בדרכיו אשר הורה,

ובטח יש לו קביעות עתים ללימוד תורת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ אשר במאמרי שיחותיו מכתביו, ומה טוב אם הלימוד הוא בחבורה אשר איש את רעהו יחזק ויעוררו.

באיחול כ"ט ופ"ש כל החבורה תי'

מ. שניאורסאהן

ובנוגע לו הנה העיקר הוא, שינהיג כן בין כל המושפעים מאתו, הקטנים עם הגדולים, אשר עליו הם כולנה.

ענין זה צריך להיות בסדר הלימוד של הישיבה (אגרת להג"ל - כו מנ"א ה'שי"ת):

. . במה שכותב בסדר לימוד דא"ח בג' הכיתות וכו', הנה כבר מילתי אמורה כמה פעמים אשר לכל הפחות בשנה זו על כל אחד ואחד ובפרט על התלמידים התמימים לקבוע שיעור לימוד בתורת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, ובהמוסדות צריך להיות זה גם בסדר הלימוד של כל כיתה וכיתה.

ובאגרת לרנ"ג (ה' טבת תשי"א) מדגיש שזה שייך בעיקר לסדר הישיבה, ומוסיף שלכל אחד צריך להיות חקוקים בזכרוננו כמה מאמרים של הנשיא:

. . מה כותב בענין ההצעה לקבוע שיעור לימוד בכל יום ויום בתורת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, הנה בכלל נכון הדבר, אבל קשה עלי לקבוע שיעורים חדשים, ובפרט שאין על זה הגבלה בזמן. ואף שהצעתי ע"ע כמה ענינים, ה' בזה הגבלה בזמן, היינו י"א חדשים שאחרי ההסתלקות [ל]ק[ו]ת או כל שנת ההסתלקות, אבל לקבוע מעתה שיעור לרבים, עדיין לא באתי לידי החלטה בזה. מובן הדבר שכל אחד ואחד המרגיש בעצמו ענין זה, הרי יישר חילו אם יקבע שיעור קבוע איזה פעמים בשבוע או בכל יום יום בלימוד מאמרים הנ"ל ובטח יתוסף לו על ידי זה אומץ וחוזק בההתקשרות.

מובן ג"כ שאין הנ"ל מדובר ע"ד לימוד בהישיבה ופשיטא שבלימוד הדא"ח שלה צריך לתפוס מקום חשוב, ובפרט בהכתות הגדולות, הלימוד בתורת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ.

ומה שהצעתי פה נשען על המאמר והדרת פני זקן שבלקו"ת והמדובר עד"ז בשיחה שנדפסה בקונ' י"ט כסלו, שלכל אחד ואחד יהיו חקוקים בזכרוננו איזה מאמרים של כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, ובפרט מאמר - או חלק ממנו - דיום ההסתלקות הוא יו"ד שבט תש"י, וכמבואר בארוכה בהתעודות די"ט כסלו דשנה זו.

בכללות צריך להיות סדר זה בכל יום, אך עם הצעירים ניתן להקל (אגרת לרש"ח - ג' דסליחות ה'שי"ת):

. . אם אין מתאים כ"כ, יוכלו ללמוד עם הצעירים, בתורת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ איזה פעמים בשבוע, ולא בכ"י.

לאילו שהיה קשה להם לקבל זאת, הציע להם הרבי לזכור מה היה יחסם אל משפיעיהם בדורם (ט' כסלו תשי"ד):

. . דאס וואס איר שרייבט אז די ראשי ישיבות האבען אייך געבעטען וכו', איז דאס וואס די ראשי ישיבות לערנען פאר זיך די מאמרים צו וועלכע זיי זיינען געוויינט געווען זייענדיק זייער צייט אין ישיבה, איז דאס קיין וואונדער ניט, וויילע לעולם ילמוד אדם במקום שלבו חפץ, ומובן אז עס איז פאר זיי גרינגער איידער צו אנהויבען נייע, וואס יעדער נשיא אין זיין דור איז דאך - לא ימלט - האט מחדש געווען אין זיין תורה זאגען, במילא מוז דאך זיין שינויים אין דעם סגנון ותוכן, אבער ווען מען וויל איינפירען אזא סדר אויך מיט די תלמידים פון דער ישיבה, דארפען דאך די ראשי ישיבות און די עלטערע תמימים געדיינקען זייער דענסטמאלדיקען יחס צו זייערע משפיעים וועלכע האבען געוואלט לערנען מיט זיי דוקא די מאמרים פון די פריערדיקע נשיאים און ניט די מאמרים פון נשיא דורם כ"ק מוהרש"ב נ"ע . . .

עס איז באוואוסט דער פסק פון רבינו הזקן אין הלכות תלמוד תורה, אז א מענטש במשך ימי חייו דארף דורך לערנען לכל הפחות איין מאל תורה שבכתב און תורה שבכל פה מיט אלע חלקים במילא גייט אריין אין דעם אויך די מאמרים פון יעדער נשיא חב"ד שבכל הדורות, אבל אני בדעתי אעמודה וויבאלד עס זיינען אפגעדרוקט געווארען מער ווי הונדערט קונטרסים מאמרים מכ"ק מו"ח אדמו"ר און אויך פון גאנצע יארן מאמרים, דארפמען זיי איינשטעלן פאר א לימוד קבוע בישיבת תומכי תמימים, און השי"ת זאל מצליח זיין יעדערן פון אונז צו ממלא זיין די שליחות בהתאם להאמת.

בברכת חג הגאולה והצלחה בענינים הכלליים והפרטיים.

מאמרים שמוכנים בשכל אנושי

הרבי הדגיש שהלימוד עם התלמידים יהיה במאמרים אשר שייך להם להבין אותם בשכלם (מכתב לר' מנחם זאב הלוי גרינגלאס - כד אייר תשי"ב):

. . קשה עלי להאריך בענין זה. אבל הענין כואב, ותקותי אשר יתקנו כפי האפשרי, היינו שאפי' ש"ס אולי יועיל לתלמיד פלוני השמיעה בשיעורי דא"ח תניא וכו' - הרי יספחו להשיעורים

ויתענין בטובתו ומצבו, אשר בהתאם לזה, הרי בלימוד מאמרים וקונטרסים יש לבחור באלו שיהי' להתלמידים איזה השגה בזה בשכלם האנושי ובלתי מפותח לע"ע.

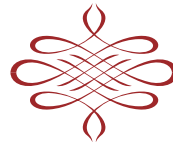
ובאגרת נוספת להנ"ל (ט כסלו תשי"ג):

. . ג) אתעניין לדעת אם נשתנה המצב במה שדברתי עמו בהיותו כאן, שהתלמידים ילמדו דא"ח מאמרים כאלו שיהיו מובנים גם בשכל אנושי שלהם, ולא רק בדרך קבלת עול בלבד. וכן - ע"ד שמירת זמני הלימוד בפרט וסדרי הישיבה בכלל ע"י האברך . . שי' . . ופשוט, שאין הנ"ל צריך לדעת ששאלתי אותו עד"ז.

במקום שלבו חפץ

מלבד כל הנ"ל צריך ללמוד "במקום שליבו חפץ" (מכתב לרש"ח - יט שבט תשט"ז):

. . ב) במ"ש אודות המאמרים אותם ילמדו בכחות כו', כבר ידוע מרז"ל לעולם ילמוד אדם במקום שלבו חפץ, ובמילא יש להתחשב בזה עם רצונם האמיתי של התלמידים . . .

תניא בע"פ

מלבד ענין לימוד הדא"ח כנ"ל, ישנו גם ענין מיוחד ללמוד תניא בע"פ (מכתב לרנ"ג - כו טבת תשי"ג):

. . מ"ש שמצטער ע"ד ענין לימוד התניא בע"פ שהנהיג, הנה ידועה מעלת ידיעת התניא בע"פ וכאמור בשיחת כ"ק מו"ח אדמו"ר תרצ"א-ריגא ועיין ג"כ במכתב הנדפס בסוף הערות וקיצורים לתניא, ומה שאמרו בשמי בענין זה הוא רק זה, שכיון שהתלמידים מוגבלים בזמן לימודם ובמילא חסרה להם אפילו ידיעה שטחית בכמה וכמה ענינים, הרי מוכח שיתנו הזמן שבסדר הישיבה על רכישת כמה ענינים ובמילא לא נשאר כ"כ זמן ללימוד בע"פ, אבל מובן שאין בזה כל ענין שיגרום לו צער וכיו"ב ובפרט שהודיע עד"ז בזמנו לכ"ק מו"ח אדמו"ר. ומהנכון הי' שיתדבר עם התלמידים, שכיון שבפאריז נמצאים כל היום בכותלי הישיבה, שיקחו על הלימוד בע"פ גם מזמנם הם, שלא בזמן הלימוד בהישיבה נוסף על הזמן שיקבעו ע"ז בסדר הישיבה.

ובאגרת להנ"ל מתאריך אדר"ח טבת תשי"ג:

. . ח) ברשימת ידיעת תניא בע"פ, הנה כותב על אחדים שידעו ושכחו, ובטח יש למצוא אותיות המתאימות לעוררם על חיפוש עצות להחזיר תלמודם, ואף שקשה עתיקא מחדתא, הנה בענין זה מבואר בכ"מ חומר הדבר והשוכח דבר אחד כו' אף שאין המשנה שבלשון זה מדברת אודותם, כי בודאי אצלם הוא ע"ד המבואר בהלכות תלמוד תורה לרבינו הזקן פרק ב' סעיף ז' ואילך . . .

יד) בשאלתו בענין חזרת תניא בע"פ, הנה אינו כותב הסיבה שנעשה חלישות בזה, שאם הוא מצד עצלות שכך נקל יותר, הרי פשיטא שצריך להלחם בזה, וכידוע גרעון ענין העצלות בכלל ובפרט עצלות בלימוד דא"ח, ואם הסיבה שלוקחים מזמן החזרה על לימוד בפנים אם בדא"ח או בנגלה, הרי בטח לא כולם שוים בזה, כי יש כאלו שרק זוהי הסיבה ואולי ישנם כאלה שגם חלישות דיר"ש גורם, ובהתאם להסיבה הנה יש לדבר עם כל אחד לפי אופנו.

שערי
נגלה

תקעו בחודש שזפר

איך הגענו לתקיעת מאה ושלושים קולות בראש השנה? • מי היה צריך לעמוד בפרץ מול טענות הקראים בענין זה? • מה הקשר בין בכיית אמו של סיסרא לתקיעת השופר? • איזה צדיקים "התקשו" עם התקיעות של תפילת הלחש? • איך ניתן לערבב את השטן? • מה מזכיר לשטן את ביאת משיח? • מה המנימום של התקיעות שניתן לתקוע ב"מבצעים"?

הרב איסר שפרינגר
ר"מ בישיבה קטנה חסידי חב"ד ליובאוויטש, עיה"ק צפת ת"ו

תקיעת שופר מהתורה

התורה מזכירה בשני מקומות שבראש השנה¹ יש ענין של תרועה: הפעם הראשונה היא בפרשת אמור², העוסקת בעיקר בדיני המועדות הקשורים לכל יהודי פרטי באשר הוא, והפעם השניה בפרשת פינחס³, שעוסקת בעיקר בדיני המועדות הנוהגים בבית המקדש.

מפשטות פסוקים אלו אנו למדים רק שיש להריע בראש השנה, ומזה שהמילה "תרועה" נכפלה, למדו חז"ל שיש להריע (לפחות) פעמיים. אך עדיין איננו יודעים במה עלינו להריע (בשופר, או שמא בחצוצרה וכיו"ב), מהי בכלל "תרועה" זו, כמה תרועות בדיוק עלינו להריע, והאם אנו צריכים להשמיע קולות נוספים חוץ מן התרועה.

בשביל לדעת מהי התרועה, השתמשו חז"ל בדברי התרגום על מילה זו. אונקלוס תרגם את המילה "תרועה" כ"יבבא", ומילה זו מוזכרת גם בנוגע לאמור של סיסרא, שכשחכתה לבנה בלחץ גדול לדעת מה בדיוק קרה לו, כתוב בפסוק: "בעד החלון נשקפה ותיבב אם סיסרא בעד האשנב, מדוע בושש רכבו לבוא, מדוע אחרו פעמי מרכבותיו", ומזה הבינו חז"ל ש"יבבה זה בכי".

כמקור לבירור שאר הפרטים, חז"ל⁴ מביאים פסוק נוסף בו מדובר על תרועה, פסוק המדבר על יום הכיפורים של שנת היובל. אומרת התורה: "והעברת שופר תרועה בחודש השביעי בעשור לחודש, ביום הכיפורים תעבירו שופר בכל ארצכם";

מפסוק זה אנו יכולים ללמוד פרטים נוספים: הפרט הבולט ביותר הוא שתרועה מושמעת

(1) בתורה לא מוזכר הביטוי "ראש השנה", אלא בחז"ל. וישנם כמה הסברים מדוע א' תשרי נקרא ראש השנה, וראה כמה מהם ב"אבודרהם" ב"תפילת ראש השנה". וע"פ חסידות - ראה לקו"ת תבוא מא, ג. נצבים מז, א. ר"ה נח, א. עטרת ראש שער ר"ה בתחילתו, ואכ"מ.

(2) ויקרא כג, כד.

(3) במדבר כט, א. ישנו הבדל בין ב' המקומות, שבפרשת אמור כתוב "זכרון תרועה", ובפרשת פינחס כתוב "יום תרועה", ונתבאר ע"י חז"ל.

(4) שופטים ה, כח.

(5) ראש השנה לג-ד.

ע"י שופר. ועוד למדו חז"ל, שמשמעות המילה "העברה", "תעבירו", היא תקיעת קול פשוט, ומזה נמצינו למדים, שלפני ואחרי ה"תרועה" יש לתקוע תקיעה פשוטה. ומכיוון שבפסוק זה מוזכרת המילה "תרועה" פעם נוספת, למדו חז"ל שיש להריע שלוש פעמים, ולא רק את הפעמיים עליהם ידענו עד עתה.

ומנין לנו שהכתוב בנוגע ליום הכיפורים של יובל קשור גם לראש השנה בשנה רגילה ושגרתית?

חז"ל קבלו שיש בין הפסוקים הללו גזירה שוה "שביעי" "שביעי"⁶, וממנה למדים שהפסוקים מלמדים אחד על השני, וכך אנו יודעים שהתרועה בראש השנה היא ע"י שופר, ולפני ואחרי כל "תרועה" יש לתקוע קול פשוט, כמו שלמדנו בפסוק שמדבר על יובל. ומאחר ושם כתובה המילה "תרועה" פעם נוספת, הרי זה כאילו שהמילה תרועה כתובה גם בראש השנה ג' פעמים (וגם ביוה"כ של יובל ג' פעמים), ולכן יש לתקוע בראש השנה ג' תרועות (וכן ביום הכיפורים של יובל), כנגד שלושת הפעמים שנאמר "תרועה" בפסוקים⁷.

(6) לפי מסקנת הגמ' שם. אך יש שנקטו את ההור"א שהלימוד הוא מהיקש, ואכ"מ.

(7) ויש לציין, שגזירה שוה זו היא מיוחדת, ואין לה אח ורע בכל התורה כולה. בכל התורה כולה הגזירה שוה מלמדת פרט שלא כתוב בפסוק זה, ולומדים אותו מפסוק אחר. אבל הגזירה שווה לא מכפילה את החיוב. ודוגמא אקראית ביותר: הגמ' מביאה את הפסוק "וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך", ומבררת האם מדובר על כתיבה על האבן, "מזוזות ביתך" ממש (היינו מה שנקרא בלשוננו "משקוף"), או שמדובר על כתיבה על קלף. ולומדים מגזירה שוה, כמו שבגט הכתיבה היא על ספר, כך גם כאן הכתיבה היא על ספר;

והגמ' לא ממשיכה כמו אצלנו, "ומנין ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה", ואז נאמר שחייבים לכתוב ב' כתיבות, היינו שגשים מזווה על ב' הצדדים, או בצד אחד מזווה ובצד השני גט... לומדים משם פרט מסויים, אך לא מכפילים את הדין.

אך במקרה ייחודי זה, האופן בו נתקבלה הגזירה שוה מהלכה למשה מסיני, הוא שבנוסף לזה שלומדים מיוה"כ של יובל באיזה אופן יש להריע, הרי שמוסיפים גם את חזית התרועה האמור שם כאילו הוא אמור גם אצלנו כחזית נוסף, והחזית האמור אצלנו נחשב כאילו הוא כתוב גם ביובל. ואופן לימוד זה, כאמור, נמצא אך ורק בעניין תקיעת השופר בראש השנה וביוה"כ של יובל (ראה ריטב"א ובעל המאור בסוגיא שמבארים כך

נמצינו למדים, שהחיוב מהתורה, כפי שהוסבר ע"י חז"ל, הוא לתקוע תשע תקיעות בראש השנה. לפנינו נראה בעז"ה, כיצד השתלשל שבפועל אנו תוקעים למעלה מפי ארבע עשרה (!) ממה שנצטוינו בתורה.

אימתי מריעין?

מתי תוקעין תקיעות אלו?

לכאורה עד תחילת ימי בית שני, המצוה הייתה מסורה בידי כל אחד, כמו מצות התפילה - שכל אחד בחר לעצמו באיזה נוסח להתפלל, ומתי, כך גם היה בתקיעת השופר. מן הסתם היו כאלה שהיו "זריזין מקדימין" ותוקעין בהשכמה, והיו כאלה שתקעו לפני השקיעה..., היו כאלה שעשו זאת "ברוב עם", והיו כאלה שביחידות, אך לא היה סדר קבוע ואחיד.

בתחילת ימי בית שני, כשאנשי כנסת גדולה תיקנו סדר קבוע לתפילות ולברכות, הם תיקנו גם מסגרת קבועה לקיום מצות תקיעת שופר.

הם תיקנו שבכל שבת ויום טוב יתפללו שבע ברכות בתפילת העמידה, אך בראש השנה יש להוסיף ברכות המדברות על "מלכויות זכרונות ושופרות"⁸, ויחד עם כל ברכה משלושת אלו, בחזרת הש"ץ⁹, יתקעו שליש מהתקיעות,

את הגזירה שווה, וראה ב"פני יהושע" שם שכותב שזוהי הפעם היחידה בתורה שיש גזירה שווה באופן כזה).

(8) ומעניין לציין לדעת בעל ה"מאור", שבכל תפילות ראש השנה יש תשע ברכות, ובכולם יש מלכויות זכרונות ושופרות (ולא רק בתפילת מוסף כפי שאנו נוהגים), וכל מה שהשתנה הוא רק התקיעות הנלוות לברכות, אבל הברכות עצמן היו מלכתחילה גם בשחרית וגם במוסף, וכך זה נשאר גם לאחמ"כ (לד, א מדפי הגמ').

(9) מלכתחילה תקעו רק בחזרת התפילה. וראה ברא"ש (והביא מקורות מדברי הגאונים) על סוף מסכת ראש השנה שהמנהג העתיק היה שהיחיד בכלל לא מתפלל בתפילת הלחש תשע ברכות, אלא רק שבע ברכות, ורק הש"ץ בחזרה מוסיף מלכויות זכרונות ושופרות (ולהעיר, שבדברי בעל ה"מאור" שהובאו בהערה הקודמת, מצינו שיש יותר פעמים שאומרים את תשע הברכות מאשר מספר הפעמים שאנו נוהגים. ואילו בדברי הרא"ש מוצאים להיפך, שאומרים פחות פעמים תשע ברכות מאשר מה שאנו נוהגים).

בנוגע לתוספת התקיעות גם בתפילת הלחש, ראה

היינו, שלוש תקיעות עם כל ברכה.

ובאיזה תפילה יש להוסיף תקיעות אלו?

אנו רגילים לקיים תקנה זו בתפילת מוסף. אך לא תמיד נהגו כך. התקנה המקורית הייתה להוסיף את שלושת הברכות ולתקוע את סדר התקיעות בתפילת שחרית¹⁰ ולא בתפילת מוסף, משום "זריזין מקדימין למצוות"¹¹.

אלא, שקרה פעם, ששונאינו ראו שהיהודים תוקעים בשופר, והבינו שהם מתארגנים לצאת למלחמה נגדם, ומיד קמו והרגום, הי"ד, ללא שום שהות של בדיקה, דרישה וחקירה. ובגלל זה תיקנו להעביר את סדר הברכות והתקיעות לתפילת מוסף, כי מאחר והגויים יראו שהם מתפללים, קוראים קריאת שמע וקוראים בתורה, הם יבינו שגם תקיעת השופר היא חלק מהתפילה, ולא הכרזת מלחמה¹².

מתי קרה אסון זה, שבגללו העבירו את התקיעות למוסף?

יש המשערים שזה קרה כשמונה עשרה שנה לאחר חורבן בית שני¹³. באותם ימים היה הקיסר דאמיטריאן, שעקב אירועים שונים (באותו הזמן מינו את ראב"ע כנשיא חדש, והרחיבו את ספסלי בית המדרש בכמות ניכרת של תלמידים, דברים שנראו לקיסר הנ"ל כהתארגנות מדינית, ולכן) חשש מאוד מפני התקוממות היהודים. ואולי ניתן לומר שבאותה תקופה הייתה גם גזירה זו¹⁴.

לקמן בקטע "תקיעות בתפילת הלחש".

(10) ירושלמי מסכת ראש השנה פ"ד ה"ה.

(11) ראש השנה לב, ב.

(12) ירושלמי שם. אבל ראה ברש"י שמביא סיפור אחר מה הייתה גזירת השונאים: הם גזרו שלא נתקע בשופר, והיו עוקבים אחר ביצוע הגזירה עד ששעות ביום. ולכן העבירו את התקיעות לתפילת מוסף. וראה בתוס' שם שפירוש הירושלמי נוחא טפי.

(13) החורבן היה בשנת ג'תתכח.

(14) ראה "דורות הראשונים" לחוקר הנודע ריא"ה הלוי, חלק ראשון כרך חמישי דף קע ואילך.

יש שרצו לבאר שסיפור זה היה בימים שאחרי מרד בר כוכבא, שהיה כחמישים שנה לאחר חורבן הבית. ראה שו"ת "בית מרדכי" להר"מ פוגלמן עמ' עב. אך הוא עצמו מסתייג מהדברים, מאחר ובתקופה הקשה של "גזירות השמד" שאחרי מרד בר כוכבא, לא היה צורך תירוצים בשביל לגזור נגד קיום מצוות, אלא זה היה הסדר הרגיל. ועייין גם ב"דורות הראשונים" שצויין

יוצא א"כ, לכאורה, שמשך זמן קיומה של התקנה המקורית היה כארבע מאות ושלשים שנה¹⁵.

ונשאלת השאלה: הרי המרד נגמר כבר לפני זמן רב, וגוזרי הגזירות ובאי כוחם כבר מזמן עברו מן העולם, ב"ה, ומדוע לא תחזור התקנה לקדמותה, ונתקע בתפילת שחרית?

תוס'¹⁶ מסביר שאף שהגזירה בטלה בכל זאת התקנה נשארה, מכיוון שאנו חוששים שמא הגזירה תחזור. אך יש ראשונים שפירשו שאין זה בגלל החשש שמא יחזור דבר לקלוקלו, אלא בגלל שאין מבטלים תקנה עד שיבוא בית דין אחר ויבטלנה¹⁷.

וב"מחזור ויטרי"¹⁸ הסביר שאין בכך ענין של "בלית ברירה", אלא ענין של "לכתחילה": הסיבה שדוחים את תקיעת השופר כיום, היא בשביל שכשנגיע לתקיעת שופר זה יהיה כבר אחרי שיש בידינו כמה מצוות - ציצית, קריאת שמע וקריאה בתורה¹⁹. וכשמגיעים לתקיעת שופר אחרי כל המצוות הללו, הרי ש"מיד נרתע השטן ונאלם קטיגור", ולכן לא החזירו את התקנה לקדמותה²⁰.

לעיל, שאף הוא דוחה סברא זו.

אך ראה ריטב"א לראש השנה שם, שמדובר על שעת הגזירה שלא היו רשאים לקיים את המצוות אלא בסתר, ולא היו תוקעין עד חום היום שנתפזרו בני אדם לכאן ולכאן. ולדבריו ניתן לומר שמדובר על זמן גזירות השמד שהיו אחרי מרד בר כוכבא, וכן ניתן לומר בשיטת רש"י שהובאה לעיל הערה 12, אך אין לומר כן בשיטת הירושלמי, וכדלעיל (וראה בריטב"א שם שלאחר שכותב את ביאורו בבבלי, מביא את דברי הירושלמי הנ"ל כביאור "בענין אחר").

15) שהרי הבית השני עמד ארבע מאות ועשרים שנה, ושיעורו שהסיפור היה כשמונה עשרה שנה לאחר החורבן.

16) שם. וכן פירשו ראשונים נוספים בסוגיא.

17) ראה ב"עיסור" הלכות שופר. ועוד.

18) סימן שמו במהדורת "מקציץ נרדמים".

19) וקצת קשה לשם מה הוא הזכיר את ציצית וקריאת שמע, הרי גם אם תוקעים בשחרית אנו תוקעים אחרי קיום מצוות אלו, וא"כ, מצוות אלו אינן קשורות לדחיית קיום מצות שופר? וכנראה שכוונתו היא, שלא רק ציצית וקרי"ש בידינו, אלא גם קריאת התורה.

20) ולפי דבריו יוצא, שלא רק התקיעות שלפני תפילת מוסף הם ע"מ לערבב את השטן כפי שמשמע בגמ' המובאת בקטע הבא, אלא אף מיקום התקיעות בתפילת מוסף ולא בתפילת שחרית נועד לערבב את השטן.

ואף הראב"ד מסביר על דרך זה, שישנה סיבה חיובית מדוע לדחות את תקיעת השופר למוסף: במוסף יש רוב עם בביהכנ"ס, וכתוב "ברוב עם הדרת מלך", ולכן שאירו את התקיעות במוסף אף לאחר הגזירה²¹.

ולסיכום: בזמן בו הייתה תקיעת שופר בכמות המקורית של תשע תקיעות, היו שלושה שינויים בנוגע לזמן התקיעה:

(א) בתחילה לא היה סדר מחייב.

(ב) אנשי כנסת הגדולה הנהיגו שיתקעו במהלך חזרת הש"ץ של תפילת שחרית.

(ג) בעקבות הגזירה העבירו את התקיעות לחזרת הש"ץ של תפילת מוסף.

מהי בכלל תרועה?

תקנה זו עמדה במתכונתה כמאתיים שנה, עד הדור השני לאמוראים²². אז שמו לב, שמחמת "אורך השנים ורוב הגלות"²³ חל ספק מהי בדיוק אותה תרועה עליה דיברה התורה.

אמנם למדנו מן הפסוקים ש"תרועה" היא קול בכי (ראה לעיל), אך ישנו שלוש אפשרויות להסביר על איזה בכי בדיוק מדובר:

או ש"היא כמו שדרך החולים שמאריכים בגניחותם ומשמיעים קול אחר קול ומאריכים בהם קצת, וזה נקרא גנח (ובלשוננו -

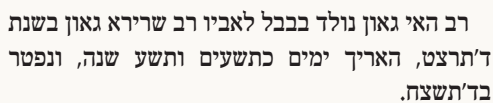
21) דרשת הראב"ד לראש השנה, מהדורת הרב"ז פרג עמ' יב, ועיי"ש בהערות. וראה לקו"ש ח"ט עמ' 74 בהערות דיון האם "זריזין מקדימין" דוחה את ה"ברוב עם" או להיפך. ואכ"מ להאריך.

22) ראה "סדר הדורות" שבשנת ד'לט נפטר ר' יוחנן, ואם התקנה נקראת ע"ש תלמידו ר' אבהו, מסתבר שהיא הייתה לאחר פטירתו של רבו, ומאחר והתקנה הקדומה לכאורה הייתה בשנת ג'תתמו, נראה שהשינוי היה בערך לאחר 200 שנה.

23) לשון הרמב"ם הלכות שופר פ"ב ה"ב.

לכאורה עד תחילת ימי בית שני, המצוה הייתה מסורה בידי כל אחד, כמו מצות התפילה - שכל אחד בחר לעצמו באיזה נוסח להתפלל, ומתי, כך גם היה בתקיעת השופר. מן הסתם היו כאלה שהיו "זריזין מקדימין" ותוקעין בהשכמה, והיו כאלה שתקעו לבני השקיעה..., היו כאלה שעשו זאת "ברוב עם" והיו כאלה שביחידות, אך לא היה סדר קבוע ואחיד.

קירואן הסבר מחודש, ומעניין עד למאוד:

כתב כמה וכמה ספרים. הן פירושים לגמרא, והן ספרי הלכה בנושאים שונים, כגון "השבועות", "המקח והממכר" ועוד רבים. כל ספר הוקדש לנושא אחד, שרב האז' הסביר את פרטיו.

(להעיר, שהתואר "גאון" הוא קיצור לתואר המלא "ראש ישיבת גאון יעקב". תואר זה היה שמור בדרך כלל לראש הישיבה בלבד, ולא כל מי שהיה למדן התעטר בתואר זה. מאוחר יותר נוצקה לתוך שם זה משמעות נוספת על דרך הדרוש, והיא שהוא בקיא בשישים מסכתות, כגימטריא של המילה "גאון". מחוץ לבבל, כמעט לא השתמשו בתואר זה, בכל מהלך תקופת הראשונים. בתקופת האחרונים חזרו להשתמש בתואר זה קמעא קמעא, עד שכיום הוא נפוץ (וידועה המליצה ע"פ הפסוק (ישעיה ד, ב) "פרי הארץ - לגאון ולתפארת"), אך כיום הוא מבטא (או לפחות אמור לבטאות) בקיאות וחרירות, ואין זו המשמעות המקורית).

נפל ספק בידכם? ומאידיך, אם נסתפקתם מהי התרועה, ומשמע שאין לכם מסורת מסודרת, מי אמר בכלל שהתרועה היא בשופר?

”יִפְרֹשׁ לָנוּ אֲדוֹנָנוּ . . . כִּי עַל כָּל אֱלֹהֵי
הַסְּפָקוֹת שְׂאוֹמֵר בְּכָל מְקוֹם בְּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים
הַרְבֵּה מַחְזִיקִים עֲלֵינוּ בָּהֶם הַמִּינִים (הַקְּרִיאִים)
דְּבָרֵיהֶם. וְנִרְצָה מֵאֲדוֹנָנוּ שִׁסִּיר כָּל תּוֹאנָה
שֶׁתַּעֲמוּד בָּהֶם, כְּמוֹ שֶׁהֲרָחִיב בַּחֲכָמְתוֹ בְּתִשְׁבּוֹת
הַתְּקִיעוֹת, וְהוֹסִיר הַתּוֹאֲנוֹת בְּדַבְּרֵיוֹ כו’³²”

ועל כך ענה רב האי לחכמי קירואן, שבאמת
אף פעם לא היה שיבוש במסורת. כל מה
שבא ר' אבהו לעשות, הוא רק כדי לאחד את
המנהגים בשביל שהתורה לא תראה כשתי
תורות.

ומנין לנו שדברי רב האי שימשו את השואלים לשם וויכוח עם הקראים וסתימת

(32) הודפס ב"אוצר הגאונים" ח"ד עמ' 3.

האפיקורסים, אבל לא שבאמת סבר כן להלכה³⁶.
ועצ"ע].

תקיעות דמיושב

בערך באותה תקופה בה הרחיבו את מספר התקיעות מחמת הספק (או מחמת איחוד המנהגים), נוספה גם תוספת משמעותית אחרת: רבותינו הראשונים³⁷ כתבים שאז הוסיפו גם את ה"תקיעות דמיושב" שלפני תפילת מוסף³⁸.

האם יש קשר מהותי בין שתי התקנות, או שהן רק נתקנו באותו זמן? ובכלל, למה תקנו לתקוע גם לפני תפילת מוסף? מה לא מספיק בתקיעות שתוקעים במהלך התפילה כתקנת אנשי כנסת הגדולה?

להבנת מהותה של תקנה זו, עלינו להקדים ולהבין את דברי הגמ' העוסקת בנדון: הגמ'

אנו רואים שתשובתו של רב האי בעניין התקיעות שימשה את חכמי קירואן לצורך מענה לקראים.

[ואולי יש לומר, (עקב כך שמלשון הגמ' "מספקא ליה...") לגמרי לא משמע שמדובר על איחוד מנהגים שכולם אמיתיים, אלא על ספק³³), שבאמת רב האי לא חשב שכך היא האמת, אלא אמר זאת רק כדי לסתום פיות מסטינים ומקטרגים. ואף על פי שאין ראיה לדבר, אולי ניתן למצוא זכר לדבר בדברי רב האי עצמו על הרס"ג, וכן בדברי הרמב"ם על הרס"ג, שגם כן נאלץ להילחם בקראים.

תקנה זו עמדה כמתכונתה כמאתיים שנה, עד הדור השני לאמוראים. אז שחולב, שמחמת "אורך השנים ורוב הגלות" חל ספק מהי בדיוק אותה תרועה עליה דיברה התורה.

(36) הבאנו מקורות לכך שביחס לקראים השתמשו גם בדברים שאינם אמיתיים ע"מ לדחותם. ויש להביא מקורות נוספים לכך שהיו עונים תשובות בסגנון זה, מתשובות חז"ל לצדוקים (שבמידה מסוימת הם לגלול קודם של הקראים): הרבי מביא בלקו"ש ח"ב עמ' 96 הערה 6 על דרכו של ר' יוחנן בן זכאי שהיה דוחה את הצדוקים בקש, ולא היה רוצה לענות תשובות אמיתיות, עיי"ש. ועיין בלקו"ש ח"ט עמ' 3 שחיבים לומר שכל מה שכתוב בתורה הוא אמיתי, ואף התשובות לצדוקים, אך מעיר שם (הערה 19) שניתן לומר שבערך למענה האמיתי הרי זה "קש".

ואף כאן אולי ניתן לומר שהתוכן שבדברי רב האי הוא מצד ש"אלו ואלו דא"ח" וכו', ולכן מענה זו הוא אמיתי, ורק בערך למענה האמיתי לגמרי הוא "דחאם בקש".

(37) הרמב"ן בדרשתו לראש השנה ד"ה "אבל עכשיו", וכן סבור גם הראב"ה סימן תקסו. וכ"ה בראשונים נוספים. אלא שנחלקו בטעם התוספת, וכדלקמן. ב"התקנות בישראל" (להר"י שציפנסקי) ח"ב עמ' יב משער שתקנה זו ניתנה בתחילת תקופת האמוראים, ומביא מקור קלוש לדבריו, עיי"ש. אך יש מקור מפורש בדברי הרמב"ן ועוד, ואין צורך להידחק.

(38) ועיין בבעל המאור (לד, א מדפי הגמ') שסבור שהמנהג לתקוע תקיעות לפני תפילת מוסף לא היה "בימי רבותינו חכמי התלמוד האמוראים אלא מנהג הוא שהנהיגו דורות האחרונים משום חולין ומשום אנוסין דקדמי נפקי מבית הכנסת ולא נטרי עד צלותא דמוספי". ומבאר את הקשיים הנובעים משיטתו. ולדבריו מנהג זה הרבה יותר מאוחר והרבה פחות מוסמך. אך נראה שדעתו היא דעת יחיד שלא התקבלה.

רס"ג חידש חידושים בענין עיבור השנה וקידוש החודש, שפורכים את טענות הקראים, ואין כאן מקום להיכנס לגופם של דברים, אלא רק נציין לתגובתם של רב האי והרמב"ם לשיטת רס"ג: רב האי כתב ש"קנה הוא שדחה בו את אפיקורוס"³⁴, אבל אין אמיתת הדבר כן. והרמב"ם לא הסתפק בביטוי מעין זה, אלא כתב בחריפות רבה: "ואיני חושב שהאומר כן מאמין בכך, אלא היתה מטרתו בדבר זה לנגח את יריבו באיזו צורה שתהיה, לא בצדק או בצדק, כיון שלא מצא מפלט מלחץ הוכחה"³⁵.

ואולי ניתן לומר כן בנוגע לדברי רב האי בסוגייתו, שנאמרו רק כדי לדחות את דברי

(33) ועיין בדברי הרמב"ן ב"מלחמת ה" לד, א מדפי הגמ', שמאריך להקשות על דעתו של רב האי. ועיין לעיל הערה 27.

(34) "אוצר הגאונים" שצויין לעיל הערה 32.
(35) ולשלימות העניין נציין, שגם הרמב"ם עצמו, כרס"ג וכרב האי, נאלץ להילחם בקראים, וכדברי הרמב"ן באגרתו הידועה המדברת בשבחו של הרמב"ם: "מי הכה הצדוקים אשר היו כגבורים חוסים, מי נתן הביתוסים לשוסים, הלא הרב ז"ל כי ה' עמו" (ראה "אגרת קנאות" עמ' 8). ויש לשים לב שגם בספר היד"כ כשמדבר על עניינים הקשורים לקראים, נראה שמדבר בסגנון תקיף יותר מהרגיל, ונראה כאילו הוא באמצע מלחמה איתם. ואכ"מ להאריך בזה.

בעל ה"מאור"

רבי זרחיה הלוי, נולד בגירונה שבספרד לאביו רבי יצחק, למד שם תורה בצעירותו, ובהיותו לקראת גיל עשרים נדד ללמוד תורה במדינת פרובאנס, הנמצאת בין ספרד לצרפת (כיום מדינה זו נחשבת כחלק מצרפת. באותם ימים הייתה קיימת כמדינה עצמאית, ואף מבחינה תורנית הייתה ישות עצמאית. גדולי תורה רבים חיו בחבל ארץ זה, כגון הר"י מלוניל, המאירי, ועוד רבים (שחלקם יוזכרו לקמן), ואכ"מ. ראה בנוגע לכך בספר "מרכז התורה בפרובאנס" של הרב בנדיקט).

רבי זרחיה למד אצל גדולי הדור ההוא בפרובאנס - רבי אברהם בן יצחק אב"ד בעל ספר "האשכול", (המכונה הראב"ד השני (רבי אברהם אב בית דין), והיה חמיו של הראב"ד בעל ההשגות - הראב"ד השלישי), ואצל רבי משה בר יוסף, הרמב"י.

כתב על הרי"ף את ביאורו והשגותיו תחת השם "המאור הגדול" לסדרי נשים ונזיקין, ו"המאור הקטן" לסדרי מועד וזרעים, ומכאן כינויו בו התפרסם (כתב גם ספרים נוספים הלכתיים נוספים, ואכ"מ). בהקדמתו מרבה להתנצל על כך שמעז לחלוק על הרי"ף, ומביא בקשר לכך את המושפט של הפילוסוף שחלק על רבו ואמר: "ריב לאמת עם אפלטון ושניהם אוהבינו, אך האמת אוהבה מכל" (והשווה אג"ק חט"ו עמ' קלה, שמביא את הפתגם בנוסח "אהוב אריסטו, אהוב אפלטו, אבל האמת אוהב יותר מכולם").

על השגותיו אלו יצאו להשיב ולהגן על הרי"ף. הראשון הוא הראב"ד, שהיה בן תקופתו וכן עירו של רבי זרחיה, והיה גם בר הפלוגתא שלו, והרבה לחלוק עליו, ואף השתמש נגדו בביטויים חריפים. גם בדור שאחריו, הרמב"ן יצא להגן על הרי"ף, וגם הוא השתמש בהשגותיו בביטויים חריפים, החל משמו של החיבור "מלחמות ה'", וגם בגוף החיבור מצאנו שהרמב"ן מגן על הרי"ף בחריפות, ואכ"מ.

בנוסף לחיבוריו ההלכתיים, היה גם פייטן גדול.

בסוף ימיו חזר רבי זרחיה לכור מחצבתו, לגירונה, ונפטר שם בשנת ד'תתקמו.

(ראה ב"רבי זרחיה הלוי ובני חוגו" הוצאת מה"ק)

שהן נועדו לערבב את השטן; יש אומרים⁴¹ שהכוונה לתקיעות דמיושב שלפני תפילת מוסף, ויש אומרים⁴² שהכוונה לתקיעות דמעומד, שבזמן חזרת הש"ץ⁴³.

(41) דעת הרמב"ן שצויינה לעיל הערה 37, ועוד ראשונים. וכדעה זו פסק אדה"ז בס' תקצב ס"ז.
(42) דעת הראב"י שצויינה לעיל הערה 37, ועוד ראשונים.

(43) אגב: ראה בדברי אדה"ז סימן קכד ס"ז, שהתקיעות של חזרת הש"ץ נקראות תקיעות דמעומד בגלל הדעה שיש לעמוד בחזרת הש"ץ.

שואלת "למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין, ותוקעין ומריעין כשהן עומדים"? ומסבירה שזה כדי "לערבב את השטן"³⁹. ומשמע, שיש תקיעות שעל ידן מקיימים את המצוה שציונו הקב"ה לתקוע בשופר, ויש תקיעות שיש בהן מטרה אחרת, "לערבב את השטן".

ונחלקו הראשונים⁴⁰ על איזה תקיעות נאמר

(39) ר"ה טז, סע"א.

(40) עיי' בקול שופר" להר"מ אביטן עמ' קסב ואילך אריכות נפלאה בעניין.

ערבוב השטן

ונשאר להבין מהו בדיוק "ערבוב השטן"? וכיצד הוא ניתן לערבוב?

הראשונים מבארים זאת בכמה דרכים⁴⁵: ההסבר הפשוט הוא, שהשטן המדובר הוא השטן המקטרג. ונחלקו לשתי דרכים כיצד ומתי התקיעות מבלבלות אותו. יש אומרים שמטרת התקיעות שלפני התפילה היא, שמיד כשתוקעים, עוד לפני התפילה, השטן מתבלבל, וממילא בזמן התפילה לא יבוא להפריע ולקטרג. כשהשטן רואה שעם ישראל מחבבין את המצוות, לא מסתפקים במצוות המחוייבות אלא תוקעים תקיעות נוספות על מה שחייבים, הוא מבין שאין לו סיכוי שקטרוגו עליהם יתקבל⁴⁶.

יש דעה נוספת שמבינה שכוונתנו לבלבל את השטן מלקטרג, אבל בדרך אחרת: כשהשטן שומע בפעם הראשונה תקיעת שופר, הוא מתחיל לחשוש. הוא יודע שכשמשׂיח יתקע בשופר הגדול, יתקיים הייעוד "בלע המוות לנצח" (והשטן הוא מלאך המוות), והוא חושש אולי גם לשופר זה יש את אותן יכולות. אך הוא עדיין לא בטוח לגמרי שבאמת זה קורה כעת, ולכן הוא ממשיך לקטרג. אבל כשהוא שומע פעם נוספת את קול השופר, הוא כבר דואג הרבה יותר, והוא כבר לא יכול לקטרג⁴⁷.

אך יש ראשונים שמבארים שאין הכוונה כלל על השטן המקטרג, אלא על היצר הרע. תקיעת השופר עוזרת להכניע אותו מלהחטיא אותו⁴⁸.

עד כאן ראינו כיצד מצות תקיעת שופר התפתחה לשישים קולות (ואף שיש דעות שונות בנוגע לכמות התקיעות בזמן התפילה,

(45) הביאור הראשון מתאים לשיטת הרמב"ן וסיעתו, והביאור השני מתאים לשיטת הראב"ה וסיעתו. השיטות הובאו לעיל בגוף המאמר ובהערות. וניתן להאריך בזה, ואכ"מ.

(46) טור סימן תקפה. וראה לקו"ש חכ"ד עמ' 223, אריכות הביאור בנוגע לכל הדברים שהוזכרו בפוסקים שנועדו לערבב את השטן.

(47) טור שם. וראה בסמ"ג עשין מב. הבאנו את הדברים כפי שנתבארו בדברי הרבי לקו"ש שם עמ' 224 הערה 23.

(48) דעת הר"ן, מובאת בב"י סימן תקפה.

ולכאורה, הדעה הראשונה שסוברת שמדובר על התקיעות שלפני תפילת מוסף, היא הדעה המובנת. כי הרי התקיעות בתוך התפילה הם תקנה ישנה של חז"ל, וכעת שאנו רואים שנוספו תקיעות נוספות, כנראה שהם בשביל לערבב את השטן (ולפי דעה זו אין קשר בין התקנה של ר' אבהו להרחיב את מספר התקיעות לבין תקנה זו, וממילא איננו יכולים לדעת איזה תקנה קדמה).

אבל הדעה השניה נראית כדורשת הסבר. הרי התקיעות בשעת התפילה הם התקיעות הנהוגות מקדמת דנא כתקנת חז"ל. ומה טעם נאמר שפתאום הם ירדו ממעמדם והפכו להיות רק כ"עזר" לשם "ערבוב השטן" בלבד, ואינם עיקר המצוה?

אלא, סוברים אותם ראשונים, ברגע שר' אבהו תיקן שיש לתקוע כמה סוגי תקיעות מפני הספק, כבר לא יכלנו לקיים את תקנת חז"ל כהלכתה ולתקוע על סדר הברכות, כי הרי כבר איננו יודעים מתי אנו מקיימים באמת את מצות התורה ומתי לא, ואיננו יודעים שבאמת תקענו בשופר בסמיכות לברכת מלכיות וכו', כי הרי יכול להיות שהיה הפסק בין הברכה לתקיעה האמיתית. ולכן הוחלט לתקוע את עיקר התקיעות לפני התפילה.

ובכל זאת המשיכו לתקוע גם בתפילה, אף שאין זה כבר כעיקר תקנת חז"ל, וזאת בשביל לערבב את השטן בלבד (ולפי דעה זו יוצא, שהתקנה לתקוע בשופר לפני תפילת מוסף תוקנה כהמשך ובעקבות תקנתו של רבי אבהו. ולאחמ"כ תקנו תקנה נוספת, להמשיך ולתקוע גם במהלך התפילה לשם "ערבוב השטן"⁴⁹).

(44) או שנאמר שלא הייתה תקנה נוספת, אלא שהחליטו להמשיך את התקנה הישנה, ורק סיבת עשיית הדברים השתנתה.

יִפְרֹשׁ לָנוּ אֲדוֹנֵנוּ . . . כִּי עַל כֵּל
אלה הספקות שאומר בכל
מקום בשני ימים טובים הרבה
מחזקים עלינו בהם המינים
(הקראים) דבריהם. ונראה
מאדוננו שיסיר כל תואנה
שתעמוד בהם, כמו שהרחיב
בחכמתו בתשובת התקיעות,
והוסרו התואנות בדבריו

ה"אבני נזר"

רבי אברהם בורנשטיין, האדמו"ר מסוכטשוב, בעל ה"אבני נזר" וה"אגלי טל", היה מגדולי התורה הבולטים ביותר בזמנו.

הוא נולד בשנת תקצ"ט בעיירה בנדין שבפולין, לאביו הגאון רבי זאב נחום ששימש כרב העיירה. בהיותו כבן ארבע עשרה נשא את בתו של האדמו"ר רבי מנחם מענדל מקוצק, ומאז גר בביתו. לאחר פטירתו היה חסידים של האדמו"ר הראשון מגור - ה"חידושי הרי"ם", ולאחמ"כ של האדמו"ר הראשון מאלכסנדר, ולאחמ"כ הנהיג עדה בעצמו.

כבר בקטנותו נודע לעילוי גדול, וכפי שהוא מספר בהקדמה לספרו "אגלי טל" ש"כד הוינא כבר עשר, חידושים חידשתי", ועד זקנה ושיבה לא הפסיק ללמוד ולחדש, ונודע לאחד מגדולי הפוסקים בדורו, וזאת במקביל להנהגתו את חסידיו בדרך החסידות, כשגם מהם תבע להיות שקועים בלימוד.

(ראה עוד על פרשת גדולתו בספר "מרכיצי תורה מעולם החסידות" להר"א סורסקי ח"ב עמ' קנה ואילך).

וקשר הדוק בינו לחסידות חב"ד:

הוא היה שקוע מאוד בלימוד דברי ההלכה של אדמו"ר הזקן, בשו"ע ובסידור (וכן בחסידות - תניא), והתבטא אודותיו ביטויים מפליאים, ולדוגמא: "שלושה היה להם 'שכל נבדל': המהר"ל, ה"תניא" וחותני האדמו"ר מקוצק ז"ל" ("נשיא חב"ד ובני דורם" עמ' 46 ואילך, וש"נ, ועיי"ש עוד).

הרבי הדגיש כמה פעמים את קשריו עם תורת אדה"ז, וציין גם שהסידור בו הוא היה מתפלל היה סידור אדה"ז, ושהיה סובר כמותו בכל מקום (ראה לדוגמא "המלך במסיבו" ח"א עמ' צד, וש"נ עוד).

אף אצל תלמידיו הגדולים, ה"חלקת יואב", ה"ארץ צבי", ה"כלי חמדה", וכן אצל בנו ה"שם משמואל", אנו מוצאים יחס דומה לדברי אדה"ז.

גם עם הרבי הצ"צ היה בקשר מיוחד (התועדויות תשמ"ח ח"ב עמ' 566). ברשימה שכתב הגרבי"ש שניאורסון על הוצאת קה"ת, הביא שמספרים שה"אבני נזר" הביע התפעלותו מתשובה מסוימת בשו"ת "צמח צדק", תשובה עמוקה בעניני מקוואות שנכתבה בערב יום הכיפורים, באמרו שאם רבן של רבבות ישראל הנושא אותם לזכרון לפניו, יכול לכתוב תשובה עמוקה כזו בערב יום הכיפורים, זה כבר באמת פלא (הרשימה צוטטה בספר "קרני הוד תורה" עמ' 57, וש"נ).

ונסיים בפרט מעניין: ראש הישיבה ב770 במשך שנים רבות, היה הגאון הרב ישראל פיקארסקי, שהיה תלמידו של בעל ה"ארץ צבי", שהוא היה תלמידו של הגאון מסוכטשוב, ה"אבני נזר". בין שאר ספריו הוא חיבר סדרה של עשרה ספרים בשם "חקרי הלכות", על שו"ע אדה"ז.

והוא סיפר שהיוזמה לכתוב סדרה זו הייתה ב"אתערותא דלעילא" מהרבי, וכך היה המעשה: "יום אחד הרבי פנה אליי ואמר שהוא רוצה לבקש ממני טובה. ברגע הראשון מאוד התפלאתי מההקדמה הזאת, אבל הרבי מיד הסביר: "אנו רואים שבסוכו צ"ב החזיקו מאדמו"ר הזקן; אני מבקש מכם טובה לכתוב ביאורים על שו"ע אדה"ז" (ראה "התקשרות" גליון תקפג עמ' 13. ועיי"ש עוד. וראה באריכות להלן במאמר הרי"י זלמנוב שי').

לא נבארם מחמת קוצר היריעה, ונקטנו לפי מנהג חב"ד שתוקעים בכל ברכה י' קולות - תשר"ת תש"ת תר"ת).

וכעת נעבור לתקנות ומנהגים מאוחרים יותר, שהוסיפו עוד קולות שתוקעים בראש השנה.

תקיעות בתפילת הלחש

תקנת חז"ל לתקוע על סדר התפילה הייתה בזמן חזרת הש"ץ. אך מאוחר יותר החלו לנהוג לתקוע גם בתפילת הלחש.

ראשונים רבים מביאים מנהג זה בשם הירושלמי⁴⁹, אך בגירסתנו בירושלמי זה לא נמצא. ובכל מקרה, בזמן הראשונים לא נהגו במנהג זה ברוב המקומות⁵⁰, ואף השו"ע והרמ"א לא הביאו את המנהג, וכן ה"מגן אברהם"⁵¹ כתב שאין לנהוג כך לכתחילה. אך בעקבות התגלות תורת הקבלה ע"י האריז"ל מנהג זה התפשט יותר ויותר, וכיום הוא נחלת רבים מעם ישראל, בעיקר בין החסידים והספרדים ההולכים לפי תורת הקבלה.

ונראה שהטעם הפשוט לתקיעה בתפילת הלחש, הוא בשביל לקיים את תקנת חז"ל גם בתפילת הלחש⁵². ואחרי שהתגלתה קבלת האריז"ל, נתגלה בזה גם טעם פנימי, כי

49 ערוך ערך "ערב" הא', רבינו חננאל בסוף ראש השנה, ועוד רבים. אך עיין ב"אבני נזר" סימן תמה, בין דבריו על ביטול המנהג לתקוע במהלך תפילת הלחש (חלק מדבריו מובא לקמן). שאין כוונתם לתקיעה על סדר הברכות, אלא שאחרי תפילת הלחש, לפני חזרת הש"ץ, היו תוקעים ל' קולות. והמנהג לתקוע על סדר הברכות בתפילת הלחש, התחיל רק מהאריז"ל. אבל כבר דחה ה"מנחת אלעזר" להרה"ק ממונקאטש ח"ד סימן לו, שאין לומר כן, אלא כוונתם שיש לתקוע במהלך התפילה, עיי"ש.

50 ראה לדוגמא בר"ף לד, א מדפי הגמ', וברמב"ם הלכות שופר פ"ג ה"ז, ועוד. וראה בספר הנפלא "מנהג אבותינו בידינו" להר"ג שי' אבערלאנדער עמ' מג ואילך. 51 סי' תקצב.

52 ממהלך הדברים ב"ערוך" שצויין בהערה 49 נראה שמטרת התקיעות בתפילת הלחש היא כדי להשלים למאה קולות (עיין לקמן בנוגע לענינו של מספר זה). אך מסתימת לשון רבינו הזקן סימן תקצב ס"א לא נראה כן. ועדיין לא מצאתי לכך מקור מפורש ממש.

התקיעות בלחש הם מסוגלים לבטל היצר הרע דגילוי עריות⁵³.

היו בין הפוסקים שסברו שאין לתקוע בתפילת הלחש, מצד כמה טעמים, וגם בגלל מעשים שהיו.

ה"כנסת הגדולה"⁵⁴ מספר שהמנהג בקהילה מסויימת היה לתקוע בתפילת הלחש, והאות לבעל התוקע לתקוע היה שהחזן יסיים בקול את הברכה. ופעם אחת אחד מחכמי הקהל ענה "אמן" בטעות על הברכה כשהוא באמצע תפילת שמונה עשרה, ומאז בטלו מנהג זה.

ה"אבני נזר"⁵⁵, שכמדומה הוא הדמות החסידית הבולטת היחידה שטענה נגד המנהג, הביא סייעתא לדבריו מרבותיו האדמו"ר מקוצק והאדמו"ר מגור, ששניהם סיפרו לו שאינם מספיקים את החזן, וכשהם עדיין באמצע מלכיות תוקעים לזכרונות, וכיו"ב.

ובכל מקרה, מנהגנו לתקוע גם בתפילת הלחש, וכך עלה מספר התקיעות לתשעים קולות.

אימיה דסיסרא

המקום הבא בו מנהגנו לתקוע, הוא באמצע קדיש "תתקבל" שלאחר התפילה. לשם מה תוקעים תקיעות אלו?

כתבו רבותינו הראשונים, שיש ענין לתקוע בשופר מאה קולות, "כנגד מאה פעיות דפעתה אימיה דסיסרא"⁵⁶. ואף רבינו הזקן בשולחנו⁵⁷ הביא את המנהג להשלים למאה קולות.

ונשאלת השאלה, מה הקשר בין אמו של סיסרא, מרשעת אם רשע, לבין מנהגנו בתקיעת השופר?

53 לשון ה"מנחת אלעזר" שהובא לעיל הערה 49.
54 סימן תקצב. מחברו הוא רבי חיים בנבנישתי, מגדולי הפוסקים לפי כשלוש מאות וחמישים שנה.
55 שו"ת "אורח חיים" סימנים תמה-ז. וראה "המלך במסכו" ח"א עמ' צד, שהרבי מתפלא על כך שה"אבני נזר" חולק על דברי אדה"ז בסידורו.
56 לשון ה"ערוך" שצויין לעיל הערה 49. ורבים כתבו כע"ז. ועיין לאחד מרבותינו הראשונים, ספר "המנהיג" (במהדורת מה"ק עמ' שכב), שמבאר מנין לנו שאמו של סיסרא פעתה מאה קולות, ואכ"מ.
57 סתקצ"ו ס"א.

חב"ד⁶⁴, ונעמוד כעת על פשרו.

אדה"ז בשולחנו⁶⁵ מביא שלושה מנהגים שונים בנוגע לתקיעה לאחר התפילה. האפשרות הראשונה היא, "שלאחר התפלה מריעין תרועה גדולה בלא תקיעה כדי לערבב את השטן, שלא יקטר אחר התפלה שהולכים ואוכלים ושותים ושמים, לומר שאינם יראים מאימת יום הדין".

אפשרות נוספת היא, "לחזור ולתקוע שלשים קולות"⁶⁶, לפי שחוששין שמא מקצת הציבור לא שמעו כל התקיעות כראוי וכהוגן, וייצאו בשמיעת תקיעות אלו".

האפשרות השלישית היא "לתקוע מאה קולות", ואין הכוונה שצריך לתקוע ממש מאה קולות, אלא, מסביר אדה"ז, "שתוקעין אחר התפלה להשלים מאה קולות עם התקיעות של מיושב ושל מעומד".

בסידור אדה"ז מופיע לתקוע אחר התפילה במהלך קדיש תתקבל, י' קולות. ומשמע שיש לנהוג לפועל כדעה השלישית, שצריך להשלים למאה קולות.

ב"ספר המנהגים" נוסף מנהג נוסף, לתקוע אחרי כל התפילה ממש, כולל אמירת התהילים, ל' קולות (ולא צוין שם הטעם). ומשמע שנוהגים גם כדעה השנייה, לחשוש שמא חלק מהציבור לא שמעו את התקיעות כהלכתן.

[ב"מחזור השלם" הנפוץ בין אנ"ש (שלא נערך ע"י אדה"ז), כתוב ש"תוקעין ל' קולות כדי לערבב את השטן"⁶⁷. אבל לכאורה אין כן

64) יש עוד שתוקעים ל' קולות לאחר התפילה, אך מותרם להשלים למאה קולות, כי הם לא תקעו בתפילת הלחש. הייחודיות היא שלמרות שכבר תקעו מאה קולות, בכל זאת מוסיפים עוד ל' קולות, והטעם הוא כפי שנתבאר בפנים.

65) סימן תקצו ס"א.
66) שזה המספר הנדרש בשביל לצאת ידי כל הספיקות, כדלעיל בתחילת המאמר.
67) וכן כתב גם ב"הלכות ומנהגי חב"ד" להרי"ש גינזבורג. ואינו, אלא כפנים.

הרובד הפשוט ביותר בהבנת העניין הוא, שמכיוון והמקור ממנו אנו לומדים מהי משמעות המילה "תרועה" הוא מאמו של סיסרא⁵⁸, לכן מתאים שגם מספר הקולות יהיה תואם לאמו של סיסרא⁵⁹. עוד ניתן לומר בדרך הפשט, שמאמו של סיסרא לומדים כיצד מגיב מישהו שנמצא בצרה, ורוצה לצאת ממנה. וגם אנחנו רוצים להיחלם לחיים טובים, ולכן ניתן ללמוד ממנה פרט זה⁶⁰. אך בספרי קבלה ודרוש נתנו לכך טעמים רבים, עמוקים יותר.

[ולחומר הקושיא, הגדיל לעשות הרב מנחם מענדל כשר⁶¹, וטען שבכלל אף פעם לא היה כתוב אמו של סיסרא, אלא זוהי טעות שהשתרשה, ובמקור היה כתוב "אמנו שרה", ומדובר על בכיותיה של שרה אמנו בזמן עקידת יצחק, וממילא מובן מהו הקשר בין מספר פעיות האמא לבין התקיעות⁶².

אך עקב מספר הפעמים העצום שרעיון זה מופיע בספרי הראשונים, נראה שאין לקבל שינוי זה, אלא כנראה שפרט זה הוא מהדברים הנשגבים מבינתנו⁶³].

תקיעות אחרי התפילה

עד כאן הגענו למאה קולות, והדברים שהסברנו תקפים למנהג קהילות רבות בעם ישראל. סדר התקיעות הבא הוא לאחר אמירת התהילים, והוא, כמדומה, ייחודי למנהג

58) וכדלעיל בתחילת הקטע "מהי בכלל תרועה".
59) ראה "ויצבור יוסף בר" שצוין בהערה 27.
60) ראה קובץ "אור ישראל" (מאנסי) גליון נג עמ' ריח. ועיי"ש עוד.

61) מגדולי זמננו הבולטים. חיבר את הסדרה המפורסמת "תורה שלמה", ועוד ספרים רבים. וזה לעידוד רב מאוד מהרבי, אך מאידך גם ל"תוכחת מגולה" על דברים מסויימים. ראה אודותיו ב"שמן ששון מחבריק" ח"ב עמ' 191 בערך קצר ובלתי ממצה, ועיין עוד "התקשרות" גליון רלא עמ' 12 ואילך.

62) ראה בספרו "דברי מנחם" ח"ד עמ' מה, וש"נ למקורות נוספים בהם חזר על רעיון זה. ועיי"ש בהסבר דבריו ובמקורותיו.

63) יש מהראשונים שכתבו שתקיעת השופר היא כנגד בכיותיה של שרה ("אבודרהם" ו"שבלי הלקט"). אך בנוגע למספר מאה, כמדומה שלא נכתב כן בשום מקום (ובספר "ויצבור יוסף בר" שצוין לעיל מציין למקור למדרש כזה, אך מעיין בדברים נראה שאין לכך מקור מחז"ל, ונפלה שם טעות בהבנת הדברים, עיי"ש).

מאמו של סיסרא לומדים כיצד מגיב מישהו שנמצא בצרה, ורוצה לצאת ממנה. וגם אנחנו רוצים להיחלם לחיים טובים

(ז) מנהג נוסף לתקוע עוד י' קולות באמצע קדיש תתקבל, ע"מ להשלים למאה קולות.

(ח) מנהגנו לתקוע לאחר התפילה ל' קולות, מפני החשש שמא מיהו לא יצא ידי חובה לפני זה.

מבצעים

ואגב אורחא, נדון כמה תקיעות יש לתקוע במהלך ה"מבצעים".

מאחר ועיקר ההלכה היא⁶⁹ שיש ספק מהי התרועה עליה דיברה התורה, הרי שבשביל שנהיה בטוחים שהשומעים מאתנו באמת קיימו את המצוה, עלינו לתקוע ל' קולות⁷⁰.

אך נחלקו מה יהיה ברגע שנמצאים לפני בית רפואה עם שלושים מחלקות, ויודע שאם יתקע כנדרש מעיקר הדין, ל' קולות, לא יוכל לעבור למעלה מחמש עשרה מחלקות, ורק אם יקצר, יוכל לזכות את כולם במצות תקיעת שופר. מה עליו לעשות במקרה כזה?

בספרי זמננו מצאנו דיונים בנושא, ושלוש מחלוקות בדבר:

(א) יש אומרים ש"לא עליך המלאכה לגמור". יש לתקוע ל' קולות ככל היכולת, ומי שלא ישמע הרי הוא אנוס. אבל אם יתקע רק י' קולות, אמנם כולם ישמעו את קול השופר, אבל אף אחד לא יצא ידי חובה, מאחר וההלכה היא שיש ספק מהי התקיעה האמיתית⁷¹.

(ב) יש אומרים שעליו לתקוע י' קולות, מאחר ולדעתם, עיקר ההלכה היא כדעת רב האי שיצאים ידי חובה בכל האופנים. אמנם

סיכום

נסכם בקצרה את סדר השתלשלות תקיעת שופר, תקנותיה ומנהגיה. ונראה שיש שמונה שלבים מרכזיים:

(א) דין התורה כפי שנתפרש ע"י חז"ל הוא לתקוע תשעה קולות (שתי תרועות כתובות בתורה בנוגע לראש השנה, והשאר נלמד ע"י גזירה שווה).

(ב) אנשי כנסת הגדולה תקנו לתקוע על סדר הברכות בחזרת הש"ץ של שחרית.

(ג) כעבור כארבע מאות ושלושים שנה, בעקבות גזירה תקנו להעביר את התקיעות

לחזרת הש"ץ של תפילת מוסף.

(ד) כעבור כמאתיים שנה, תקנו לתקוע ל' קולות במקום תשע (או מפני הספק, או לשם איחוד מנהגים).

(ה) בערך באותה תקופה תקנו לתקוע ל' קולות לפני מוסף (ונחלקו האם יש קשר בין התקנות).

(ו) מנהג נוסף הוא לתקוע גם בתפילת הלחש. המנהג התבסס והתפשט ע"י המקובלים.

68 וראה ב"אוצר מנהגי חב"ד" שאין כן שיטת אדה"ז, אלא שיטת ה"לבוש" היא לתקוע ל' קולות לשם ערוב השטן.

ולהעיר, שביחיה הידועה על ערוב השטן שצויינה לעיל (חכ"ד שיחה לראש השנה), הוזכרו דברים רבים שנעשים כדי לערוב את השטן, והתקיעות לאחר התפילה לא הוזכרו כאחד הדברים שנעשים בשביל לערוב את השטן.

ועוד יש להעיר ממנהג הרבי באמירת י"שר כח לכהנים רק אחרי התקיעות האחרונות, ואולי מכך משמע שתקיעות אלו קשורות לברכה על מצות שופר, מאחר וגם בהם יש שיצאים ידי חובה. ולהעיר שבים א' דר"ה ה'תשנ"ב, הרבי אמר י"שר כח לכהנים לפני ה' קולות האחרונים. וצ"ע (ראה "אוצר מנהגי חב"ד", מעשה מלך ו"דברי משיח").

69 ראה לעיל הערה 24 שכן דעת אדה"ז.
70 וכן כתבו רבני חב"ד. ראה ב"נתיבים בשדה השליחות" להרלו"צ דקאסין ח"ב עמ' 106, ב"הלכות ומנהגי חב"ד" להר"ש גינזבורג, ב"לוח" היוצא מטעם הבד"צ דק"ק קראון הייטס וב"ש"ת השלוחים" להרב נחמanson עמ' רמח ואילך.
71 דעה זו הובאה ב"פסקי תשובות" סימן תקצ ס"א ושי"ג. והובא גם ב"נתיבים בשדה השליחות" שם. וכן העלה הלכה למעשה ב"ש"ת השלוחים" עמ' רנז. וראה ב"לוח" שי"ל מטעם הבד"צ דקראון הייטס, שאם אין באפשרותו בשום אופן לתקוע ל' קולות, יתקע י' קולות ללא ברכה. אבל לא עוסק שם לכאורה במקרה דנן, אלא במקרה שעומד בפני אדם אחד, ואינו יכול לתקוע ל' קולות.

לצאת רק בתקיעות המתאימות להלכה, ואילו שאר התקיעות אינן לשם מצוה, ואם כן יוצא שוודאי תקע לפי הדעה שהלכה כמותה⁷⁵.

ולענין הלכה למעשה, כמובן שיש לשאול רב.

...

ובעז"ה נזכה תיכף ומיד לשמוע את קול ה"שופר הגדול" שייִתקע מעצמו, ומיד יבולע המוות לנצח, בגאולה האמיתית והשלימה, תיכף ומיד ממש.

להערות והארות:
eiser770@gmail.com

גם הם מסכימים שלכתחילה עדיף לתקוע ל' קולות ולצאת לכל הדעות, אך במקרה כזה של שעת הדחק ניתן לתקוע י' קולות, ויכול אף לברך על תקיעה זו⁷².

ג) דעה שלישית סוברת שיש לתקוע ג' פעמים תשר"ת⁷³. ונראה שהטעם לסברא זו הוא, מאחר ולפי רב האי וודאי יוצאים בדרך זו, כי הרי לשיטתו כל האופנים טובים. ואף לשאר הדעות יש לכך מקום, שהרי אם תקע בשופר שלא לשם מצוה לא הוי הפסק בין התקיעות⁷⁴, ולכן יכול לעשות תנאי שמכוון

(72) "פסקי תשובות" שם, ו"נטעי גביראל" פמ"ט ס"ג. וש"נ.

(73) הובא ב"פסקי תשובות" שם סוף הערה 2, ודחה את הדברים. אך ראה ב"ש"ת השלוחים" עמ' רנג שביאר המעלה שבדרך זו בשם כמה מרבני אנ"ש, כפי שביארנו בפנים.

(74) ראה בדברי אדה"ז סימן תקצ ס"ב.

(75) אך ב"לוח" הבד"צ שצויין לעיל כתוב שאין לעשות כן מכמה טעמים, ולא פרטם.

שערי
הסידות

ביאורי עניינים ומושגים יסודיים
בתורת הסידות

מהות הנפש

א

מי הוא האדם? איזה נפשות יש ל'דומם', ה'צומח' וה'חי'? מה שאיפתה של הנפש הבהמית? איך ניתן להגדיר נכון את מהותה של הנפש? מה ההוכחות על קיומה של הנפש? ♦ מאמר מרתק החוקר את עומק הנפש, מהותה וענינה, ומבאר מהות המושג נפש ב'אדם', 'חי', 'צומח' וה'דומם'

הרב זלמן שמעון שפרינגער
כולל צמח צדק - ירושלים, עיה"ק

כל הנחשף לתורת חסידות חב"ד, החל מה'תורה שבכתב' - ספר התניא, רואה מיד את ההדגשה המיוחדת על לימוד מבנה נפש האדם. כבר בפרק הראשון פותח אדמו"ר הזקן באחד מעיקרי החסידות: "לכל איש ישראל, אחד צדיק ואחד רשע יש שתי נשמות שהן שתי נפשות". וכך ממשיך לאורך כל הספר בהתמקדות על המאבק בין שתי נפשות אלו בתוך האדם, ועל הדרגות השונות הקיימות ביחס שבין שני הנפשות.

ללומדים מתקדמים יותר, ידוע, שלאמיתו של דבר, קיימות באדם שלשה נפשות. כי מלבד הנפש האלקית והנפש הבהמית, ישנה נפש שלישית, נפש שנקראת 'ממוצעת' בין השניים, היא הנפש 'השכלית'¹.

מטרתנו במאמר זה היא להניח קווים יסודיים להבנת כללות הנושא של 'נפשות' באדם, כפי שהדברים מבוארים במקומות שונים בכתבי רבותינו נשיאנו², ובעיקר להבין את מהותה וענינה של נפש בכלל, באדם ובנביאים נוספים.

אין צורך באמונה על מציאות הנפש

רבים מתחבטים כיצד להגדיר בצורה נכונה את כללות המושג 'נפש' שבאדם.

הגוף הינו דבר הנראה לעיניים. בגוף ישנם צירוף מופלא של אברים שונים, בשר, גידים ועצמות, שמצירוף כולן יחד נוצרת 'מכונה'

(1) ראה מאמר ד"ה כי 'יאלך תש"מ, וז"ל (הנחה בלתי מוגה): "שנקרא מדבר ע"ש נפש השכלית, היינו מה שגם בנפש הבהמית ישנו ענין השכל או נפש השכלית כפי שהיא ממוצע בין נה"א לנה"ב, כמבואר בדיושים המבארים ענין ב' או ג' נפשות ומובן גם ממ"ש הרמב"ם בכ"מ". ובעז"ה נבין היטב דקדוק לשונו הק' הנראה סתום בהשקפה ראשונה.

(2) ואף שכבר נשפך דיו רב לתווכך בין לשון אדה"ז "לכל איש ישראל... יש שתי נפשות" עם הימצאותה של נפש שלישית, וכמו כן רבים תמחו על 'השטתה' של הנפש השכלית מספר התניא ועל כך שניתנו לה רק מספר רמזים לאורך הספר, מ"מ למרות שניתחס לכך בהמשך הדברים, חשוב להדגיש שמטרתנו אינה ליישב שאלות כגון אלה, אלא לבאר את כללות ענינה של הנפש כפי העולה מכתבי רבותינו נשיאנו.

כל גופי הבעלי חיים נראים דומים, ומבחינת חיות והתפתחות גוף האדם, הוא נראה כעוד מין חיה, כשההבדל היחיד בין גוף האדם לגופות שאר בעלי חיים הוא ש'חיה' זו הולכת על שנים ולא על ארבע... עד כדי כך שלא דם מגושם ופשוט מאד, או אחד שקיבל דעות כוזבות מ'חכמי המדע' - השמים כל מעיינם להכחיש כל מציאות רוחנית - לפעמים קשה להכיר במציאות הנפש³. ומאידך, רבו ההוכחות הפשוטות על כך שחיות הגוף נובעת מה נפש שהיא כח רוחני.

בחסידות מובא נושא זה כדבר המובן בפשטות, מתוך ההנחה הפשוטה שאין אדם צריך להוכחות על הימצאות נפשו, ואדרבה, כל אחד מרגיש שהנפש היא עיקר חיותו.

ובלשון אדמו"ר הזקן בלקו"ת:

"והענין, כי באמת זה שהעולם קורין בשם אמונה, להאמין מה שהקב"ה מחיה את כולם והוא ברא את כל העולמות מאין ליש, טועים הם. שאין צריך לזה אמונה, שהרי זה נרגש בבחי' ראייה. הגם שאינו רואה בעיני בשר, הרי זה כאילו רואה. וע"ז נאמר "ומבשרי אחזה אלוה" - אחזה דייקא. והיינו מבשרי, שכמו בבשרי, בשביל שרואה חיות הגוף וקיומו, יודע ומרגיש כי נפשו היא בו, שהיא היא המ' חיה את הגוף ובלעדה אין חיות וקיום לגוף. כך אחזה אלוה, מאחר שרואין את העולמות שהם כמו גוף גדול מהארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה כו".

העולה מהנ"ל הוא שהדבר הראשון המו-

(3) להבנת הדברים יש להביא דוגמא מהחיות האלקית המחיה את העולם, שכן חיות הנפש בתוך הגוף דומה לחיות האלקית שישנה בתוך הנבראים: בדרך כלל האדם לא יבחין בחיות שישנה בכל נברא בעולם, וכדי להבחין בחיות האלקית שישנה בכל דבר, דרושה התבוננות, כיון שאף שהנברא מרגיש שהוא ח', את זה שהחיות היא אלקות איננו מרגיש (המשך תער"ב ח"ב עמ' תתקטז). עד"ז בעניינו, הנברא מרגיש את עצמו חי (שכן גם הכופרים בהימצאות נפש המחיה, מודים שישנו הבדל עיקרוני בין גוף חי למת כפי שרואים במוחש), אך את זה שהחיות היא מן הנפש הוא אינו מרגיש בפשיטות. עיין בכל זה בסה"מ תרפ"ו עמ' צה. (4) ואתחנן ד, א.

בן בענינה של ה'נפש' הוא מה שהנפש מחיה את הגוף. אנו רואים במוחש הבדל מהותי בין גוף חי לגוף מת, ואפילו "כל באי עולם מת-כנסין, אין יכולים לברוא יתוש אחד וליתן בו נשמה"⁵, כי ענינה של 'נשמה' הוא כח רוחני שדוקא הוא יכול להפוך חומר גשמי לגוף חי עם תכונות רוחניות⁶.

אך מסקנא זו אינה מספיקה, שהרי אי אפשר לומר שכל מהות הנפש היא כח המחיה את הגוף, וכמו שיתבאר להלן.

נפש - אישיותו העצמית של האדם

הגדרה כללית, וביחד עם זה יסודית מאד על מהותה של 'נפש' - תובן על פי סיפור⁷: כידוע, כ"ק אדמו"ר הצמח צדק התייתם מאמו בגיל צעיר מאד, והתחנך אצל זקנו אדמו"ר הזקן. פעם, בהיותו רך בשנים ישב הצ"צ על סבו אדה"ז וילטף את זקנו באומרו "זיידע! זיידע!" [סבא, סבא]. אמר לו אדה"ז, "זהו הרי זקנו של הסבא, אך איפה הסבא בעצמו?" הצ"צ שם יד על ראשו של הרבי, אך גם על זה אמר לו אדה"ז "זהו ראשו של סבא". הראה על עיניו של הסבא, החזיק בידיו של הסבא, אך כל פעם קיבל מענה דומה.

ירד הצ"צ מעל הסבא והתחבא מאחורי הדלת, וצעק בקול כדרך הילדים: "זיידע, זיידע!", ומיד השיב לו אדה"ז "מה?" אז אמר הצמח צדק: "אה, אט דאס איז דער זיידע [זהו הסבא]".

הנקודה הטמונה בסיפור היא שכשקוראים לאדם בשמו, הרי הוא 'פונה בכל עצמותו' אל

הקורא לו. האדם אינו חלק מסויים של הגוף, אפילו החלקים הכי רגשיים וחשובים כהראש או הלב אינם מוגדרים כמציאות האדם. האדם הוא מציאות וזהות רוחנית, ולזה קוראים 'נפש', והגוף אינו אלא לבוש ומשכן עבור הנפש, בה היא נמצאת ופועלת כל ימי משך חייה בעולם הזה.

ההוכחה וההגדרה הראשונית שישנה ב'נפש' היא תחושת האדם בעצמו. כל אחד מרגיש שישנו 'אני' אחד, אליו מתייחסים כל החוויות וכל כוחות ולבושי הנפש. אותו 'אני' שמבין ומשכיל, הוא זה שמתעורר ברגש אהבה או רחמנות, הוא זה שחושב ומדבר והוא זה שעושה ופועל. כל כאב וכל תענוג, כל עצב וכל שמחה, את הכל הננו חווים כפר"טים ותופעות במציאות ה'אני' שלנו.

התאחדות החוויות שעובר האדם והיותו כולן נתפסות כשייכות לעצם אחד, הוא דבר שאין לחכמי הטבע שום הסבר עליו. לדעתם הכוזבת, גוף האדם הינו 'מכונה' פלאית המ"תפקדת כשכלול של תגובות ופעולות המ"שלימות ומגינות על קיומו של כללות הגוף ומין האדם. את המוח הם יגדירו כחומר רגשי לסימפטומים שמגיב באופן טבעי על פעולות שמטרתן לקיים את הגוף או להגן עליו וכיו"ב.

לפי תפיסה זו, אין מקום לתחושה שקיימת בכל אדם שכל כוחותיו וחוויותיו וכו' נשמרים כמציאות אחת. אין כאן אלא שכלול מסובך ומורכב מאד של גורמים ותגובות. כמו שאין להתייחס למכונה או מחשב הכי משוכלל כמציאות אחידה בעלת אישיות דומה למין האדם, אף אם גם בה ישנם את כל התכונות והתופעות שמוצאים אנו בגוף האדם⁸.

(8) עוד דבר מעניין: באם נעשה חישוב של כמות המידע הנמצאת במוח הזיכרון של אדם, בין זיכרונות של מילים ומשפטים, עובדות, רגשות, רעיונות, קולות, תמונות או 'זכרונות ויזואליים' ששמורים בזיכרוננו של כל אחד, ייצא לנו כמות ענקית של אינפורמציה. גדולה כל כך, שאף עם הטכנולוגיה הכי משוכללת, אין לשער את גודל המקום הפיזי שיידרש לאסוף ולשמור על כמות מידע זה. שלא לדבר על ה'קישורים' והחיבורים שנעשים במוחנו, בין הדברים השונים הידועים לנו בחיים. זהו דבר שאין ביכולת חכמי המדע להסביר כלל, וכפי שמודים הם שכללות מוח האדם הוא הדבר הכי

(5) בראשית רבה פרשה לט, ה ובכ"מ.

(6) לתוספת ביאור: הכופר במציאות הנפש ובעובדה שהיקום מתחלק לפי התחלקות רמת הנפשות שקיימת בכל יצור, לא יוכל להבדיל באופן חד משמעי בין יצורים 'חיים' ל'מתים', וברמת החיות שבכל אחד מהם. ההגדרה של דבר חי ודבר מת חסירה לכופרים ברוחניות הנפש. כי בלי למנות את הבדלים הטכניים ואת ההתנהגויות של דבר חי לעומת דבר מת (שהינם רק תוצאות מעצם החיות או מחוסר החיות) אין להם דרך להגדיר ולנסח את המעבר המוחלט שקיים ביצור חי לעומת מצבו כמת, דהיינו שאין להם הגדרה למהות החי ומהות המת.

(7) שמועות וסיפורים ח"א עמ' 53.

הנפש - עיקר מציאות האדם

ולכן ברור ומוחשי לכל בר דעת, באם הוא ללא דעות קדומות ורעיונות ממקורות זרים, שלא הגוף הוא עיקר מהותו וחיותו של אדם, אלא ה'אני' הנפשי-רוחני שלו, האישיות שלו שהוא חש שהיא חיה בתוך גופו, אך איננה חלק ממשי מגופו. למציאות הזו הרוחנית, החושבת, המרגישה והמבינה, אליה יתייחס האדם כ'מהותו' וה'אני' שלו⁹.

כל מה שהתבאר ישמש כהקדמה לכל הנור שא של 'נפשות', כי עתה יובן לנו ההבדל העי קרוני שקיים בין 'נפש' ו'סתם' כ'ח רוחני'. במור שג 'נפש', לא מדובר רק על תופעה רוחנית הדורשת אנרגיה וכוח שיוצאים מגבול החומר והגשם, אלא 'נפש' היא זהות ואישיות. היסוד

נעלם מהשגת האדם.

ויש להעיר, שע"פ תורת החסידות מוח הזכרון הוא במוח ה'חכמה'. והטעם על זה מבואר (ספר הליקוטים ערך זית - עמ' פג; ערך יסוד עמ' תתפח), כי ענין הזכרון שייך רק כשהדבר מתעצם עמו, וזהו ענינה של הראיה. וכמו כשאדם רואה מחזה, שהזכרון הוא קל יותר לשמור מאשר זכרון של שמיעה, מצד ההתאמתות בנפש שישנה ע"י ראייה. ומכך מובן, שהזכרון הוא כח מכוחות הנפש, והינו מהכוחות הכי נעלים שבה, רק שמלוכב ומשתמש במוח הגשמי, ככל שארי כוחות הנפש המקבלים ציור ותכונות גשמיות על ידי התאחדותן עם הגוף.

יתירה מזה: כל הפעולות הללו נעשות בגוף באופן תמידי ללא הפסק, עם כמות מינימלית של אנרגיה, שאין לדמותה כלל לאנרגיה שמחשב או מכונה צריכים ע"מ לתפקד כראוי, שלא לדבר על כמות האנרגיה הנצרכת לכמות הפעולות שבמוח האדם. מוח האדם צריך כמות אנרגיה הדומה למנורה, ושכלול מחשבים יצטרך כמות אנרגיה שפועלת בעיר...

מובן ופשוט, שכל הנ"ל נכתב בבחינת "דע מה שתשיב כו", וד"ל.

9) הארכנו בהוכחות והסברים שלא נמצאים כל כך מבוארים בדא"ח, ואף נשמעים זרים לשפה השגורה בכתבי חסידות. היסוד לכך הוא מה שמבואר בכמה מקומות בדא"ח שכל אדם יודע מעצמו, ללא אמונה ודעות קדומות, על קיום נפשו בקרבו ועל היותה 'עיקר חיותו'. ומשמעות הדברים היא שאין זה דבר הכרוך באמונה בתורת ה' ובה' אחד, אלא דבר המוכרח לכל אדם על פי שכל הפשוט. ראה לקו"ת ואתחנן ד, א. המשך תער"ב ח"ג ע' א"שט. ד"ה לדוד מזמור תרפ"ב וש"נ.

לכללות הביאור המובא כאן - ראה בספר 'ביאורי הרנ"ג על התניא' עמ' תכא ואילך.

בנושא הענין של 'נפש' הוא שיש כאן 'עצם אחד' שעומד מאחורי כל הכוחות והחויות, הכל מתחולל בנפש. 'נפש' היא המציאות החיה והאחידה שבה נעשים כל קורות האדם, מהתחושות הכי גופניות עד לרגשות ותובנות העדינות ביותר.

להמחשת הדבר: אדם לא יאמר על עצמו שכל עצמותו היא סברא או דעה מסויימת, רגש או פעולה מסויימת אף כשהם דברים כלליים ביותר בחייו. יתכן שהוא ירגיש קשר עמוק ואישי לשיטה זו או אחרת, או יזדהה מאד עם עמדה והשקפה, פעולה או התעס"קות, שימצא בזה תענוג רב ורגש של שלווה, אך לא ימצא אדם שיאמר שכל מהותו היא תובנה זו, או אפילו הרגשה ותחושה מסויימת.

כלומר: ישנם הרבה חוויות ורצונות וכו' שימצאו חן באדם, אך האדם לא ימצא בהם את זהותו העצמית ונפשית. לעולם לא נמצא אחד שלשאלה 'מי אתה?' יענה ויאמר: 'אני סברא זו וזו' או 'אני תחושה זו וזו'. האדם יפריד תמיד בין השכל או הרגש, ובודאי בין הפעולה או המחשבות, לבין אישיותו עצמו. הוא לעולם לא יגדיר את עצמו כאחד מהתור פעות שבו.

ע"פ הנתבאר לעיל, ישנם כאלה שמגדירים את הנפש על פי החוויה האישית, וכתוצאה מכך באים למסקנא שהנפש היא 'מודעות', היינו תחושה של מציאות היודעת ומרגישה את עצמה ואת הקורה עמה.

מכל המתבאר נוכל להסיק שהנפש היא נקודת מציאות שמעבר לחוויות הפרטיות שבה, רק שעכשיו נותר לבאר מהי מהות ה'מודעות' הזאת. אם רוצים להגדיר היטב מה כל נפש מחפשת ואל מה היא שואפת, באיזה קו היא מודדת הטוב והרע, המועיל והמזיק, מה גורם לה שמחה ומה עצבון, צריכים לחתור לעור מק ולגלות את מהות הנפש, דהיינו מה הם היסודות והשרשים למציאות שלה, איזה סוג מציאות היא, ולפי זה איזה סוג השקפת עולם וחיים יביאו לה את האושר המבוקש.

סוגים שונים של נפשות

אין אדם בעולם, אפילו בין אלו שאינם יהודים, שלא מרגיש נטיות נוגדות בתוך עצמו, ושלא סובל מ'מלחמות פנימיות' ומא- בקים נפשיים בינו לבין עצמו. יש בו נטיות ורצונות לרוב, חלק מהן הינן נעלות ובע- לות ערך וחלק מהן פשוטות ואף מגושמות, כל אדם מרגיש פעמים תכופות חרטות על העבר, וכן יש לו דאגות והחלטות על העתיד. רוב החרטות מבליטות את העובדה שקיימות באדם חולשות וצדדי גבורה, השקפות על טווח ארוך ועל פי מוסר אנושי מול תאוות לעונג רגעי בלבד.

בעמודים שלפנינו ננסה לקבל תמונה כללית מהנעשה בתוך ליבו של כל אדם על פי תורת החסידות. מובן שכל אדם חווה מערכת חיים שלמה משלו, ואין לדמות ולהשוות כלל בין אופן עבודתו וההשתדלות שנדרשת מאחד לגבי השני, ובכל שלב בחיים יש להתבונן ולהבין היטב מה הצעד המועיל והרצוי שיש לקחת ע"פ רצון השי"ת - יוצר האדם ומנהיגו, וכפי שציווה עלינו בתורה"ק וגילה סודו על ידי עבדיו הנביאים - רבותינו נשיאנו.

אכן, כשמביטים אל תוך חיי האדם, מגיעים למסקנא שעלינו למנות כמה 'נפשות' שונות זו מזו, וכולן שוכנות בתוך אדם אחד, כל אחת מהן באה עם מהות וזהות משלה, והנפשות השונות מתחלקות על פי התחלקות היקום בכללותו.

בנפש האדם גופא קיימים כמה דרגות, שמי- תחלקות בכללות לשנים: 'נפש השכלית' ו'נפש הבהמית'. לפני שנכנס לחלק בין שני נפשות אלה, דבר שיוביל אותנו לחילוקים שנשמעים לפעמים כדקים מאד, כדאי להקדים שבמור- שג 'חיות' וכללות הנושא של נפשות, קיימות כמה דרגות, ונבאר אותם בקצרה. כידוע, העולם מתחלק לארבע סוגי נבראים, בהתאם לרמת החיות השוררת בהם, ומכך יוצאים עם 'נפש' לכל אחד מהם: 'נפש הדוממת' 'הצומ- חת', ו'החיונית' (נפש האדם תבואר באריכות לקמן).

נפשות הדצח"ם

לעומת דרגות הנפשות שבאדם עצמו, ההבדלים בין הדומם, הצומח והחי בולטים יותר. הדרגות שבנפשות אלה מקבילות לרמת התגברות החומר והגוף אל מול הרוחניות והנפש. דהיינו, שכלל שמהות הנפש מוגדרת במושגים יותר חומריים, היא תהיה דומה יותר למהות הגשם ויחסרו ממנה תכונות ותופעות רוחניות. וכן להיפך, ככל שהנפש מופשטת יותר מהגבלות החומר ומשתלטת על הגוף, החומר מתעלה להיות פרט טפל שמשמש את הנפש, אזי ייראו בחומריות הגוף הנהגות ות- כונות הקשורות למציאות רוחנית¹⁰.

מהותה של נפש הדוממת היא עצם קיום והחזקת החומר, בדמותו וצלמו. החומר קבוע בצורתו וכמותו, והנפש היא המחזיקה את גוף החומר, שלא ייפרד וייאבד את צורתו. כמו כן, עצם הוויית החומר, קשורה להנפש שבו, שהיא לא רק 'מחיה' ו'מרכיבה' את החומר, אלא גם מהווה אותו מאין ליש כל רגע. זוהי כל מהות הנפש הדוממת, המצאת והחזקת החומר. אין בנפש זו ענין וזהות עמוקים יותר. יש כאן הגברת החומר לחלוטין, והנפש והר- חניות הופכים - בעולם הדומם - לשרת לגמרי את הגשמיות.

הסיבה שכח רוחני זה עדיין נקרא 'נפש' (אף שלא נרגשת בזה 'אישיות' רוחנית כל- שהי), הוא כי עומדת כאן 'זהות' של 'אבן' או 'מים', זוהי 'זהות' ומושג רוחני, ובה טמון כח אלקי, וכש'נפש' זו מתלבשת ונעשית המהות וה'אני' של חומר זה, אזי היא מהווה ומקיימת את החומר, ובאופן דומה למהותה הרוחנית¹¹.

נפש הצומח - כח ההתפתחות

בצומח, מתווספת 'נפש הצומחת'. פירוש הדברים הוא, שמלבד נפש הדוממת שבו, שהיא המקיימת את עצם החומר - ולכן גם לאחר שהצומח נתלש מהאדמה, הרי הוא ממשיך להתקיים למשך זמן - הרי בנוסף לכך

(10) בכל הבא לקמן - ראה לקו"ש חלק ו עמ' 109 ואילך.

(11) ראה בהתמים (בית משיח) - גליון מג (שבט תשע"ז) עמ' 32 ואילך בארוכה.

יש בכל צומח 'נפש הצומחת' שמהותה היא 'צמיחת' החומר וגידולו, ונכלל בזה גם עשיית זרעים המבטיחים קיום המין של כל צמח.

תופעת הצמיחה היא פריצת גדר החורמר, כי מיסודות הגשמי הוא ש'אין כל חדש תחת השמש', אין ביד דבר להשתנות מכפי שהוא. ובוזה נכלל שאין ביכולת החומר לשנות מקום¹², ומכ"ש שאין בידו לגדול ולצמוח, דהיינו לאסוף חומרים שמחוץ הימנו לשלבם אל תוך עצמו ולהפכם לחלק ממנו ובכך לגדול בכמותו.

מובן אם כן, שתופעת הצמיחה מקטנות לגדלות היא דבר שיוצא מגדר החומריות, והיא ביטוי ישיר של חיות רוחנית - של 'נפש' המי תלבשת בגוף הצומח. ובוזה ניתן לראות את מיעוט 'החומר' בעולם הצומח (לגבי הדומם), כיון שהנפש פרצה את מכסה ומסווה הגשמי, והתחולל שינוי בתוך הגשם המורה ומגלה על נפשו¹³.

אך עדיין ישנה 'הגשמה' במהות נפש הצומח, כי כולה מסורה רק להגדלת וצמיחת החומר. אין כאן שום ביטוי רוחני ונפשי בתוך החומר, וכל חיות הנפש מוגדרת בשמירה והוספה בחומר בלבד.

נפש החי - פעולה של ממש

נפש החי, הנקראת 'נפש החיונית', היא בדרג גבוהה יותר מהצומח. כאן מתחילה הגבירת הצורה על החומר באופן משמעותי ביותר. כאן מהות הנפש היא לא לשרת את החומר, אלא החומר מתחיל לשרת את הנפש. הדבר מתבטא בכך שאצל בעלי חיים ישנה תנועת

(12) ומה שבגשמיות ישנם 'גלים' שאינם נראים לנו (כגון גלי הרדיו והטלפון) ואף מצאו תנועות מהירות ביותר בכל חלק של חומר בהיקום, הרי זה כתוצאה מייחוד האנרגיה עם החומר, שהוא גם כן היפך מהות הבריאה ומורה על בורא אחד ויחיד. ראה לקו"ש חלק טו עמ' 47.

(13) משא"כ בדומם, הגשמי שולט עד כדי העלמת הנפש לגמרי, ואין פעולת הנפש אלא לקיים את עצם החומר, דבר שלא נתפס בעולם הגשמי כחידוש אלא לאחר התבוננות ומחשבה ארוכים שרק לאחריהם מובן שעצם קיום החומר אינו דבר הפשוט. ולכן לא ידוע לנו בפשיטות על הנפש המלוכשת בדומם.

הרצון. ואף שכל פעולות הבע"ח הם מצד טבעם המבוסס על חושים הפועלים בצורה טבעית לחלוטין, ואין בהם שיקול הדעת וביחירה מה לעשות וממה להימנע, מכל מקום, כל פעולות הגוף לא נעשות מתוך טבע הגוף, אלא מצד טבע הנפש.

ליתר ביאור: הצומח גודל על ידי פעולות שונות, המתחילות בשרשי האילן ומורכבות מכמה פרטים ותכונות בחלקיו השונים. הנפש היא המאפשרת לחומר האילן לפעול ולהוציא מן הכח אל הפועל את התכונות הטבעיות הניתנות בחומר שלו. ואפשר לדמות זאת לפעולת מכונית בכח בטרסה וכיו"ב¹⁴.

משא"כ פעולת הבע"ח היא ע"פ הטבע שניתן טוע בנפש החי, והגוף נגרר ופועל לפי ההגדרות הקבועות בנפש הבעל חי, ובכך הוא פועל ומתנהג כסדר הראוי לאותו בע"ח ועי"ז הוא מתקיים.

אחד הדברים הבולטים שבו ניתן לראות הבדל מהותי זה, הוא בכח התנועה. ידוע שכח התנועה פועל רק כתוצאה מהתגלות 'כח הרצון' - הכח הנעלה ביותר שנמשך מהנפש. וזהו הרי עיקר החילוק שבין הבע"ח והצומח, בכך שהצומח אין לו תנועות והוא תמיד במקומו, וכל הנעשה בו הוא באופן אוטומטי וטבעי, שלא דומה כלל לתנועות הרבות שמוצאים בבע"ח¹⁵.

(14) ראה לקו"ש חלק ו עמ' 110 שרק נפש החי 'מיוחדת' עם גופם, ואינו כן בהצומח. מובן שכל סוגי הנפשות פועלים על ידי התאחדות מסויימת בהגוף, אלא שכיון שהנפש היא מהות רוחנית, לכן כל זמן שהגוף לא נגרר אחריה ונתפס כטפל אליה, הרי היא - מבחינת הפנימיות והמהות שלה - נפרדת מהגוף, כי מהות רוחנית לא יוכל לעולם להפוך לטפל ובטל אל הגשמי, מכיון שמהות הרוחניות נעלית מהגשמיות באין ערוך. א"כ מובן שהעדר ההתאחדות שבין הנפש והגוף בעולם הדומם וצומח - היא תוצאה ישירה מהיות הגוף העיקר בנבראים אלו. ראה בכל זה גם בסה"מ תרפ"ו עמ' עז.

(15) ראה בספר 'קיצורים והערות לתניא' מכ"ק אדמו"ר הצ"צ, עמ' קטו (הערות הרבי הרש"ב נ"ע על התניא), שבפרק ו בספר התניא, נאמר הלשון 'נפש' רק לגבי בעלי חיים והאדם, ומבאר שם אדמו"ר הרשב"ב נ"ע, שדווקא בבעלי חיים ישנו כח התנועה. ועיין בהמשך תרס"ו עמ' שסח ואילך בענין תנועת האברים שמתענעים מכח הרצון דווקא.

דוגמא נוספת לדבר זה ניתן לראות בהבדל שבין תזונת העץ למזון הבע"ח. העץ שואב מן האדמה את המים והחומרים המועילים לקיומו באופן טבעי וכמו מעצמו, פעולה זו נעשית באופן אוטומטי ולא שייך שהעץ יעשה תחבולות שונות ע"מ להשיג את מזונו. גוף העץ אינו משתדל באופנים שונים למען הבאת התזונה אליו, ואין בזה שום מעשים פלאיים בהם בולטת התחכמות העץ למען השגת המים וכו'¹⁶. הדבר נעשה כמאליו. לעומת זאת, הבעלי חיים מתחכמים, ובעיקר, הולכים ופועלים על פי רצונם והרגשתם.

זה נקרא 'שליטת כח הרצון' בבע"ח. פעור לות הגוף נעשות מתוך ביטול וציות אל רצון הנפש. הנפש לא משמשת רק כמקור כח ואנרגיה עבור הגוף, אלא הגוף משמש כאמצעי ומשרת עבור הנפש, היא המרגישה צורך במזון, היא השוקלת תחבולות שונות למען השגת התזונה, והיא המדריכה ומניעה את הגוף לפעול על פי ההחלטות שלה¹⁷.

יחסים בין הנפש והגוף

והנה, כל בעל חי (ומבחינה זו האדם שוה לבעלי חיים) מרגיש באופן טבעי שהיותו קיים בגוף הוא אופן היחיד של מציאות וחיים עבורו, והפחד הגדול ביותר (מבחינה טבעית) הוא היפך החיים ח"ו. ולכאורה, אם זוהי רק הסתלקות הנפש מן הגוף, ועיקר החיות הוא נפשו ולא גופו, מדוע התחושה היא שהמיתה הגשמית היא כביכול היפך הקיום והמציאות לגמרי?

הביאור בכך הוא, שבהיות הנפש מלוכנת בגוף, הרי היא מוגדרת בכך שהיא 'חיות הגוף', היינו שכל מהותה הוא לחיות ולשכון בתוך גוף זה. זוהי הסיבה שאי אפשר לנפש אחת להחיות יותר מגוף אחד, אע"פ שודאי יש מספיק כח ו'אנרגיה' בנפש הרוחנית להחיות

שני גופים: כיון שהנפש מגדירה את עצמה והופכת להיות המהות של גוף זה, היא 'לר-קחת' לעצמה לבוש וכלי - הוא הגוף - וכל כולה קשורה לגוף זה, לכן אי אפשר שתוך כדי חיותה בגוף זה להחיות גוף שני, כי מבחינת הגופים, הרי יש הבדלה גמורה בין שני הגופים¹⁸.

בעולם הגשמי אין שום קשר בין שני דברים גשמיים אף אם דומים מאד, כי כל זמן שהם תופסים מקומות שונים בשטח העולם ושניהם בעלי חומר שלא תלויים זה בזה, אין ביניהם שום שייכות. ולכן אי אפשר שהנפש תחיה שני גופים באותו רגע, כי להחיות גוף (שפירושו להחיותו באופן פנימי, שהנפש נעשית המהות של גוף זה) שייך רק כשהנפש מתאחדת ומורסרת את עצמה להחיות גוף זה ולהפוך את מהותה לדבר שקיים דווקא יחד עם גוף זה.

כתוצאה מהתאחדות זו, קיימת בנפש עצמה תחושה טבעית שאם ייפרד מהגוף, הרי הוא ייאבד את כל מציאותו, כיון שהנפש הפכה להיות מ'מהות חיות רוחנית' ל'מהות הגוף', הנפש היא זהות הגוף והגוף הוא משכן הנפש, וכל זמן שיתקיים החיבור (בכח הבורא המ' פליא לחבר רוחניות וגשמיות) ביניהם, אין לנפש (כביכול) מקום ודרך להימצאות מלבד כשהיא לבושה בגוף. ובכך הגוף נהיה חלק מעצם הימצאות והגדרת הנפש.

מהו העיקר?

וכאן עומדת שאלה עיקרונית: מה העיקר ומה הטפל? האם ניתן באמת לומר שהתגברות הנפש מעל החומר (כבעלי חיים ובאדם) הפכה את הנפש לעיקר? מה היא מגמת הנפש ולמה היא שואפת, מה דאגותיה וממה היא מאושרת? ממילוי צרכי הגוף או ממילוי צרכי הנפש? ומהם צרכי הנפש הטבעית?

התשובה לשאלה זו מורכבת, כי היא תשתנה אם הנידון הוא בעלי חיים או האדם, ובני תוח הדברים נכיר היטב הפער הגדול הקיים בין שניהם. נבאר תחילה נקודה שניכרת בעי

16) אף על פי שרואים במוחש שגם בצומח קיימות פעולות אף מפליאות, בסיבוב השרשים והענפים באופן המועיל ומקיים העץ, מ"מ, כל זה נעשה בו באופן טבעי ובעיקר, אין כאן שום תנועות ופעולות, אלא דרך גידולו היא באופן המועיל ביותר לקיומו.
17) עיין בכל זה בלקו"ש ח"ו שם.
18) עיין בזה במאמר ד"ה זאת חוקת תרס"ו בסופו וש"נ.

קר בבעלי חיים, אך במידה מסויימת נכונה גם לגבי בני אדם, מצד 'נפשם הטבעית'.

לגבי הבעלי חיים, עלינו להסיק שאף שהעיקר בהם הוא הנפש, היא המשתלטת על הגוף והופכו למשרת שלה, מ"מ, נפש זו היא עדיין 'חומרית', דהיינו שלבע"ח נמשכה נפש כזו שכל מהותה מיוסדת על הגוף: להחיותו ולשמור עליו. אלא שכל זה נעשה באופן רוחני וחי, החיות שורדות עם תנועות חיים ולא רק עם פעולות 'טכניות' כהצומח.

דמיון זה הקיים בין נפש החי ונפש הצומח, בולט בבריאיתם בפעם הראשונה, בששת ימי בראשית, והרי כל הבע"ח עד היום אינם אלא המשך ישיר מהנבראים שנוצרו במעשה בראשית. בשונה מהאדם, נפשות הבעלי חיים נבי ראו ביחד עם גופם, הם נוצרו מהאדמה כבעלי חיים לחלוטין, ובכך דומים הם לדומם וצומח, שנפשם היא חלק של גופם¹⁹. יתרון הבע"ח הוא רק בכך שדרגת הנפש שלו היא ברוחניות כזו ששולטת מעל מדידות והגבלות הגשמי ומעלה אותו לחיים רוחניים ומיוסדים על רצונות הנפש, אך יסוד ומהות הנפש שווה בדומם, צומח וחי: להחיות ולקיים הגוף.

לבעל חי ישנה נפש רוחנית ומורכבת יותר, אך יסודה ועיקרה הוא החזקת וקיום הגוף בדיוק כנפש הצומח והדומם. אם כן, תכלית שאיפת הבעל חי הוא להתקיים כנפש בגוף, להמשיך להיות בריא ושלם ולקיים את מינו כפי שהוטבע בו, כולל שמירת ילדיו, דאגה

19) עיין בתו"א בראשית ד"ה "להבין הטעם", שגוף הבע"ח הינו בגדר 'צומח', שגודל מקטנות לגדלות (דהיינו שמצד גופו יש בו כבר 'נפש הצומחת') ונפשו היא 'נפש החיונית', ואין ערך הצומח חרוק מהחי, כי אין ביניהם עוד מדריגה, ולכן נתהווה הגוף יחד עם הנפש בבת אחת. וממשיך לבאר מדוע מוכרח שגוף האדם יהי מצד עצמו דומם, דלא כגופי הבעלי חיים, ושלקן אי אפשר להלביש בו נפש הצומחת מתחילת הווייתו (כמו שנעשה בבע"ח) ועי"ז להלביש בו נפש החי והמדבר.

למסקנת הדברים מובן, שנפש החיונית שבאדם היא מהות אחר, ונקראת 'נפש השכלית נפש המדברת', והיא התלבשה ישירות בגוף דומם, בלי התלבשות נפש הצומח והחי תחילה.

להמבואר לקמן - ראה בספר הערכים כרך א עמ' קל-ה, עמ' קמב-ג, ועמ' קמה. והעניינים 'בואר באיכות יותר בגליון הבא בעז"ה.

לתזונה עבורם ועוד.

משא"כ נפש האדם. כידוע גוף האדם נוצר 'עפר מן האדמה' ולמשך זמן היה גופו דומם ממש, עד ש'ויפח באפיו נשמת חיים', נמשכה בו נפש רוחנית.

נפש הבהמית באדם

כעת נוכל להבין אשר נפש הטבעית של בני אדם היא מהות אחר לגמרי, שאינו דומה כלל לנפשות הבעלי חיים.

כלומר: מה שנאמר לגבי הבעלי חיים, שכל מהות נפשם החיונית היא קיום והחזקת הגוף, אינו האמת הגמור לגבי בני אדם, אשר כ'נפשו החיונית' קיימות כמה 'נפשות' בדרגות שונות, המובילות אותו לתחושות אחרות.

נקדים עם נקודה כללית, שהינה אמיתית בנוגע לכללות נפש זו ה'חיונית' שבאדם. על יסוד העובדה שהנפש הוגדרה כקיימת רק על ידי שתשכון בתוך הגוף, ניתן לטעות ולהסיק שעיקר התמקדות הנפש היא הגוף. אך אין זה נכון. אפילו לגבי נפש הטבעית והבהמית, אין הגוף אלא לבוש וכלי בו שוכנת הנפש, והעיקר מביניהם היא הנפש והחויות שלה. אף בדרגות הכי אנוכיות וטבעיות, הנפש היא עדיין רוחנית בתכלית ומתעלה מעל למדידות הגשמי, ושולטת על החומר.

בסגנון אחר: האדם מצד נפשו הבהמית, מסור ונתון רק לחומר ולגוף, כל מגמתו היא לשמור ולקיים את הגוף ומלבד זאת אין לנפש הבהמית שום מטרה ומבוקש. אפשר לסבור שהנפש אינה אלא משרתת את הגוף ברוח חיים וכוחות נפשיים המאפשרים לגוף קיום לזמן רב. הפקחות והתכונות של הנפש מבטיחות דרכים רבות על ידם הנפש תוכל להתקיים ולשרוד, ואף לפרות ולרבות. ניתן לחשוב שעיקר מביניהם הוא הגוף, וכל מטרת הנפש היא להחזיק ולדאוג למען קיומו המורש שלם של הגוף.

תפיסה זו איננה נכונה, כי אף שנראה בהמשך הדברים שקיימות שני דרגות בנפש 'חיונית' זו, מ"מ בכולן, העיקר מבין הנפש והגוף - לעולם יהי הנפש.

תאווה הגוף – עבור הנפש

כך כותב אדמו"ר הרי"צ²⁰:

"האדם אוהב חיי נפשו. הרי עיקר אהבתו אל החיות הוא הנפש, דלכאורה הרי האדם נדמה לו דכל רצונו הוא רק בתענוג הגוף לאכול ולשתות ולישב בדירה נאה וכלים נאים ושאר רי עניני הגוף ומשאלותיו, הנה האדם הרואה בעיניו בשר נדמה לו דכל אלו אינו אלא תענוג גופני ובשרי, ו[אך] באמת הנה כל העונג הוא בשביל גילוי הנפש בהגוף, דהלא הגוף מצד עצמו אינו ולא כלום, אלא הוא מענג א"ע בשר בל שעי"ז י"ה' התגלות חיותו ביותר, עד כי לא יכבד עליו שום עבודה וטרחת בזעת אפים ובעמל רב בביעת כל גופו בשביל להשיג לחם ומאכל טוב יותר וכן בגדים ודירה טובה יותר, דכ"ז אינו אלא אך ורק דאז י"ה' התגלות נפשו וחיותו יותר.

דאם ה' תענוג הגוף בלבד הרי ה' צריך לשקול בפלס צער טרחות הגוף ועמלו נגד תענוג הגוף ומנוחתו בהעדר העבודה, אלא דעיקר הענג ורצון הוא בהתפשטות החיות והתגלותו דוקא, לזאת הנה משעבד גופו בט" רחה גדולה ובעבודה מרובה בשביל שיתפשט החיות יותר בגופו אחר אשר יכלה את עבדו דתו ויגיע על שכרו במנוחה ועונג, וא"כ הנה זה שהאדם מתענג בהתענוג עם שהוא תענוג בשרי באכילה ושת' כו', הרי העיקר בזה הוא ענג הנפש לפי דכל אהבתו הוא אך ורק מה שאוהב אהבת נפשו בלבד".

נמצאנו למדים, שבנפש החיונית, שהיא הנ"ת פסגת כמהות האדם בתחושה הראשונה (כפי שיבואר להלן), קיימים שני קצוות:

מחד גיסא, עיקר מטרת הנפש היא להחיות הגוף, ואפילו מחשבה רחוקה של פירוד הנפש מהגוף מטיל באדם אימה ופחד, בתחושה שכל קיומו שייך רק בהיותו נמצא בגוף, בעוה"ז. לאידך, היחס בין הנפש והגוף הוא בסגנון של 'אור וכלי', 'מהות ומציאות'. הנפש היא העיקר, כל מגמת האדם היא לגלות ולבטאות

(20) סה"מ תרפ"ה עמ' רכה.

יותר את נפשו, הוא 'מרגיש את עצמו' כשהוא מתחבר לחוויותיו הנפשיות ומחשיב את הביטויים הנפשיים שלו יותר מאלה של גופו. כי הגוף אינו אלא אמצעי עבור הנפש, היא חיה בו וכל כולה שקועה בהימצאותה בגוף, אך גדר גוף זה, אליו דואגת הנפש, הוא להיות 'כלי ולבוש' להנפש, על ידי הגוף היא תחיה ברובד גשמי ותבטא את כוחותיה בעולם הגשמי.

לדוגמא: אדם המשקיע את כל חייו לאימון איבריו הגשמיים ונעשה 'מומחה' באומנות גשמית מסויימת, מ"מ גם הוא יחשיב יותר את הרגשת הסיפוק, כשכל עמלו הביא את התוצאת הנרצה. היינו שרואים שאפילו איש כזה שכל עמלו ויגיע כפיו הם באומנות גופנית, הרי הוא מחשיב יותר את ה'כבוד' והגדלות בעיני הבריות וכיו"ב - שזו חוויה נפשית ולא גופנית, כמובן.

מציאות ומהות האדם: חיבור הגוף והנפש

נוכל אם כן לסכם שהנפש הרוחנית קשורה לגמרי עם הגוף, אך ביחס של 'כח וכלי', 'עיקר וטפל', וביחד 'יוצרים מהות 'אדם' - מציאות גשמית של חיות רוחנית.

מהותו הוא נפשו, זה מה שקיים, אך הימ"צאותו בעולמינו מוגדרת בכך שישנו גוף. מציאות הנפש כל זמן היותה בגוף, מתקיימת ומתאמת עם הגוף ובתוך הגוף.

יש להאריך עוד במהות נפש האדם אצל הגויים ואצל בני ישראל, אשר מלבד החילוק הפשוט שביניהם, בכך שבישראל קיימת 'נפש השנית' שהיא היא גם 'עיקר חיות גופם', נבאר באריכות גם איך להגדיר לנכון את ה'נפשות' השונות שקיימות בתוך נפש האדם גופא, 'נפש הטבעית', 'השכלית' וה'בהמית', ונראה איך שמבנה נפשו מוליכים אותו לחיפוש אחרי חיפוש, בשאיפה אל העליון ואל האמת, אך עליו להתגבר שלא ליפול אל תוך נסיון הנה"ב, אשר מראה את עצמו כמענה ותשובה לצמאנו הגדול אל החיים האמיתיים.

ומכאן גם ברור מדוע הרבי לא הורה זאת בעצמו, למרות שהוא כיוון לכך, ולמעשה כאשר נמצאים אצל הרבי, בוודאי יש לנהוג כמו המקום בו הרבי, וממילא החסיד שהגיע אליו, נמצא.

ולכן, לכל הדעות, כאשר נמצאים אצל הרבי, נוהגים כפי שאצלו יו"ט שני לכל דבר ועניין.

העולה מכל האמור למעשה בפועל:

(א) בכל הקשור לבני א"י המגיעים לחו"ל ולהיפך, נראה שלפי דעת רבותינו נשיאנו, ועד לכ"ק אדמו"ר מלך המשיח, אם אשתו וב"ב נמצאים עמו ינהג כמקום אליו הגיע, ובמקרים אחרים, ינהג לפי פסק השו"ע בהלכות יו"ט, אך ייתכן במקרים מסויימים שיש בכל זאת לנהוג אחרת, ולכן מורה הרבי לשאול רב מורה הוראה.

(ב) רבים וחשובים מרבני אנ"ש פוסקים כדברי "שער הכולל", דיש לנהוג תמיד כמקום בו נמצא, אמנם לפי המתבאר כאן, אין זו הוראת רבותינו נשיאנו.

(ג) המגיעים אל הרבי, ינהגו כמו בבית חיינו - יו"ט שני לכל דבר ועניין.

עדיין נותר לדון ביתר פירוט בכל הדברים דלעיל, במקורות נוספים בדברי הרבי ועוד, בשיטות הראשונים, וכן בנוגע למעשה לגבי בחורים המגיעים ללמוד מחו"ל לא"י ולהיפך, מי שנמצאים בשליחות לזמן קצוב וכיו"ב, ועוד חזון למועד.

ויהי רצון אשר כדברי הרבי שהובאו בתחילת הדברים "נחסוך" את עניין יו"ט שני, ונהיה אצל הרבי מלך המשיח, על דעתו, במקומו שאחרי מקומו בזמן הגלות - בית המקדש השלישי מ"ד ממ"ש.

ואף מקום שהייתם אשר תהיה, שהם מגיעים אל הרבי, כפי שהוא בעוה"ז הגשמי, לכל דבר ועניין. ולכן רק באופן ד'רוש וקבל שכו', אם יש משהו שמגיע למטרה אחרת, רק אז יהיה שייך לגביו הדין מובא בשערי תשובה, לעניין המגיעים להשתטח על קברי צדיקים, שאז נוהגים כבני המקום שממנו יצאו. ואכמ"ל.

רב והבחורים הגיעו לרבי, היינו על דעת כ"ק, צריכים הם לנהוג כפי שנהוג כ"ק אדמו"ר שליט"א, והי' נראה שכ"ק אדמו"ר שליט"א מסכים לזה.

(יב) הגיעו²⁴ לרבי כמה חסידים מארץ ישראל. . ומאחר שהסתפקו כיצד לנהוג בענין יו"ט שני, החליטו לפנות לרב שמואל לוויטין ע"ה שהי' "הרב". אחדים מהם פנו אל הרה"ח ר' ישראל ע"ה ג"יקאבסאן והוא ענה תשובה אחרת. כיון שכך, הוחלט לפנות ולשאול את הרבי עצמו, ואז הרבי נתן לנו "חלק" גדול, "אינני מבין - בחורים באים לרבי וכשחסידישע בחור מגיע לרבי הוא בודאי על דעתו של הרבי ואתם שואלים האם בן א"י צריך להתנהג כמו שהרבי מתנהג". אני זוכר שכולנו התפעלנו מכך שהרבי כלל לא ראה בזה שאלה.

(יג) אחד המסובין: הרי באים הם על דעת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: צריכים לשאול רב אם זהו על דעת... והאם בכל דבר עושה האורח על דעת...

ממקורות אלו, אנו רואים שישנה קביעות מיוחדת, כאשר מגיעים אל הרבי, שאז נמצאים "על דעתו", שהרי אין קביעות גדולה מזו משל חסיד אצל הרבי. בהחלט ניתן ללמוד, כי במקרה כזה גם אם בני הבית ה"פיזיים" נמצאים באר"ק, הרי שאין בכך כדי לשנות את הקביעות של האורח' שלמעשה מגיע למקומו האמיתי, ולכן אין מקום שינהג כבן א"י.

[הדבר אמור לבחורים, וגם כמובן לנשואים, אולי בהסתייגות שלא מדובר במי שאינו "על דעת", אך לאו בשופטני עסקינן²⁵].

(24) מרשימות של תמימים בשנים אלו.

(25) ויש להעיר, דהרב ראסקין מתייחס כל העת לאלו ש"היו מגיעים אל הרבי" וטוען שלא דווקא זהו הדין היום. וגם הר"ב אבערלאנדער, מתייחס לכך שאי אפשר לומר "על דעת" במובן שנמצאים בפועל אצל הרבי.

אולם במחכ"ת, נראה שהיא כשגגה היוצאת וכו', ולא רק מטעם הידיעה הברורה שאין שינוי וכו', אלא שלפענ"ד, דבר הפשוט הוא אצל כל המגיעים לחודש החגים אל חצרות קדשנו, תהיה הנהגתם, השקפתם,

סדר העבודה ליום הכיפורים

כמה הזאות נעשות בסך הכל ביום הכיפורים? מתי משתמש הכהן בבגדי זהב ומתי משתמש בבגדי לבן? מי הוא יוסי בן יוסי? והאם הפייטנים הקפידו לשמור על ההלכה?

במאמר שלפניכם תמצאו ביאור מקיף על כללות סדר עבודת יום הכיפורים בבית המקדש. ובנוסף, סקירה מרתקת על מנהג ישראל לאומרו במוסף של יום הכיפורים

פתיחה

בכל יום היו נעשות כמה מצוות עשה בביהמ"ק⁵:

(א) הקרבת התמידין: "מצות עשה להקריב שני כבשים עולות והן הנקראין תמידין - אחד בבוקר ואחד בין הערבים". לקרבן זה, היו נלווים הנסכים - שהם יין, וסולת בלולה בשמן⁶. היין הי' מתנסך ע"ג המזבח, והסולת היתה נשרפת על המזבח.

(ב) אש תמיד: "מצות עשה להיות אש יקודה תמיד על המזבח. ואע"פ שהאש ירדה מן השמים - מצוה להביאה מן ההדיוט", ולצורך כך, היו עורכים עצים בראש המזבח.

(ג) דישון המזבח: בכל יום היו מפנים את האפר שהצטבר שם. האפר נקרא "דשן", ועבודה זו של פינוי האפר, נקראת "דישון המזבח". עבודה זו, היתה נעשית בכל יום בעלות השחר, אולם ביוה"כ עשו את הדישון מחצות הלילה.

(ד) דישון המנורה והטבת נרותיה: בכל יום, בבוקר ובין הערבים, היו מנקים את נרות המנורה הנמצאת בהיכל, ומכינים אותה להדלקה (-דישון המנורה). ואח"כ היו מדליקים אותה⁷. את ההדלקה עצמה, היו עושים בשני שלבים: בתחלה נכנס הכהן ומדליק חמשה נרות, אח"כ עוסק בעבודה אחרת, ואח"כ נכנס שוב ומדליק את שתי הנרות הנותרים⁸.

(ה) הקטרת קטורת: פעמיים בכל יום,

אחת מהתפילות המרכזיות ביום כיפור, היא ללא ספק - "סדר העבודה" של הכהן הגדול. כמעט מסכת שלמה הוקדשה לכך במשנה¹ לתיאור עבודת הכהן - "מסכת יומא" - העוסקת ב"יומא רבא"², יום הכיפורים.

חיבה יתירה נודעת לתפילה זו בליובאוויטש, וכפי המסופר ש"סדר העבודה בתפילת המוסף נאמר בליובאוויטש בהתלהבות מיוחדת וברעש [בכוונה מרובה ובהשתפכות הנפש], ונוסח הנגינה באמירת "והכהנים" נשמר בקפידה כפי המסורה המקובלת"³.

הרבי הרי"ץ מספר, שהרבי מהר"ש נהג להתפלל בחדר מיוחד ליד בית-המדרש, ובשעה שהחזן הי' אומר את סדר העבודה, הי' יוצא אל בית-המדרש, מתיישב על כסא מיוחד ומצטרף לנגינת החזן⁴.

במאמרנו זה, ננסה לגעת בשתי פנים ב"סדר העבודה": הן ב"עבודה" עצמה, היינו, ללמוד על עבודת הכהן - העבודות השונות המוטלות על הכהן, סדר העבודות וכו'.

ובנוסף, נעסוק גם ב"סדר העבודה" - במנהג עתיק זה לומר את סדר העבודה כחלק מנוסח התפילה. שרשיו של מנהג זה, הנוסחאות השונות בהם הוא נאמר, והפולמוסים המעניינים שהתפתחו בעקבותיו.

עבודות קבועות בבית המקדש

חלק גדול מעבודות הכהן הגדול ביום כיפור, לא היו מיוחדות ליום זה דווקא, אלא היו נעשות דרך קבע בכל יום בבית המקדש.

כדי לעשות סדר בדברים, נקדים בתיאור העבודות היום-יומיות בביהמ"ק, ובכך נצליח לעמוד במהרה על העבודות המיוחדות ליוה"כ:

1) וליתר דיוק שבעה פרקים (א-ז) מתוך המסכת, כשהפרק האחרון מוקדש להלכות הצום ושאר ענייני היום (תשובה וכפרה).

2) כך מכונה יום כיפור בגמ' ר"ה כא, א.

3) אוצר מנהגי חב"ד עמ' רכד.

4) סה"ש תש"ד עמ' 26. וראה גם סה"ש תש"ה עמ' 25.

5) לכללות המתבאר לקמן - ראה רמב"ם הל' תמידין ומוספין פרקים א-ו.

6) רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פ"ב ה"א.

7) לא בכל פעם הי' מדליק את כל הנרות, אלא רק את הנרות שכבו מבערב.

דין זה, שההדלקה נעשית גם בבוקר, זהו לדעת הרמב"ם. אבל ראה בתשובות הרשב"א (סי' שט) באריכות שחולק על דעת הרמב"ם. ולדעתו, ההדלקה נעשית רק ב"בין הערבים". וראה בכס"מ (פ"ג הי"א) עוד ראשונים שס"ל כרשב"א.

ומעניין שגם אדה"ז בתו"א (ד"ה בכ"ה בכסלו) כתב כדעת הרשב"א (ושאר ראשונים), ודלא כרמב"ם. וראה אג"ק חט"ז עמ' שעא. וראה עוד לקמן בזה.

8) וביומא (לג, ב) מובא הטעם לכך שהיו מדליקים בשני שלבים: לריש לקיש, כדי להרגיש את העזרה ("מהלך פסיעות וקול תחילת עבודות בעזרה". רש"י). ולר' יוחנן, הפסקה זו נלמדת מדרשת הפסוקים, עיי"ש.

בבוקר ובין הערבים היו נכנסים להיכל על-מנת להקטיר את הקטורת על מזבח הזהב שבהיכל.

(ו) מנחת חביתין: מצוה על הכהן הגדול להקריב בכל יום מנחת חביתין. מנחה היא מאפה לחם העשוי מסולת ושמן. ונקראת "מנחת חביתין", כיון שנעשית במחבת⁹. והכהן מקריב חצי' עם התמיד של הבוקר, וחצי' עם התמיד של בין הערבים.

עבודות אלו היו נעשות בכל יום בביהמ"ק. אולם, בשבתות ובמועדים, היו מוסיפים מכסת קרבנות מסויימת, והיא מכונה כ"קרבנות המוסף". "מוסף" זה אינו מספר אחיד של קרבנות, אלא מוסף השבת שונה ממוסף החגים. ואף בחגים עצמם, יש הבדל בין החגים השונים בסוגי המוסף (אולם יש חגים מסויימים שמוספם שווה)¹⁰.

כללים בעבודת יום הכפורים

לפני שנמשיך, כמה כללים בעבודת הכהן ביום הכיפורים¹¹: כל העבודות שנעשו בביהמ"ק ביום-כיפור, היו נעשות ע"י הכהן הגדול¹². הן העבודות הנעשות בכל יום, והן העבודות המיוחדות ליום זה. רק שההבדל ביניהן התבטא בסוג הבגדים אותם לבש הכהן בעת ביצוע העבודות.

בעת שעסק בעבודות שאינם מיוחדות

(9) כמו שכתוב (ויקרא ו, יד): "על מחבת בשמן תעשה".

(10) ראה הפירוט בכל זה - בפירוש המשניות להרמב"ם בהקדמתו למסכת זבחים.

(11) לכללים אלו - ראה רמב"ם הל' עבודת יוה"כ פ"ב ה"א. ופ"ד ה"א ואילך.

(12) ובשורש חיוב זה נחלקו הראשונים: לדעת הרמב"ם (פ"א ה"ב), מדאורייתא, הכהן הגדול מחוייב בעשיית כל העבודות, גם אלו שאינם מיוחדות ליום-כיפור. אולם דעת הרמב"ן (מובא בריטב"א יומא יב, א) היא, שמדאורייתא, חיוב העבודות המוטלות על הכהן הגדול, הן רק עבודות היום בלבד. ומדרבנן, הטילו עליו גם שאר העבודות. ולכן, אם הכהן הגדול חלש, יכול גם כהן הדיט להקריב את התמידין.

ובלקו"ש ח"י"ז (עמ' 173 הע' 10) הוסיף, שאף לדעת הרמב"ם, משמע מדבריו שתרומת הדשן, סידור המערכה, ודישון המזבח לא היו נעשים ע"י הכהן הגדול.

ליום-כיפור - לבש בגדי זהב¹³. ובעת שביצע עבודות המיוחדות ליום זה - לבש בגדי לבן¹⁴. יש לציין, שרוב העבודות המיוחדות ליום זה, היו נעשים "בפנים"¹⁵ - בקדש הקדשים¹⁶.

כיון שעבודות אלו היו משולבות זו בזו (כלומר, הכה"ג לא עשה את כל העבודות הרגילות ואח"כ עבר לעבודות המיוחדות, או להיפך), לכן ה' מוטל על הכהן להחליף כמה פעמים את בגדיו, בכל פעם בהתאם לסוג העבודה: לעבודה הרגילה - בגדי זהב. לעבודה המיוחדת - בגדי לבן.

כלל נוסף: בכל פעם, שהכהן מחליף בין מערכת בגדים אחת לחברתה, ה' עליו לטבול במקוה ולקדש ידיו ורגליו.

בסך-הכל, אם נוסיף לחשבון שהכהן הגיע עם בגדים משלו (-בגדי חול), ובסוף היום, חזר עם בגדיו - הרי, שהכהן החליף באותו יום שש מערכות בגדים, טבל חמש טבילות, וקידש את ידיו ורגליו עשרה פעמים¹⁷.

(13) בנוסף לארבעת הבגדים הרגילים אותם לובשים כל הכהנים, לבש הכהן הגדול גם מעיל, אפוד, חושן וציץ. ונקראו בגדי זהב מפני שחלקם רקומים בחוטי זהב - רמב"ם הל' כלי-המקדש פ"ח ה"ב.

(14) והם כתונת, מכנסים, אבנט ומצנפת. וארבעתם לבנים. הל' כלי המקדש פ"ח ה"ג.

(15) הטעם שאינו משמש בעבודות אלו בבגדי זהב, כיון ש"אין קטגור נעשה סניגור", ומהוהב נעשה העגל, ולא רוצים שהזהב ישמש כ"תזכורת" לענין שלילי בעת שבאים לכפר על עוונות בני - ר"ה כו, א.

והגמ' (שם), ביארה, שענין זה (שאין קטגור כו'), נאמר דווקא בעבודות הנעשות בפנים, ולא בעבודות שנעשות בחוץ. ולכן בהם יכול הכה"ג ללבוש בגדי זהב. ובלקו"ש חכ"ב (עמ' 92) ביאר טעם החילוק, והוא: כיון שעיקר הכפרה ביוה"כ נעשית ע"י עצם הכניסה לקה"ק. רק כתנאי לכניסה, צריך להקטיר קטורת ולהזות מדם הפר והשעיר. ולכן, אין קפידא שדברים שאינם קשורים לעצם הכפרה, יעשו בבגדי זהב.

(16) ונראה, שאף הגורל, שנעשה בחוץ, מ"מ כיון שהוא משמש כהכנה לביורו מהו השעיר החטאת, שדמו נכנס פנימה, לכן נחשבת עבודת הטלת הגורל כהכנה לעבודה שנעשית בפנים. וכל-שכן, ההזאות שנעשו מדם הפר והשעיר בהיכל, שזהו המשך ישיר לעבודת פנים, ולכן הם נחשבות כעבודה השייכת לקה"ק. ולכאורה משום זה, גם עבודות אלו נעשו בבגדי לבן.

(17) פירוט החשבון: סדר הבגדים הי' (א חול. ב) זהב (-תמיד של שחר, ועוד). ג) לבן (-עבודת היום). ד) זהב (-אילו ואיל העם). ה) לבן (-הוצאת הכף והמחתה).

תשלום אבודרהם

וידוא

סדר עבודת יום הכפורים

המבורים ליוסי בן יוסי

וגם פיוטים שונים של הפיוטנים הגדולים עם פירוש נדל הפיוטנים

רבינו דוד בר' יוסף בר' דוד אבודרהם

נפיק סתק כי נתמסר עליהם איזה תענית

די

אליעזר ליפמן בן כהר"י רפאל פרינץ יצ"ו

סלידי ואלאמיר

ברלין

ביום כ"ז חורב כי יוסף אפסוקאווסקי
תריס.

תשלום אבודרהם

וממשיך ומגיע ליום-הכיפורים עצמו. ובו יתאר תחילה את עשיית עבודות הבוקר הרגילות (המפורטות לעיל), ימשיך בתיאור עבודות המוסף הרגילות לכל מועד²⁰. קרבנות מוסף אלו, עדיין אינם מוגדרים כ"עבודה מיוחדת" ליום כיפור, ולכן הם נעשים בבגדי זהב.

העבודות המיוחדות ליום כיפור

לאחר שסיים הכהן להקריב את התמיד ורוב קרבנות המוסף²¹, קודם הקרבת התמיד של

(20) בפרשת פנחס מפורטים הקרבנות שנדרש להביא בכל מועד ומועד, ואילו בפרשת "אחרי מות" מפורטים הקרבנות שנדרש להביא ביום"כ. וזהו החילוק שבפנים, בין קרבנות המוסף הרגילים, שהם מפורטים בפרשת פנחס, לבין הקרבנות המיוחדים, שהם מפורטים בפרשת "אחרי מות".

(21) המוזכר בפנים, שרוב קרבנות המוסף הוקרבו בסמיכות לתמיד של שחר (קודם עבודת היום), שנוי במחלוקת: במשנה (יומא ע, א) נחלקו התנאים: ר' אליעזר סובר שקודם עשה הכהן את העבודות המיוחדות ליום"כ (קטורת, פר ושעיר), ואח"כ הקריב את קרבנות המוסף. ור"ע, חולק עליו וס"ל שרוב קרבנות המוסף נעשו בסמיכות לתמיד של שחר.

מחלוקת זו לא נשארה במשניות בלבד - אף בנוסחאות השונים של סדר העבודה, ניתן לראות את ביטוייה: בנוסח "אמין כח" (הנהוג בקהילות אשכנז), נשנה נוסח התפלה כדעת ר"א, וקרבנות המוסף נדחו לאחר עשיית עבודת היום. ובנוסח "אתה כוננת" (כמנהג ספרד, וכך גם

לאחר הקדמות חשובות אלו, נחזור ל'סדר העבודה', נכיר את מבנהו, ונלמד בקצרה את תוכנו הכללי;

סדר העבודה של הכהן הגדול¹⁸

אתה כוננת עולם מראש

חלק זה נבנה בסדר ה-א"ב. ומהווה כעין הקדמה קצרה לסדר העבודה, כשבסופו נגיע לאהרן הכהן, ראש שושלת הכהנים הגדולים הממונים על עבודה זו.

בקטע זה, יביא סקירה על תולדות העם, החל מבריאת העולם, ומזכיר את גדולי האומה: אדם הראשון (וגירושו מגן עדן), נח (ודור המבול), האבות הקדושים, יב השבטים ועמרם, עד שמגיע לאהרן הכהן, ובו מאריך יותר, שכן הוא מטרת¹⁹ הקדמה זו.

תְּכַנֵּן כָּל אֱלֹהִים

חלק זה בפיוט נבנה בסדר הפוך מקודמו - סדר תשר"ק. תחילה ידבר על ההכנות המקדימות של הכהן לפני יוה"כ, כיצד למד והתרגל לעבודה.

(1) זהב (-תמיד של בין הערביים, ועוד) . ז. חול. בד"כ, כל טבילה כרוכה בקידוש לפנייה ואחריה. אמנם, בהחלפה האחרונה (מבגדי זהב לבגדי חול) הכהן רק קידש ולא טבל. ובהחלפה הראשונה (מבגדי חול לבגדי זהב), הכהן טבל וקידש (ללא קידוש לפני הטבילה). וכך מגיעים לסכום שבפנים.

(18) ספרות רבה חוברת סביב "סדר העבודה". ונציין לספרים המרכזיים: "תשלום אבודרהם" לה"ר דוד אבודרהם (ראה הערה 23 אודותיו). "עבודה תמה" לה"ר יהושע בנבנשתי. "עבודת ישראל" לה"ר ישראל קמחי. "שפעת רביבים" לה"ר דוד פאדרו.

להלן ניתן סקירה לסדר העבודות, עם פירוט קצר של העבודות עצמן. וכן נציין בהערות במקומות בהם נחלקו הראשונים בסדר הדברים.

(19) והאבודרהם הביא ב"תשלום אבודרהם" טעם אחר לפתיחה זו, וז"ל: "לפי שהעבודה היא עיקר יסוד העולם, כדתנן 'על ג' דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה וכו'', לפיכך הוכיח החכם הזה בריאת העולם בתחילת דבריו בסדר עבודה". והטעם שבפנים הוא כפי הנראה בפשטות במבנה הפיוט.

הטלת הגורלות

הראשונה, שהיא הוידוי על הפר. וידי זה, הראשון בסדרה, יכלול רק את הכהן ובני ביתו בבקשת מחילת העוונות.

דָּרֵךְ וְכֹא לֹא לְמוֹנַח הָעֹזֶרָה

העבודה השני' שלאחר הוידוי על הפר, היא הטלת הגורל בין שני השעירים. עשיית הגורל היתה בנוכחות שלושה אנשים: הכהן הגדול, סגנו, וראש בית אב (האחראי על משמרת הכהנים של יום זה). הכהן הגדול, ה' מכניס את ידיו לתיבה בה היו מונחים שתי חתיכות עץ, על אחת כתוב "לה", ועל השני' כתוב "לעזאזל", ומעלה בכל יד חתיכה אחת.

ומספרת המשנה (לט, א): "אם של שם עלה בימינו - הסגן אומר לו: אישי כהן גדול הגבה ימינך. ואם של שם עלה בשמאלו ראש בית אב אומר לו: אישי כהן גדול הגבה שמאלך. נתנן (-את הגורלות) על שני השעירים, ואומר לה' חטאת".

דין מעניין התלוי בדקדוק אות אחת, נמצא כאן בין השיטין. בנוסחאות קדומות נכתב "והגריל עליהם שני גורלות. גורל ימין שהוא של שם יתנהו על השעיר". ניסוח זה, המגלה מראש שביד ימין יעלה הפתק עם תיבת "לה", מעלה תמיהה גדולה: שהרי, איזו מין הגרילה זו, אם אנו יודעים מראש את תוצאותיה?!

ואכן, האבודרהם²³ (בספרו "תשלום

23 ר' דוד ב"ר יוסף אבודרהם חי בספרד בסביבות שנת ה'ק. יתכן שהיה תלמידו של ר' יעקב בעל הטורים,

שפעת ריבים להרב דוד פארדו

בין הערבים, נפנה לעיקר המלאכה - עבודות המיוחדות ליום כיפור.

הקרבנות המיוחדים ליום זה, הם: איל לעולה, פר לחטאת, שני שעירים (שאחד קרב לחטאת, ואחד נשלח לעזאזל). אך עיקר עבודת היום, נעשית בפר ובשעירים.

העבודות הנעשים באמצעות הפר והשעיר, נחלקות לשנים: "וידויים" ו"הזאות". הוידויים נעשים על הפר והשעיר (-המשתלח), וההזאות נעשות מדם הפר והשעיר (-הנשחט).

זאת ועוד: בנוסף לקטורת שהקריבו (כרגיל בכל יום) בהיכל, ביום הכיפורים מקריבים קטורת נוספת, אותה מכניסים לקודש הקדשים. אף עבודה זו, נחשבת כעבודה המיוחדת ליום כיפור.

יָבֹא מִיַּד לְבֵית הַפָּרוֹחַ²²

בקטע זה, יתאר את החלפת הבגדים מבגדי זהב לבגדי לבן (כהכנה להתעסקות בעבודות המיוחדות ליום-כיפור). ומכאן מגיע לעבודה

מנהגינו, הנה: במהדורות ישנות נכנס כדעת ר"א. אמנם, האבודרהם, וכן הב" (סי' תרכא), כתבו לתקן גירסא זו, כיון שההלכה היא כדעת ר"ע. ולכן מתאים שהנוסח יהיה בהתאם להלכה. וכך אכן תוקן ונכתב בנוסח דידן.

22 החלוקה לקטעים במאמר זה, אינה לפי הנדפס במחזורים, אלא נחלק לפי עבודות הכהן הגדול.

הקטרת הקטורת

אבודרהם") הביא שיש הגורסים "גורל אחד שהוא של שם", שאז באמת איננו יודעים באיזה צד יעלה הגורל של השם - בימין או בשמאל²⁴.

אולם, אעפ"כ, מנסה האבודרהם ליישב את הגירסא המקורית. וכתב, שמחבר הפיוט, רצה להתנסח באופן בו עם ישראל בתכלית השלימות. וכיון, שישנה שלימות בכך שגורל "השם" יעלה דווקא בצד ימין, לכן בחר הפייטן להתנסח דווקא באופן כזה [ומביא שם, שאכן זה התרחש בפועל ממש, בתקופת שמעון בן שטח - שבמשך כל זמן כהונתו (40 שנה), גורל "לה" אכן עלה בצד ימין]²⁵.

אם עדיין איננו מרגישים כ"כ בנוח מתירוצין זה, מעניין לגלות שבנוסח שלנו הגירסא היא: "גורל ימין כשהוא של שם". ובהוספת אות זו, נראה ש"הרווחנו" את ב' המעלות: גם לנקוט באופן החיובי - שעם ישראל בתכלית השלימות. וגם נוסח תפילה תקין, בו ממלא הגורל את תפקידו כגורל, ונותן אפשרות לב' הצדדים (ימין ושמאל).

.

לאחר תוצאות הגורל, בו מתברר יעודו של כל שעיר - זה להקרבתו וזה לשילוחו, ניגש הכהן בחזרה אל הפר שהתוודה עליו את הוידוי הראשון, וכעת, בא ומתוודה עליו וידוי נוסף. בוידוי זה, בא לבקש מחילה על עוונותיהם של כלל הכהנים.

אחר וידוי שקד בעצמה²⁶

בזריות גדולה (מפני הדין ש"תיכף לסמיכה-שחיטה"²⁷), ניגש הכהן לשחיטת הפר (שעליו נעשו שני וידויים). לאחר השחיטה, מביא את דמו לכהן שתפקידו לערבב את הדם שלא יקרוש, והכהן הגדול נפנה להקטרת הקטורת.

הכהן הגדול נוטל מהמזבח גחלים באמצעות מחתה. לאחר רדתו מהמזבח, הכהנים הממונים על כך מגישים לו קטורת מונחת בכלי. מקטורת זו הוא נוטל מלא חפניו (כמה שכפות ידיו מכילות), ומכניס את הקטורת לכף ריקה שהיתה בידו. וכך כשבימינו אוהז במחתה עם הגחלים, ובשמאלו אוהז את הכף עם הקטורת - נכנס לקדש הקודשים.

וכאן אנו מגיעים לעבודה שחז"ל מגדירים כ"עבודה קשה". וכך היו מעשי הכהן: בהגיעו לקדש-הקדשים, נותן את המחתה על הארון (ובזמן בית שני, שלא היה ארון בקה"ק הניח על אבן השתיה), ואוחז את הכף (שבה נמצאת הקטורת), בראשי אצבעותיו או בשיניו. בכף ה' (כזכור) קטורת בכמות של שתי ידי, ואת כל תכולה זו ה' עליו להעביר לשתי ידי

(26) גם חלק זה של הפיוט נבנה בסדר הא"ב.
(27) לאחר שסמך על הפר בעת הוידוי, נדרש כעת לשחטו, ואסור לשהות בין הסמיכה לשחיטה. וזהו פירוש הלשון "שקד בעצמה" - "שקד" =הזדרז (כמו "שוקד אני על דברי לעשותו" (ירמ' א, יב)). כ"כ ב"תשלום אבודרהם" וב"שפעת רביבים".

אך הדבר אינו ברור. ספרו המכונה "ספר אבודרהם" כולל הלכות, מנהגים ופירושים על התפילה, והוא מהספרים החשובים מסוגו. הוא כולל גם פירושים ופסקים מאת פוסקים קדומים. בנוסף, חיבר קונטרס השלמה לספרו, בשם "תשלום אבודרהם", ובו עוסק בביאור "סדר העבודה".

(24) ובספר "שפעת רביבים" (שעמל ליישב ולתקן את הנוסח כראוי), מובא הנוסח באופן אחר, וז"ל: "טרף בקלפי והעלה שני גורלות ליתנם על שני השעירים. אם של שם עלה בימינו, הסגן אומר לו אישי כהן גדול הגבה ימינך, ואם עלה בשמאלו, ראש בית אב אומר לו אישי כהן גדול הגבה שמאלך". וכמדומה, שכך הוא הנוסח במחזורים נוסח עדות המזרח.

(25) וראה בדבריו עוד אופן ליישב את הגירסא.

על מתקן מיוחד שהי' בהיכל.

לאחר-מכן, שוחט הכהן את השעיר, ונכנס עם דמו לקדש הקדשים. שם הוא מזה שמונה הזאות בין בדי הארון. כשמסיים, יוצא ומניח את דם השעיר על מתקן שני שהי' בהיכל.

כעת, בהיותו בהיכל, מזה הכהן מדם הפר שמונה הזאות על הפרוכת (שהבדילה בין ההיכל לקדש הקדשים). לאחר-מכן, מזה שוב שמונה הזאות מדם השעיר על הפרוכת.

עד כה, ההזאות היו מדם כל קרבן בנפרד, כעת, מערבב הכהן את ב' הדמים זה בזה, ומזה מדמם 11 פעמים על מזבח הזהב שהי' בהיכל. והנותר מדם שניהם, שופך הכהן בחור שהי' נמצא בצד המערבי²⁹ של היסוד (שבתחתית מזבח החיצון).

סיכום מנין ההזאות:

- (א) הזאות מדם הפר בקדש-הקדשים.
- (ב) הזאות מדם השעיר בקדש-הקדשים.
- (ג) הזאות מדם הפר על הפרוכת.
- (ד) הזאות מדם השעיר על הפרוכת.
- (ה) הזאות מדם הפר והשעיר על מזבח הזהב.

סה"כ: 43 הזאות.

צֶעַד וּבָא לוֹ אֶצֶל הַשְּׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח

בשלב זה, משלים הכהן את סדרת הוידויים. הכהן ניגש אל השעיר המשתלח, ומתוודה עליו וידידיו שלישי ואחרון, והפעם, כולל בוידוי בקשת מחילה עבור כלל עם ישראל.

לאחר הוידוי, השעיר נשלח לעזאזל. תוך כדי שילוח השעיר, חוזר הכהן הגדול ומטפל

(29) למזבח היו שני חורים לשפיכת הדמים. שני החורים היו בקרן דרומית מערבית של המזבח. אולם חור אחד הי' בצד דרום, ואחד בצד מערב. רוב הדמים היו נשפכים על היסוד הדרומי, והטעם לכך הוא, שכאשר ירד הכהן מן המזבח דרך הכבש, הכבש הי' בצד דרום, ולפיכך החור שהי' נתקל בו ראשון הי' החור הדרומי. לעומת זאת, בפר ושעיר של יוה"כ, כיון שדמם נכנס להיכל, הרי, שהכהן בצאתו מההיכל, נתקל קודם בחור המערבי (שכן ההיכל הי' בצד מערב). ולכן דמם הי' נשפך על יסוד זה. ראה ב"ברטנורא" עמ"ס זבחים (ה, א-ב).

הזאה בקרש הקדשים

מבלי שישפך אפילו מעט מן הקטורת החוצה. אח"כ כשהקטורת בידי, הי' מניח אותה על-גבי המחנתה עם הגחלים, ואז הי' עולה עשן הקטורת.

לאחר הקטרת הקטורת, בצאתו, בעודו בהיכל, מתפלל תפילה קצרה, המכילה בקשות בעד הצרכים ההכרחיים לעם ישראל.

יָצָא וְנָטַל דָּם הַפָּר

בשלב זה, לאחר שחיטת הפר, והקטרת הקטורת, מתחיל חלק עבודה הכולל את ההזאות:

הכהן הגדול נוטל את דם הפר (בלבד), ונכנס עימו לקדש הקדשים ומזה מהדם שמונה הזאות בין בדי הארון. סדר ההזאות הוא: הזאה אחת לכיוון מעלה, ושבע הזאות לכיוון מטה. בעת ההזאות, הכהן הי' מונה בפיו את מספר ההזאות. צורת ספירה זו המוכרת לנו, בו הכהן מזכיר בכל ההזאות את הספירה שלמעלה (לדוגמא: "אחת" (-הזאה למעלה), "אחת ואחת" (-הזאה למעלה, והזאה ראשונה למטה), "אחת ושתיים" (הזאה למעלה, והזאה שני' למטה), וכן הלאה), נעשית בשביל שהכהן לא יטעה בהזאות, וימנה בטעות את ההזאה שלמעלה כחלק משבע ההזאות שלמטה, וכך יחסיר הזאה אחת²⁸.

כשמסיים להזות, יוצא ומניח את דם הפר

(28) יומא נה, א. רמב"ם הל' עבודת יוה"כ פ"ג ה"ה.

הגדול לעזרת נשים, על-מנת לקרוא בתורה בעניינים השייכים לאותו יום.

תָּבֵן צִעְרִיו וְכָא לְבֵית הַמִּכְלָה

העבודות המיוחדות ליום כמעט נגמרו. כעת, נותר להשלים את העבודות הרגילות בביהמ"ק בכל יום.

לצורך זה, מחליף הכהן את בגדי הלבן לבגדי זהב, וניגש לעשות את קרבנות המוסף שעדיין לא הוקרבו (שני אילים לעולה, ושעיר לחטאת). וכן, להקטיר את האמורים של הפר והשעיר.

אחר סיום העבודות הקשורות במוספין, ממשיך הכהן ומקריב את התמיד של בין הערביים. לאחר-מכן, מחליף הכהן את בגדי הזהב לבגדי לבן, ונכנס לקדש הקדשים על-מנת להוציא את כלי הקטורת שנשארו שם³⁴.

השעיר למדבר, הניף האחרון בסודר, וכך ב"מהירות האור" הגיע הבשורה לביהמ"ק. (ב) חישבו את המרחק לתחילת המדבר (ג' מילין), ולאחר המתנת שיעור זמן המשוער החל הכהן לקרוא בתורה. (ג) "לשון של זהורית" היה קשור על פתחו של היכל, וכשהגיע שעיר למדבר "ה" הלשון מלבין, שנאמר: אם יהיו חטאיכם כשנים - כשלג ילבינו".

(34) סדר זה, שהוצאת הכף והמחתה נעשית אחר הקרבת התמיד של בין הערביים, היא כדעת הרמב"ם והרמב"ן, ולא כדעת רש"י והתוס', שסוברים שקודם הוציאו את הכף והמחתה ורק אח"כ הקריבו את התמיד.

בפר ובשעיר (שדמם הוזה בפנים). חלק מגופם, האימורים (-אברים מסויימים מגוף הקרבן³⁰), ה" מניח הכהן בתוך כלי, זאת ע"מ שבהמשך³¹ יקטירו אותם על המזבח. ואת שאר בשרם, שלח ביד הממונים לכך שישפרוהו³² בבית הדשן (מקום המיועד לכך מחוץ לירושלים).

לאחר שהגיע השעיר למדבר³³, נכנס הכהן

(30) ונקראים "אימורים", כיון שאותם "אמר" (ציזה) ה' להקריבם מתוך הקרבן - פירוש המשניות להרמב"ם בהקדמתו למסכת זבחים.

(31) ולא הקטירם מיד, כיון שעדיין ה' לבוש בבגדי לבן, והקטרתם צריכה להיעשות בבגדי זהב - יומא סו, ב וברש"י שם.

(32) ליתר ביאור: כל הקרבנות דמם נזרק על מזבח החיצון. קרבנות העולה אף בשרם מוקטר על מזבח זה, אולם שאר סוגי הקרבנות, רק חלק מבשרם (-האימורים), נקטר, ושאר הבשר נאכל לכהנים (בחטאת ובאשם). ובחלק מהקרבנות - הבשר נאכל אף לבעלים (-השלמים).

יוצאים מן הכלל הם קרבנות חטאת מסויימים, שדמם נזרק על מזבח הפנימי הנמצא בהיכל. וחלק מבשרם מוקטר על המזבח החיצון ושאר הבשר נשרף. קרבנות אלו נקראים "חטאות הפנימיות" (ע"ש הדם הניתן על המזבח הפנימי). בסוג זה, נמנים פר ושעיר של יוה"כ. פר העלם דבר של ציבור, פר כהן המשיח, ושעירי ע"ז.

(33) "ומניין היו יודעין שהגיע שעיר למדבר"? ומביאה המשנה (סו, ב) ג' דרכים: א) בכל הדרך עד למדבר, היו ממתנינים אנשים ובידם סודרים, כשהגיע

הכהן הגדול מחליף שוב את בגדיו (לבגדי זהב), וממשיך בעבודה השגרתית של ביהמ"ק - הקטרת הקטורת (בהיכל), הדלקת הנרות, נסכי התמיד ומנחת חביתין.

לאחר סיום כל העבודות, מחליף הכהן את בגדי הקודש לבגדיו הרגילים, ויוצא לביתו מלווה בהמון העם.

"אֲשֶׁרִי הָעָם שִׁפְכָה לֹו אֲשֶׁרִי הָעָם שֶׁה' אֱלֹהֵינוּ"

וכתב בספר "עבודה תמה": "ומסיים בשבח 'אשרי העם גו'... משבח שכך זכרו ה' לכפר עליהם ולטהר אותם מכל חטאתם אחת בשנה, הוא ברחמיו וברוב חסדיו ישיב עבודתינו כבתחלה לטהר אותנו מכל עונותינו".

מנהג אמירת סדר העבודה

מקור המנהג

נהגו בכל קהילות ישראל לומר את סדר העבודה ביום הכיפורים. מנהג זה עתיק מאוד, וכבר בגמ' ניתן לראות בשני מקומות עדות לקיום המנהג:

במס' יומא (לו, ב) מובא דיון לגבי הסדר הנכון באמירת הוידוי: ר"מ סובר שצריך לומר "עויתי פשעתי חטאתי", שכן מצינו בתפילתו של משה רבינו "נושא עון ועובר על פשע וחטאה". אבל חכמים אומרים שהסדר הוא "חטאתי, עויתי פשעתי". שכן מצינו בתהילים "חטאנו עם אבותינו העוינו והרשענו" (והרשענו היינו פשעים).

ומסופר שם בקשר לכך: "ההוא דנחית קמיה דרבה, ועבד כרבי מאיר. אמר ליה: שבקת רבנן ועבדת כרבי מאיר? - אמר ליה: כרבי מאיר סבירא לי, כדכתיב בספר אורייתא דמשה".

והיינו, שה' שליח ציבור שירד לפני התיבה בביהכ"נ של רבה³⁵, ואמר בתפילתו כדעת

עבודה תמה לרב יהושע בנבנשתי

ר"מ. ורבה גער בו על-כך³⁶.

וביאר שם רש"י, ד"ה ההוא דנחית: "שליח ציבור שמסדר בתפילתו של יום הכפורים סדר עבודותיו של כהן גדול, על שם ונשלמה פרים שפתינו".

עוד מסופר שם (נו, ב), על שליח ציבור שירד לפני התיבה בביהכ"נ של רבא, וטעה בתפילתו (בפרטי סדר עבודת הכהן הגדול), ותקנו רבא. וכתב שם רש"י: "... והיה אומר סדר יום הכפורים בתפלה כמו שאנו אומרים".

המשך קיום המנהג אנו מוצאים אף בדברי הגאונים - בסדר רב עמרם גאון מביא ש"חובת היום" לאומרו בתפילת המוסף. וכן העתיקו הפוסקים, ונפסק להלכה בשו"ע סימן תרכא.

הנוסחאות השונות בסדר העבודה

נוסחאות רבות חוברו לסדר העבודה, אך נראה שכולם הקפידו לשמור על ה"וידויין וההזאות" באותו נוסח כפי שמופיעים במשנה, ובכולם, מהלך הפיוט מופסק מדי פעם לצורך אמירת קטעים אלו³⁷.

36) ואף שהסיפור בגמ' נגמר בתשובת הש"ץ, מ"מ כתבו הפוסקים (טושו"ע סי' תרכא), שההלכה היא כדעת רבנן.

37) ראה במבוא ל"מחזור לימים נוראים" מאת ר' דניאל גולדשמידט.

ועי' בלח"פ (פ"ב ה"ב) שהאריך בענין זה.

35) ובר"ן הגירסא היא "רבא" (ולשטו, ב' המעשים היו עם אותו אמורא. ויתכן גם שארעו באותה שנה).

בן יוסי בא לתאר את גדולתו בלבד שראוי להיות כהן גדול;

בנדון זה, מצינו ראינו מגדולי הפוסקים שמבינים ומפרשים שה' כהן גדול בפשטות, ונמנה מקצתם:

החיד"א⁴⁴ בשו"ת 'יוסף אומץ' (סי' נא), מביא את דברי הרמב"ם ש"בשלשת הוידויים היה (-הכהן הגדול) מתכוין לגמור את השם כנגד המברכין ואומר להן תטהרו". ומביא שם את קושית הפרי-חדש ש"דבר זה (-שהכהן אומר "תטהרו"), לא מצאתי לא בבבלי ולא בירושלמי ולא בתוספתא?

ומתרץ החיד"א: "אמנם אני הדל אומר דמאחר דסדר עבודה של אתה כוננת יסוד יוסי בן יוסי כהן גדול. וכן כתוב שם "ואומר להם תטהרו". משם הוציאו הרמב"ם, ועדיף בפרט זה ממתני' ומתניתא, דמעשה רב".

ולמדנו מדבריו, שכיון שמייסד הפיוט הי' כהן גדול, המתאר בפיוטו את סדר עבודתו שלו עצמו⁴⁵, לכן יכול להוות הפיוט כמקור חשוב לדברי הרמב"ם⁴⁶.

כנגד מסורת זו, מעלה אחד ממפרשי סדר העבודה הגדולים - הלוא הוא רבי דוד אבודרהם⁴⁷ - כמה טיעונים:

1) בסדר רב עמרם גאון, כתוב סדר עבודה זה, ואינו מזכיר שם שעשאו יוסי בן יוסי. וא"כ,

44) מחכמי ירושלים, נולד בשנת תפ"ד ונפטר בשנת תקס"ו. נדיר בסוגו בשל ריבוי המקצועות בהם עסק - ספרי שו"ת, פירושים לתנ"ך ולתלמוד, ספרי ביבליוגרפיה, הערות וביאורים לשו"ע. ועוד. וריבוי פעמים ניתן למצוא הפניות לספריו בשו"ת ובמאמרי כ"ק אדמו"ר שליט"א.

45) השכלה מעניינת מכך שנוסח זה הוא תיאור של הכהן הגדול את עבודתו וחזוניתו בקודש פנימה, ניתן לראות בשו"ת "שיח יצחק" (סי' שי. לה"ר יצחק ווייס (תרל"ג-תש"ב)), במענה לשאלה מדוע אין תיאור מפורט על הכבוד והפאר שעשו לכהן הגדול בצאתו מן הקודש, ומבאר שם, ש"לא נאה לכה"ג שיספר בעצמו פאר וכבוד הניתן לו מקהל עדת ישראל, כי לא יאתה זאת מצד מידת ענוה כמובן".

46) וראה כיו"ב בפירוש "לחם יהודה" על הרמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ו - לה"ר יצחק עייאש מחבר שו"ת בית יהודה, מרבני אלג'ר לפני כ-250 שנה.

47) ועתקו הדברים גם ב"עבודת ישראל" (לה"ר ישראל קמחי, אומיר תצ"ז).

אולי ניתן לראות מהשמטה זו, מקור קדום מזמן הגאונים, שלא יוסי בן יוסי חיבר פיוט זה.

2) בסדר רב סעדי' גאון, כתוב סדר עבודה אחר שמתחיל "אזכיר גבורות אלו-ה", ואותו הוא מייחס ליוסי בן יוסי. ואח"כ מביא הפיוט "אתה כוננת" וכותב על פיוט זה "והפיוט הוא לכל חכמי ישראל". ואם כן עולה לכאורה, שיוסי בן יוסי אכן חיבר פיוט ליוה"כ, אך לא הפיוט "אתה כוננת" שאנו משתמשים בו⁴⁸.

אף על תקופתו, מערער האבודרהם (לאחר שמביא המסורת שהי' כהן גדול, וכותב) "ויש אומרים: שלא הי' כהן גדול ממש, אלא כהן היה וגדול בדורו ולפיכך נקרא כהן גדול"⁴⁹.

ובסיום דבריו אינו מכריע בין המסורות, וכתב "והחכם המחבר, יהיה מה שיהיה תיקן סדר עבודה זה כו".

ואנו אין לנו אלא דברי כ"ק אדמו"ר שליט"א, בהתוועדות ש"פ מטו"מ תשמ"ב⁵⁰ וזלה"ק: "כללות עבודת הכהן הגדול שייכת לכאו"א מישראל - שהרי על כאו"א מבני נאמר "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים". ומפורש בבעל-הטורים (עה"פ): ש"ממלכת כהנים" פירושו - "כהנים גדולים".

ולכן, ביוה"כ פ אומר כאו"א מישראל בתפלתו את כל הענינים השייכים לעבודתו

48) והחכם ר' דניאל גולדשמידט (במבוא למחזורו), הוסיף, שיוסי בן יוסי חיבר כמה סדרי עבודה, וביניהם אחד המתחיל ב"אתה כוננת עולם ברב חסד". והפתיחה הדומה ל"אתה כוננת" שבמחזורנו (שממשך "אתה כוננת עולם מראש") גרמה לחשוב שהוא חיבר את ה"אתה כוננת" הקדום.

49) וכך היא מסקנת החוקרים בב' הנדונים הנ"ל. וראה עוד ב"אוצר ישראל" (אייזנשטיין) בערך "יוסי בן יוסי". ובאנציקלופדי' לחכמי התלמוד והגאונים (מרגליות) בערכו (ושם מעריכים את תקופתו באזור תקופת הסבוראים).

50) התוועודיות תשמ"ב ח"ד עמ' 1922. בלתי מוגה.

וכאן אנו מגיעים לדיון ארוך שדן בשתי שאלות: א) מי הוא יוסי בן יוסי? האם הוא אכן הי' כהן גדול, שמתאר לנו בתפלתו כיצד הוא עצמו שימש בבית המקדש? ב) האם אכן אותו יוסי בן יוסי חיבר את הפיוט "אתה כוננת" שבמחזורים?

בשולי הדברים, ראוי להוסיף את דברי "בן המחבר" של השו"ת נודע-ביהודה (רבי שמואל לנדא, בן רבי יחזקאל לנדא), בהגהתו על דברי אביו (או"ח סי' קיג), כתב: לכאורה קשה, "דפליגי תנאים בסדר העבודה בכמה דברים. . ולמה לא הזכיר תנא או אמורא מהך פיוט של יוסי כהן-גדול להביא רא' לאחד מהתנאים?"

ומתרץ שם: "אלא ודאי שבדורות הללו לא שמו לבם לפיוטים כלל, וכל אחד הי' לו נוסח כפי רצונו. . ולא נתפרסמו (הפיוטים) עד אחר כמה דורות".

הפיוט בהלכה

עוד דנו הפוסקים לגבי סמכותו ההלכתית של הפיוט, עד כמה ניתן לראות בדבריו כמקור הלכתי לפרטי עבודת הכהן הגדול;

הנה כתב הבית-יוסף (סי' תרכא): "והסדר הפשוט לקרות בני ספרד הוא סדר אתה כוננת שיסד יוסי בן יוסי כהן גדול ויש בו כמה דברים שאינם כהלכה. ואין לתמוה עליו, שהרי כתבו התוספות בפרק קמא דיומא (ח, א ד"ה דכולי). . מה שעשה רבינו אליהו באזהרות שלו. . מנהגם היה שלא היו מקפידין לכתוב כהלכתא".

ראינו לדעת הבית-יוסף, שהפייטן המחבר לא הקפיד להיצמד לסדר הדברים ההלכתי. וזאת כמנהג הפייטנים שאין הכרח לכתוב את הפיוט בדרך ההלכה.

[וממשיך הבית-יוסף: "וראיתי לכתוב ההגהות שצריך להגיה בסדר אתה כוננת למען ירוץ קורא בסדר עבודה אליבא דהלכתא". וכאן מביא רשימה נכבדת של שינויים לתקן את הנוסח].

למרות דברים אלו, ראינו מגדולי הראשונים שתמכו את יתדותיהם ושיטתם ההלכתית על יסוד פיוט זה. ונביא בקצרה ויכוח גדול שהתנהל סביב הפייסות ביום הכיפורים:

המשנה במס' יומא (ב, א-ב), מספרת, שבהתחלה, תרומת הדשן, ועוד עבודות היו נעשות ע"י כל המעוניין בכך. ובהמשך, סדר זה השתנה. ומספרת המשנה את הסיבה לכך:

של הכהן הגדול - ככל הפרטים המובאים ב"סדר עבודה ליום כיפור" שחיבר יוסי בן יוסי כהן גדול (כמובא בפרע"ח שער יוהכ"פ פ"ד). עכלה"ק.

הרי לנו דברים ברורים, שאכן תפילה זו חוברה בידי יוסי בן יוסי וכנ"ל⁵¹.

ולגבי הנדון השני -

זמן פועלו של יוסי בן יוסי - נאמר בשיחה "יוסי בן יוסי כהן גדול". אולם כאמור, זהו תוארו של יוסי בן יוסי, ואינו מחייב שכוונת כ"ק אדמו"ר שליט"א לומר שאכן שימש ככהונה גדולה.

אמנם, בשיחה שם נסמן כמקור ה"פרי עץ חיים". ושם כותב רבי חיים ויטאל במפורש:

"ועתה נבא לתפלת העבודה דיום הכפורים,

וחברה יוסי בן יוסי כהן גדול, ששימש בבית שני כנודע". הרי לנו, מקור חשוב ביותר לכך שאותו יוסי בן יוסי הי' כהן גדול בפשטות, ולא כתואר כבוד בלבד⁵².

51 וראה גם בשער-הכולל (להרא"ד לאוואוט, זקנו של כ"ק אדמו"ר שליט"א) שכתב "אתה כוננת תיקן יוסי בן יוסי כהן גדול כו".

52 והדברים נכפלו שוב באג"ק (חט"ז עמ' שעא), בקשר לזמני הדלקת המנורה. שדעת הרמב"ם, שההדלקה נעשית פעמיים, בבוקר ובין הערביים. ודעת הרשב"א (ועוד ראשונים), שההדלקה נעשית רק בין הערביים.

ומעיר הכותב, שאדה"ז (בתורה-אור ד"ה בכ"ה בכסלו), צידד בזה כדעת הרשב"א, ודלא כרמב"ם! וכתב ע"כ כ"ק אדמו"ר שליט"א: הרי כן היא דעת רש"י, וכן משמע מנוסח העבודה דיום הכפורים שתיקן יוסי בן יוסי כהן גדול (פרע"ח שער יוהכ"פ פ"ד) ונקבע בסידור האריז"ל וסידור רבינו.

[ואולי הכוונה ב"משמע" זה, להבדל הלשוניות: שבעבודות הבוקר כתוב "להטיב חמש נרות. . להטיב את שתי הנרות". ובעבודת בין הערביים כתוב "להדליק את הנרות". וזהו כדעת הרשב"א, ש"הטבת הנרות אינה הדלקת" (ודלא כרמב"ם שסובר ש"הטבת הנרות היא הדלקת"). ורק הטבה (ולא הדלקה), היא העבודה שנעשית בבוקר].

אמנם, בשיחה שם נסמן כמקור ה"פרי עץ חיים". ושם כותב רבי חיים ויטאל במפורש: "ועתה נבא לתפלת העבודה דיום הכפורים, וחברה יוסי בן יוסי כהן גדול, ששימש בבית שני כנודע". הרי לנו, מקור חשוב ביותר לכך שאותו יוסי בן יוסי הי' כהן גדול בפשטות, ולא כתואר כבוד בלבד.

"תיאור אמירת סדר עבודה בליובאוויטש"

אחד מהבעלי תפילה שהיו בליובאוויטש היה איסר החזן. וכך מספר הרבי הריי"ץ:
"לאיסר החזן היה נוסח מיוחד בתפלות הימים הנוראים, ובעיקר בתפלת ה"עבודה"
של יום כיפור. כשהחל לומר את ה"עבודה" היה מכריז "אתה" ולא כדרך החזנים להתחיל
את ה"עבודה" בהכרזה "אתה כוננת".

באמירת כורעים של "והכהנים" היתה לו "תנועה" שמקובל שכך ניגנו בבית המקדש.
כשאיסר החזן היה מנגן ב"כורעים" לא היה אף אחד בבית הכנסת שלא היה מוריד
דמעות.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מוהר"ש היה נוהג בשעת ה"עבודה" של יום כיפור להתפלל
בחדר מיוחד שלידי בית המדרש הגדול. הדלת היתה פתוחה במקצת ומכוסה בוילון.

הסדר היה שבתחילה היו המתפללים כורעים, לאחר מכן היה החזן מתחיל לנגן
והכהנים". כשהחל החזן לנגן "והכהנים" היה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מוהר"ש נכנס
לאולם בית המדרש, מתיישב על כסא מיוחד ועוזר לחזן בנגינה. לפעמים היה מצטרף
לנגינה ולפעמים היה מנצח בידידו לפי תנועת הניגון.

בליובאוויטש היה אדם אחד בשם בערע אברם'קעס, אדם חזק ותקיף, שאמר: פטור נו,
אני לא אבכה ב"כורעים" של איסר החזן. הוא היה מתפלל ב"מנין" אחר בעיר. פעם אחת
בא לבית המדרש של הרבי לשמוע תפלת ה"עבודה" ביום כיפור מאיסר החזן, ועמד ליד
הכירור. כשהחל איסר החזן לנגן "והכהנים" בהתלהבות גדולה, התחיל בערע אברהם'קעס
לרעוד וליבב, שהיה מוכרח להחזיק עצמו בכיור כדי שלא יפול.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר שזה לא היה כל כך מנגינתו של איסר, כמו מכוונותיו
של אבא - הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מוהר"ש".

(ספר השיחות תש"ד עמ' 26)

כשרות אלא בו" (בכהן הגדול), לא שייך כלל
הטלת הפייסות.

אמנם, בכמה נוסחאות, בעיקר בפיוט
שהתקבל בקהילות אשכנז "אמיץ כח", מובא
באריכות ענין הטלת הגורלות. והדברים
תמוהים, מה הצורך בגורל, אם כל העבודות
נעשות ע"י הכהן הגדול בלבד?

על תמיהה זו, עמד רבי זרחי' הלוי (-) בעל
המאור" וכתב באופן חריף: "והוי יודע, כי
בעלי הקרובות, שהכניסו בפיוטיהן בסדר
עבודת היום ארבעה פייסות - טעו כולן
במשנתנו, ולא הבינו כי הפייסות החשובים
במשנתנו לשאר ימות השנה הם, ולא ביום
הכיפורים, לפי שכל עבודת היום אינה כשרה
אלא בכהן גדול".

"בראשונה כל מי שרוצה לתרום את המזבח
תורם. ובזמן שהן מרובין - רצין ועולין בכבש,
וכל הקודם את חברו בארבע אמות - זכה.
מעשה שהיו שניהן שווין, ורצין ועולין בכבש,
ודחף אחד מהן את חברו, ונפל ונשברה רגלו;
וכיון שראו בית דין שבאין לידי סכנה, התקינו
שלא יהו תורמין את המזבח אלא בפייס.
ארבעה פייסות היו שם, וזה הפייס הראשון
(-מי תורם את המזבח)".

בהמשך מתארת המשנה עוד סוגי פייסות
על עבודות נוספות שהיו מגרילים בכל יום.

ומה בנוגע ליום-הכיפורים? האם גם אז
הטילו גורל מי יזכה בעבודות אלו? לכאורה,
לפי דברי הרמב"ם (ומקורו בברייתא יומא עג,
א), שביזה"כ "כל עבודות יום הכיפורים אינן

כנגד דברים חריפים אלו, יצא הרמב"ן (במלחמות ה') להשיב מלחמה שעה: "אמר הכותב: גם בעיניי יפלא! אבל אף בסדר עבודת הבבלי אשר מימי רבותינו כתוב בו פייסות, וכן בדברי הפייט הראשון ר' אליעזר ברבי קליר, ובקרובות הגאונים וחכמי הישיבות ורבני ספרד האחרונים ז"ל. ואי אפשר שיטעו כל רבותינו ואבותינו, ולבעל המאור הזה לבדו ניתנה חכמה ואין לזרים אתו;

ונתתי לבי לדרוש ולתור, היאך שנו זה הפרק בסדר יומא שהוא אמור על הסדר, והכא בזה הפרק אין בו דבר מסדר היום כלל? ועוד, היאך שנו אותו סתם, ולא פירשו שהדברים אמורים בשאר הימים חוץ מן יום הכיפורים? ולפיכך נראה לי, כי יש שם פייסות לעולם ואפילו ביום הכיפורים, והם שנויות במשנתנו".

ומדבריו עולה שתי טענות כנגד בעל המאור: א) כיצד יתכן שכל הפייטנים טעו בדבריהם, בהכניסם ענין הפייסות בנוסח הפיוט? ב) מדוע הכניסה המשנה במס' יומא, שעניינה תיאור עבודות יוה"כ, פייסות אלו שאינם שייכות לעיצומו של יום [ולא חששה להזהיר את הלומד, שענין זה יוצא דופן ואינו שייך לרצף הכללי של המסכת].

ומאריך ומבאר, כיצד ישנו עבודות מסויימות ששייכות לשאר הכהנים גם ביוה"כ, ועל עבודות אלו הטילו את הפייסות. ומתוך שהוצרכה המשנה לכתוב את הפייסות של עבודות אלו, כתבה והרחיבה בכל ענייני העבודות גם על אלו שנעשים במפורש רק ע"י הכהן הגדול⁵³.

ומתוך דבריו ראינו על החשיבות הגדולה של הפייטנים אף בענייני הלכה. ומפני כך, מתייגע הרמב"ן ליישב את ענין הפייסות עם פיוטיהם [וראה בהערה בענין הפייסות לפי הנוסח שלנו⁵⁴].

53) והריטב"א (יומא יב, א) כתב אופן נוסף לצורך בפייסות, והוא ע"פ שיטת הרמב"ן (המובאת לעיל הע' 12), שכשהכהן הגדול חלוש, העבודה נעשית ע"י כהן הדיט, ובמקרה כזה, זקוקים לפייסות. 54) והנה, אף שבנוסח שלנו "אתה כוננת", לא מוזכר מאומה אודות הפייסות, אין להוכיח מכאן שהפיוט

עוד יש להעיר בנושא זה, מדברי החיד"א שהובא לעיל, שסובר, שמקור פסקי הרמב"ם בכמה מקומות לקוחים מהפיוט עצמו. ולדעתו, ודאי שהפייטן הקפיד על הסדר ההלכתי בכתובת הפיוט.

זמן אמירת סדר העבודה

הדעות השונות לא פסחו גם על זמן אמירת "סדר העבודה". ב"אור זרוע" מובא שה' מנהג קדום לאומרו ג' פעמים, בשחרית, במוסף ובמנחה.

ה"כל בו" (מובא ב"בית יוסף") מצמצם יותר, וכותב "שהמנהג לומר סדר עבודה אף בשחרית - מתוך חביבות הדבר". מנהג זה לאומרו אף בשחרית, מובא גם בתשובה מרב האי גאון⁵⁵, שכותב: "ואשר כתבתם כי מנהגכם לומר סדר העבודה ביום הכפורים בשחרית ובמוסף". וכותב שם, שהמנהג הנכון לאומרו רק במוסף, ומ"מ כיון שכבר אמרוהו בשחרית "אל תשנו ממנהג אבותיכם".

עוד מצינו מנהג שונה מקודמיו לגבי זמן אמירתו, אצל חלק מקהילות תימן, והוא, לומר את סדר העבודה לאחר חזרת הש"ץ⁵⁶. אבל, כפי שראינו מדברי הגאונים, המנהג

חובר כדעת בעל המאור. שכן, בנוסח זה, מתחיל תיאור סדר העבודה מכך שהכהן הגדול מחליף את בגדי החול לבגדי כהונה, ואז מתחיל בעשיית התמיד. וכיון שתרומת הדשן היתה נעשית קודם לכן, מוכרח א"כ, שדבר זה לא נעשה ע"י הכהן הגדול (בבגדי חול). אלא הדבר נעשה ע"י אחיו הכהנים. ובפשוט זהו ע"י הטלת פייסות.

וכך ברורים הדברים מדברי הרמב"ם, שכתב (פ"ב ה"א): ש"עבודת כל חמש עשרה בהמות אלו הקריבין ביום זה אינה אלא בכהן גדול בלבד. . . וכן שאר העבודות של יום זה, כגון הקטרת הקטורת של כל יום והטבת הנרות - הכל עשוי בכהן גדול". ולאידך כתב (פ"ד ה"א): "סדר כל המעשים שביום זה כך הוא: בחצות הלילה מפסיק לתרומת הדשן ומסדרין את המערכה ומדשנין את המזבח כדרך שעושים בכל יום על הסדר שביארנו, עד שיגיעו לשחיטת התמיד".

הרי לנו מדבריו, שאף שכל העבודות נעשות ע"י הכהן הגדול, מ"מ זהו רק מהקרבנות התמיד ואילך, אבל קודם לעשיית התמיד כן היו מפסיקים פייסות ביוה"כ. וראה בלקו"ש הנסמן בע' 12.

55) אוצר הגאונים יומא סימן קכא.

56) מזהב ומפז עמ' יח-יט.

ואף על פי שכוונתנו באמירת בקשה זו לספר היאך היה הכהן גדול מבקש, אף על פי כן אין כאן הזכרת שם שמים לבטלה, כיון שגם כוונתנו הוא להתפלל על עצמינו. שהרי אנו מוסיפין בה כמה בקשות שלא היה הכהן גדול אומרם כלל."

ולמדנו שבאמירת סדר העבודה, איננו רק כמתארים את הדברים מהצד, אלא אנו צריכים לדמות כאילו אנו נמצאים בבית המקדש ומשתתפים בסדר העבודה.

ונסיים בדברי כ"ק אדמו"ר שליט"א⁵⁸: "שנזכה לראות בעיני בשר את הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקינו, ומשה ואהרן עמהם - בביהמ"ק השלישי, מקדש אדני- כוננו ידיך", ושם נראה "כהנים בעבודתם, לויים בדוכנם, וישראל במעמדם".

(זכויות התמונות שמורות ל"מכון המקדש")

להערות והערות:
dmmb770@gmail.com

הרווח שהתקבל אצל רוב תפוצות ישראל, לאומרו באמצע תפילת מוסף.

ובטעם מנהג זה, כותב אדה"ז (סי' תרכא ס"ז): "לפי שעיקר עבודת כהן גדול ביום הכיפורים היתה בקרבנות המוספים, שבאמצע הקרבנות, היה עובד כל עבודת היום".

טעם אמירת סדר העבודה

בנוגע לטעם אמירת הסדר, ראינו קודם את דברי רש"י (נו, ב), שכתב שהוא "על שם ונשלמה פרים שפתינו". והיינו, שעל-ידי הזכרת ואמירת סדר העבודה, יחשב לנו כאילו הקרבנו בעצמינו.

כהוספה לכך, ראוי להביא את דברי אדה"ז⁵⁷, בקשר לאמירת "יהי רצון" שאחרי סדר העבודה. וז"ל: " . . . כשאומרים הבקשה של כהן גדול, דהיינו יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו כו' . . . אומרים כל האזכרות שבה בכינוי אדנות שגם הכהן גדול היה אומר כאן בכינוי אדנות.

שערי
הלכה

ביאורים בעניני הלכה ומנהג

יום טוב שני תורה אחת א

באחת מהסעודות בדירת אדמו"ר הריי"ץ, שאל אחד המסובים את כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מדוע לא מתאספים כל הצדיקים וכו' ומכריעים כיצד צריכה להיות ההנהגה ביו"ט שני של גלויות?" ריבוי הדעות והפרטים בנושא בני ארץ ישראל בחו"ל ולהיפך, ובפרט 'סתירות' (לכאורה) בתוך פסקי אדה"צ, ודברים מכ"ק אדמו"ר שליט"א שנראים גם הם כסותרים זה את זה, הביאו למצב בוגם בקרב רבני אנ"ש "אין דעותיהם שוות".

מאמר מיוחד המוכיח את שיטת כ"ק אדמו"ר שליט"א בנושא.

הרב שלמה הלפרן
רב קהילת חב"ד - תל אביב, אה"ק

סדר ההנהגה ביו"ט שני, לאלו שבאים מארץ ישראל ל"בית רבינו שבבבל", וכן גם לבאים מארץ ישראל לחו"ל בכלל, ולבאים מחו"ל לארץ ישראל), הוא אחד הנושאים שעלה ועולה לדיון פעמים רבות, בפוסקים בכלל, ואצל הפוסקים לאור שיטת אדה"ז ורבותינו נשיאנו, כולל רבני אנ"ש בדורנו¹, ש"אין דעותיהן שוות" כיצד לנהוג להלכה ולמעשה, ובמיוחד לאור דברי כ"ק אדמו"ר מלך המשיח, במקרים שונים.

ברשימת הדברים מסעודת מוצאי יום הכיפורים תשכ"א², מובאים חילופי הדברים דלקמן:

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בר"ה וביום כיפור ישנו צד השווה בין בני א"י ובני חו"ל, בר"ה עושים גם בא"י ב' ימים יו"ט, ויום הכיפורים הוא יום אחד. הרי נכתב בעיתונים, שהגיעו לכאן רבנים חשובים מארץ ישראל, מן הראוי שהם יפסקו, ויסכימו על כך שמשיח יבוא.

אחד הרבנים המסובים: - וכי אנו צריכים להסכים? מי אנו שנסכים? שהרבי יסכים! פני כ"ק אדמו"ר שליט"א הרצינו אך לא הגיב על הדברים.

ובסעודת יו"ט של חג הסוכות - שאל אחד הרבנים המסובין: כיצד צריכה להיות ההנהגה לפועל של הבחורים שהגיעו הנה מאה"ק ת"ו ביום טוב שני של גליות?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: יו"ט שני של גליות? הרי יכולתם לחסוך זאת לגמרי! ("איר האט דאס גיקענט אינגאנצען פארשפארען"). הרב הנ"ל התנצל אך כ"ק אדמו"ר שליט"א לא הגיב והחל לדבר בעניין נשיאת כפים.

(1) שקו"ט בזה במקומות רבים, שא"א לפרוט את כולן. נתייחס כאן בעיקר לאחרונים שהופיעו: דברי הרב לוי"צ שי' ראסקין, בספרו "נתיבי שליחות" ולפניו בקונטרס יו"ט שני לעוברים ממקום למקום - כ'צגי' הפוסקים דלא כשער הכולל, כדלקמן. ולדברי הרב ברוך שי' אבערלאנדער שליט"א, בקובץ "הערות וביאורים - אהלי תורה" גליונות לג בעומר ושבעות שנה זו.

(2) הר"ד מהסעודות, הובאו כאן מספרי "המלך במסיבו", שליטת הרב מ.מ. שי' לאופר.

ובהזדמנות אחרת³ שאל אחד המסובים: מדוע לא מתאספים כל הצדיקים וכו' ומכריעים כיצד צריכה להיות ההנהגה ביו"ט שני של גליות?

והשיב כ"ק אדמו"ר שליט"א: ישנם עניינים נחוצים יותר. ובכלל כבר אלף שנים זקוקים לעניין כזה שיתאספו כולם ולפועל לא התרחש הדבר.

הבחירה לפתוח בדברים אלו, אינה רק מצד הכלל של "פותחין בדבר מלכות", אלא כדי להמחיש את העובדה, הלא מקרית, שהרבי הותיר אפשרות לדון בדברים אלו, ולא הכריע חד משמעית בהוראה שתתאים בצורה כוללנית.

במאמר זה, יוצגו עיקרי הדברים, ונסה להראות כי כל דברי רבותינו נשיאנו, וביחוד הרבי, הם חלק מתורה אחת, שיטה אחת, בלי חילוקים בין ההוראות השונות.

"הרבה יותר ממה שקריתי לפניכם יש כאן", בבירור שיטות הפוסקים, המקורות בש"ס, שקו"ט בדברי אדה"ז, עוד מקורות וביאורים מדברי הרבי מלך המשיח, ודיון במה שכתבו רבני אנ"ש. בגליון זה מובא רק חלק אחד מהמאמר, הנוגע ישירות להנהגה בפועל ע"פ פסקי אדה"ז, רבותינו נשיאנו וכ"ק אדמו"ר מלך המשיח.

הדין בפוסקים

דין ההולך מא"י לחו"ל וכן להיפך לעניין יו"ט שני, אינו מוזכר ברי"ף, רמב"ם או ב'טור', אלא מקורו הראשון הובא ב"בית יוסף", בהלכות יום טוב⁴, בשם ה'ארחות חיים' (לרא"ה - אחד הראשונים) שכותב: בני א"י שבאו לחו"ל אסורים לעשות מלאכה ביו"ט שני ביישוב, אפי' דעתו לחזור. וכל זמן שלא הגיע ליישוב, אפילו אין דעתו לחזור, מותר, לפי שעדיין לא הוקבע להיות כמותן. אבל אם הגיע ליישוב ואין דעתו לחזור, נעשה כמותן ואסור בין במדבר בין ביישוב. וממשיך ה"בית יוסף": ודברים אלו נלמדים מעובדא דרמי בר

(3) ליל ב' דחג הסוכות תשכ"ט.

(4) סו"ס תצו, ומביאו ב"דרכי משה הארוך" לרמ"א.

תמרי דפרק כל הבשר (ק): וצריך עיון.

וכך פסק להלכה בשו"ע⁵: בני ארץ ישראל שבאו לחוצה לארץ אסורים לעשות מלאכה ביום טוב שני בשוב אפילו דעתן לחזור.. אבל אם הגיע לשוב ואין דעתו לחזור, נעשה כמותן ואסור בין במדבר בין בשוב. וכל חוץ לתחום אין נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם.

דיני יו"ט שני - אדמו"ר הזקן

אמנם, כאן עוסקים הפוסקים רק בדיני עשיית מלאכה, ולא בכל ענייני יו"ט שני, דינים אלו מובאים בנושאי הכלים, מתוך הראשונים ומדעתם, והם נפסקים למעשה ע"י אדה"ז בשולחן ערוך שלו בהלכות יו"ט⁶:

ז בני ארץ ישראל שבאו לחוץ לארץ, אסורים לעשות מלאכה ביו"ט שני בשוב ישראל אפילו בצנעא, ואפילו במדבר, אם הוא תוך התחום לעיר שישאל דרין בה, ואפילו דעתם לחזור למקומם, מטעם שנתבאר בסימן תס"ח, ומכל מקום, אם עשו מלאכה אין מנדין ואין מלקין אותם, כיון שדעתם לחזור למקומן.

ח אם חל יו"ט שני בערב שבת, אינם צריכים לערב עירובי תבשילין, מפני שהוא דבר שבצנעא, ולכן אין צריך לנהוג בזה כחומרי המקום שהלך לשם כיון שדעתו לחזור (עיין סי' תס"ח), ומטעם זה צריכים הם להתפלל תפלת שמונה עשרה בלחש ביו"ט שני, וכן להניח תפילין בצנעא, כיון שדעתו לחזור נותנים עליהם חומרי המקום שיצאו משם כמ"ש בסי' תס"ח, אבל צריכים ללבוש מלבושי יו"ט, מפני שהוא דבר של פרהסיא.

ט אבל אם אין דעתם לחזור למקומן, אם הגיעו תוך תחום לעיר מעיירות שבחוץ לארץ, אפילו אין בעיר ישראל, נעשו כבני חוץ לארץ מיד.

(5) תצו, ג. ובמגן אברהם שם מציין את מקורו של "כל סעיף זה הוא לשון בעל המאור - למסכת פסחים דף נב. שכתב: "אף על גב דשאר דברים כל שדעתו לחזור שרי לעשות בצנעא, הכא כיון שהוא מנהג גדול שפשט בכל הגולה כולה אין לפרוץ בו גדר" עכ"ל. השקו"ט לגבי המקורות בש"ס ומחלוקת הראשונים בפירושיהם, תובא בחלקים הנוספים בעז"ה.

(6) סימן תצו.

י העוקר דירתו עם אשתו מארץ ישראל לחוץ לארץ, אף על פי שדעתו לחזור, דינו כמי שאין דעתו לחזור⁷.

יא בני חוץ לארץ שבאו לארץ ישראל, אע"פ שדעתן לחזור, אין עושין אלא יום אחד כבני ארץ ישראל, ויש חולקין. כל מי שאין דעתו לחזור למקומו, אף על פי שאשתו נשארה במקומו, נקרא אין דעתו לחזור⁸.

הדעה הראשונה שבסעיף יא, היא כדעת ה'חכם צבי': "בני חו"ל העולים לא"י דרך ארעי, דצריכים הם להתנהג בענייני המועדים כאחד מבני א"י התושבים, ואין זה בכלל חומרי מקום שיצא משם. לא מבעיא בתפלות וברכות וקריאת ס"ת אלא אפילו במלאכה מותרים הם". ויש לדייק בדברי אדה"ז שמביאו:

(א) האם דעה זו שמביא מתייחסת רק למקרה המפורש בסעיף בני חו"ל הבאים לא"י, או שהדברים אמורים גם לגבי בני א"י הבאים לחו"ל, שלפי דעה זו ינהגו בכל מקרה ובכל עניין כבני חו"ל.

(ב) האם כוונתו לפסוק למעשה כדעת החכם צבי, או כ"ש חולקים⁹.

(ג) דיוק הלשון בסעיף י "העוקר דירתו עם אשתו מא"י לחו"ל". האם כוונתו לומר שישנו מקרה בו אף שמגיע עם אשתו, עדיין לא נהיה כבני חו"ל, או שכך הדין בכל מקרה שהגיע עם אשתו.

דברי אדה"ז במהדורא בתרא

במהדו"ב של שו"ע, בסימן א, כתב אדה"ז לגבי זמן חצות לילה, ושאר זמני היום בהלכה, הנקבעים בכל מקום לפי זמני היום שבאותו מקום, ולא בזמן אחד בכל העולם:

ואף שהימים והלילות משתנים לפי האקלימים וריחוק המדינות זו מזו ממזרח למערב אין בכך כלום וכמו זמן קריאת שמע, תפילה וזמן כניסת שבת ויו"ט שהוא ג"כ בכל מדינה ומדינה לפי זמן הימים והלילות שלה (כי עת רצון שלמעלה ויחודים עליונים שבקריאת שמע ותפילה וקדושת שבת ויום

(7) סעיף זה הוא כלשון המגן אברהם, שהביא מכמה פוסקים.

טוב הוא למעלה מגדר המקום והזמן רק שמאיר למטה לכל מקום ומקום בזמנו הראוי לו וזהו ג"כ הטעם ששורה קדושה עליונה בחוץ לארץ ביום טוב שני של גליות, ולכן גם בני ארץ ישראל הבאים לחוץ לארץ חייבים בקדושת היום אף שדעתם לחזור כמו שנתבאר בהלכות יו"ט.

דברים אלו (המוקפים בחצאי עיגול) מעוררים דיון מרכזי בכל הנושא:

ד) כיצד לתווך את דבריו שבני א"י נוהגים בחו"ל בכל מקרה, עם המובא לעיל מהלכות יו"ט שזהו הדין רק כשאין דעתם לחזור / אשתו עמו. האם נאמר שחזר בו במהדור"ב ממה שכתב שם, או שפוסק כאן למעשה כחכם צבי וסובר שדבריו שייכים גם לבני א"י שבחו"ל, או שלמעשה לא חזר בו, וישנו ביאור אחר בעניין.

דברי 'שער הכולל'

מקור המרכזי בו נידונים הדברים, הוא "שער הכולל" שלדעתו סובר שאדה"ז חוזר בו במהדורא בתרא, מהדברים שבהלכות יו"ט שלפנינו, ואלו דבריו:

"אנו רואים שבמהדורא תנינא שהכריע כדעת המקובלים, פסק בפירוש שחייבים בקדושת היום, ומסתמא כן ה' כתוב במהדורא תנינא הלכות יו"ט, רק אנחנו לא זכינו לראות מהדורא תנינא שלו על סימן תצו, וכיון שחייבים בקדושת היום מחויבים בכל המצוות התלויות בו לקדש על הכוס ולהתפלל תפלת יו"ט והלל וקה"ת ואסורים להניח תפילין . . ונתבאר בלקוטי תורה ד"ה להבין ענין יו"ט שני של גליות, שבחו"ל אי אפשר לקבל הארת קדושת יו"ט ביום אחד, וצריך דווקא שני ימים, ואם כן מה מועיל לאיש הזה שהוא מא"י ודעתו לחזור, אבל עכ"פ ביום הראשון של יו"ט הזה ה' בחו"ל, אם כן לא קיבל עדיין קדושת יו"ט בשלימות⁸.

בדברים אלו עוסקים בהרחבה כל המבררים את שיטת אדה"ז, ואת שיטת כ"ק אדמו"ר

מלך משיח. וגם בדברים אלו ניתן לדייק בדומה לדיקו א', רק להיפך: ה) האם דבריהם שייכים רק לבני א"י בחו"ל, או שהכוונה גם למקרה ההפוך, ובכל מקרה יש לנהוג כמקום שנמצאים בו.

מכתב כ"ק אדמו"ר הרשב"ב

כ"ק אדמו"ר הרשב"ב נ"ע, כותב לרש"ז הבלין, בנוגע למי שנשלחו לארץ ישראל, להקים את ישיבת 'תורת אמת': "בדבר הנהגת יו"ט הבע"ל (חג הפסח), לפי דעתי, הבחורים יחיו, באשר דעתם לחזור א"ה, יתנהגו בכל דבר כבני חו"ל. ואתה, באשר אתה עם בני ביתך יחיו, תתנהג כבני א"י, והיינו בהנחת תפילין ותפלה. אך לענין אכילת חמץ ביו"ט אחרון של פסח, הגם כי אינני מסכים עם אומרך במכתבך שזהו דבר שאי אפשר כו' כי הלא נתונים נתונים אנחנו לרצונו ית' בתוה"ק כו', הנה באשר קביעותך באה"ק עוד בספיקות אצלך, כדאי להיות נזהר בזה".

ממכתב זה מפורש, שאינו פוסק כדעת החכם צבי, שמביא אדה"ז, שהרי כתב שהבחורים ינהגו כבני חו"ל. נקודה נוספת שיש לציין בדבריו, היא שכאשר נמצאים עם בני הבית, יש לנהוג כבני המקום בא"י בכל העניינים, אולם לענין אכילת חמץ באחש"פ, יש להחמיר כל עוד לא ברור שאין דעתו לחזור.

דברי כ"ק אדמו"ר מלך המשיח

בדברי הרבי, ישנם ריבוי התייחסויות, הנראות לעיתים אף כסותרות זו את זו, ובבירור דעתו הקדושה, עסקו ועוסקים רבני אנ"ש, תלמידים, והעוסקים בתורת נשיא הדור:

(א) "שואל⁹ בענין התנהגות ביו"ט שני של גליות, ולפלא קצת, שהרי שאלה היא למורה הוראה. אבל מכיון ששאל אשיב לו, כי ראיתי נוהגים כמו בן א"י כיון שב"ב נמצאים בארה"ק וא"כ דעתו לחזור אבל צריך להיזהר שלא יהי' בפרהסיא, והוא דלא כמש"כ בשער הכולל

(8) עיי"ש כל האריכות בדבריו, ומעשה בשם הצ"צ, ובכל זה שקו"ט בכו"כ מקומות, ויובאו בחלקים הבאים.

(9) אג"ק מתאריך יא ניסן תשי"א.

בתחילתו וזאת למודעי שלא שמעתי הוראה זו בפירוש מכ"ק מו"ח אדמו"ר אבל ראיתי כמה אנשים מאה"ק הבאים לחצרות קדשו שנהגו כן והי' זה בידיעתו.

(ב) "בשאלתו"¹⁰ בבני חו"ל הבאים לאה"ק ת"ו ודעתם לחזור איך ינהגו ביו"ט שני ושהוא הורה להם שינהגו כמנהג מקומם עתה היינו כבני אה"ק ת"ו, ע"פ המבואר בשו"ע רבינו מהדו"ת סי' א' סעיף ח' . . ומציין ג"כ למ"ש בשער הכולל פרק א'. הנה אנו אין לנו אלא הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר¹¹ אשר הורה לכמה מבני ארץ ישראל שבאו לכאן ודעתם היתה לחזור שינהגו כמנהג בני ארץ ישראל ומוכן אשר במילא כן הוא הדין ג"כ להיפך.

(ג) ובאגרת המשך כותב¹²: "במה שרוצה לחלק בענין יו"ט שני של גליות, בין אותם העולים לאה"ק או להיפך, הנה מהסוגיות בש"ס . . מובן, שאין לחלק בזה בענינים הנוגעים בדין . . ומה שמעורר ומדייק בלשון רבינו הזקן בשו"ע שלו סוף סי' תצ"ו מהשינוי שבין סעיף ז' ל"א, על כרחך צריך לומר שבסעיף ז' סומך על האמור בסעיף י"א שמוכיח על תחילתו שבמחלוקת תלוי הדבר והוא עפ"י דרך רבינו הזקן בכה מקומות בשו"ע שלו להעתיק הדינים באופן ובמציאות שמצאם בהספרים והפוסקים שקדמו לו.

מדברים אלו עולה בבירור ובפירוש כי שיטת הרבי והוראת אדמו"ר הריי"צ, היא שאין פוסקים כ'שער הכולל' וכהבנתו בשו"ע אדה"ז מהדורא בתרא.

וכמו כן, אין לחלק בדין בין בני חו"ל הבאים לא"י או להיפך (דיוק א). ומבאר שאדה"ז מתייחס לכל הסעיפים בסימן זה כחלק מהמשך אחד, ולכן המחלוקת בין החכם צבי לשאר הפוסקים שהביא, היא גם בנוגע לבני א"י הבאים לחו"ל, ולמעשה (דיוק ב) אינו פוסק כדעתו.

(ד) מקור נוסף¹³ בו מתייחס הרבי בפירוש

(10) אג"ק מתאריך אדר"ח אדר תשי"ג.

(11) יש שעוררו על השינוי בין אגרת זו לקודמת, ויש ליישב בכמה אופנים ואכ"מ.

(12) שם, עמוד רכו.

(13) אג"ק חלק י - אגרת מתאריך טז אדר תשט"ו.

לדעת שער הכולל: "אודות הנהגתו בנוגע ליו"ט שני של גליות"¹⁴, צריך לנהוג ע"פ המובא בשו"ע. ומ"ש בשער הכולל הוא בנוגע לפרסום הדבר שיעשו כל הענינים רק בצנעה". אמנם במקור זה אינו דוחה בפירוש את דברי שער הכולל, אלא אומר שדבריו יקויימו בכך שלא ינהג בפרהסיא אחרת. אמנם למעשה, משמעות הנהגה כזו, היא בניגוד¹⁵ לדברי שער הכולל ודיוקו בדברי אדה"ז.

דברי הרבי שנוהג כמקום בו נמצא

(ה) "אודות"¹⁶ הנהגתו ביו"ט שני הבע"ל, הרי כיון שהוא וכל ב"ב שיחי' נמצאים בחו"ל איני רואה בזה מקום לספק ויחוג את המועדים הבאים לקראתנו לשלום ביום הראשון וביום השני.

(ו) אגרת מתאריך כד בניסן תשי"ח המהווה מקור לדיון הרחב בין לומדי תורת הרבי והפוסקים לפי הוראותיו הק': "במענה למכתבו בו כותב, בן ארץ ישראל שנסע עם בני ביתו לחו"ל איך ינהג בנוגע ליו"ט שני של גליות. מנהגו בפועל וגם בפשיטות שינהג כמנהג המקום שבה לשם ובפרט שבה עם בני ביתו, והוא הדין להיפך, בן חו"ל שנסע עם בני ביתו לאה"ק ת"ו נוהג כמנהג ארץ ישראל. ומוכן שהנ"ל הוא אפילו באם קס"ד לחזור לאחר זמן למקום שבה משם, כי באם נסע על מנת להשתקע הנה מאי קמ"ל?"

(14) כיון שנסע מאה"ק לעבודת השחיטה בחו"ל, ובני ביתו נשארו באה"ק - הערת המו"ל שם.

(15) גם כאן ראיתי שהעירו שאי אפשר ללמוד כך בדעת שער הכולל, שהרי מתייחס לתפילה, הנחת תפילין ועוד, וכמו"כ במקורות הקודמים כתב בפירוש שפוסק לא כדעת שער הכולל, ומה שניסו לבאר בזה. ולפי דרכנו נראה לומר, דוודאי לא עלתה בדעת כ"ק אדמו"ר שליט"א לפרש כן בדברי "שער הכולל", אלא שכאשר מצטט הוראה מ"כ"ק מו"ח אדמו"ר" כותב בפירוש שזהו לא כדעת שעה"כ, ואילו כשכותב זאת בלי לציין מקור להוראתו, הרי משום כבוד המחבר, אבי-זקנו של כ"ק אדמו"ר שליט"א, הוא אינו דוחה את דבריו בפירוש, אלא רק במשמע, כל עוד ההוראה לפועל אינה משתנית.

(16) אג"ק ח"א - אגרת מתאריך יד אלול תשט"ו.

דעת רבים מרבני אנ"ש

על מכתב זה מתבססים אותם רבים מרבני אנ"ש הסוברים כי יש לפסוק כדברי 'שער הכולל', והבנתו בדברי אדה"ז במהדו"ב, ולנהוג בכל העניינים ובכל המצבים, הן בא"י והן בחו"ל, כמקום שבו נמצאים עתה. ויש שאף הגדילו לעשות וקבעו שזוהי "משנה אחרונה" של הוראת כ"ק אדמו"ר מלך המשיח, ולכן כך יש לנהוג.

אולם במחילת כת"ר, הרי שלפענ"ד קשה מאד לבסס הלכה למעשה על מקור זה בלבד, ובוודאי לא להגדירו כ"משנה אחרונה" מכמה טעמים¹⁷:

(א) בגוף השאלה מזכיר הרבי ש"נסע עם בני ביתו", וכך גם בסוף המענה שלו, ואילו היה סובר שזה הדין בכל מקרה, לשם מה מדגיש זאת? כך שקשה מאד לדחות את המפורש, בגלל דיוק במילה "בפרט".

(ב) לפי זה, הרי שרק משנת תשח"י פוסק הרבי בהתאם לדברי המהדו"ב בשו"ע אדה"ז, וצריך להבין, הייתכן שעד אז לא פסק כמהדורא בתרא? ואף אם נאמר שיש ביאור אחר בדברי אדה"ז אלו, הרי שכעת פוסק הרבי כדעת בעל 'שער הכולל'. וצריך להבין 'מעיקרא מאי קא סבר ובסוף מאי קא סבר'.

(ג) עולה מדבריהם שהרבי מכריע למעשה כנגד הוראת אדמו"ר הריי"ץ ואדמו"ר נ"ע, דבר שקשה מאד להעלות על הדעת.

כמו כן, אי אפשר לומר שזוהי משנה אחרונה, שהרי גם בשנים שאחריהן, המשיך הרבי להתייחס לנושא כנושא שלא הוכרע, כגון בשמחת תורה תשי"ט (שנה אחת בלבד, אחרי שקבע לשיטתם, שכך הוא מנהגנו בפשטות), שאז הורה לבני ארץ ישראל, לעלות לתורה עם 'כל הנערים', ולצאת י"ח הברכה מהעולה לתורה, ואמר:

(ז) "ולכל לראש יש לבאר הטעם לכללות הענין שבני א"י יעלו לתורה ביו"ט שני של גלויות, אף שלכאורה אינם צריכים לעלות לתורה כיון שאין זה יום הקריאה אצלם, וגם

(17) הנימוקים דלקמן, הם בחלקם מדברי הרה"ח לוי יצחק ש"י ראסקין, יחד עם הנראה לפענ"ד.

הענין דקדושת יו"ט מצד מראית העין אינו שייך בנדו"ד דכיון שקוראים בתורה בחדרים שונים יאמר הוראה שבוראי עלו לתורה בחדר אחר". וכן בדבריו הק' בסעודות בשנים שונות אחרי תשח"י.

(ח) הרב גרליק ז"ל¹⁸ שאל על ההנהגה ביו"ט שני. תשובת הרבי היתה חד משמעית ובפשטות: שמעתי שבא"י נהוג שעושים מנינים מיוחדים לבני חו"ל ביו"ט שני, כן תעשו גם כאן מנין לבני א"י. אך הדגיש, אל תתנו לבני המקום (תושבי ארה"ב) להיכנס, וכך נהגו אז כל הבאים. בשמיני עצרת היה מנין עם הקפות וסיום התורה וכו'. קולות השמחה והרקודים נשמעו היטב למעלה בסעודה.

(ט) ויתירה מזו בשיחת כ' סיון תשד"מ: " . . בן חוץ לארץ, שבא לארץ ישראל לקראת חג השבועות, ודעתו לחזור לחוץ לארץ, יש לו לחגוג ב' ימים יו"ט כמנהג חוץ לארץ . . ולכן אף שמעיקר הדין הי' צריך לעשות קידוש מתוך שמחה ובאופן של "שטורעם" כפי שנהג יהודי שנמצא בברוקלין ובחוץ לארץ בכלל מכל מקום עליו להזהר שלא לבוא . . לענין של מחלוקת, ומשום זה עליו לקדש בצינעה בחדרו הפרטי, שלא יתראה בפני בני ארץ ישראל. וגם זה בסתירה לכך ש"מנהגנו בפשטות . . כמקום שהלך לשם . .".

אמנם, רבים וחשובים מרבני אנ"ש פוסקים כך, ונ"ל שהדבר קשור יותר לדברי כ"ק אדמו"ר מלך המשיח, בשנת תשל"א (בהמשך למקור ב'): "הרי לא אמרתי איזה רב. יכולים לבחור את הרב בעל שער הכולל שהרי הוא היה רב"¹⁹.

וכן מכך שהרה"ח וכו' הרב א.צ. (אברהם הערש') כהן ע"ה, שרבים מרבני אנ"ש בארה"ק הם מתלמידיו, ובפרט בכל הנוגע לפסיקה עפ"י שו"ע אדה"ז, עורר על ההנהגה כדעת אדה"ז במהדו"ב, דיבר על כך ב'כינוס תורה' והרבי הורה להדפיס את הדברים²⁰.

(18) תשרי תשכ"ב, מדברי הרב אליהו לנדא שיחי'.

(19) אמנם לפי המתבאר בהמשך, ייתכן שכוונת הרבי היא שייפסקו כמוהו כאשר נמצאים אצל הרבי, ולא דווקא במקרים אחרים, ואכמ"ל.

(20) התפרסם לאחרונה בספר אודותיו, דבריו

גדר הנוסע עם בני ביתו או בלעדיהם

ולכן נראה להסביר, כי ישנה שיטה אחת של כ"ק אדמו"ר מלך המשיח, שמתאימה לכל הוראות רבותינו נשיאנו - כולל אדה"ז במהדורא בתרא, ובהלכות יו"ט, ואין שום סתירה בין ההוראות השונות. ונבין זאת, ע"פ ההגדרה שלו בדין "אשתו עמו", כאשר הוא מתייחס לדבריו דלעיל, שעליהם העירו מהמכתב וכו' שלפיהם נוהגים כמקום בו נמצאים, וביאר²¹:

"כאשר נוסע עם בני ביתו הרי זה באופן אחר לגמרי, שכן במקרה כזה, ישנם דינים וגדרים מיוחדים, דמכין שבני ביתו נמצאים יחד עמו הרי זה פועל ענין של קביעות במקום זה".

כאן מבאר הרבי, שישנה הגדרה מיוחדת של קביעות, הנפעלת ע"י המצאות בני הבית יחד עמו, וכך נוכל להבין את דברי אדה"ז אודות "העוקר דירתו עם אשתו מארץ ישראל לחוץ לארץ", שכוונתו היא שכאשר אשתו עמו, הרי זה נחשב כאילו עקר דירתו למקום בו הם נמצאים כעת.

ואילו כאשר אשתו וב"ב אינם עמו, הרי שהדבר נחשב כאילו, מבחינה מסוימת, גם מי שנסע, נשאר במקומו, וכפי שמבאר הרב²²:

(י) "באמת אין מקום לשאלה כלל, שכן הנוסע מחו"ל לא", אינו כלי לקליטת הגילויים שבא", ומאידך גם הנוסע מא"י לחו"ל מביא עמו את הד' אמות שלו לכל מקום. מצינו בדיני עירובין, שאדם יכול לשבת בביתו, ולפעול באמצעות מחשבתו דבר במקום מסוים, ובלשון אדה"ז בשלחנו "שדעתו של אדם ודירתו במקום מזונותיו הוא וכיון שמזונותיו מונחים שם בין השמשות הרי זה כאילו הוא עצמו שבת שם. . . זהו הפירוש במאמר הבעש"ט "במקום שרצונו של אדם שם הוא נמצא". וההסבר, שיהודי הוא לא החומריות שלו, לא חתיכת הלחם שהוא אוכל,

נדפסו בקובץ "כינוס תורה" בשנת תש"מ, ובהם יסודות חשובים, אם כי מסתבר שלא יכל לראות את כל דברי הרבי בנידון, שנתפרסמו אח"כ.

(21) שיחת ש"פ חוקת תשד"מ.

(22) מהר"ד בסעודת יו"ט ב' דחגה"ס תשכ"ט.

כי אם הרוחניות שלו. . .".

דהיינו - במקרים מסויימים, למרות שהאדם נמצא באופן פיזי במקום אחד, הרי שהוא נחשב כנמצא במקום אחר, ובנידון דידן, נחשב כאילו לא יצא לגמרי מהמקום שבו נמצאים בני ביתו.

דין וטעם אחד לכל דברי רבותינו, ע"פ דברי הרבי

ומדאיתנן להכי, נוכל להבין את שיטת הרבי, המתאימה לכל דברי רבותינו נשיאנו, דבאמת - כפי שמביא אדה"ז במהדו"ב, וע"פ פנימיות התורה, הרי שקדושת יום טוב חלה בחו"ל בשני הימים, ולכן מי שנמצא בחו"ל, חייב לשמור ב' ימים אף אם דעתו לחזור.

אולם ישנם מקרים, שבהם האדם נמצא פיזית בחו"ל, אך נחשב כאילו הוא נמצא בארץ ישראל (מביא עמו את הד' אמות של א"י), ולכן יהיה עליו לנהוג בחלק מהעניינים כבן א"י. ואם כך - הדינים שבהלכות יו"ט מסבירים מתי נחשב גם בחו"ל כבן א"י (דעתו לחזור ואין אשתו עמו), שאז הנהגתו כבבני חו"ל היא רק בעניינים שבפירוט / מפני המחלוקת.

וכאן עלינו להוסיף ביאור, ולפיו יתכנו עוד ענייני קביעות שיכולים לגרום לאדם להיחשב כאילו הוא נמצא במקום אחר, מלבד בני ביתו - ובכך יובנו דברי הרבי נ"ע, שהבחורים שהגיעו בשליחותו לזמן מסוים לאה"ק, ודעתם לחזור, נשארו מבחינת הקביעות שלהם, במקום שממנו נשלחו, בחצרו של הרבי בחו"ל, ולכן אינם נחשבים כבני א"י.

המשפיע לעומתם, נשלח על מנת להישאר בא"י, ונמצא בה עם בני ביתו, ולכן הוא כבן א"י לכל דבר. אמנם נותרת בו שייכות כלשהי לחו"ל, משום שהוא עדיין מסופק לגבי כוונתו להישאר בא"י, ולכן רק בעניין חמור - חמץ, איסור כרת, נותנים עליו גם חומרי המקום שממנו בא, כאשר אינם בסתירה להנהגה העיקרית, כבן א"י - שהרי מניח תפילין ומתפלל כביום חול, ורק נזהר מאכילת חמץ.

ובכך יובנו דברי הרבי מלך המשיח, בלא

השונים והוראות הרבי הריי"צ והרבי נ"ע, ואין להגדיר שקיימת "משנה ראשונה" ו"משנה אחרונה", אלא שההנהגה תלויה כנ"ל, האם יש לאדם קביעות במקום שממנו יצא, כגון שאשתו וב"ב נמצאים שם, או שלא - כאשר הם עמו וכיו"ב. קביעות כזו נוצרת גם באופנים אחרים, כגון שמגיע לכתחילה לימן קצוב, כשליחות מהמקום שממנו יצא ואליו כוונתו לחזור.

ג) ההנהגה למעשה, אינה כדעת שער הכולל, אך גם לא תמיד בניגוד לדבריו, אלא תלויה בנסיבות, האם ישנה קביעות במקום ששמנו יצא, האם נעקרה קביעות זו, ועד כמה הוא קבוע במקום שבו נמצא.

אצל הרבי

ומכאן נוכל להבין גם את הדין לגבי המגיעים לכ"ק אדמו"ר מלך המשיח:

(יא) באחת²³ הסעודות דובר אודות הנהגת הבחורים בני ארץ ישראל שהגיעו לבית חיינו האם צריכים הם לשמור יום טוב שני של גליות, ואמר הרב שמואל לויטין, מכיון שהוא

²³ תשרי תשכ"ב, מדברי הרב יצחק יהודה ירוסלבסקי - מד"א דנחלת הר חב"ד, והרב אהרן הלפרין, כפר חב"ד.

כל סתירה ו"משנה אחרונה". אמנם מנהגנו בפשטות הוא לנהוג כמקום בו נמצאים, ומה שנוהגים כמקום שיצא ממנו, זה רק כאשר מצד ענייני קביעות נחשב כאילו נמצאים שם, ולכן כשבא עם בני ביתו, הקביעות השלימה וממילא ההנהגה בפועל היא כמקום שבו נמצא פיזית. הוא מדייק בדבריו "בפרט שבא עם בני ביתו", שכן הדבר אינו תלוי רק בעצם היותם של בני ביתו עמו, אלא בעניין הקביעות, אשר יכולה להיות גם במצבים אחרים.

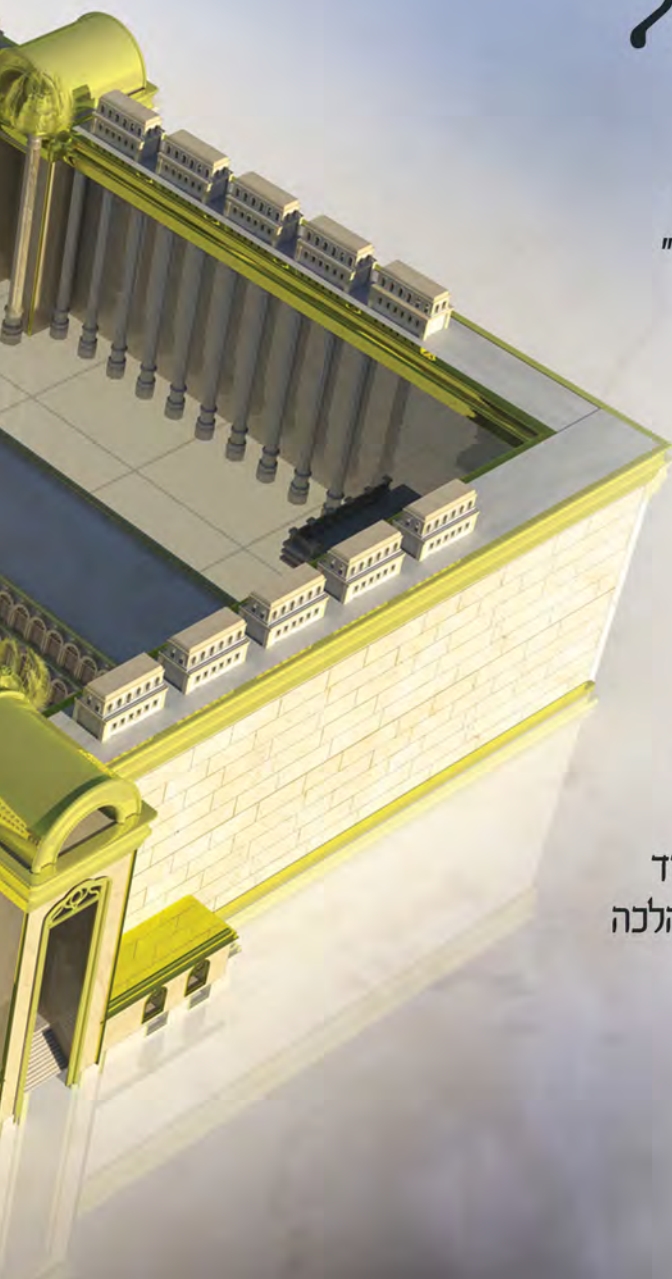
וכעת נוכל להבין מדוע הרבי משאיר כל פעם את הדברים לשאלת רב מורה הוראה, שכן השאלה בנוגע לקביעות במקום שממנו יצא, או במקום שבו נמצא כרגע, יכולה להשתנות בהתאם לנסיבות, לא רק אם אשתו עמו, ולכן יש לדון בכל מקרה לגופו, ואין הוראה אחידה.

לסיכום חלק זה:

א) דברי אדה"ז במהדורא בתרא, אינם בסתירה לדבריו בהלכות יו"ט, משום שהמקרים בהם נפסק שינהג כמקום ממנו יצא, הם המקרים שבהם הוא נחשב כאילו הוא עדיין נמצא שם, מצד קביעות מחשבתו / דעתו במקום שבו נמצאים ב"ב וכיו"ב.

ב) לכן אין סתירה בין דברי הרבי במקורות

דברים המפורשים ביחזקאל

למה מכנה האברבנאל את ספר
יחזקאל "הספר העמוק והחמור"

- ♦ מי היה חנניה בן חזקיה ומדוע הוא זכור לטוב
- ♦ מאיזה טעם לא כתב הרמב"ם בהלכות בית הבחירה את צורת הבית השלישי ♦ מה פירוש המילה "מפורש" ומה פירוש המילה "מבואר", ומדוע דווקא הבית השלישי "אינו מפורש ומבואר" * "שש שיטות" כיצד בכל זאת יבנו את הבית השלישי * על כך ועוד במאמר מקיף לביאור ובירור ההלכה ברמב"ם אודות הבית השלישי ♦ מאמר ראשון

הרב יהודה ליב ויסגלס

כפר חב"ד, אה"ק

תורת הגאולה

ביאורים בענייני גאולה ומשיח

הוא נגזר ספר יחזקאל, שהיו דבריו סותרין דברי תורה⁷. מה עשה? העלו לו שלוש מאות גרבי שמן, וישב בעלייה ודרשו⁸.

כפי הנראה, לאור המסופר לעיל (אודות העניינים הנעלים, והדברים הסותרים), זיכה האברבנאל בהקדמתו לספר יחזקאל את הספר בכינוי הנזכר בכותרת: "הספר העמוק והחמור

(7) אלו דברים היו סותרים לדברי תורה? אין הדבר מפורש בבירור.

אבל מסמיכות העניינים בגמ' במנחות משמע (וכן פירש רש"י שם), שהכוונה היא לפסוקים בפרקים מה-מו על אודות הקרבנות לעתיד לבוא, שבמבט ראשון שונים לחלוטין מהקרבנות המפורשים בפרשת פינחס (וכן כתב גם רש"י בחגיגה שם) "דברים בקרבנות שסותרים דברי תורה":

הגמ' שם דורשת ומבארת לגבי שלושה פסוקים מן הקרבנות, כיצד באמת דרשה נסתרת יש בהם, והם אינם סותרים לדברי תורה (ואמנם מובאת גם דעת רבי יוחנן "פרשה זו עתיד אליהו לדורשה"). אך כמובן שישנם עוד סתירות רבות בקרבנות שם (וכפי שמפרט האברבנאל בפירושו ליחזקאל מה, יח), ונעלם מאתנו הדרשה והביאור שחידש בהם חנניה בן חזקיה.

מאידך, רש"י במסכת שבת מבאר שהכוונה גם לפסוק נוסף מיחזקאל (סוף פרק מד) שנדרש בסוגיא דמנחות וז"ל: "כגון נבילה וטרפה וגו' לא יאכלו הכהנים - הא ישראל אוכלים". וכן כתב הברטנורא בפירושו לשבת שם.

ואפשר שהכוונה היא גם לפסוקים נוספים מפרקים אחרים ביחזקאל, וכמו שקצת משמע מדברי רש"י "כגון". ואכמ"ל.

(8) ובעליה זו היו מבקרים החכמים תמיד, "ובאחד הבקורים נודמן שם קיבוץ גדול מתלמידי שמאי והלל, ולא נשאר באותו הדור מי שראוי להוראה שלא נמצא שם, ונמנו, והיו בית שמאי יותר", וגזרו שמונה עשרה הלכות כב"ש, ועוד שמונה עשרה הלכות הכריעו בלי מחלוקת, ועוד שמונה עשרה נחלקו ולא הכריעו (ע"פ פיה"מ לרמב"ם שם), ובתוספתא לשבת (הט"ז): "והיה אותו היום קשה להם כיום שנעשה בו העגל". וראה לקו"ש ח"ד בתחילתו ביאור הענין.

הספר העמוק והחמור

ספר יחזקאל שנכתב ע"י אנשי כנסת הגדולה¹, זכה ליחס מיוחד. הגמרא² מספרת על כך שחכמי ישראל בתחילת תקופת התנאים, ביקשו לגנוז את ספר יחזקאל, וזאת מפני מעשה נורא שאירע:

"מעשה בתינוק אחד שהיה קורא בבית רבו בספר יחזקאל, והיה מבין בחשמל, ויצאה אש מחשמל ושרפתו³. וביקשו לגנוז ספר יחזקאל. אמר להם חנניה בן חזקיה: אם זה חכם - הכל חכמים הן?⁴"

עוד מסופר⁵ שרצו לגנוז באותה התקופה, מפני שמצאו בו דברים הסותרים למה שכתוב בתורה:

"אמר רב יהודה אמר רב: ברם, זכור אותה האיש לטוב, וחנניה בן חזקיה שמו⁶, אלמלא

(1) ב"ב טו, א. והטעם שלא כתב יחזקאל ספרו, כתב ברש"י שם מפני שלא ניתנה נבואה ליכתב בחוצה לארץ. והתוס' שם הקשו על דבריו מירמיה שכתב ספרו בחוצה לארץ, ובח"א למהר"ל ביאר הטעם, שלאנשי כנסת הגדולה היה ראוי לכתוב כי הגדול הוא הכותב, ובסוף ימי ירמיה עדיין לא היו, עיי"ש.

(2) חגיגה יג, א.

(3) הגמ' מבארת, הטעם שניזוק הילד, מפני "דלא מטי זימנא, דלאו אורח ארעא דדריש", כלומר, מפני שהוא רך בשנים, אין זו דרך ארץ שידרוש בענין הנעלה "חשמל".

(4) המהרש"א (שם) מבאר ע"פ הגמ', שאין חשש סכנה אלא בקטנים, ובדרך כלל, אין מצוי שהיו חכמים כל כך להבין בסוד החשמל.

(5) שבת יג, ב. חגיגה יג, א. מנחות מה, א.

(6) מבעלי החכמה וגדול בדורו (ביה"ב למאירי שבת פ"א ד"ה המשנה הרביעית, והרמב"ם בפיה"מ"ש כתב "מופלא שבדורו"), חי בדורם של רבן גמליאל דיבנה ורבי אלעזר בן עזריה (שם), והוא (וסיעתו) חיברו את מגילת תענית בסוף תקופת בית שני.

הזה⁹, רוצה לומר ספר נבואות יחזקאל עליו השלום.

בהקדמתו שם, מבאר האברבנאל את ייחודיות נבואותיו של יחזקאל¹⁰:

(א) הן מוסיפות ומרחיבות הביאור על דברים שאינם מפורטים בשאר ספרי הנביאים, וכגון "מלחמת גוג ומגוג".

(ב) נבואותיו מחזקות את לב ישראל, ומפני כך נקרא בהשגחת השם יחזקאל, כלומר, מספר חוזק הא-ל וגבורתו בגאולה העתידה.

(ג) הנבואה האחרונה בספר (פרקים מ-מח) היא ייחודית לספר יחזקאל, ולא ראה אותה נביא אחר.

ובלשון האברבנאל: "עוד תשוב תראה שניבא יחזקאל וייעד ייעודים אחרים שלא ראה ולא ייעד בהם שום אחד מהנביאים והם: בנין בית המקדש והרחבתו וגודלו וחלקיו שעריו וחלוניו ומעלותיו שפיו ואיליו ואולמיו תאיו ולשכותיו ושאר הדברים שראה בבנין הבית העתיד, וכן ראה התרחבות ירושלים . . . וכן ראה בחלוקת הארץ . . . וראה גם כן התרומה שיתנו כל עם הארץ מתבואותיהם . . . וראה עוד הנביא חנוכת המזבח וימי המלואים אשר יעשו לעתיד לבא וכמה יהיו הימים ההם והקרבתו שיקריבו בהם, כי הנה כל הדברים האלה אשר ניבא עליהם באחרונה שבנבואותיו, ואין ספק שלא ניבא עליהם נביא אחר מכל הנביאים, והם ייעודים גדולים עתידים להתקיים בהכרח כי לא נתקיימו עד עתה".

ומכאן אנו למדים, אשר אם ברצוננו לידע את צורתו של בית המקדש השלישי מהרה יגלה אכ"ר, מוכרחים אנו לייגע את שכלנו הדל בספר העמוק והחמור הזה, בסוגיא

(9) ואפשר לומר, שבביטוי "עמוק" רומז למעשה מרכבה, ובביטוי "חמור" רומז לדברים הסותרים ("חמורים דברי תורה יותר מדברים סופרים"). ולהעיר לגמ' בברכות (נז, ב): "הרואה . . . בחלום . . . ספר . . . יחזקאל יצפה לחכמה", וביאר הצ"ח (שם): "היינו משום שראה מעשה מרכבה, ושנינו בריש פרק אין דורשין (חגיגה יא, ב) ולא במעשה מרכבה ביחיד אלא א"כ היה חכם ומבין מדעתו".

(10) אשר על כן זכה נבואותיו ניתנו להיכתב, היות ו"הוצרכה לדורות" (מגילה יד, א).

ש"עתידי אליהו הנביא לדרשה¹¹.

זכור אותו האיש לטוב

והנה ידועים הם דברי המדרש¹², אשר לאורם הורה כ"ק אדמו"ר שליט"א¹³, על לימוד הפרקים העוסקים בצורת הבית מתוך ספר יחזקאל¹⁴, ועל לימוד צורת הבית בכלל (מסכת מידות, והלכות בית הבחירה) בימי בין המצרים:

"בא וראה, כשהקב"ה מראה ליחזקאל את צורת הבית מה הוא אומר, הגד את בית ישראל את הבית ויכלמו מעונותיהם ומדדו את תכנית¹⁵, אמר יחזקאל לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע עד עכשיו אנו נתונים בגולה בארץ שונאינו ואתה אומר לי לילך ולהודיע לישראל צורת הבית

וכתוב אותו לעיניהם וישמרו את כל צורותיו ואת כל חוקותיו, וכי יכולין הן לעשות, הניח להם עד שיעלו מן הגולה ואח"כ אני הולך ואומר להם.

א"ל הקדוש ברוך הוא ליחזקאל ובשביל שבני נתונים בגולה יהא בנין ביתי בטל . . . גדול קרייתיה בתורה כבנינה לך אמור להם ויתעסקו לקרות צורת הבית בתורה ובשכר קרייתיה שיתעסקו לקרות בה אני מעלה

(11) כדברי האברבנאל בתחלת פרק מ, שדברי רבי יוחנן (מנחות שם), נאמרו לגבי כל הנבואה האחרונה של יחזקאל "חכמים ז"ל בדברים מהנבואה הזאת אמרו פרשה זו עתיד אליהו לדרשה, כלומר שאין אנחנו יודעים לדרוש אותה ולפרשה כראוי לפי שהם דברים עתידים ממדות הבנין וחלקיו וקרבתו הבית ודברים אחרים ממנו שהאל ית' לבדו הוא היודע איך יהיו ואינן מבוררות אצלנו".

(12) תנחומא צו יד.

(13) לקו"ש חי"ח עמ' 420, לקו"ש ח"ח עמ' 287 ועוד.

(14) פרקים מ-מג (וכן גם חלק מפרק מד (א-ה), ופרק מז (יש-כד) עוסקים בבניין הבית).

(15) יחזקאל מג, י.

ומכאן אנו למדים, אשר אם ברצוננו לידע את צורתו של בית המקדש השלישי מהרה יגלה אכ"ר, מוכרחים אנו לייגע את שכלנו הדל בספר העמוק והחמור הזה, בסוגיא ש"עתידי אליהו הנביא לדרשה".

בכל זאת, חכמי ישראל בדורות מאוחרים יותר לא ידעו פירוש וביאור בנין הבית

וכן משמע קצת מהמשך דברי רש"י "מצאתי, ראוייה היתה ביאה שנייה של עזרא כביאה ראשונה של יהושע לבא בזרוע ובנס כדדרשין עד יעבור, ובנין זה מאז היה ראוי להם כשעלו מן הגולה לגאולת עולם, אלא שגר' החטא . . .". ולכאורה מה שייך לפירושו, ומה מבאר בפשט הפסוק?

אלא שמפרש כפי הפשט של הפסוק, שהנבואה נאמרה ליחזקאל בתחילה על בית שני, וכפי שכתב רש"י "שמעו מפיק", והיינו שיחזקאל בעצמו ילמד אותם כיצד יבנו כאשר יעלו לא"י בתום גלות בבל, ומובן הדבר כיצד ידעו לעשות. אמנם אח"כ גרס החטא, ונעלם ביאור ופירוש צורת הבית השלישי.

ואף שכתב התוי"ט ב"צורת הבית", "צוה השם ב"ה אל הנביא, שיגיד לישראל שימדדו כל תוכן חשבון הבנין ושישמרו הצורות בלבבם, שמא היום יבא משיח ואין כאן בונה פונה לבנין ביהמ"ק", ולפ"ז, משמע שאפשר לבנות ע"פ ספר יחזקאל? הנה גם לדעתו אין דברי יחזקאל מבוארים, וכפי שכותב שם בהמשך הקדמתו (ס"ג) "שעניני הבנין הזה סתומים ולא מפורשים", וכפי שכותב בהקדמה למסכת מידות, שרק לעתיד כאשר "מלאה הארץ דעה את ה'", נזכה "להבין הסתום ביחזקאל". ויתירה מזה כתב שם, שדווקא "ע"י הסיפור הזה של בית שני אנו יכולים לדרוש ולהבין בבניא דייחזקאל. ואילו לא היה זה הסיפור נכתב בספר לא מצאנו ידינו ורגלינו באותו הבנין העתידי שיבנה במהרה בימינו". והיינו שדברי יחזקאל מצד עצמם הם כספר החתום.

[ובלקו"ש ח"ח (הערה 61) כתב על דבריו אלו האחרונים (ע"י . . בימינו) "צ"ע". ואולי הכוונה היא, שדבריו אלו הם לכאורה בסתירה למה שכתב לפנ"ז שלעתידי "יגלה הקב"ה עינינו . . להבין הסתום בדברי יחזקאל", ומזה מובן, שכאשר יגלה ה' את עינינו נבין היטב את דברי יחזקאל, וא"כ מה צורך במסכת מידות ומה תועלת בה?

אמנם, היה אפשר לומר לכאורה, שכוונת התוי"ט היא כמו שכתב ב"צורת הבית" דלעיל (שמציין אליה בהערה 62), וכפי שמבאר שם כ"ק אדמו"ר שליט"א בגוף הדברים, שתועלת מסכת מידות היא לצורך זמן הגלות, שנעשה כל התלוי בנו שיהיה הכל מוכן לבנות מיד, ובזה מסייעת לנו מסכת מידות, ומה שיגלה ה' עינינו, הוא עילוי שיתוסף לע"ל.

או כפי שמבאר בהקדמתו לצורת הבית (ס"ב), שחלק מהציורי הוא להבין צורתו בזמן הגלות באופן מוחשי, ולעשות תמונה וצורה מוחשית, ולזה מועיל מסכת מידות.

אבל מפשטות דבריו דהתוי"ט (שם) משמע כוונתו, שמסכת מידות תסייע לנו לע"ל לדרוש את צורת הבית, ולכן צ"ע].

השלישי, וכפי שכותב האברבנאל²³ - "חכמים ז"ל בדברים מהנבואה הזאת אמרו פרשה זו עתיד אליהו לדרשה, כלומר שאין אנחנו יודעים לדרוש אותה ולפרשה כראוי, לפי שהם דברים עתידיים ממדות הבנין וחלקיו וקרבנות הבית ודברים אחרים ממנו, שהאל ית' לבדו הוא היודע איך יהיו ואינן מבוררות אצלנו, ואם נפרשם כפי הסברא אין ראוי לסמוך עליו".

ועפ"ז מובן, מפני מה לא כתב הרמב"ם בהלכות בית הבחירה, כיצד לבנות את בית המקדש השלישי, ואת צורתו, אלא את צורת הבית השני, כי "נודע דרכו שלא לכתוב מה שאינו מפורש ומבואר"²⁴. ובנין הבית השלישי הרי "אינו מפורש ומבואר"²⁵.

וכן כתב התוי"ט

בפירושו למסכת יומא (פ"ה מ"ה) "והדבר ידוע דכל הני הלכות הלכתא למשיחא נינהו וכשיבנה בית המקדש ב"ב כבר בא אליהו והתיר כל הספיקות, הלכך בבנין בית הבחירה העתיק המשנה כשהיה בבית שני, משום דבנין יחזקאל שלעתידי לא פירש על פי חז"ל, וכ"כ שם, וז"ל, בנין העתידי להבנות אף על פי שהוא כתוב ביחזקאל אינו מפורש ומבואר, עכ"ל"²⁶.

(23) שם.

(24) שו"ת אדמו"ר הזקן ס' כח (קה"ת תשע"ג). וראה כללי רמב"ם פ"א כלל 8, וש"נ. ולהעיר גם לפכ"ד כלל 13.

(25) אלא כתב רק בנין הבית השני, שבו ישנם "מעין דברים המפורשים" ביחזקאל. וכתב אחד ממפרשי הרמב"ם (מעשי למלך), שהיינו מפני שאם באו לבנות את בית המקדש בזמן הזה, וכמו שכמעט היה בימי רבי יהושע בן חנניה, צריכים לבנותו כבנין בית שני, שהוא כבנין הבית הראשון ומעין דברים המפורשים ביחזקאל. (26) וסיים התוי"ט שם: "אבל הכא דלאורי לן העבודה הוא בא כתבה ע"פ מה שהיא עבודה כשאינן כאן אלא פרוכת אחת לפי שכן יהיה לעתיד במהרה בימינו אמן". והיינו, שבפירוש המשנה, הרמב"ם מבאר גם במה שאינו מבואר ומפורש, ולכן כתב דבריו כמו שיהיה לעתיד, פרוכת אחת בין הקודש לקודש הקדשים.

ולפי"ז, "אינו מפורש ומבואר" היינו, שלא נתפרש (נכתב) ונתבאר כדי צרכו, ולכן אין אלו דברים המבוררים, אלא באופן הסובל כמה פירושים, וצריך לפרש הדברים מסברא, ואין ראוי לסמוך על זה (כדברי האברנאל).

מפורש או אינו מפורש?

והנה, צריך להבין מה שכתב הרמב"ם "שאף על פי שכתוב ביחזקאל, אינו מפורש ומבואר", והנה קודם לכן כתב "בנין שעשה שלמה כבר מפורש במלכים"²⁷, והיינו, שבנין שלמה הוא מפורש, ובית שלישי אינו מפורש. ולכאורה, הוא להיפך.

ולדוגמא, צורת ומידת השערים - בבנין שלמה לא נזכר מידות ומספר לשערים כלל²⁸, ואילו יחזקאל מפרט ומאריך בזה ביותר²⁹. דוגמא נוספת, המזבח החיצון, בבנין שלמה לא נזכר כלל³⁰, ומפורטת צורתו בנבואת יחזקאל³¹. דוגמא נוספת, הר הבית וגודלו, אינם נזכרים כלל בבנין שלמה (ויש המסתפקים אם בכלל היה³²), אבל מפורש הוא ביחזקאל³³.

27 ואמנם, צורת הבית הראשון מופיעה שוב, בדברי הימים-ב פרקים ג-ד (וכידוע שספר דברי הימים חוזר ומפרש רבים מהדברים המפורשים במלכים, אלא שהוא מספר רק על מלכי בית דוד מעלתם ויחוסם), ומוסיף שם לגבי גובה האולם, וצורת מזבח הנחושת. ואולי אפשר לומר, שזהו מה שמדייק הרמב"ם בנין שעשה שלמה, כי בדה"י לא מפורש מה הוא בנה ומה בנה חירם, וזה מפורש דווקא במלכים, ובא הרמב"ם להשמיענו, מדוע לא בנו בבית שני ה"ם של שלמה", והמכונות, ו"יכין ובוועז" לחלק מהדעות, מפני שדברים אלו אינם מעיקר הבית, שלכן לא נקראו על שם שלמה. ועצ"ע.

28 ראה מלכים-א ו, לא-לה, שמבאר שם ממה נעשו הדלתות, וצורת המזוזות, וקישוטי הדלתות וציפויים בזהב, אך לא מפורש מידותיהם (רוחב אורך וגובה). 29 פרק מ באריכות, ועוד.

30 ונזכר רק מזבח הפנימי שעשה שלמה וציפהו זהב (וכבר תמה רש"י מדוע לא השתמש שלמה במזבח שעשה משה, וראה מה שהאריך לבאר בעניין זה האברבנאל). ואמנם נזכר מזבח הנחושת ומדותיו בדברי הימים-ב (ד, א), אבל הרמב"ם כתב "מפורש במלכים". 31 מג, יג-ז.

32 נזכרו בדברי האברבנאל פרק ח (פסוק ט, ד"ה "וכבר ראיתי"), אבל ראה שם מה שמאריך האברבנאל להוכיח טעותם, ומבאר שהיה בית ראשון גדול יותר מן הבית השני שבנו העולים מבבל, ורק הורדוס החזיר לבית המקדש את תפארתו ובנהו מפואר כמו בית ראשון עיין מה שכתב שם.

33 פרק מב, טו-כ. ועד שיש שכתבו (אנציקלופדיה תלמודית ערך הר הבית (טור תקעו-ז), בשם הקרית ספר להלכות ביהב"ח), שבנו את הר הבית בבית שני חמש מאות אמה על חמש מאות אמה, בהתאם ומעין

ועוד, דבנבואת יחזקאל ישנה אריכות גדולה של פסוקים רבים לבאר את צורת הבית, ובמלכים אינו אלא פרק וחצי³⁴.

וא"כ, לכאורה בנין יחזקאל הוא מפורש יותר, ולפי זה צריך להבין מה כוונת דברי הרמב"ם, "מפורש במלכים"?

אלא מוכרחים לומר, שפירוש המילה "מפורש" הוא "כתוב בפירוש", ובפירוש היינו בגלוי.

ראיה לדבר, מהלכות טומאת מת. דהנה כתב הרמב"ם שם (פ"א ה"ב): "טומאת משא מפי השמועה", ו"אין טומאת משא במת מדברי סופרים אלא דין תורה, ויראה לי ששתק ממנה הכתוב כדרך ששתק מאיסור הבת לפי שאסר בפירוש אפילו בת הבת... כך שתק מטומאת משא במת לפי שטימא בפירוש אפילו טומאת אהלו כל שכן משאו". ועוד כתב שם (פ"ב ה"ג): "שהמשא למת עצמו אינו מפורש כמו שביארנו". הרי לנו שמה שאינו מפורש, היינו שאף על פי שהוא מדין תורה, שתק ממנו הכתוב. ומכאן, ש"המפורש" היינו הכתוב בתורה בגלוי.

וכן ברוב המקומות שכתוב ברמב"ם המילה "מפורש", כתוב "מפורש בתורה"³⁵.

וזהו שהדגיש הרמב"ם "אע"פ שהוא כתוב ביחזקאל - אינו מפורש ומבואר", והיינו, שהחידוש הוא בכך שבנין העתיד אינו (מפורש ומבואר).

ומבואר, היינו³⁶, כמו שכתב הרמב"ם

לנאמר בנבואת יחזקאל "רוח הקדים חמש מאות קנים בקנה המידה". והיינו שגם הר הבית הוא מעין הדברים המפורשים ביחזקאל, וכדלקמן.

34 פרק ו מה שעשה שלמה, ובפרק ז בחציו השני מה שעשה חירם (יכין ובוועז, הים, הכיורים, והמכונות). ובדברי הימים חוזר על כך בשני פרקים (דה"ב-ג, ד-ד). 35 מלבד "שם המפורש". והשאר הרי הם בדוגמת "מפורש בתורה" - מפורש בקבלה, על ידי עזרא, במלכים וכיו"ב.

36 הלשון "מבואר" מופיעה ב"יד החזקה" מלבד הנה"ל, בשני מקומות נוספים בלבד.

והנה, משימושו של הרמב"ם במילה "ביאור" או "לבאר" שהן מאותו השורש, מצאנו לכאורה משמעות נוספת - אריכות וריבוי פרטים.

וכונן בהלכות יסודי התורה פ"ב ה"ב "ולפי הדברים

ויש לומר, שתלוי הדבר בצורך אשר לשמו הוא נכתב. דהנה בנין שלמה נכתב כדי לספר מה בנה שלמה המלך³⁷, על מה שהוסיף ושיכלל את היכל ה' לעומת בנין המשכן³⁸, על שציפה הכל זהב, וכו', ולכן מתמקדת הנבואה בחידושי הבית שעשה שלמה לעומת המשכן, ומסיבה זו צורת הבנין כתובה בלשון סיפור, מה עשה שלמה וכיצד בנה. ודבר זה מפורש ומבואר די צרכו - מעלת הבית שעשה שלמה.

אמנם בנין העתיד שבנבואת יחזקאל, הוא מראה שהראה ה' ליחזקאל בכדי שיאמר זאת לבני ישראל, כדי שידעו כיצד לבנותו, כנ"ל, וא"כ נבואה זו אינה מפורשת ומבוארת די צרכה - בניית הבית השלישי בפועל³⁹.

ולפי זה מתפרשים דברי הרמב"ם באופן הבא, "בנין שבנה שלמה כבר מפורש (כתוב

בהלכות גירושין (פ"ד ה"י), בדיני הגט "וכן צריך שיהיה הכתב מבואר היטב באותו הכתב שיכתוב בו עד שידעו לקרותו הקטנים שמכירין אותו כתב", והיינו, ש"מבואר" פירושו "ברור" כפי הצורך (ולגבי הכתב היינו שידעו לקרותו גם הקטנים).

ולפי"ז, "אינו מפורש ומבואר" היינו, שלא נתפרש (נכתב) ונתבאר כדי צרכו, ולכן אין אלו דברים המבוררים, אלא באופן הסובל כמה פירושים, וצריך לפרש הדברים מסבא, ואין ראוי לסמוך על זה (כדברי האברבנאל).

אמנם, מכיוון שלגבי בנין שלמה אומר הרמב"ם שהוא "כבר מפורש", ולא מציין ש"אינו מפורש ומבואר", משמע שהוא "מפורש ומבואר", ומדוע מחשיב הרמב"ם את בנין שלמה כ"מבואר"?

האלו אני מבאר כללים גדולים ממעשה רבון העולמים כדי שיהיו פתח למבין לאהוב את השם", ושם בפ"ב הי"א "דברים אלו שאמרנו בענין זה בשני פרקים אלו כמו טיפה מן הים הם ממה שצריך לבאר בענין זה, וביאור כל העיקרים שבשני פרקים אלו הוא הנקרא מעשה מרכבה". וכן בלשון הידוע בתחלת הלכות "וביאור כל המצות האלו בפרקים אלו". אמנם נלענ"ד, דהכל ענין אחד, שעל ידי האריכות וריבוי הפרטים, מתבאר היטב המצוה כפי צרכה. וכיו"ב.

(37) וכפי שאומר רש"י שם בסמוך (ז, א) "בשבחו סיפר הכתוב".

(38) ראה אברבנאל במלכים שם.

(39) אמנם, עדיין אין צריך לכתוב מפורש ומבואר, כי פעמים רבות כוללת המילה מפורש גם את המילה מבואר (שהרי אין בנמצא בדברי הרמב"ם הביטוי "מפורש ומבואר"), וכפי שכותב לגבי מנורת המקדש (פ"ג ה"א) "המנורה מפורשת צורתה בתורה".

בפירוש כיצד נבנה ע"י שלמה) במלכים, וכן⁴⁰
בנין העתיד להבנות אף על פי שהוא כתוב
(בפירוש⁴¹) ביחזקאל, אינו מפורש ומבואר (די
צרכו - בנין בית המקדש השלישי)⁴².

כיצד יבנו את בית המקדש השלישי?

ע"פ הנ"ל מתעוררת, וביתר שאת, השאלה
כיצד יבנו את בית המקדש השלישי המובא
בספר יחזקאל, אם הוא "אינו מפורש ומבואר"?

וכמה שיטות וביאורים בדבר⁴³:

(40) לגבי הלשון "וכן", שמצוי מאוד בדברי הרמב"ם,
אין פירושה "וכמו" או "בדומה לכך" כפי שרגיל על
שפתינו, אלא הוא כמו "כי נבלה עשה בישראל, וכן
לא יעשה", "כן ירבה וכן יפרוץ", ופירושה הוא בדומה
למילה "וכך" (שאינה מלשון המקרא), והיינו, שאינו בא
לדמות בין בית ראשון לשלישי, אלא להקביל ביניהם
- לגבי בית ראשון כך, וכך לגבי בית שני, וכך לגבי
בית שלישי. ומקדים בית שלישי לשני, מפני שבית שני
עשוי מעין השלישי. והיינו שמדבר על הבית הראשון
והשלישי, כדי לבאר את צורת בנינו של השני. ובה
סרה תמיהת הרב אייזיק שווי (כתבי ר' אייזיק עמ' קיג).
והוא כתב שם לתרץ בדוחק, שאין צורך לחזור על בית
ראשון כי כתוב, ואין צורך לדבר על בית שלישי, כי אינו
מפורש ומבואר, והיינו, שעל שניהם אין צורך להרחיב
הדיבור, ולא נותר אלא לדבר על בית שני, ונשאר בצ"ע.
וביאור זה קשה, כי למאי נפק"מ, אלא פשוט שכל זה
הקדמה לביאור עניינו של בית שני.

(41) ע"פ הנ"ל בפנים יש לתרץ מה שהקשו בא'
הקבצים, על דברי כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א
בלקו"ש ח"ח עמ' 362 "מקדש במקומו: צ"ע הכוונה.
ואולי י"ל דאף דבכלל בביהמ"ק רק המזבח אין משנין
אותו ממקומו לעולם כל המקדש דלעת"ל צריך להיות
במקומו המיוחד לו וכמפורש בנבואת יחזקאל כמה
פעמים".

והקשו מה הוא המפורש בנבואת יחזקאל, והלא
"אינו מפורש ומבואר". וע"פ הנ"ל סרה קושייתם כי
"כתוב ביחזקאל" מפורש הדבר, אלא ש"אינו מפורש
ומבואר" די צרכו.

וראה לגבי מקומו של בית המקדש: מ, ב, מג, יב,
ופרק מה בתחילתו.

(42) ומעניין לציין לביטוי המקביל "דבר ברור
ומפורש בתורה שהיא מצוה עומדת לעולם ולעולמי
עולמים אין לה לא שינוי ולא גרעון ולא תוספת וכו'"
(הל' יסוה"ט ט, א).

(43) שיטות אלו, אינם מסכימות בדיוקא לשיטת
ודברי הרמב"ם, כי לשיטת הרמב"ם העיקר הוא שיבנה
בידי משיח (או מפני שידע צורתו, או שיבנה רק כדברים
המפורשים ביחזקאל), וראה לקמן שיטות ד-ה-ו.

(א) יתגלה ויבוא מן השמים⁴⁴ - שתתגלה לנו
צורת הבית ותקנתו כמראה שראה יחזקאל,
ומן השמים תרד על מקומו. ביאור זה מתאים
לשיטה שבית המקדש יבנה כולו בידי שמים⁴⁵.

(ב) אליהו עתיד לדרשה - כפי שאומרת
הגמ' במנחות "פרשה זו עתיד אליהו לדרשה",
כאשר יבוא אליהו הנביא לבשר על ביאת
המשיח, הוא ידרוש ויבאר היטב מהי צורת
הבית השלישי.

וכה כתב הרד"ק (יחזקאל מ, יג) "והאמת
כי המדות האלה אשר בבנין זו אינם מבוררות
אצלינו כי הם בבנין העתידה, ומה שמפורש
אדם בהם לפי סברא אין לסמוך עליהם,
ומה שנמצא מהם בקבלה במשנת מדות או
בת"י [תרגום יהונתן] נקבל, והשאר יהיה
מונח במקומו עד שיבא אליהו, וכן אמרו
רז"ל במקצת דברים מזו הנבואה פרשה זו
עתיד אליהו לדרשה כלומר שאין אנו יודעים
לדרשה".

וכן היא שיטת האברבנאל, וכפי ששמע
מדבריו שהובאו לעיל⁴⁶.

(44) דעת רב האי גאון, הובאה באנציקלופדיה
תלמודית ערך ימות המשיח (טור תקפז), ומציינים
בהערה 116 לאוצה"ג סוכה עמ' 74, וסנהדרין תצה.

(45) ובעלי שיטה זו הלא הם: רש"י (סוכה מא, סע"א.
ר"ה ל, סע"א) תוס' (סוכה שם. שבועות טו, רע"ב),
מדרש תנחומא (פקודי יא), הוזהר (ח"א כח, א. ח"ב נט,
סע"א. קח, סע"א. ח"ג רכא, א), ילקוט שמעוני (תהילים
רמז תתמח בסופו).

(46) ישנה תשובה מעניינת בשו"ת "מנחת יצחק"
(לרב יצחק יעקב וייס אב"ד העדה החרדית) (ח"ו סקל"ג
ס"ד), שם נפסק שלא ניתן לבנות את בית המקדש
בטומאה, וממילא, לא ניתן לבנותו עד שיבוא משיח
ויעשה את הפרה העשירית.

ובתוך דבריו, כותב " . . מפורש ברמב"ם, דבנין
העתיד להבנות, אף על פי שהוא כתוב ביחזקאל, אינו
מפורש ומבואר וכו' . . דמה"ט הוי רק הלכתא למשיחא,
דאליהו יבוא ויתיר כל הספיקות . . ורק לקיים דברי
הילמדנו . . דאעפ"י שאינם עושים עכשיו, יהיו קורין
בצורת הבית, ואני מעלה עליהם כאלו בבנינו הם
עסוקים, טרחו הבעל תויו"ט שם ובספר יסוד ושורש
העבודה (בסוף הספר), לבאר צורתו עיין שם, אבל
העיקר נחכה בכל יום על ביאת רגלי המבשר, להתיר
לנו כל הספקות . . "

[ולהעיר לתיווך שמביא שם, בין הדעות אם יבנה
בידי אדם או בידי שמים: בית המקדש ירד ויתגלה
משמים ע"י תפלתו של משיח].

(ג) מלאה הארץ דעה את ה' - כאשר יבוא משיח יגלה ה' את עינינו ונבין ונדע לדרוש כל הסתום ביחזקאל⁴⁷.

(ד) יבנה על ידי משיח - משיח יבנה את בית המקדש השלישי, ויתגלה אליו מה שאינו מפורש ומבואר⁴⁸.

(47) זוהי שיטת התיו"ט בהקדמתו למסכת מידות. לשיטתו, אפשר לבנות את בית המקדש ע"פ איך שנדרוש את הפסוקים, וכאשר אנו דורשים זאת מתוך הפסוקים אין בכך משום סתירה ל"הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל". כראיה לכך, הוא מביא את הגמ' בסוכה שמקשה לגבי "מתקנין שם תיקון גדול", "והכתוב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל", וא"כ כיצד שינו מצורת הבית? ותירצו "קרא אשכחו ודרוש", והיינו, שמצאו פסוק המלמד על הצורך להפריד בין גברים לנשים, ומכאן דרשה זו הוסיפו על צורת הבית.

ועפ"ז כותב "ממילא נמי דלעתיד יש לנו לבנותו כמו שהוא בכתב מיד ה' אשר השכיל דוד והיכא דכבר אשכחו קרא ודרוש שפיר ונבנהו כדרשו, והיכא דאנן ניקום ונשכח קרא ונדרוש נבנהו כמו כן... וכן אנחנו כשנוכח לבנות בנין העתיד יגלה הקדוש ברוך הוא עינינו ומלאה הארץ דעה את ה' ולהבין הסתום בדברי יחזקאל ונבנהו.

אבל מ"מ צריך לספור בנין השני, שכן רוב ועקרי הבנין מיוסדים בתבנית ה' אשר השכיל לדוד ולא ימוט, אלא מה שיוכנו האל יתברך לדרוש עוד מן המקראות, מצורך לזה שע"י הסיפור הזה של בית שני אנו יכולים לדרוש ולהבין בבנינא ד"חזקאל".

והיינו, שהצורך במסכת מידות הוא שהיא לנו לעזר לדרוש מן המקראות את צורת הבית השלישי לעתיד לבוא.

וראה לקמן בהערות מדברי החת"ס וה"מעשי למלך". (48) לקו"ש ח"ח עמ' 418, במוסגר.

ואולי אפשר לומר שהמקור לכך הם דברי הרמב"ם עצמם בהלכות תשובה (פ"ט ה"ב): מפני שאותו המלך שיעמוד מזרע דוד בעל חכמה יהיה יתר משלמה ונביא גדול קרוב למשה רבינו, ולפיכך ילמד כל העם ויורה אותם דרך ה', וכפי שנתבאר באריכות בקונטרס "תורה חדשה מאיתי תצא" בתחילתו, שבדברים אלו רומז לגילוי התורה חדשה על ידי משיח, ולכן פשוט שאת הסתום ביחזקאל (במדה ואכן יהיה צורך בכך), יגלה מלך המשיח.

ומצאתי שכתבו כן בביאור דברי ר' משה פיינשטיין, בשו"ת "אגרות משה". דהנה בשו"ת "אגרות משה" (ח"ה סל"ז), דן לגבי קריעה בזמננו לרואה את מקום המקדש ועיר ירושלים, ובתוך דבריו כותב "לא שייך שיבנה אלא כשיבוא מלך המשיח כדאיתא בכמה מקומות, וברמב"ם פ"א מבית הבחירה ורפ"א ממלכים".

ולכאורה דבריו תמוהים, הדין כתב הרמב"ם בפ"א מהלכות בית הבחירה שיבנה ע"י משיח? ותירצו שם

(ה) יבנה כמו בית שני, ואח"כ יתלבש בו המקדש השלישי -

ה"ערוך לנר"⁴⁹, בסוגיא הידועה במסכת סוכה, מוכיח מהלשונות "מהרה יבנה בית המקדש", ו"שיבנה בית המקדש", שביטוי המקדש עתיד להיבנות על ידי אדם, אלא שבו יתגלה מקדש רוחני, כמו נשמה בגוף⁵⁰.

ובהערות לספר מפענח נעלמים⁵¹ מבאר (על יסוד דברי ה"ערוך לנר" הנ"ל), שנבנה את בית המקדש כמו בית שני, אך לא נוכל להקריב בו קרבנות, עד שיתגלה ויתלבש בו משמים בית המקדש כמו שכתוב ביחזקאל⁵².

וב"עזרת ישראל"⁵³ הביא עד"ז מהמלבי"ם⁵⁴, שכאשר חנכו את הבית השני ציפו ש"תיכף אחר בנין זה היה יורד ביהמ"ק מן השמים כמקדש שראה יחזקאל לעתיד לבא", אלא שלא זכו.

בהגהות "אולי כוונת מרן זצ"ל להלכה ד' שאיתא שם דבניין העתיד להבנות אף על פי שהוא כתוב ביחזקאל אינו מפורש ומבואר, הרי שרק מלך המשיח יוכל לבנותו", והיינו שרק משיח יידע כיצד לבנותו. (49) סוכה מא, א, ד"ה אי נמי.

(50) בלקו"ש לקו"ש ח"ח (שם), מציין לדברי ה"ערוך לנר", אך מבארם באופן אחר (כשיטה הד' - שיבנה על ידי משיח, שיתגלה לו מה שאינו מפורש ומבואר). ואולי לכן כתב בהערה שם "ראה עד"ז ערוך לנר וכו'", מכיוון שענין זה אינו מפורש בדבריו, וסובל פירושים אחרים. (51) סימן ב, הערה כב, הספר הודפס בסוף הספר "שו"ת יד חנוך", ניו יורק תש"ס.

(52) ועפ"ז מבאר שיטת הרמב"ם בסוגיא בסוכה, שהגם שיבנו כבית שני, יתכן ופתאום (אפילו בשבת וי"ט ובלילה) יבנה בית המקדש השלישי כי יורד משמים. עכ"ד.

ולכאורה דוחק לבאר כן בשיטת הרמב"ם, דבפשטות, אין לגזור אם תחלה צריך לבנות בית בידי אדם, דמכיון שיבנו ידעו להזיח. אלא העיקר בזה, שבסוגיא דסוכה פסק הרמב"ם, כמו השיטה שהאיסור ביום ט"ז הוא מהתורה, ורבי יוחנן "דרש והתקין". ואכמ"ל.

(53) ביאורים והערות מאת הרב ישראל יעקבי על הספר צורת הבית להתיו"ט, הערה ב. ועוד כתב שם, שבתחלה יבנו כבית שני, ואח"כ יבנה מלך המשיח כבנין יחזקאל, ומציין לרס"ג ב"האמונות והדעות", מאמר ח, שבתחלה יבנה משיח בן יוסף מקדש כעבר, ואח"כ כאשר יצא משיח בן דוד "אז יחדש הבורא בנין מקדשו, כמו שאמר כי בנה ה' ציון נראה בכבודו, והגזרות וההיכלות כאשר פרש יחזקאל".

(54) בפירושו לעזרא ו, טז.

ובכלל השאלה הזאת, מהם הדברים שהם המפורשים ביחזקאל, שבנו "מעין" אותם הדברים?

ונברר תשובת אלו השאלות, על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון.

(א) המקור לכך שאנשי בית שני בנוהו כבני שלמה, הוא לכאורה הפסוק - "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל".

והיינו, דמלבד זאת שמלימוד מסכת מידות ונבואת יחזקאל, מובן שבית שני לא נבנה כמו הבית השלישי העתידי. וכפי שכתב התו"ט בהקדמתו למסכת מידות "הבנין שלעתידי יש בו שינויים ולא ישו עם בנין בית שני וכמו שיראה המעיין במשנה ובספר יחזקאל". הנה, מן הפסוק הנ"ל, מובן שבנאוהו כמו בית ראשון.

וכדברי הרמב"ם בהקדמתו למשנה (לגבי הבית השלישי): "כשיבנה ב"ב יש לשמור בו אותה צורה ואותו היחס, כי אותו היחס מאת ה' כמו שאמר הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל"⁵⁸. וכפי שמוכח בגמרא⁵⁹ לגבי ההיכל, עזרת כהנים, חומת העזרה, עזרת הנשים⁶⁰, שצורתם ומדתם ניתנה משמים, ואין לשנות אלא על פי מה שיגלו הנביאים מן הפסוקים⁶¹.

(58) ואמנם בספר "משנה תורה" לא הביא פסוק זה, אך ידוע שאין דרכו של הרמב"ם להביא פסוקים כראיה לדבריו (ראה כללי רמב"ם רפ"א). ובפרט שצורת הבית הראשון אינה מבוארת לנו, אלא ע"פ ובדומה לבנין הבית השני, ומכיוון שאין הדבר מפורש, אינו מובא ברמב"ם.

(59) עירובין קד, א. פסחים פו, א. סוכה נא, ב. זבחים לג, א. ועוד.

(60) כפי שמפורש במ"מ שבהערה הקודמת, וכל זאת על אף שבמלכים מפורש רק לגבי צורת ההיכל והאולם.

(61) ראה שו"ת חת"ם סופר (ח"ב י"ד סרל"ו) שכתב: יש לתמוה על כמה שינוי בכלים ובבנין. . . גם בנין בית שני שנוי מהראשון ובנין שעתידי נבנאות יחזקאל שנוי מכל הנ"ל אף על גב הכל בכתב מיד ה' השכיל ע"פ נביא, מ"מ הא אין נביא רשאי לחדש דבר אלא לשעה לא לקיום?

ותירין: והי' נ"ל דהיינו דכתיב ככל אשר אני מראה אותך תבנית המשכן תבנית כל כליו וכן תעשו פירש"י לדורות. . . ולפענ"ד דקאי אהתחלת הקרא ככל אשר אני מראה אותך עתה כן תעשו לדורות ע"פ אשר אני מראה בכל בנין ובנין אראה איך יעשה זה משונה מזה. א"כ הרי העיד הקדוש ברוך הוא מתחלה שישכיל בכתב מידו לנביאיו ואין כאן דבר שחידשו נביאיו נגד דין

(ו) המבואר ומובן יבנה בידי אדם, והשאר בידי שמים - "החלק והסוג שבהבנין המבואר ומובן מה"סיפור" שבמס' מדות (ובלשון הרמב"ם "מעין דברים המפורשים ביחזקאל") יבנה בידי אדם, והפרטים שהם בסוג של "אינו מפורש ומבואר", יתגלו משמים על ידי הקב"ה"⁵⁵.

מקור דברי הרמב"ם

ברצוננו להרחיב מעט על שיטה זו האחרונה, כי דרוש ביאור, מהו בדיוק החלק והסוג המבואר במס' מידות שהוא "מעין דברים המפורשים", בדפשטות, עלינו לדעת מהו החלק הנ"ל, שהרי מצוות בניינו תלויה בידי אדם לשיטה זו?

אך קודם לכן צריך להבין את המשך דברי הרמב"ם:

"ואנשי בית שני כשבנו בימי עזרא בנוהו כבנין שלמה ומעין דברים המפורשים ביחזקאל"⁵⁶.

בדברי הרמב"ם הללו צריך לבאר כמה פרטים⁵⁷:

(א) מהו המקור לדברי הרמב"ם שבנו כבנין שלמה ו"מעין דברים המפורשים ביחזקאל"?

(ב) מדוע אנשי בית שני בימי עזרא בנוהו כבנין שלמה ולא כנבואת יחזקאל, ומדוע בכל זאת בנו בו "מעין דברים המפורשים ביחזקאל"?

(ג) מה בנו בבית המקדש כבנין שלמה, ומה בנו בו מעין דברים המפורשים ביחזקאל?

(55) לקו"ש ח"ח עמ' 418.

(56) אולי אפשר לומר, ולהקביל בדרך אפשר ולפלפולא בעלמא, את שלושת בתי המקדש, כנגד הספירות, חכמה, בינה וכתר. בית ראשון הוא כנגד החכמה שהיא בבחי' נקודה, ולכן אינו מפורש כי אם "נקודה בהיכלא" - צורת ההיכל, בחכמה יבנה בית. בית שני הוא כנגד ספירת הבינה ולכן צורתו מפורשת ומבוארת באריכות, ואילו הבית השלישי אינו מפורש ומבואר, מפני ששייך לגילוי שלמעלה מעולמות - ספירת הכתר. ועצ"ע.

(57) אנשי בית שני, אין צורך לפרש מי הם, דמלבד שאינו ידוע בדיוק, אינו נוגע להלכה. וכן מה שמפורש הרמב"ם שהיה זה בימי עזרא, היינו, כדי לשלול שהכוונה היא ל"בנין הורדוס".

וכן מפורש במשנה פ"ד מ"ד לגבי צורת התאים של ההיכל, שעשאוהו כמו בית ראשון. וכשעלו מבבל היו עדיין אנשים שזכרו את צורת הבית הראשון, כמובא בעזרא (ג, יב): "ורבים מהכהנים והלויים וראשי האבות הזקנים אשר ראו את הבית הראשון ביסודו זה הבית בעיניהם, בכים בקול גדול, וגו'". ולפי"ז ידעו לבנות.

ומאידך, כמקור לחלק השני בדברי הרמב"ם - שבנו "מעין דברים המפורשים ביחזקאל", מציינים בכל הספרים שראיתי למשניות במסכת מידות, וכפי שמפרט הכסף משנה (על אתר):

"בפרק ב' דמדות (משנה ה') וארבע לשכות היו בארבעה מקצועותיה של מ' מ' אמה ולא היו מקורות וכך הם עתידיים להיות שנאמר ויוציאני אל החצר החיצונה וכו'.

ובפרק שלישי גבי מזבח קאמר רבי יוסי כשעלו בני הגולה הוסיפו עליו וכו' שנאמר והאריאל י"ב ארך וכו'.

ובפרק ד' (דף ע'): ושני פשפשין היו לשער הגדול וכו' שבדרום לא נכנס בו אדם מעולם ועליו הוא מפורש על ידי יחזקאל ויאמר אלי ה' השער הזה יהיה סגור".

והיינו, שלמרות שבנו הכל כבנין שלמה, שהרי הבית שביחזקאל אינו מפורש ומבואר, מכל מקום, לגבי שלשה דברים ראינו מפורש במשנה, שבנו כפי שעתידים להיות, ומכאן שלא בנו רק כבנין שלמה, אלא שבנו בו גם כמו

תורה. ע"כ.

ובספר "מעשי למלך" על הרמב"ם כאן הביא דבריו, והקשה ע"פ דברי הגמ' בזבחים (סב) שהוסיפו על המזבח על ידי שדרשו את הפסוקים, ולכאורה לדברי החת"ס מספיק שישנו ע"פ נביא?

ותירץ: שבכל דור מגלה ה' לנביאים כפי הצריך לאותו דור, ובכלל זה כיצד לא יסתרו דבריהם לדברי תורה, ולכן נגלה לחגי זכריה ומלאכי, וידעו גם כיצד לדרוש זאת מן הפסוק. ולכן בנו כפי מה שנתגלה להם על ידי הנביאים ודרשו להם מן הפסוק, והשאר בנו כמו בית ראשון. ע"כ. ונציין כאן גם לדברי התפא" (מידות פ"ג מ"ג): "אף על גב דאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה. . . דלא בשמיהם היא, נראה לי דבניין בית המקדש שאני דרך על פי נביא דכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל".

ו"מעין" הבית השלישי שמתואר ביחזקאל⁶². כמקור נוסף לכך שבנין הבית השני נבנה באופן אחר מן הבית הראשון, אפשר לציין לדברי הנביא חגי⁶³ "גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון". וכבר ביארו חז"ל⁶⁴, שהפירוש הפשוט⁶⁵ בגדולת הבית הזה השני⁶⁶ היא גדולתו בבנין (ובשנים)⁶⁷. והיינו, שהיה שונה בצורתו מן הבית הראשון⁶⁸, ובפשוטו, יש לומר שהוא מפני שבנאוהו גם "מעין דברים המפורשים ביחזקאל"⁶⁹.

מקור מעניין נוסף, מתוך נבואת יחזקאל עצמה, אנו מוצאים בדברי הגר"א בפירושו ליחזקאל⁷⁰. בדברי המלאך ליחזקאל שיאמר לבני ישראל את צורת הבית ישנה כפילות לא מובנת - "צורת הבית ותכונתו ומוצאיו ומובאיו וכל צורתו, ואת כל חקתיו וכל צורתיו וכל תורתיו, הודע אותם", וכפי שכתב רש"י (שם) "וכל צורתיו - בתרא לא פורש".

(62) ואמנם, צ"ע מנין לנו שלא התחדשו דברים אלו בבנין הורדוס? ונראה לומר בפשטות, ע"פ הנ"ל מהפסוק "הכל בכתב וכו'", שודאי לא שינה הורדוס מן צורת הבית שבנו, רק עשה אותה הצורה באופן מפואר ביותר, וכפי המובא בב"ב (ג,ב) שסבר לצפות כל ההיכל בזהב, ועיי"ש.

(63) חגי ב, ט.

(64) ב"ב ג, א.

(65) ראה סה"מ מלוקט ח"ד עמ' שלג. אבל בתיקוני זוהר ת" ח, מבואר כן על הבית השלישי, וכן נתפרש בעמ"מ ש' קרית ארבע ספקני"ב (אג"ק ח"ב עמ' ד). (66) שהרי נבואת חגי כולה (שני פרקים) נאמרה בשנה השניה לדריוש, בעת בניית הבית השני. וכפי שמובא בגמ' במגילה (טו, א) " . . . חגי, זכריה ומלאכי - כולן נתנבאו בשנת שנים לדריוש!". ולהעיר, שבכל זאת האברבנאל פירש על הבית השלישי.

(67) "ואיתא להא ואיתא להא" (שם ע"ב). וביאור מחלוקת רב ושמואל בזה, ראה לקו"ש חט"ז עמ' 7 הערה 52.

(68) שינוי נוסף מפורסם הוא, ה"אמה טרקסין" שבבית ראשון היה כותל, ובבית שני היה שתי פרוכות (או פרוכת אחת (שעוביה אמה) לדעת ר' יוסי), והיה אמה יתירה. אולם שינוי זה נעשה מטעם אחר, לכאורה, מפני הספק, ומפני שלא רצו לשנות ממידות הקודש וקו"ק המפורשות בבנין שלמה. ובבית שלישי יהיה הפתח שתי אמות (יחזקאל מא, ג).

ולהעיר לדברי התיו"ט (יומא פ"ה מ"ה), שלעתיד לא תהיה אלא פרוכת אחת (כרבי יוסי).

(69) ראה לקמן.

(70) מג, יא.

ומבאר על כך הגר"א "צורת הבית - הראשון, ותכונותיו - של בית הנ"ל [הראשון]", ואת כל חוקותיו - פי' מהבית הזה אשר אני מראה לך [השלישי]. הודע אותם - לבני ישראל, ועשו אותם - פי' ב' המקדשים, דהיינו שבית שני נעשה מתוך שניהם מבית הראשון ומבית שלעתיד".

טעם לפגם וטעם לשבח

(ב) הטעם לכך, שבנו את בית שני כבנין שלמה ומעין דברים שביחזקאל, כתב התו"ט בהקדמתו לספר "צורת הבית" (ס"ה) שהוא מפני שגרם החטא:

"ולא בנאוהו כולו ככל תבנית בנין יחזקאל, לפי שידעו על פי הנביאים שביניהם שאין עתה הבנין ההוא, וזהו שנמצא בפירוש רש"י ז"ל בקפיטל מג'⁷¹: ראוייה היתה ביאה שנייה של עזרא כביאה ראשונה של יהושע לבוא בזרוע ובנס כדדרשינן עד יעבור, ובנין זה מאז היה ראוי להם כשעלו מן הגולה לגאולת עולם, אלא שגרם החטא שלא היתה תשובתם הוגנת כו'⁷², הנה, שמן הדין היה לבנות כך ושתהיה

(71) וראה גם שו"ת רש"י סי"ב:

"וששאל: ואם נכלמו וגו' ועשו אותם, כלום צוה לעשות בנין זה בימי יחזקאל? אמת, אם היתה תשובתם הוגנת על מנת שלא לחטוא, היה בנין זה להם כשעלו מן הגולה. וגאולת עולם בזרוע ולא על ידי רשות כורש, אלא שגרם החטא. וכן שנינו בברכות עד יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה, עד יעבור עם זו קניית זו ביאה שנייה. אמור מעתה ראויים היו ישראל ליעשות להם גם בימי עזרא כדרך שנעשה בימי יהושע, אלא שגרם החטא".

(72) סיום דברי רש"י הם: שלא היתה תשובתם הוגנת על מנת שלא לחטוא, ויצאו ברשות כורש ובנו לעצמן, ויש אומרים בבבל נכשלו בנכריות. וב"עזרת ישראל" ציין גם לפירוש רש"י בסוטה (לו א) (שסותר לכאורה): שגרם חטאם של ישראל בימי בית ראשון ונגזר עליהם שלא יעלו אלא ברשות.

ואולי אפשר לבאר שאין סתירה בין פירושו של רש"י; בסוטה מבאר מדוע נעשו שלא יעלו אלא ברשות, והוא מפני חטאם בימי הבית הראשון, ואילו כאן מפרש מדוע נעשו שלא יזכו לבנות את הבית דיחזקאל.

וכפי שנתבאר לעיל רש"י מביא זאת בקשר לפירוש קודם לכן, שהמלאך אומר ליחזקאל שהוא יאמר את הצורה לבני ישראל ועפ"ז הם יבנו, ונבואה זו דיחזקאל הרי נאמרה בשנת עשרים וחמש לגלות יכניה, והיינו י"ד שנים לאחר החורבן, ואיך אפשר לומר שגרם החטא דבית ראשון.

גאולתם גאולה עולם אילו זכו,

אבל כשלא זכו לא היו רשאים לבנות זה הבנין כלל, לפי שזה הבנין מיועד ומוכן דוקא לגאולת עולם שכשיבנה בתבנית הזאת יהיה הכבוד חונה שם עד עולם, וזהו שאמר בענין הבנין "ושכנתי בתוכם לעולם", ולכן כשלא היו ראויים שתשרה השכינה ביניהם בבית שני לא היו רשאים לבנותו בדומה לו לגמרי".

והיינו, שבגלל שגרם החטא, ידעו הנביאים שאין זו העת לבנין בית העתיד, כי הוא עתיד להיחרב, ולכן לא בנוהו כתבנית הבית דלעתיד, כי את צורת הבית השלישי יש לבנות דווקא לבית נצחי שנאמר "ושכנתי בתוכם לעולם".

וממשיך התי"ט ומבאר, מדוע בכל זאת, בנו בבית שני "מעין דברים המפורשים ביחזקאל", דלכאורה מכיוון שבית זה אינו נצחי, מדוע לא יבנוהו בדוגמת הבית הראשון?

ומבאר "אבל בנאוהו דומה במקצת ממנו, אחרי שנבואתו היתה ראוייה להיות בעת ההיא, ושיהיה להם הכנה במקצת באם היו זוכים לעשות תשובה הוגנת".

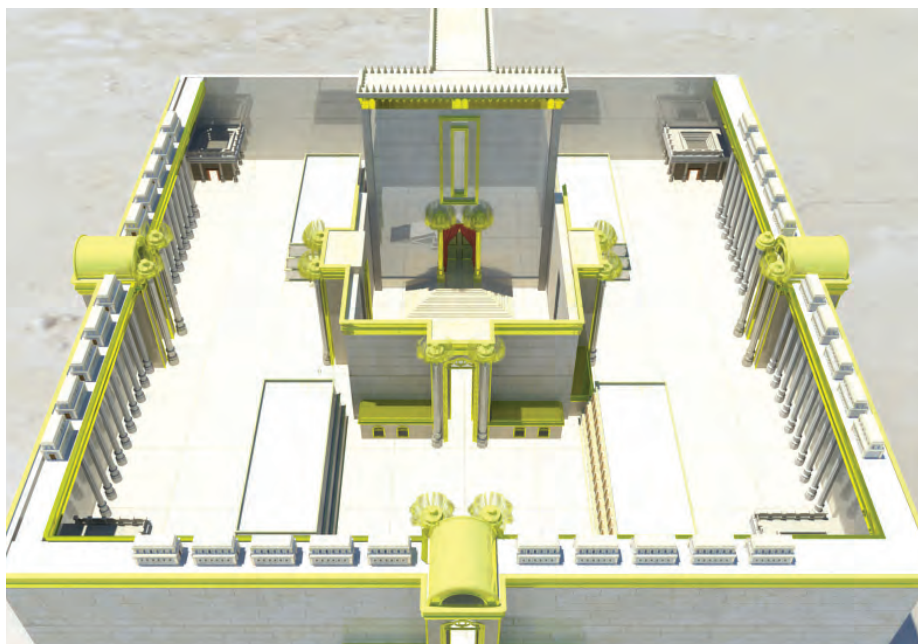
כלומר, בשני אופנים ניתן לבאר מדוע בנו בכל זאת גם כצורת הבית השלישי:

(א) מכיוון שבית שני היה אמור להיות הבית השלישי, לכן עשו בו כבר כמה שינויים שיהיה כמו הבית דלעתיד, אך השאר בנו כמו בנין שלמה, כדי שלא יהיה בצורת הבית השלישי.

(ב) כאשר נבנה הבית השני עדיין לא ידעו בוודאות שהוא לא יהיה הבית השלישי, כי אף שגרם החטא, עדיין לא ננעלו שערי תשובה, וכפי שהבאנו לעיל מהמלבי"ם, שכאשר חנכו

וממוצא דבר זה, אנו למדים שעל אף שכבר נגזר שיעלו ברשות, עדיין לא נגזר על צורת הבית. אלא שאח"כ בעת שעלו לארץ ישראל ברשות כורש "בנו לעצמן", והיינו שלא שבו לארץ ישראל על מנת להתקדש, ולבנות המקדש, אלא לתועלת עצמן, וממילא לא מושלל אצלם ענין החטא (וכפי המסופר בעזרא ונחמיה).

אפשרות נוספת שמביא רש"י, שהחטא היה כבר בבבל, ושם נכשלו בנכריות. עוד ציין ב"עזרת ישראל" לפירוש המהרש"א ביומא (ט, ב) שהנס היה שלא יהיו צריכים לחומה, וגרם החטא שלא עלו כולם, והוצרכו לחומה.

המקדש השלישי.

ובדעת הרמב"ם, אף שאינו מפרש הטעם לדבר, הנה פשוט מדבריו (פ"ב ה"ד) "שלושה נביאים עלו עמם מן הגולה . . אחד העיד להם על מידותיו", שבניית צורת המזבח (שהיא כעין הבית השלישי), היתה ע"פ דברי הנביאים, ומפורש בכתוב שגם שאר בניית הבית השני היתה ע"פ ציווי הנביאים.

ולפי"ז מובן עכ"פ, שבנו הבית כבנין שלמה ו"מעין דברים המפורשים ביחזקאל", מפני שכך ציווה ה' בידי נביאיו⁷⁵.

*

מה בנו אנשי הבית השני כבנין שלמה ומה בנו "מעין" המפורש ביחזקאל, נרחיב במאמר הבא בעז"ה.

להערות והארות:
ylws770@gmail.com

את הבית השני ציפו ש"תיכף אחר בנין זה היה יורד ביהמ"ק מן השמים כמקדש שראה יחזקאל לעתיד לבא". ולכן בנאוהו קצת כמו הבית השלישי⁷³.

ויש להוסיף, דבשיחת ש"פ עקבתש"נ⁷⁴ ביאר זאת הרבי מלך המשיח ע"פ פנימיות העניינים - "מטעם זה שייך בית שני למקדש דלעתיד, כמ"ש הרמב"ם (הל' ביה"ב פ"א ה"ד) ש"אנשי בית שני כבנו בימי עזרא בנוהו כבנין שלמה ומעין דברים המפורשים ביחזקאל" - כי, בית שני הוא כנגד יצחק שקראו שדה . . וקשור עם העבודה בבחי' "שדה" (בירור המטה) דווקא, שע"ז פועלים הגאולה וביהמ"ק דלעתיד".

והיינו, שמפני היותו של הבית השני קשור לעבודת המטה דווקא (עבודת הבע"ת), שע"ז נפעל בירור מצד העולם, שזה תכלית הכוונה, ד"נתאוהו הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים", וממילא ע"ז פועלים את בנין בית המקדש דלעתיד, לכן בנו את בית השני "מעין דברים המפורשים ביחזקאל" להיותו קשור עם בית

(73) בהקדמתו למסכת מדות מציין לדבריו בהקדמה ל"צורת הבית", ומביא שם רק הענין הראשון. ומסיים "מ"מ הואיל והיה ראוי להם, ראו כי טוב לבנות מעין אותו הבנין במקצת מן הדברים".

(74) התוועדות ח"ד עמ' 153 בהערה 92.

(75) וכפי שהובא לעיל מהחת"ס ו"מעשי למלך".

דברי ימי
התמימים

הישיבה הגדולה

של כ"ק אדמו"ר
ה"צמח צדק"

שרטוטי קווים למסגרות החב"דיות אשר קדמו להקמת ישיבת
"תומכי תמימים", ופירוט קורותיה של "הישיבה הגדולה"
בנשיאות כ"ק אדמו"ר הצמח צדק, אשר היוותה אבן-נגף כנגד
תנועת ההשכלה * חלק ראשון מתוך שניים

הת' ישראל בער בערג

פתיחה

זה מקרוב באנו מיום ט"ו אלול, בו מלאו מאה ועשרים שנה להקמת ישיבת "תומכי תמימים" ליובאוויטש, ע"י כ"ק אדמו"ר מהורש"ב ובנו כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ.

"זה רבות בשנים אשר חשבתי על אודות התייסדות ישיבה של בחורים בני תורה אשר יתעסקו בלימוד תורת החסידות", אלו היו דברי כ"ק אדמו"ר מהורש"ב בעת האסיפה שארגן בעת ימי השמחה של שבעת ימי המשתה של נישואי בנו כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ, באלול תרנ"ז, בה הכריז על הקמת ישיבת "תומכי תמימים", והוסיף כ"ק אדמו"ר מהורש"ב בדבריו להרחיב ולהאריך בנחיצותה.

בדבריו ציין כ"ק אדמו"ר מהורש"ב¹, כי "התייסדות הישיבה אינה רק עבור התורה. תורה לא חסר ב"ה, קיימות ישיבות רבות, ובכלל בסביבה לא חסר תורה. אלא הכוונה היא להאיר אור, שילמדו נגלה וילמדו חסידות, ולהחדיר זאת האחד בשני - שיהיה עם מה לילך אל ה"שוק". אין בכוונתי למעט בדמות שאר הישיבות, אלא הכוונה בהתייסדות היא להאיר אור".

דומה כי בדבריו התכוון לא רק אל כלל הישיבות הליטאיות שהיו קיימות אז למכביר, אלא גם אל הישיבות החסידיות - ובכללן אל הישיבות בראשן עמדו חסידי חב"ד - שהיו קיימות גם באותה תקופה.

יסודן של רבות מהישיבות החב"דיות הללו הוא מהישיבה שהקים כ"ק אדמו"ר הצמח צדק וסניפיה.

ישיבה זו נזכרה גם באותו מעמד של הקמת הישיבה, וכך נמצא בתיאור כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ² על יחסם של החסידים אל ה"בשורה" של כ"ק אדמו"ר מהורש"ב, והוסיף לציין כי החסידים הזקנים העלו על נס באותו מעמד את "הישיבה הגדולה שהיתה בליובאוויטש בימי הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר צמח צדק".

בקשר עם זה אנו מביאים במאמר שלפנינו אי אלו שרטוטים קלים על "הישיבה הגדולה" של כ"ק אדמו"ר הצמח צדק, והבאות כהמשך לה.

(1) סה"ש תרפ"ח-תרצ"א עמ' 75-76, והובא כאן התרגום מס' תומכי תמימים (קה"ת תשע"ב) עמ' פג.
(2) אגרת ג'תשא (אג"ק ח"י עמ' שסו).

החדרים הוקמו בשלבים, בשנת תקל"ח הוקם החדר א', והיו בו כחמישה עשר תלמידים. החדר ב' נוסד בשנת תק"מ, והחדר ג' בשנת תקמ"ב³.

הלימוד בחדרים עמד על שלוש שנים לאברך. עם צאתם של האברכים הם היו תנופה גדולה להתפשטות לימוד תורת החסידות, ועקב פעולתם "נתרבו חסידים ואנשי מעשה".

"שלושה חדרים" בדור כ"ק אדמו"ר הזקן

"לא פסקה ישיבה מימיהם של אבות", כבר בדורו של כ"ק אדמו"ר הזקן הייתה קיימת מסגרת לימודית עבור אברכים צעירים. מסגרות לימוד אלו נקראו "חדרים"¹. הם התחלקו לג'² מחלקות, בהתאם לבואם, כשרונותיהם וידיעותיהם. הלומדים בחדרים אלו היו צריכים להיות אברכים מופלגי תורה.

(1) על "חדרים" אלו ביתר פרטיות - ראה לקו"ד ח"א עמ' 58. התמים ח"ב עמ' נ ואילך.

(2) ברשימות היומן (עמ' שפד) נרשם כי נתחלקו לה' חדרים, אלא שהיו הב' הנוספים מחולקים מהג', עיי"ש.

(3) ע"פ לקו"ד שם. וראה כמה נוסחאות בזה - סה"ש תרצ"ו-חורף ת"ש עמ' 22, ובנסמן בהערה בשוה"ג.

ה' אצל אדמו"ר הזקן בליאזני, אבל בליאדי לא היתה ישיבה קבועה כל העת. אצל אדמו"ר האמצעי - קשה לברר. אצל הצמח-צדק - היתה ישיבה גדולה, בליובאוויטש".

בלקו"ש⁶ מתאר הרבי את מבנה הלימוד של אברכי ובחורי אנ"ש בדורותיהם של רבותינו נשיאנו עד כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע. גם שם לא צויין קיומה של ישיבה בדורו של כ"ק אדמו"ר האמצעי:

"אצל כ"ק אדמו"ר הזקן היו שלושה חדרים, שם למדו נגלה דתורה ופנימיות התורה, ועד"ז מצינו גם אצל כ"ק אדמו"ר הצמח צדק, שהוא שלח אברכים למקומות שונים, שילמדו שם תחת השגחתם של משפיעי חב"ד,

ועד"ז היה גם אצל כ"ק אדמו"ר מהר"ש אשר היו אצלו "יושבים", אברכים ש'שבו' ולמדו, [זקני] הרה"ג הרה"ח ר' מאיר שלמה, רב בניקולוב] היה מה"יושבים" בליובאוויטש, לאחר חתונתו הוא הלך ל'שבת' וללמוד אצל כ"ק אדמו"ר מהר"ש],

ואח"כ זה נמשך גם בהתחלת זמן נשיאותו של כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע. ולאחרי זה, כאשר כבר התגלתה והתפרסמה נשיאות של כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע - נתחדש החידוש של התייסדות ישיבת "תומכי תמימים".

הנה הר"ש גליצנשטיין, כנראה, הסתמך על הידיעות שהתפרסמו ב"מארזן זשורנאל" (שקובצו אח"כ לס' הזכרונות ח"ג⁸), אשר בידיעות אלו משוקעות טעויות לרוב, וסתירות רבות קיימות בינן לבין המציאות והמסופר ע"י כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ, וכך נכתב שם:

(6) ח"כ עמ' 391, ומובא כאן בתרגום לל"ה ק.

(7) כ"כ הר"ש קראוס שי' (הערות וביאורים גליון תרלד עמ' 21).

(8) עמ' 129-128 (במהדורת לה"ק).

חלק ג' זה של ספר הזכרונות - אינו שייך לב' כרכי הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ, והוא - מיוסד על ידיעות שקיבל העורך ד.ל. מקלר מאת הרש"ג, וכנראה גם בהם שיבש הרבה. על טיב ספר זה ראה במאמרו של ר"ש קראוס (בית משיח גליון 47, עמ' 16 ואילך), ובמאמרו של רא"ח גליצנשטיין (שם גליון 51, עמ' 32-31).

ישיבה בדור כ"ק אדמו"ר האמצעי?

לגבי קיומה של מסגרת ישיבתית בדורו של כ"ק אדמו"ר האמצעי ציין הר"ש גליצנשטיין בספרו "אדמו"ר האמצעי, רבי דובער שניאורי, הנשיא השני של חב"ד"⁴:

"האדמו"ר האמצעי פעל הרבה ועשה נצורות בשדה הרבצת התורה, יסד והקים ישיבה בליובאוויץ' וחתנו רבי מנדלי ממלא מקומו - הידוע בשם אדמו"ר בעל "צמח-צדק" - היה ראשה ומנהלה. עוד בלאדי, בהיותו סמוך על שלחן אביו, ארגן רבי דובער מעין ישיבה של-פי-רוב למדו בה אלה שהקדישו זמן מסויים לשבת בחצר הרבי ולהתבשם מתורתו והם היו ידועים בשם "היושבים". אמנם הישיבה בליובאוויץ' יצאה מגדרה הצר והמוגבל שבלאדי והפכה למוסד חנוכי תורני וחסידי, ושימשה יסוד מוצק ואיתן לפעולות הכבירות והפוריות בשדה הקמת ישיבות הנמשכות עד עתה".

אלא שבכתבי רבותינו נשיאנו, ובייחוד ברשימותיו, שיחותיו ואגרותיו של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ לא מצויינת עובדה זו כלל ועיקר.

ואדרבה, הרבי כותב⁵, "חדר א' וב' וכו' -

(4) הוצאת "ביתן הספר" (תל אביב, תש"י) עמ' לב (והובא בספר הצאצאים עמ' 75).

(5) רשימות היומן עמ' רלד.

מיועדת לאברכים מופלגים בתורה, ולא הייתה מיועדת לכלל החסידים. "חדרים" אלו היו כעין קבוצת התלמידים המצומצמת שהיו אצל הבעש"ט והרב המגיד ממעזריטש¹⁰.

מלבד הנ"ל¹¹, בדורו של אדמו"ר הזקן גם היו מגיעים אברכים צעירים מתוך שאר החסידים, אף שאינם מצויינים בלימוד כלומדי החדרים, להיות אצל כ"ק אדמו"ר הזקן. אלו נקראו "יושבים". כ"ק אדמו"ר הזקן גם היה אומר בפניהם דא"ח בפ"ע, שהיה נקרא "תורה ברים" יחד עם תלמידי ה"חדרים"¹².

על "יושבים" אלו היה ממונה כ"ק אדמו"ר האמצעי למדריך ומשגיח. כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ציין זאת¹³: "בשנת תקנ"ב נהיה הוד כ"ק הרה"ק אדמו"ר האמצעי בן שמונה עשרה שנה, ואביו, הוד כ"ק רבינו הזקן, מינה אותו על ההשגחה והדרכה פרטית של הצעירים היושבים ("די יונגע לייט זיצער") שקיבלו רשיון מרבינו הזקן להישאר זמן מסוים בליאזנא, לשקוד בתורה ועבודה בדרכי החסידות".

ובמקום נוסף¹⁴: "וכשהי' בן שבע עשרה - בשנת תקנ"א - מסר כ"ק אביו אדמו"ר על ידו את הדרכת האברכים בני וחתני החסידים היושבים בליאזנא". ומוסיף שם בהערה לא, "חוק שם כ"ק אדמו"ר אשר כל אברך יודע תורה בעדת החסידים ילמוד שתי שנים אחרי חתונתו, ומהם שהותר להם לבוא על משך זמן לליאזנא".

על אחד ה"יושבים" אצל כ"ק אדמו"ר הזקן סיפר כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ¹⁵: "החסיד ר' זלמן משה נ"ע מראסאסנע . . שהי' יושב בליאדי אצל הוד כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע משנת תקס"ח עד אלול תקע"ב . . כשבא הרז"מ הנ"ל לליאדי הי' כבן שש עשרה ולתשוקתו להיות

"באותו זמן ממש, חיזק הרבי, בהתלהבות והתלהטות, את מוסדות התורה. הוא חיזק את חומותיה של הישיבה בליובאוויטש, אשר נוסדה ע"י האדמו"ר האמצעי. בעזרת בנו ישראל נח, וחתנו ה"צמח-צדק", הקים הרבי האמצעי את אחת הישיבות הגדולות של אותם זמנים, שהפכה למרכז התורה והחסידות, הישיבה שהצמיחה גדולים, וגדלה בקרבה חסידים להוטים".

מכך שהזכיר את כ"ק אדמו"ר המהרי"נ מניעז'ין, "בעזרת בנו ישראל נח", וודאי כוונתו לישיבת כ"ק אדמו"ר הצי"צ ולא לישיבה שהוקמה בזמן כ"ק אדמו"ר האמצעי, שכן לכ"ק אדמו"ר האמצעי לא היה בן בשם זה, כי אם לכ"ק אדמו"ר הצי"צ. ולכותב הזיכרונות נתבלבל כ"ק אדמו"ר האמצעי בכ"ק אדמו"ר הצי"צ שהוא מייסד הישיבה.

וגם דוחק לומר שהיה צריך להיות רשום להיפך, כלומר כך: "בעזרת חתנו הצמח צדק ובנו (היינו של הצי"צ) ישראל נח". כי מכל מקום כ"ק אדמו"ר מהרי"נ נולד בין השנים תקע"ה-תקע"ז⁹, ולפי זה יוצא כי לכל המוקדם בעת הסתלקות כ"ק אדמו"ר האמצעי היה בגיל שלוש עשרה, מה שלא מסתבר כי סייע בהקמת הישיבה.

כך שלעת עתה עדיין לא ברור אם התקיימה מסגרת ישיבתית מסודרת לבחורים בדורו של כ"ק אדמו"ר האמצעי.

"יושבים" בדור כ"ק אדמו"ר הזקן וכ"ק אדמו"ר האמצעי

לעיל צויינו בקווים כללים ה"חדרים" שייסד כ"ק אדמו"ר הזקן. מסגרת זו הייתה

(9) ראה הנוסחאות בזה בדברי ימי החוזרים עמ' טז הערה 66. ויש להוסיף תימוכין לדברי בעל הבית רבי המובא שם, כי במפקדים (אג"ק כ"ק אדמו"ר הצי"צ עמ' קכא) ובמסמכי העיר נייעז'ין (היכל הבעש"ט גליון כד עמ' קפב) כתוב כי נולד בשנת תקע"ו.

(10) ראה המפורט בהע"ב שם, עמ' 19-20.

(11) ראה לקו"ד ח"ב רז, ב.

(12) התמים ח"ב עמ' 146.

(13) ספר השיחות תש"ו-תש"י עמ' 256. וראה הנסמן שם בהערה 13.

(14) רשימת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ "אופן ההשתלשלות בהתייסדות חסידות חב"ד דור ראשון, דור שני" (קה"ת, י"ד סיון תשס"ט), עמ' יח.

(15) אג"ק ח"ז עמ' יא.

[illegible]

הקמת ישיבה ע"י הצמח צדק ומטרתה

הקמתה של הישיבה הייתה בראשית שנות נשיאותו של כ"ק אדמו"ר הצ"צ²⁰, בשנת תקצ"ד, כפי שהעלה כ"ק אדמו"ר מהו"רי"צ באג"ק²¹ "הישיבה הגדולה שיסד הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק צמח-צדק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע בשנת ה'תקצ"ד".

ברשימת המאסר²² של כ"ק אדמו"ר מהור"צ בתרפ"ז נרשם "התיסדות הישיבה הגדולה בשנת תקצ"א". הרבי כתב על אתר "האות האחרונה - אי ברורה בגוף כתי"ק כ"ק מו"ח אדמו"ר". ולכאורה נראה לומר שכ"ק אדמו"ר מהור"צ רשם 'תקצ"ד'.

20) כמפורט ב"אלה תולדות - כ"ק אדמו"ר הצ"צ (שו"ת צ"צ או"ח ח"ב עמ' כה), שם הקמת הישיבה מצויינת טרם לשאר פעולותיו המנויות ע"פ הסדר הכרונולוגי של המאורעות, ומסתבר שכונת המסדר הייתה להורות שהישיבה הוקמה כבר בראשית שנות מנשיאותו (וכבבנים). [וראה גם מ"ש ר"ל זוסניץ (כנסת ישראל ח"ג (וורשה תרמ"ח), עמ' 214), "אחרי מות חותנו הרב בשנת [תקפ"ח] (תקפ"ט) בחרו בו מו"צ וצעירי החסידים, להיות לרב . . והוא מאן בראשונה להעמיס עליו צרכי צבור אשר יפריעוהו מתורתו, וכבבנים אליו, מאין ימצא פרנסת ביתו, ענה אליהם כי ילמד לנערים, אך לסוף נעתר להם ויקבל את כתר הרבנות"].

[במק"א (ראה להלן) כתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ שישיבה זו הוקמה בשנים תר"א-תר"ב.
אך הנה מלבד הנ"ל, יש מקום נוסף בו נמצאנו שישיבה זו התקיימה קודם השנים תר"א-תר"ב, והיא ברשימת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ "אדמו"ר הצמח-צדק וחוננות ההשכלה", ברשימה זו נכתב (עמ' 18-19):
"בחדש מר"ח בשנת ת"ר התיישב בליובאוויטש איש אחד יליד זאמוט, כבן חמשים. . . האיש ה' אומן נפלא בעשית נרות חלב. . . ליפמאן פעלדמאן ה' שמו".
ליפמאן פעלדמאן זה עזב את ליובאוויטש, כפי הנראה, בין אד"ש לאייר ת"ר (כמסופר ברשימה שם).

ובהמשכה של רשימה נרשם "נרותיו של ליפמאן קנו ולהם שם בעיר ובסביבה וליפמאן קנה לו שם טוב בנדביו נגרות לשלשה בתי הכנסיות שבעיר ולבחורי הישיבה", א"כ גם מכאן נראה ששייבה זו הוקמה עוד טרם לבואו של זה בת"ר.

ולפי זה י"ל כי אכן התקיימה ישיבה גם לפני"ב בליובאוויטש, ובשנים אלו התמסדה והתרחבה על ידי בנו כ"ק אדמו"ר מהרי"נ וחתנו הרב לוי"צ זלמנסון (וכדלקמן בפנים)].

(21) ח"ב עמ' תכז.
(22) לקו"ד ח"ד עמ' תרסד (נדפס גם בסה"ש תר"פ-תרפ"ז עמ' 233).

בתי"ק כ"ק אדמו"ר האמצעי

בליאדי השתדך עם בע"ב אחד בליאדי והי' חמש שנים מהיושבים אצל הוד כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע".

כך היה ג"כ בדורו של כ"ק אדמו"ר האמצעי אשר צעירי החסידים האברכים שבאו לליובאוויטש נשארו כ"יושבים"¹⁶.

וכפי שציין הרבי בש"פ מקץ תשנ"ב¹⁷, וז"ל:
 "ה"י"ושבים" ("ויצערס") שהיו לפני התייסדות
 הישיבה (וגם בדורות שלפנ"ז)". והוסיף
 בשוה"ג שם, "בזמנו של הצ"צ . . . וכנראה גם
 בזמנם של אדמו"ר האמצעי ואדמו"ר הזקן,
 ואולי גם בזמן המגיד והבעש"ט".

אחד ה"יושבים" בתקופה זו, הוא הרב ר' נחום חוזר מסטאראדוב, עליו כתב כ"ק אדמו"ר מהור"י צ"ח¹⁸: "רק אחר חתונתו התחיל להלוך עם קבוצת חסידים לרבינו אדמו"ר האמצעי לליובאוויטש, בפעם הראשון בשנת תקע"ז ישב שם שנה תמימה ובקיץ תקע"ח חזר לביתו לסטאראדוב. במשך השנה שישב בליובאוויטש ה' חוזר את המאמרים, והחוזר הראשי שה' אז ר' משה שלמה מפאריטש ה' מתענג מאד על תלמידו זה להיותו תפסן גדול וגם שפת חלקות לו".

עוד "יושב" בתקופה זו הזכיר כ"ק אדמו"ר מהור"י צ"צ: "הרה"ג ר' פרץ [חנן], שהיה מהיושבים אצל כ"ק אדמו"ר האמצעי".

16) כך גם כתב בפשיטות רא"ח גליצנשטיין (על הספרות החב"דית (כפ"ח תשכ"ט), עמוד 78). [וראה גם סה"ש תרפ"ח-תרצ"א עמ' 245; רשימת ויכוח הגדול במינסק תקמ"ג (קה"ת, כ"ה אדר תשס"ט), עמ' כה].

(17) סה"ש תשנ"ב ח"א עמ' 200 הערה 69 ובשו"ג.
(18) רשימת דברי ימי החוזרים עמ' יב.
(19) סה"ש תש"ג עמ' 2.

להקשיב ל"יושבים"...

כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ סיפר¹, "הרה"ג הצמח צדק סיפר בחג השבועות תרכ"ה, שבהיותו בן ארבע שנים, נהג הוד זקנו רבינו הזקן לומר לו ש[עוד בזמן החדר] יקשיב לסיפורים, מה שהאברכים היושבים ("זיצער") מספרים את ששמעו מזקני החסידים".

לא עזבו באמצע התוועדות

כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ סיפר², "פעם נהגו שלא לעזוב באמצע התוועדות חסידיות, רק האברכים, אבל הבחורים של הישיבה - כידוע שבליובאוויטש הייתה ישיבה, גם היושבים - נהגו שלא לעזוב".

עליך להביט על תפילתו של הרבי!

הרה"ח ר' שניאור זלמן הלוי דוכמן סיפר³: "הסבא היה מספר שבזמן שהיה בליובאוויטש בימי אדמו"ר הצ"צ תלמיד בשיבה, או כפי שכונו אז "יושב", הנה כאשר היה מגיע אורח ונעמד להתפלל באריכות, היו משליכים עליו חפץ, באמרם: "הגעת לליובאוויטש, עליך להביט על תפילתו של הרבי, וכיצד הבנים - בני אדמו"ר הצמח צדק - מתפללים".

(1) ספר השיחות תש"ח עמ' 193.

(2) ספר השיחות תש"ו עמ' 29.

(3) לשמע און (תשע"ו), עמ' 282.

כחה אל שערי מדינתנו ועל ידי כלי טובה זו של התיסדות ישיבה על יסודי תורה טהורה באה ברכת שמים מעל באגלי טל תחי' בבית ישראל.

עשרים וששה שנה, מדי שנה בשנה העמידה הישיבה הקדושה, תלמידים בעלי כשרון רב, בעלי ידיעה גדולה ורחבה בתורה הנגלית, ועם זה אדיר[י] הדעה וההבנה בתורת החסידות ובעבודה שבלב, והן המה התפשטו בכל גלילות המדינה להאיר אור".

ואמנם הצלחת פעולת הישיבה נזכרה ברשימת המאסר, בה רשם כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ²⁶ - "התפשטות החניכים אשר התאחו במקומות שונים בתור רבנים, דיינים, מלמדים, ומשמשי בתי כנסיות ובתי מדרש, הפיחו רוח חיים בקרב עדת החסידים".

על הרושם בו ניכר אצל התלמידים היוקר לימיהם בשיבה סיפר הרה"ח ר' שניאור זלמן

עם הקמת הישיבה נטל כ"ק אדמו"ר הצ"צ חלק פעיל בתפקוד הלימודי ומסר שיעורים בפני הלומדים, כמצוין ע"י הרבי ב'אלה תולדות - כ"ק אדמו"ר הצ"צ²³, "מיסד ישיבה גדולה בליובאוויטש. ובעתים קבועים, תכופים ביותר בשנים הראשונות לנשיאותו, ה' מבאר ושקו"ט בענין או סוגיא לפני האברכים אשר בשיבה".

מטרת הקמת הישיבה הייתה כמובן לחזק את חוסנם של התלמידים ולהשפיע על ישראל היגעים שתישמר בקרבם רוח ישראל סבא²⁴, כפי שכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ²⁵, "בהתיסדות זו ראה רבינו עצה טובה, והגדרה גדר חיץ המגביל לפני תגבורת מי הזדונים של שטף ההשכלה, אשר התפרצה אז בכל

(23) שו"ת צ"צ או"ח ח"ב דף כה, א.

(24) יש לציין, מטרת ישיבת "תומכי תמימים" הייתה אף היא בעבור מטרה כזו, כפי שמשקף ממקורות הנוגעים בהקמת הישיבה (ראה באג"ק אדמו"ר הרש"ב, ח"א עמודים 21-22. ועוד) - יש לבאר חידושו של אדמו"ר הרש"ב ב"תו"ת" גם בנקודה זו. ואכ"מ.

(25) אג"ק ח"ב עמ' קז.

(26) לקו"ד ח"ד עמ' תרסד (נדפס גם בסה"ש תר"פ-תרפ"ז עמ' 233).

הלוי דוכמן²⁷: "היה זה ציור מיוחד לראות כיצד שני חסידים זקנים [ר' מאניע מוניסזון ור' מרדכי יואל הלוי דוכמן] משוחחים אך ורק אודות "הרבי הראשון" שלהם - אדמו"ר הצמח צדק זי"ע, פניהם ההדורות קיבלו אדמימות וראו עליהם כיצד הם חיים כעת את הזמנים ההם, כאשר היו אברכים בצל הרבי אדמו"ר הצמח צדק זי"ע".

לישיבה יצא שם טוב בלימוד הנגלה בין גדולי הדור ההוא, וכפי שהעלה כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ באותה רשימה²⁸, "מאות רבות לומדים היו באים ויוצאים מדי שנה בשנה מבירת ליובאוויטש, עד כי התפשטה השמועה, גם בין המתנגדים כי החסידים הם גדולים בתורה הנגלית, ובהיות הוד כ"ק מורנו בפטרסבורג על אסיפת הרבנים בשנת תר"ג והזדמן עם גדולי התורה של כת המנגדים הפליאו לספר בשבחן של הרבה חסידים בעלי ידיעה גדולה בתורה".

על כמה מאותם "לומדים" סיפר כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ, "גם צוויפיל"²⁹, גם מל"³⁰, גם פרץ סמולענסקין³¹ גם וגם... היו מאלו אשר בקרו בירת ליובאוויטש, רק ההשגחה העליונה קאה אותם וילכו אל מבצר האויב, אבל אין ספק בדבר כי הימים האחדים או העת קצרה אשר ישבו בצל התורה הניחה רושם עולמי ונצחי".

(27) לשמע און (תשע"ו) עמ' 117.

(28) שם, עמ' 1328.

(29) אליעזר צבי צווייפל (תקע"ה-תרמ"ח), בן למשפחה חב"דית. אחר הסתלקות כ"ק אדמו"ר הצ"צ כתב קינה אשר פורסמה בעיתון המגיד, ובו גם הופיעו הערות וביאורים לקינה מאת מחברה (אשר התפרסו על מספר גליונות), ובהן גם מעלה מפגישותיו פנים אל פנים בכ"ק אדמו"ר הצ"צ.

(30) משה לייב ליליינבלום (תר"ד-עת"ר).

(31) (תר"ב-תרמ"ח). ביקר את כ"ק אדמו"ר הצ"צ בשנת תרי"ט.

רשמי ביקורו הועלו על הכתב בכ"מ - ראה "מפנקס זכרונות" (דוד ישעיהו זילברבוש, ת"א תרצ"ו), אישים ומאורעות, "שרטוטים לדמותו של פרץ סמולנסקין - הבחור פרץ בחצר האדמו"ר מליבוויץ"; משה צינוביץ (ספר קהילת ויטבסק, עמוד 463), "היה שם מהיושבים לפני ר' מנדיל".

הצדיק אבר.

קנים ותה ודו' כל מה איש ר' ונשא ונתן ונשא פנים אב בנחל אב בנחש צדיק בחייו קרש בנחש רבן של כל חסידיו והנחל רבב ונאמן הסתכל האלוקי קעלה מורחל מנחם מעליה ונחל מליבאוויטש¹.

הדיוקן אבר מנחם עזר איגו, בן רבנות מנחם וגם נחש רבנות, כי לא נחש מנחם אלו נחשיו, עזר רבנותו בן בביתו וחייו, עזר שאליו² גם רבני וארץ, ונחש שפך שחי רבנות מנחם.

נחשיו לא נחשו בנחש אשכנזי, מקור בנחש ונחש לו נחש נחש, כל ראו גם עני חיות כל לוח, כל נחשיו גם אנו יחיד נחש, כל נחש גם באפי ונחש נחש, כל חש בנחש לנחש ונחש נחש.

נחש שפך שחי עז אנו נחש, כל מלה בנחש עז נחש נחש, כי נחש נחש³ ונחש נחש, בנחש לא נחש כל קרוב נחש, ונחש כל נחש כל נחש⁴ אבר, נחש אברתו לא נחש נחש.

עז נחש נחש אנו⁵ לנחש נחש, אנו נחש נחש נחש נחש, לנחש נחש נחש נחש, לנחש נחש נחש נחש, ונחש נחש נחש נחש.

רבנים באין רבנים ונחש נחש, גם רבנים ונחש נחש נחש, ונחש נחש נחש נחש, ונחש נחש נחש נחש, ונחש נחש נחש נחש, ונחש נחש נחש נחש.

איש חתו בנחשיו נחש, חתו נחשיו קרש נחשיו, ונחש נחשיו נחש נחש, מנחש נחשיו נחש נחש, נחש נחשיו נחש נחש, נחש נחשיו נחש נחש, נחש נחשיו נחש נחש, נחש נחשיו נחש נחש.

נחשיו ונחש נחשיו נחש, נחשיו נחשיו נחש נחש, נחשיו נחשיו נחש נחש, נחשיו נחשיו נחש נחש, נחשיו נחשיו נחש נחש, נחשיו נחשיו נחש נחש, נחשיו נחשיו נחש נחש.

נחש נחשיו נחש נחש, נחש נחשיו נחש נחש, נחש נחשיו נחש נחש, נחש נחשיו נחש נחש, נחש נחשיו נחש נחש, נחש נחשיו נחש נחש, נחש נחשיו נחש נחש.

נחש נחשיו נחש נחש, נחש נחשיו נחש נחש, נחש נחשיו נחש נחש, נחש נחשיו נחש נחש, נחש נחשיו נחש נחש, נחש נחשיו נחש נחש, נחש נחשיו נחש נחש.

נחש נחשיו נחש נחש, נחש נחשיו נחש נחש, נחש נחשיו נחש נחש, נחש נחשיו נחש נחש, נחש נחשיו נחש נחש, נחש נחשיו נחש נחש, נחש נחשיו נחש נחש.

נחש נחשיו נחש נחש, נחש נחשיו נחש נחש, נחש נחשיו נחש נחש, נחש נחשיו נחש נחש, נחש נחשיו נחש נחש, נחש נחשיו נחש נחש, נחש נחשיו נחש נחש.

"כי גם אני בנעורא אליו נודעת, עמו דברתי גם בביתו הייתי", קינה מאת הסופר אליעזר צבי צווייפל לאור הסתלקות כ"ק אדמו"ר הצ"צ, עליו כתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ, "אין ספק ברבר כי הימים האחרים או העת קצרה אשר ישבו בצל התורה הניחה רושם עולמי ונצחי"

התפתחות הישיבה

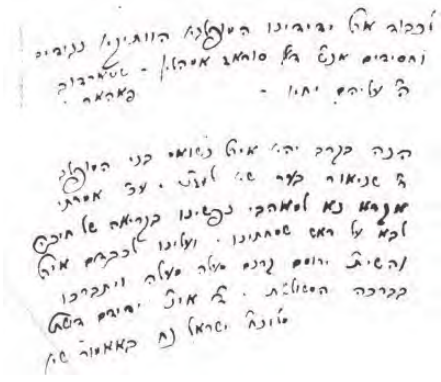
לעיל צייטטנו דברי הרבי, כי "בעתים קבועים, תכופים ביותר בשנים הראשונות לנשיאותו, ה' [כ"ק אדמו"ר הצמח צדק] מבאר ושקו"ט בענין או סוגיא לפני האברכים אשר בישיבה".

אמנם בשנים המאוחרות יותר לנשיאותו נאלץ כ"ק אדמו"ר הצ"צ למעט בנוכחותו בניהולה של הישיבה והפקיד בידיהם של בנו כ"ק אדמו"ר ישראל נח מניעזין³², אשר היה ממונה מטעם כ"ק אדמו"ר הצ"צ גם לסמיכת ת"ח, וחתנו ר' לוי יצחק זלמנסון³³ את ניהולה הטכני ותפקודה היום-יומי של הישיבה.

מעבר לראשות וניהול הישיבה פורטו תפקידיהם ברשימת דברי ימי הצ"צ, כי ראש המגיד שיעורים בישיבה זו היה כ"ק אדמו"ר מהרי"נ מניעזין, בנו של כ"ק אדמו"ר הצ"צ.

(32) ראה אודותיו היכל הבעש"ט גליון יט, עמוד קכח ואילך.

(33) ראה אודותיו סה"ש תר"פ-תרפ"ז עמ' 255 הערה 178. נלב"ע כ"ה אד"ר תרל"ב (המגיד, י' אדר ב' תרל"ב).

ואילו הרה"ח ר' לוי"צ זלמנסון, חתנו של כ"ק אדמו"ר הצ"צ (ונכד כ"ק אדמו"ר האמצעי) שימש כבוחן³⁴ וכמגיד שיעור³⁵.

מספר הכיתות וימי השיעורים צוינו ע"י הרבי³⁶, "אצל הצ"צ היתה ישיבה, ובה יותר ממאה בחורים, מחולקים לד' כתות . . . [את] השיעור אמרו: יום א' - [בנו] מהרי"ן, יום השני - [חתנו] ר' לוי"ק".

במקום אחר נקט כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ לעניין מספר השיעורים, כי "כל אחד מהם היה אומר שני שיעורים בשבוע"³⁷.

אמנם, הישיבה התנהלה על ידם למישרין, מבלי צורך במינוי "משגיח" כמשרה בפני עצמה, כפי שציין כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ³⁸: "לסבא - הצ"צ - הייתה ישיבה, ולא היה בה משגיח".

עוד על שני ר"מים אלו סיפר הרב שמואל גרונם אסתרמן (כפי ששמע ממנו ר"י חיטריק³⁹): "כ"ק הרה"צ הר"ר ישראל נח בן כ"ק אדמו"ר הצ"צ, וגיסו הרה"צ ר' לוי יצחק, פלפלו בהלכה בעמקות גדולה. כ"ק אדמו"ר הצ"צ ראה זאת ויקרא להמשרת חיים דובער, ואמר לו: ראה איך הם מפלפלים! גם אני ביכולתי לפלפל, אבל אתה אשם בדבר - תמיד אתה אומר "יחידות, יחידות"..."

הטעם העיקרי לנמיכות הפעולה מצד כ"ק אדמו"ר הצמח צדק היה מפני מאורעות הזמן שהתרחשו בשנים המאוחרות⁴⁰, אשר דרשו את התערבותו המתמדת של כ"ק אדמו"ר

"ראש המגיד שיעור" מכתב בכת"ק אדמו"ר מהרי"ן מניעזק, ששימש כראש הישיבה בליובאוויטש

הצ"צ, ובמידה מסויימת אלו אף החלישו את בריאותו הגופנית של כ"ק אדמו"ר הצ"צ.

עדות לכך מתקבלת מרישומי יומנו של הרבי⁴¹: "עד [שנת] תר"ג ה' הצ"צ משקיע כחותיו בתור מדריך ומלמד, ובשנת תר"ג כשהתחילה עבודת הכלל, נשתנה הסדר".

ההעברה של המושכות לידיים צעירות הביאה עמה גם סדר חדש בצורתו של המבנה של הישיבה, והלומדים חולקו לפי רמות גיל ובהתאם לידיעותיהם.

תפנית זו בתפקודה של הישיבה התקיימה במהלך השנים תר"א-תר"ב⁴², כפי שהעלה זאת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ באחת מאגרותיו⁴³: "בשנת תר"א יסד⁴⁴ הישיבה, ומנה מהרי"ן לראש ישיבה, וחתנו ר' לוי יצחק מנהל הישיבה".

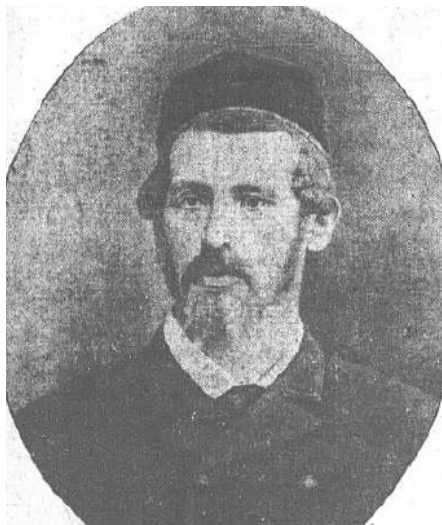
"תלמידי הישיבה" ו"יושבים"

בהמשך האגרת שם הוסיף כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ: "הי' מפלגת תלמידים ויושבים".

שתי מחלקות האלו, הראשונה של "תלמידי הישיבה", הם היו בחורים צעירים טרם נישואיהם. השנייה של "יושבים", הם היו אברכים נשואים שהמשיכו ללמוד

(41) רשימות היומן עמ' שפ.
(42) תר"א - אג"ק ח"ב עמ' קז (הובא ב"לקוט", רשימות היומן עמ' תס). תר"ב - לקו"ד ח"ד עמ' 926-927 (נדפס גם בסה"ש תר"פ-תרפ"ז עמ' 255).
(43) אג"ק שם.
(44) לעניין הלשון "יסד" (באג"ק שם) "נתיסדה" (בלקו"ד שם) אשר אינו מיושב כ"כ - ראה הערה 20.

(34) "אלה תולדות" שבשו"ת צ"צ.
(35) רשימות היומן עמוד שעת.
(36) שם.
(37) סה"ש תר"פ-תרפ"ז עמ' 255.
(38) סה"ש תרצ"ו-חורף ת"ש (מהדורה חדשה) עמ' 219.
(39) רשימות דברים (תשס"ט) עמוד 140.
(40) ראה בארוכה בקונטרס "אדמו"ר הצמח צדק ותנועת ההשכלה".

הרה"ח ר' חיים יעקב ווידרעוויץ (באיכות 'מורשת חכמי אמריקה')

החסיד ר' אברהם חיים רוזנבוים

"היינו יחד גם עמדו בתל תלפיות, זה בא בכדו זה בא בחביתו",

אותם על חשבונם הפרטי, או אלו שלא הצטיינו בלימודם והיו מתחככים בין החסידים".

מבין ה"יושבים" כל משך הזמן הממושך בנשיאות כ"ק אדמו"ר הצמח צדק מנויים רבים מגדולי החסידים, מופלגי תורה ויראה, מהם הצטיינו בנגלה, ומהם הצטיינו בחסידות. הרא"ה רוזנבוים ציין את לימודיו בליובאוויטש יחד עם הרב חיים יעקב ווידרעוויץ⁴⁶, "בזכרי ימי קדם, אשר היינו יחד גם עמדו בתל תלפיות, זה בא בכדו זה בא בחביתו, לשאוב מים חיים מן הנהר הגדול נהר פרת, הקטנים בקסמיהם והגדולים בקורותיהם".

להם יש לצרף גם את החסיד רשב"ץ, ר' שמואל מאזינקער, ר' חיים בער ווילנסקי⁴⁷, ר' יקותיאל דייטש "דאקשיצער"⁴⁸, ר' יעקב אליעזר סקאבלא, ועוד ועוד.

(46) תולדות חב"ד ברוסיא הצארית עמ' קצג. עוד אודות ישיבתו של הרה"ח ר' חיים יעקב ווידרעוויץ במחיצת כ"ק אדמו"ר הצ"צ - ראה במאמרו של ר' אהרן פעדער "אמערקע'ס חסידשער רב הכולל" (קובץ "אוצרות" (שבט תשע"ה), עמ' 23). ושם (ממקורות חיצוניים), כי היה בקירוב עם כ"ק אדמו"ר הצ"צ, וכי היה יושב סמוך לחדרו של כ"ק אדמו"ר הצ"צ והיה הצ"צ מתייעץ עמו ומשוחח עמו.

(47) "פרדס חב"ד" ח"ה עמ' 66.

(48) "ר' מענדל" עמ' 100.

בליובאוויטש. ה"יושבים" היוו בעצם המשך לאותם "יושבים" שהיו בדורות הקודמים.

על מבנה הישיבה - "תלמידי הישיבה" וה"יושבים" - בתקופה זו סיפר כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ באריכות יותר⁴⁵: "הישיבה נתייסדה בשנת תר"ב, מגידי השיעורים היו בן רבנו כ"ק אדמו"ר הגאון ר' ישראל נח, וחתן רבנו הרב ר' לוי יצחק, וכל אחד מהם היה אומר שני שיעורים בשבוע, ובשתי כתות התחלקו התלמידים - כת אחת קטנה ובה עשרים וחמשה איש, וכת השניה ובה כשלושים וחמשה ולפעמים גם ארבעים איש.

בני הישיבה בכת הא' היו מבני יד-יז, ולומדי כת הב' מבני יז-כ, וכולם בעלי כשרון ומתמידים בלימודם בנגלה גמרא ופוסקים, ומזמן לזמן היו לומדים פרק תניא ולעתים רחוקות איזה מאמר ב"תורה אור", גם בעת אמירת חסידות הנה על הרוב לא היו מניחים אותם להיכנס, רק בימים נוראים וימים טובים.

להיושבים נחשבו אלו שכל התעסקותם היה בענייני חסידות ובהם שתי פלוגות - אברכים אחרי חתונתם, או חתנים קודם החתונה, מהם איזה צעירים בעלי כשרון גדול, והפלוגה השניה היתה מאלו אשר אבותיהם החזיקו

(45) לקו"ד שם.

מעורבות כ"ק אדמו"ר הצ"צ בתפקוד הישיבה

כאמור לעיל, בשנותיה הראשונות של הישיבה היה כ"ק אדמו"ר הצ"צ "מבאר ושקו"ט בענין או סוגיא לפני האברכים המצויינים אשר בישיבה".

מלבד שיעורים אלו, כ"ק אדמו"ר הצ"צ אף היה מערב את התלמידים והאברכים בישיבה בתשובות שהיה שולח⁴⁹, ואולי יש לשער כי הללו אף היו משתתפים בכתיבתם⁵⁰.

עובדה זו נזכרה בכתבי אדמו"ר מהוריי"צ⁵¹ "אגרות השאלות אשר התקבלו להוד כ"ק רבנו מאת גדולי התורה בכל המדינות, ומכתבי המענה הביאו את תלמידי הישיבה וביותר את היושבים - די זיצער - לידי חיבוב ביותר של שקידה בלימוד תורת הנגלה".

יצויין גם, כי ראש הישיבה כ"ק אדמו"ר מהרי"נ מניעזין היה אחראי מטעם אביו כ"ק אדמו"ר הצ"צ על סידור התשובות אל השואלים, כפי שתועד ב"בית רבי"⁵²:

"ואז שם רבינו עליו המשרה בדברים הנוגעים לד"ת לסמוך רבנים ולעשות בתורה כוונם⁵³ להשיב לשואלו דבר השו"ת שהיו באים לרבינו, כי רבינו ה' לו טרדות יתירות ולא ה' מופנה מכל צד ע"כ ה' מוסר הדבר לו שהוא יעשה התשובה ויכניסם אח"כ לפני רבינו לבקדם כו".

רגלים לדבר אפשר אולי לסמוך על מה

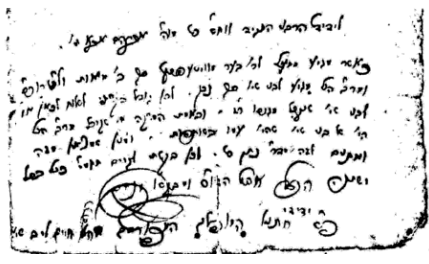
49 על שו"ת הצ"צ שהיה גדול משיבי דורו - ראה במבוא לספר המפתחות של שו"ת צ"צ, עמוד 5 ואילך, בעריכת הרב שד"ב ש' לוי.

50 ואולי זה הביאור במה שעל כמה מתוך השו"ת הנ"ל היו שנקטו כי אין מדובר בדברי כ"ק אדמו"ר הצ"צ - ראה העו"ב גליון קכח עמ' יד-טו (הערת הת' ל.י.ש.ט.). גליון קכט עמ' ו (הערת הת' א.ל.ר.).

51 לקו"ד ח"ד עמ' תרסד (נדפס גם בסה"ש תר"פ-תרפ"ז עמ' 233).

52 ח"ג יד, ב. עוד על מעורבותו בכתיבת השו"ת - ראה היכל הבעש"ט גליון יט, עמ' קכט-קלה.

53 מילה זו מופיעה כבר בירמי' ז, יח "לעשות כוננים למלכת השמים". בבאוריה של תיבה זו יש כמה אופנים (וראה במפרשים שם). השימוש במילה זו כאן הוא בהקשר חיובי, ועניינו, כי הוא (המהרי"נ) היה מכין את המענות על השאלות שהופנו אל רבינו.

"פ"ש ירדתי חתנו המופלג המפורסם מהו' חיים לייב שי", מכתב כ"ק אדמו"ר הצמח צדק בו פורש בשלום הרה"ח ר' חיים לייב סאסניצער

שהובא בכתבי הרה"ח ר' חיים לייב סאסניצער, מחבר שו"ת שערי דעה, שכתב⁵⁴ "אשר דנתי בזה לפני כ"ק אדמו"ר ז"ל בליובאוויטש והסכים לדברי". ועוד כתב⁵⁵, "ובילדותי הראה לי כ"ק אדמו"ר הגאון מלובאוויטש זצ"ל בחידושיו על משניות".

על "תקרית" באחת ההזדמנויות בהן הוסיף⁵⁶ תלמיד איזה דבר ב"תשובה" של כ"ק אדמו"ר הצמח צדק, סיפר הרה"ח ר' אליעזר הורביץ (כפי ששמע ממנו הר"י מונדשיין⁵⁷):

"ר' חיים לייב [ליטוויץ, מחבר שו"ת שערי דעה] היה מן ה"יושבים" אצל אדמו"ר הצמח צדק בליובאוויטש. אירע פעם שבאה לידו תשובה שיצאה מאת הרבי⁵⁸, והגאון רח"ל הוסיף בה הגהה מאשר נראה היה לו. אדמו"ר הצ"צ הקפיד עליו על ששלח ידו להגיה ללא שאילת פיו, והתבטא: הרי אני בחיים! ("איך לעב דאך?!")... כלומר, אם משהו לא היה נראה לו מובן בתשובה, יכול היה לשאול ולברר אצל הרבי ולא להגיה מעצמו בגוף התשובה.

ה"קנאים" שבין החסידים לא הביטו בעין יפה על מעשהו זה. זכרוהו לאורך זמן והיו מקניטים ומקנטרים אותו, עד כי החליט בחפזו לקום ולעזוב את ליובאוויטש. עקר

54 שו"ת שערי דעה סי' קפג. וראה גם בסימן קפב.

55 שם, סי' שפט. ובעוד.

56 ראה גם לעיל הערה 50.

57 הובא במבוא לשו"ת שערי דעה, עמוד 2. הובא בגוף הדברים כמה מוסגרים מאת ר"י מונדשיין, והורדתם להערות.

58 הר"י מונדשיין הוסיף כאן "כנראה קודם שנשלחה לייעדה".

משם⁵⁹ והלך לאשר ישאוהו רגליו.

אמנם, כאמור לעיל, במהלך השנים המאוחרות יותר התערבות כ"ק אדמו"ר הצ"צ הלכה ופחתה בשל העניינים הכלליים שעמדו על הפרק, וכן בשל חלישות בריאותו של כ"ק אדמו"ר הצ"צ, אשר בשל כך לא התאפשר לכ"ק אדמו"ר הצ"צ למסור שיעורים, הדרכה פרטית וכדומה.

וכפי שצויין כבר לעיל בשם הרבי⁶⁰, "אצל הצ"צ היתה ישיבה... רשב"ץ ה' בכחה היותר גדולה. מזמן לזמן יצא הצ"צ אין קליינעם ביהמ"ד און האט פאנאנדער גערעדט א סוגיא⁶¹, [ו] היו נוכחים הבחורים שבחרו מהרי"ן ור' לוי⁶². בהשנה וחצי-שנתיים שלמד רשב"ץ [בהישיבה], שמע [את הצ"צ] ד' פעמים. אבל לפני זה ה' [הצ"צ] מדבר בפני הבחורים [בתדירות יותר. כי בכלל עד [שנת] תר"ג ה' הצ"צ משקיע כחותיו בתור מדרין ומלמד, ובשנת תר"ג כשהתחילה עבודת הכלל, נשתנה הסדר".

אך עם זאת, יש להניח כי תמיד נותרה התערבות מקיפת מצד כ"ק אדמו"ר הצ"צ, כך שהספקי הלימוד וההתייעצות עם כ"ק אדמו"ר הצ"צ המשיכו להתקיים או כיוצא בזה.

באחד התיאורים⁶³ משגרת החיים בישיבה בשנת תרי"ט, מגדיר את ה"יושבים" כבעלי 'ציור', 'תאר היה להם'. וכך ניכר בתיאור רושמה של תפילה באריכות בין התלמידים, וכך גם על לימוד חסידות מתוך שקידה, ואף על שיחת רעים על רבותינו נשיאנו.

(59) הר"י מונדישין הוסיף כאן "כנראה אחרי פטירתו של הצ"צ צדק".

(60) רשימות היומן עמ' שעט-שפ (המובא במוסגר הובא ע"י המערכת להלן קריאת הדברים, והושארו כאן. התרגום לל"ק נכנס בהערה).

(61) לבית המדרש הקטן, והיה מציע ומלבן את הסוגיא.

(62) ברשימות א' התמימים מקיץ תרצ"ה, כתב מפי הרבי (הובא ב'שיחות קודש קודם הנשיאות תרפ"ט-תש"י עמ' 7) כתב "והנכנסים אליו היו על פי בניו הרה"צ ר' יהודה לייב והרה"צ ר' ישראל נח". הכותב שמע הדברים לאחר שהרבי שמע הדברים מכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ (והועלו על ידו ברשימותיו - רשימות היומן עמודים שעט-שפ), ומובן שטעה בזה.

(63) "התועה בדרכי החיים" ח"ג עמ' 70-71.

על שעות השינה של התלמידים ציין הרה"ח ר' שניאור זלמן הלוי דוכמן⁶⁴ בתוך תיאור על קבלת אחד התלמידים ליחידות אצל כ"ק אדמו"ר הצ"צ: "פעם אחת התעורר אחד מהיושבים באיזה ענין של תשובה, הוא רץ לרבי הצמח צדק באמצע הלילה - בכלל היה אז הסדר בליובאוויטש, שצריך ללכת לישון בשעה עשר בלילה ולקום בשעה ארבע בבוקר - כשהוא זועק: "הפותח שער לדופקי בתשובה", ואדמו"ר הצמח צדק הכניסו אליו".

עוד על קירוב כ"ק אדמו"ר הצמח צדק עם ה"יושבים" ניתן ללמוד מן העובדה שגם כאשר כ"ק אדמו"ר הצמח צדק מיעט לומר דא"ח ברבים, והיה אז אך לעיתים בודדות, אז היה אומר את הדא"ח רק "בפני בני ובפני כמה מהיושבים"⁶⁵.

החזקתם הגשמית של התלמידים

החזקת התלמידים בענייניהם הגשמיים כאכילה ושתייה וכדומה היו משולמות על ידי כ"ק אדמו"ר הצמח צדק.

נקודה זו תוארה ע"י כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ באחת מדברותיו, בו מתאר גם את התנאים הגשמיים של החזקת התלמידים - בתארו בתחילה את אופן לימודו של הרה"ח ר' שמואל מאזינקער, שהיה אחד מבחירי התלמידים⁶⁶:

"ר' שמואל... בנעוריו היה נמנה בין היושבים בליובאוויטש אצל רבנו משנת תר"ח - תרי"א... בשלש השנים שישב ר' שמואל בליובאוויטש היה כל היום ולפעמים גם כל הלילה רק בבית מדרשו של רבנו, כי שתי פלוגות היו אז, יושבים ולומדים בישיבה, ושניהם היו מקבלים תמיכתם מבית רבי, אבל

(64) לשמע און (תשע"ו) עמ' 101.

(65) סה"ש תש"א עמ' 57.

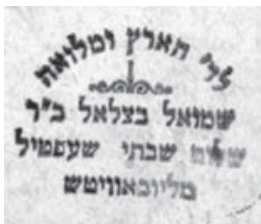
(66) לקו"ח ח"ד עמ' 926-927 (נדפס גם בסה"ש

תר"פ-תרפ"ז עמ' 255).

עוד על קירוב כ"ק אדמו"ר הצמח צדק עם ה"יושבים" ניתן ללמוד מן העובדה שגם כאשר כ"ק אדמו"ר הצמח צדק מיעט לומר דא"ח ברבים, והיה אז אך לעיתים בודדות, אז היה אומר את הדא"ח רק "בפני בני ובפני כמה מהיושבים"

"אם ראו במישהו מהאורחים שאינו שוקר על לימוד התורה, היו מפסיקים את התמיכה השבועית", החסיד ר' פנחס רוב גולדנשטיין

"ישב על התורה ועסק בתפלה והי' מקורב לכל בני אדמו"ר", חותמתו של החסיד ר' שמואל בצלאל

חלוקים לימודם ואופן עבודתם.

ב"התמים"⁶⁷ מסופר על החזקתו הגשמית של החסיד רשב"ץ, כי למחרת יום בואו לליובאוויטש הוסדרה על חשבון כ"ק אדמו"ר הצ"צ: "ליום המחרת הודיעו המושרת כי הגבילו עבורו ארבעים קאפ' לשבוע, ואת זה יקבל מדי שבוע מידו, והוא ישב על התורה ועסק בתפלה והי' מקורב לכל בני אדמו"ר. שתי שנים עסק הרשב"ץ בתורה ועבודת החסידות במנוחה, כ"ק הרי"ל בנו של כ"ק אדמו"ר הציע לו להתחתן עם איש אחד מליובאוויטש מה שהסכים ע"ז, ובשנת תר"י היתה חתונתו ולקחו חתונה על שולחנו איזה שנים".

כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ הוסיף במקום אחר לספר עוד מדברי רשב"ץ⁶⁸: "מורי הרשב"ץ סיפר, שהסדר היה אז, שהיו נותנים לבחורים, תלמידי הישיבה, שבעים וחמש קופיקות לחודש, "פיעם" (מין מטבע) היה מוקדש לאוכל, ו"פיעם" היו נותנים לקבלת רשות להעתיק את המאמרים מהרושמים, מובן כבר כמה מהכסף נשאר לצרכים אחרים".

הרה"ח ר' שניאור זלמן הלוי דוכמן סיפר את ששמע מזקנו הרב מרדכי יואל שהיה תלמיד בישיבה כיצד קיבל בעצמו את הוצאות האכילה ישירות מכ"ק אדמו"ר הצמח הצדק⁶⁹:

"סיפר לי אבי זקני החסיד המפורסם ר' מרדכי יואל נ"ע מהומיל . . . כאשר ישב בליובאוויטש בימי נשיאותו של אדמו"ר בעל צ"צ זי"ע. בכלל בא לליובאוויטש בשנת תר"י. עלה בדעתי שרבי זה כמו הקב"ה, ולקב"ה

67 ח"א עמ' עח.

68 סה"ש תש"ה עמ' יט-כ.

69 לשמע און (תשע"ו) עמ' 253-254.

חפץ הוא להיכנס ללא ממוצע. המושרת ר' חיים בער נודע על זה . . . והפסיק ר' חיים בער ליתן לו על הוצאות אכילה⁷⁰. וככה עברו שלשה שבועות, וכל העת אכל בכל יום רק שני מיני מאפה קטנים אשר נתן לו הרה"צ ר' שלום דובער בן אדמו"ר מהרי"ל, כי אבי זקני למד עמו . . . הלך להיכל כ"ק . . . אח"כ שאל אותו כ"ק, אם יש לו מה לאכול, וענה לכ"ק, כי שבת הוא אוכל אצל בנו הרה"ק ר' שניאור זלמן. ושאל אותו, ובחול? והוכרח לספר לו המעשה. . . ואמר לאבי זקני: אינך זקוק לו, ביום חמישי בבוקר אני בעצמי אתן לך. ובכל יום חמישי נהג לתת בעצמו 6 גריועניקלעך [סוג מטבע, בשווי 10 קופיקות], אולם כאשר לא הגיע לקבל זאת בזמן הנקוב, היה אדמו"ר נ"ע נותן זאת לידי אדמו"ר מהר"ש, משום שהחדר שלו היה סמוך לחדר אביו אדמו"ר, ואדמו"ר מהר"ש היה מוסר לו".

עוד⁷¹ על תמיכת בית הרבי בתלמידים

(70 ברשימות ר"א ווינגארטען (אייר-סיון תש"ח) צויין מפי ר"ש הלוי לויטין כי הסכום שהיה מקבל מרח"ב הי' שלושים קופיקות.

(71 תיאור נוסף משנת תרי"ט ("התועה בדרכי החיים" ח"ג, עמ' 70-71) שגם הוא מתייחס להחזקת ה"יושבים": "היושבים בבית הצדיק אשר ממנו לחמם נמצא היו עשרה אנשים, כלם לקחו כבר נשים וילידו בנים, מהם באו מארץ רחוקה לשם הצדיק ויותרו בביתו לראות צדקתו ולשמע תורתו, למען ישמיעוהו בארצם

היושבים, מספר בזיכרונותיו החסיד ר' פנחס דוב גולדנשטיין⁷²: "וכל הפדינות שהיו הם נותנים לו, היה הרבי מפזר לצדקה עבור החסידים האביונים שבאו ללמוד תורה במחיצתו: אלו שנתגוררו בסביבות ליובאוויטש והיו באים רק לשבתות, היו מקבלים את הוצאות השבת. והחסידים שבאו ממרחקים, ורצו לשהות אצל הרבי במשך שבועות או אף חדשים, להם נתנו מעות החזקה למשך כל השבוע. והיה, אם ראו במישהו מהאורחים שאינו שוקד על לימוד התורה, היו מפסיקים את התמיכה השבועית, וכך היה הוא נאלץ לחזור למקום שממנו בא."

חגיגת ל"ג בעומר בישיבה

על שמחה שהתקיימה במהלך ה"דור ראשון" של קיומה של הישיבה נמצא תיאור מכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ⁷³:

"מורי הרשב"ץ סיפר שבשנת תר"ט היתה הפעם האחרונה לחגיגת חג ל"ג בעומר בשדה הקרוב להאנאראווא, שבה השתתף כ"ק אדמו"ר.

באותה שנה חל ל"ג בעומר ביום חמישי. ביום רביעי אחרי תפלת שחרית הלכו כל האברכים ה"יושבים" ותלמידי הישיבה והאורחים שבאו לשבת אחו"ק העבר ונשארו עד אחרי החג והאורחים החדשים שבאו לל"ג בעומר, אל החסיד ר' שלמה על פי הזמנתו לחוג את חג ל"ג בעומר כנהוג בכל שנה מאז התיישב כ"ק אדמו"ר האמצעי - בשנת תקע"ד - בליובאוויטש⁷⁴.

הילולא וחינגא היה היום ההוא לנו, הזקנים ששיבה זרקה בהם רקדו בטליתות קטנות ואנחנו האברכים תלמידי הישיבה רקדנו כאילים, באזנים נטויות ובפיות פתוחים הקשבנו לכל הגה היוצא מפי זקני החסידים.

בל"ג בעומר בשעה הרביעית לערך אחר

בשובם הביתה, ועליהם פקחו עין טובה, המה לבשו בגדים כבני עשירים, גם תאר היה להם וינחלו כבוד."

(72) "כרם חב"ד" גליון 2 עמ' 62.

(73) לקוטי דיבורים ג-ד תקכא, א-ב (נדפס גם - בתוספת מ"מ וצינונים - בהוספות לסה"ש תש"ו-תש"י עמ' 412 ואילך).

(74) ראה הנסמן ב"אוצר מנהגי חב"ד" ניסן-אייר-סיון, עמ' רעג-הער.

חצות היום בא כ"ק אדמו"ר ויאמר מאמר חסידות ד"ה להבין ענין הכתר שהוא ממוצע בין אור אין סוף המאציל לנאצלים והוא ביאור על המאמר שחורה אני שאמרו בש"ק פ' אחו"ק⁷⁵ (יומן תרנ"ג - לקו"ת). ויתעכב כשלוש שעות.

וטרם נסעו צוה לנגן את ניגון כ"ק רבינו אדמו"ר הזקן, ניגון בעל ארבעת הבבות הידוע. כ"ק אדמו"ר ישב בדביקות גדולה בעיניים עצומות ודמעות על לחיו וכשגמרו לנגן עמד מלא קומתו ויאמר זכותו של בעל ההילולא יגן על כלל אחינו בני ישראל ועל הכלל הפרטי.

וכשגמר את דבריו אלה הנה מבלי שום הכנה התפרצה מלב כולנו קריאה עצומה "אמן".

שחוק קל עבר על פני קדשו ויאמר: אמן כן יהי רצון."

הלשנה על הישיבה, סגירתה והקמתה המחודשת

שלוש פעמים ברצף של כחמש שנים הלשינו על כ"ק אדמו"ר הצ"צ, ועל ישיבתו. פעם אחת הייתה לאחר קבלת תואר הכבוד "אזרח נכבד" והפעמיים הנוספות לאחר קבלת תואר "אזרח נכבד לדורותיו"⁷⁶.

במהלך תקופה זו, בשנת תרי"א, הלשינו על הישיבה גם כן. הרבי צייץ⁷⁷ מה הייתה עילת ההלשנה: "[בשנת] תרי"א הלשינו [על הצ"צ] שמחנך [בישיבתו] מרגלים, ואז בטלה הישיבה".

אמנם, אך כעבור שנתיים ימים, בשנת תרי"ג, כבר מצינו כמה מקורות לכך כי הישיבה המשיכה במתכונתה, ומאז הותחל בישיבה ה"דור שני".

כפי שהתייחס לזה כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ⁷⁸, "הרב ר' יעקב אליעזר ז"ל סקאבלא, תלמיד הישיבה הגדולה שישד הוד כ"ק אאדמו"ר הרה"ק צמח-צדק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע בשנת ה'תקצ"ד. הריא"ס הי' מתלמידי הישיבה

(75) ברשימת מאמרי כ"ק אדמו"ר הצ"צ (עמ' פב) נרשם כי אמרו בש"פ אמור. וטעות הוא, וצ"ל ש"פ אחו"ק. (76) על קבלתם ראה אגרות קודש אדמו"ר הצ"צ עמ' 12-15.

(77) רשימות היומן עמ' שפ.

(78) אג"ק ח"ב עמ' תכו. כך גם בסה"ש תש"ה עמ' כ.

של הוד כ"ק אאזמו"ר צמח-צדק בליובאוויטש, בדור שני שהותחל בשנת תרי"ג בהנהגתם של כ"ק ד"ז הגאון הנודע אדמו"ר מהרי"ן וגיסו חתן הוד כ"ק אאזמו"ר צמח-צדק.

בין התלמידים שלמדו ב"דור שני" של הישיבה נמנה ג"כ הרה"ח ר' שמואל מאזינקער, כמצוין באג"ק⁷⁹, "בשנות ימי שבתו של החסיד ר"ש בשיבת ליובאוויטש משנת תרי"ג תרי"ח".

ובמקום אחר⁸⁰ הוסיף כ"ק אדמו"ר מהור"י צאודות הרה"ח ר' שמואל מאזינקער כי "ישב בתור תלמיד הישיבה יותר על חמשה שנים, ואח"כ מזמן ישיבתו בליובאוויטש אחרי חתונתו, הוא ה' בעת הסתלקותה של הוד כ"ק זקנתי הרבנית מ' חי' מושקא זצ"ל בשנת תרכ"א, ח' טבת".

ייתכן שיש לקשר את פתיחתה המיוחדת של הישיבה העולה מכאן עם מכתב בני קהילת ליובאוויטש בו כותבים כך⁸¹: "אמנם על פי הפצרותיו של הרב הקהילה הנ"ל, הסכימה לפתוח בליובאוויטש ישיבה על חשבונה. אך כידוע הישיבות שהיו קיימים מכבר לא דומות לבתי ספר ממלכתיים, ישיבה יכולה להשתכן בחדר אחד כמעט בלי הוצאות, מכיוון שבה נמצאים תלמידים בוגרים המסתפקים בראש ישיבה בלבד, אשר תפקידו רצה תלמיד חכם, אברהם קוצין, ליטול על עצמו, ללא שכר".

[אם כי ייתכן כי גם באותם שנים, תרי"א-תרי"ג המשיכה הישיבה לפעול, אך בחשאי. כך משמע מאגרת שכתב כ"ק אדמו"ר מהור"י צ"צ⁸² "עשרים וששה שנה, מדי שנה בשנה העמידה הישיבה הקדושה, תלמידים בעלי כשרון רב,

בעלי ידיעה גדולה ורחבה בתורה הנגלית". ובהמשך שם⁸³ מציין "הי' גם אצל רבינו בשנת תר"א-כ"ו שני מפלגות הא' "תלמידים" והב' "יושבים". דמפשיטות הלשון משמע כי גם באותם שנים הישיבה פעלה כהרגלה].

התרחבות הישיבה

בהמשך לצמיחתה של הישיבה במספר הבחורים בעיירה ליובאוויטש ופיתוחה בשנים הקודמות, החל כ"ק אדמו"ר הצ"צ בשנים תר"ד-תר"ה לפתוח סניפים חדשים לישיבה, בעיירות מושבות אנ"ש לפזורתיהם.

כ"ק אדמו"ר מהור"י צ"צ מתאר ברשימתו הנ"ל באריכות את פרטי הסניפים שנפתחו וסופחו תחת שמה של הישיבה⁸⁴:

"במשך השתי שנים, תר"ד-תר"ה, הרחיב הוד כ"ק אדמו"ר את הישיבה בליובאוויטש ויסד סניפים בערים דובראוונא, ראסאסנע, דאבראמיסליא, ורודניא, ליאזנא⁸⁵, קאלישק, יאנאוויטש אשר בין כולם למדו כשש מאות תלמידים.

בעת ההיא חיזק אדמו"ר את שני הכוללים של אברכים הנודעים לשם תהלה: כולל אחד בהאמ" בהנהלת הרה"ג הרה"ח ר' אייזיק עפשטיין, והכולל השני בבאברויסק בהנהלת הרה"ג הרה"ח ר' הלל. בשני הכוללים נמצאו יותר מששים אברכים והוסיף כ"ק אדמו"ר עליהם עוד כשלושים אברכים ומחצית ההוצאה של האברכים היתה מהקופה של צדקה אשר להוד כ"ק רבינו.

ויוסף אדמו"ר לייסד עוד כוללים לאברכים בעיר פאלאצק בהנהלת הרה"ח ר' נתן⁸⁶,

(79) אג"ק כ"ק אדמו"ר מהור"י צ"צ ח"ג עמ' שפז.

(80) אגרת הנ"ל ע' שפה.

(81) אג"ק כ"ק אדמו"ר הצ"צ עמ' קלד.

טיבו של מסמך זה לא הוברר אצלי עדיין. כי אם אכן יש לקשרו עם תפקודה המיוחדת של הישיבה (והמשכה של הישיבה ע"י ריא"ס) כפי שהעלה ד"ר איליה לוריא (ליובאוויץ) ומלחמותיה, פרק 2, 2.1.2) אזי לא מובן חששו של ריא"ס מהמכתב שהגיע מוויילנא (כמסופר ביכרונות ר"צ הר-שפר), שכן סו"ס התאשרה הישיבה על-ידי הממשל, או לפחות לא הייתה הקהילה מודיעה על קיומה של הישיבה. או אולי אפשר שהוא קשור לביה"ס הממלכתי שהיה בליובאוויטש, כפי שנידון באג"ק שם.

(82) ח"ב עמ' קז.

(83) עמ' קח.

(84) עמ' 34-33. אודות הנזכרים להלן ברשימה זו ראה הנסמן בשו"ג במקור הרשימה.

(85) ראה לשמע און (תשע"ו) עמוד 75: "כשהסבא ר' מרדכי יואל היה בין היושבים אצל אדמו"ר הצמח צדק זי"ע", "חיפש אותם ניקולאי" (זאת אומרת, רצו לגייסם לצבא הצאר). הרבי שלח אותם מליובאוויטש, אחדים לקאליסק ואחרים לליאזנא. הסבא נשלח לליאזנא, כך יצא ששה שם ב"ט כסלו". המשך התיאור מ"ט כסלו בליאזנא ראה שם.

(86) ראה אודותו מבית הגגנים פרק לב. ושם שהיה רב עד שנת ת"ר, וכנראה(?) אז נלב"ע. ומוסיף שם בהערה

שער ספרו של הרה"ח ר' יהודה לייב בטלן 'זכר יהודה' שניהל סניף הישיבה בדענענבורג

יצחק, בוועליזש בהנהלת הרה"ח ר' אברהם אבא, בביעשענקאוויטש בהנהלת הרה"ח ר' משה דובער, בהאראדאק בהנהלת הרה"ח ר' שלמה חיים, בסמיליאן בהנהלת הרה"ח ר' ישראל משה, במינסק בהנהלת הרה"ח ר' יוסף משה, בסמילאוויטש בהנהלת ר' משה אלי'.

בכל העירות הנ"ל היו כוללים מסודרים לאברכים המתקבצים משארי העירות ועוסקים בלימוד הנגלה ולימוד החסידות תחת הנהלת הנבחר מאת הוד כ"ק אדמו"ר, סדר הלימודים ה' ע"פ הוראת אדמו"ר אחרי אשר קבל הרצאתן של הנבחר על אדות מהות האברכים הבאים, כשרונותיהם וידיעותיהם בנגלה ובחסידות ופרטי עניני טבעם רגילותם והנהגותיהם.

הנבחרים מאת הוד כ"ק אדמו"ר מהם שהיו מופלגים בלימוד הנגלה והחסידות ובעלי עבודה שבלב ומהם שהיו מופלגי בלימוד החסידות ובעלי עבודה שבלב, וה' אדמו"ר בוחר עוד אחד להיות לעזר בסדרי לימוד הנגלה, ועיקר הנהגה ה' ביד המופלא בחסידות ובעבודה.

בכל הכוללים הנזכרים, חוץ כולל האמי' ובאברויסק, היו לא פחות מעשרה אברכים ולא יותר מחמשה עשר. ההוצאה היתה ג' חלקים על חשבון הקופה המרכזית של אדמו"ר וחלק הרביעי על חשבון העיר או ע"ח האברכים עצמם. חוץ מכוללים הקבועים נתן אדמו"ר צו לכל המשפיעים למקומותיהם - ברוב ישובי החסידים הנה מלבד הרבנים, השו"ב"ם והמלמדים שה' להם תפקידים בהוראות מאת הוד כ"ק אדמו"ר לסדר שיעורי לימוד רבים במשנה גמרא הלכה ואגדה ולימוד דא"ח, ה' אחד מהחסידים אשר אדמו"ר בחר בו להעמיס עליו תפקיד מיוחד בהדרכת החסידים, ובעיקר האברכים ובחירי החסידים, ונקרא בשם משפיע - אשר יסיפו אומץ בעבודתם בהדרכת הבחורים והאברכים, לעוררם במסירה ונתינה אל הלימודים ולפעול עליהם כי יסעו אל הישיבות והכוללים".

המשך סקירת סניפי הישיבה והמשכה יבוא אי"ה בגליון הבא.

(חלק מהתמונות נלקחו ממקומות שונים (מבית הגזנים, סדרת תולדות חב"ד, מבוא לשו"ת שערי דעה, בלוג עם הספר) ולהם הזכויות).

בדענענבורג בהנהלת הרה"ח רי"ל בטלן, בדריבין בהנהלת הרה"ח ר' אלי' יוסף⁸⁷, בקורעניץ בהנהלת הרה"ג ר' זיסקינד, באזאריטש בהנהלת הרה"ג ר' בצלאל, בקיידאן בהנהלת הרה"ח ר' יעקב, בקאפוסט בהנהלת הרה"ח ר' צדוק, בפיריאטין בהנהלת הרה"ח ר' נחום טובי', בדיסנא בהנהלת הרה"ח ר' שניאור זלמן⁸⁸, בקרעמענטשג בהנהלת הרה"ג ר' יוסף⁸⁹, בבאריסאוו בהנהלת הרה"ח ר' אלי' צבי, בניקאלאיעוו בהנהלת הרה"ח ר' אברהם דוד, ביאסי בהנהלת הרה"ח ר' משה

65 כי מילא מקומו אחריי הרא"י ריבלין מדריבין. ולפ"ז צ"ע איך הקים ר"ג מפאלצאק הכולל, ואולי יש להקדים קצת התאריך מת"ר-ד-תר"ה. ואם נקדים נצטרך גם לומר כי מאז התחילה התפשטות הכוללים, ורק עם השנים הצטבר לכל הנ"ל.

וראה בריש ספר 'איילה שלוחה' (מהרה"ה קלצקין) רשימת רבותיו ושם נמנה גם ר"ג נתן פאלעצקער". להעיר שברשימה זו נמנים עוד רבים מרבני חסידי חב"ד, אשר על חלקם הוטל מאת כ"ק אדמו"ר הצ"צ ניהול הסניפים. (87 ראה בס' מבית הגזנים עמ' קכב, הערה 65, כי בין השנים ת"ר-תר"ז שימש כרב בפאלצאק. וראה בהערה הקודמת.

(88 החסיד ר' שלמה זלמן דונחין, ב"ר צבי הירש, חתן הגר"א. מהידועים בין חסידים כ"ק אדמו"ר הצ"צ. ראה אודותו בית רבי ח"ג קכח, א בהערה. (89 להעיר כי רק בתרכ"ב(?) החל לשמש ברבנות קרמנצ'וג (אג"כ כ"ק אדמו"ר הצ"צ עמ' קנה), ולפני כן שימש ברבנות סורא (בית רבי בערכו).

תומכי תמימים

לרגל מאה ועשרים שנה לייסוד ישיבת תומכי תמימים מזכאים בזה מאה ועשרים קטעים המדברים אודות תומכי תמימים. החלק הראשון כולל שישים סיפורים, אמרות ופתגמים המדברים על סגנון הישיבה מהותה והשפעתה על תלמידיה. הסיפורים שסופרו ברובם על ידי תלמידי הישיבה עצמה מעידים על הקשר הפנימי שנוצר בין הבחורים לישיבה הק'. בחלק השני שישים סיפורים, עדויות וזיכרונות המתארים את ההווי הייחודי של ישיבת תומכי תמימים. מקטעים אלו ניתן לראות שהישיבה הטביעה חותם עמוק בכל פן בחיי התמימים. חלק ראשון

נלקט ע"י הרב ישראל שלמה בדר

הישיבה והשפעתה על התלמידים

מהות אחרת לגמרי

ר' חאניע מרוזוב הסביר את מעלתו של 'תמים' משיבת תו"ת: "א" 'תמים' הוא מהות אחר לגמרי! ב' דווקא אצל 'תמים' הרי הפגם הקטן ביותר מורגש מאוד, ופוגם בכללות ה'ציור קומה' שלו. זאת בזמן שהפגמים הגדולים יותר, אצל ה'מהות' האחרת אינם נרגשים כלל... אף על פי כן, ה'תמים' בעל הפגמים, עדין מחירו פי כמה וכמה מהאחר בלי הפגמים. מפני שזו מהות אחרת לגמרי..."

(כולם בחכמה ח"א עמ' 80)

מסירות נפש

כה דבוריו הקדושים של רבינו נ"ע ביום ח"י אלול תרנ"ח, אשר קרא אסיפה מיוחדת מיחידי סגולה מקושריו ומקורביו ביותר, ויאמר להם בזה"ל: "היינט, 200 יאהר מיום הולדת הבעש"ט הקדוש, נאך א בחינה פון א יאהר, היינט האבן מיר א ישיבה וואו עסו ועט זיך אויסדריקן דעם בעש"ט'ס שיטה אין מס"נ, לויט דעם דרך פון דעם אלטן רבי'ן און אלע נשיאי חב"ד" [=היום מאתים שנה מהולדת הבעש"ט הק' לאחר בחינה של שנה, כיום יש לנו ישיבה בה תתבטא שיטת הבעש"ט במסירות נפש, לפי דרך אדמו"ר הזקן וכל נשיאי חב"ד].

(רמ"ד ריבקין, דברי הערכה, התמים (בית משיח) גליון 91)

אין 'כאילו' ואין 'כמעט'

סיפר המשפיע ר' ניסן נמנוב: כבר ביום הראשון שהגעתי לתומכי תמימים, הבנתי היטב שתובעים כאן הרבה מעבר לכל ישיבה רגילה - ללמוד חסידות

'אדעתא דנפשיה', להרגיש הרגש אלוקי ולהתפלל באריכות. עד מהרה למדתי לדעת שבכל הקשור לחיים הרוחניים, בליובאוויטש אין 'כאילו' ואין 'כמעט' כי 'תומכי תמימים' מתייחסת לענייני עבודת ה' בצורה הכי רצינית שאפשר להעלות על הדעת. הבנתי שכאן לא מסתפקים בלימוד כשלעצמו אלא יהיה עלי לעבוד על עצמי בעיקר בענייני הרגשת אלקות.

(ר' ניסן עמ' 81)

חורבן הבית

ר' ניסן הגיע לליובאוויטש בשנת תרע"ז, כשנה לאחר שעזב הרבי נ"ע את ליובאוויטש לרוסטוב. ר' ניסן נהג לכנות זאת: "אחר חורבן הבית".

(ר' ניסן עמ' 81)

החזיר את העולם חמישים שנה אחורה

בהיות המשפיע ר' שאול דובער זיסלין תלמיד בישיבת תו"ת בליובאוויטש, נסע פעם לבקר בית הוריו, בעיר קריסלאווקא הסמוכה לעיר דווינסק, והי' לבוש כאחד התמימים - כובע חסידי עגול של משי חבוש לראשו, מעיל ארוך על גופו, כנהוג בין תלמידי תו"ת בליובאוויטש, וטלית קטן גדול.

בבואו לביהכנ"ס להתפלל, הראו באצבעו עליו ועל מלבושיו ועל אופן תפלתו. בין המתפללים הי' אחד מן המשכילים שהוציאו ישן מפני חדש, ואמרו לו: מה תאמר עתה? הלא גם בזמן הזה יש צעירים ההולכים בדרך הכבושה והישנה של אבותינו אשר הדריכונו במעגלי צדק.

ויאמר המשכיל: כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש הוריד ומאס את העולם עד למשך עשרים וחמש שנה.

אחרי אשר בא הרשד"ז חזרה לשיבה בלויבאוויטש, סיפר הדברים לכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ, שהי' אז המנהל פועל דהשיבה, וכ"ק מסר הדברים לכ"ק אביו אדמו"ר מוהרש"ב.

ואמר כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב: לא, לא לעשרים וחמש שנה, כי-אם לחמישים שנה, ועוד יותר ("און נאכמער").

(רשימות דברים עמ' 172 ואילך¹)

"אזוינס און אזעלכעס" [משהו-משהו]

הרה"ת ר' אברהם אליהו אקסלרוד כותב: הרה"ח ה"ר מאניע מאנעסזאן ע"ה, אחד מזקני החסידים הידועים של הדור הקודם, היה נוהג לומר, שבשעה שהוא נכנס ל"זאל הגדול" - הוא נכנס לדור אחר, דור של לפני 40-50 שנה;

- זקני החסידים שהבינו טוב והכירו את דורם, על מעלותיו וחסרונותיו, היו מטיבים לראות שתומכי תמימים היא משהו-משהו ("אזוינס און אזעלכעס") שלמעלה מהדור, על טבעי לעומת זמנם.

(התמים (בית משיח) גלין 18 עמ' 62)

לחלל הריק של העולם הזה.

ובזה הלשון: "דער אויבערשטער זאל דיר העלפען, דו זאלסט אויספירען די כוונה"; "אז דורך דיר זאל זיך אויספירען די כוונה האמיתית"; "אז דורך מיר - אדער דורך אונז - זאל זיך אויספירען די כוונה האמיתית", ["הקב"ה יעזור לך, שתשלים את הכוונה שעל ירך יתבצע הכוונה האמיתית; שעל ידי - או על ידינו - תתבצע הכוונה האמיתית]. והכל בערך בנוסח הזה.

אבל אז - לא שאלו פירוש הדברים, והיה זה כדבר עצמי. וכשם שלא צריכים להסביר לאיש מה הפירוש של חיים, כן אז לא היו צריכים לפרש מה זו כוונה ומה זו אמיתית הכוונה.

וכשהיו רוצים לתאר את מעלותיו של איזה תלמיד ובפרט כשכבר יצא מכותלי הישיבה והסתדר בחללו של העולם, הנה לאחר כל שבחיו שאמרו שלא בפניו, הנה התמצית מכל הדברים אמרו דבר אחד: "ער האט אויסגעפירט די כוונה" ("הוא השלים את הכוונה").

(הרב אליעזר קרסיק, תשורה 'בצילא דמהימנותא')

"האם חשב חסידות?"

ר' זלמן סקאבלא סיפר אודות החינוך החסידי של ר' שלמה זלמן האוולין: יום אחד בבוקר הלכו התלמידים לטבול. הדרך למקוה חלפה בסמוך לבית החיים של העיירה. כשחלפו שם נגלה לעיניהם מחזה נורא - קבר אחד שנשטף במים נפתח מן הצד, ונתגלתה גולגולתו של הנפטר. רש"ז האוולין התבטא בפני הבחורים שהלכו איתו: "מי יודע אם ראש זה חשב חסידות".

(א ליובאוויטשער תמים, עמ' 20)

והיא שעמדה

אכן הישיבה הזאת הייתה יחידה במינה מפני הטעם לשבח, שבה נתלו שני המאורות, כי לבד לימוד התורה הנגלית בתלמוד ופוסקים אשר למדו בשקידה רבה, והיו תלמידים למאות מצוינים מופלגי תורה אשר הוכתרו

"ער האט אויסגעפירט די כוונה"

נוסח הברכה שברך הרב לתלמידיו, התלמידים אחד לחברו, והברכה שכל אחד איחל לעצמו, בעת התועדות של שמחה או חשבון הנפש או בשעה שנפרדו אחד מחברו, או בשעה שתלמיד אחד יצא מכותלי הישיבה

1) ראה גם "אורות באפלה", עמ' 121 (ומשם - ב"אוצר פתגמי חב"ד" ח"ב עמ' 341). "ימי תמימים" ח"א עמ' 468 (רשימת הת' ישראל אריה דוברוסקין הי"ד בשם ר' אברהם מאזיר). ככולם בחכמה ח"א עמ' 77 מביא נוסח אחר שהרבי אמר: "לא חמישים שנה, ולא מאה, נאר ביז משיח'ן!" [אלא עד ביאת המשיח].

כהיפוכם של דברים יש לציין לדברי הרה"ת המשפיע ר' שלמה חיים קסלמן: אמר הרבי נ"ע על הברון גינזבורג בקשר עם זה שייסד 'חדרים' מודרניים ברוסיה: "לאותו האיש תהיה עליה כעבור נ' אלפים יובלות, כמבואר בכתבי האריז"ל, אבל לברון גינזבורג אפילו אז לא תהי' עליה" (המשפיע ר' שלמה חיים קסלמן עמ' 213). וראה זיכרון לבני ישראל עמ' יט. ליובאוויטש וחייליה עמ' 32.

העגלה סוחבת את הסוס

מאמרות המשפיע ר' שלמה חיים קסלמן:
ב"תומכי תמימים", לא הסוס סוחב את העגלה,
אלא העגלה סוחבת את הסוס.
(המשפיע ר' שלמה חיים קסלמן, עמ' 214)

יתרון האור

בתקופת שבתו בשבת תחכמוני
בליובאוויטש היה רבי שמריהו ע"ה מתחמם
לאורו של פאר החסידים הגה"ח רבי דוד צבי
חן גאב"ד טשערניגוב. פעם אמר לו הרד"ץ
נ"ע שהוא אינו מחשיב את ישיבת תומכי
תמימים! הדבר התמיה מאוד את ר' שמריהו
שכל הקשר שלו לחסידות היה באמצעות
ישיבת תומכי תמימים. ובכלל, אם הרבי ייסד
את הישיבה, איך הייתכן שאחד החסידים
יתיחס אליה בשלילה כביכול?

כשהבחין הרד"ץ נ"ע בתמיהתו, הבהיר את
דבריו לאור סיפורו האישי, וכך סיפר: "עד
גיל הבר מצווה לא הראה לי אבי (החסיד ר'
פרץ חן ע"ה) שום מאמר חסידות. הוא למד
עמי רק חמישה חומשי תורה עם הפירושים
המקובלים. ואז, בהגיעי לגיל מצוות, כשפתח
לפני בפעם ראשונה כתב יד של דא"ח המבאר
שעניינו של 'לבן' בשורשו הוא חנינת לובן
העליון, פתח לי שער חדש בהבנת פסוקי
התורה. מאז אורו עיני בהבנת ענייני התורה
באור בהיר וחדש, והדבר עשה עלי רושם
כביר וחדר בעומק נשמתי עד שהפכתי לאיש
אחר לגמרי".

"לא כן אתם", המשיך הרד"ץ בדבריו,
"שתכף עם תחילת לימוד פרשיות התורה אתם
לומדים אותן לאורם של ביאורי החסידות,
ומשום כך חסרה לכם אותה התפעלות
הנובעת מהרגשת יתרון האור הצפון בסגנון
הפרשנות החסידית, ואינכם מסוגלים לייקר
כל כך את גודל חשיבותה האמיתית..."

(הרב נ"ש ששונקין, תשורה וילהלם-הענדל אדר
תשס"ו)

בכתר הרבנות והאירו את העולם באור תורתם
הנגלית, למדו ג"כ פנימיות התורה, אשר
הלימוד הזה מכניס אור וחיות פנימי בלימוד
התורה הנגלית, ובקיום המצוות ובעבודה
שבלב זו תפלה, ומזכך ומברר את גסות
וחומריות האדם לתקן מידותיו הטבעיות,
ומעורר רגש אלוקי בלב ישראל, והיא נקראת
"תורת החסידות" או "תורת חב"ד".

והיא שעמדה לחבורת התמימים חניכי
המוסד הקדוש הזה אשר גם בזמן האחרון
בפרק זה שאנו עומדים בו כעת, אשר החשך
ה' כפול ומכופל, נשארו תמימים וחזקים
באמונת ה' בשמירת התורה והמצווה, וגם
בחינוך בניהם על ברכי התורה והיהדות.

(הרב מאיר גורקוב, ספר הזכרונות
דברי הימים עמ' 79 ואילך)

ראו גידולים שגדלת

אמר הרבי הרש"ב: כאשר המשיח יבוא, הוא
לא יתבייש מהתמימים. אדרבה, הוא יביט
עליהם ויאמר "ראו גידולים שגידלת".

(רמ"ז גרינגלאס, ליקוטי סיפורי התועודיות עמ' 305)

חדור באהבת ישראל

במשך ימי חיי ביקרתי בישיבות רבות מחוץ
לאלה שלמדתי בהן במשך שנים, ולא מצאתי
אף אחת שהרוח היהודית האמתית, כגון
אהבת הבריות, מידות טובות, היחס לאדם
באשר הוא אדם, והכוננות לעזור לו בכל עת
ובכל שעה, והבאת שלום בין אדם לחברו
יהיו מפותחים ומטופחים בתוכה כמו בישיבת
ליובאוויטש, בתקופת לימודי שם.

. . כשהייתי שואל את מישהו מהתלמידים
מהי מטרת בואו לליובאוויטש, היה עונה
לי: "קודם כל אני רוצה להיות בן-אדם טוב
וחב"דניק". חב"דניק פירושו לא רק חכמה
בינה-דעת, אלא פירושו האמתי הוא יהודי
טוב ואדם בעל מידות טובות, וחדור אהבת
ישראל.

(מר מרדכי לזר, במערבולת התמורות עמ' 80)

חסידות תחלה

כידוע, הרד"ץ נ"ע לא הי' משיג בתחילה עניין ישיבת תומכי תמימים, מה שלומדים חסידות בלי הקדמה של ספרי מוסר וכדומה. אבל לבסוף נוכח לדעת גם הוא כוונתו של מחולל הישיבה אדמו"ר נ"ע, שעמל כמה שנים עד שעלה בידו לייסד את הישיבה.

(מדברי הרב נ"ש ששונקין, ימי תמימים ח"א עמ' 476)

"לפני מתן תורה"

הרד"ץ נוהג היה לכנות את התקופה שלפני התייסדות ישיבת תו"ת: "לפני מתן תורה"...

(כולם בחכמה ח"ב עמ' 111)

רוח הביאם לליובאוויטש

בליובאוויטש בימי חורפי, בישבנו בין חברים, יש שהיה מוצאם מבית חב"ד, ויש שלא היה גזעם מבית חב"ד, ודיברנו ביננו מה הביאם הלום לליובאוויטש.

אלו שאבותיהם היו מהנוסעים לליובאוויטש, או סבם או אבי סבם - מובן הסיבה שהביאם לליובאוויטש, שכל דבר נמשך אל מקורו, ואבותיהם הביאום להדריכם בדרך כ"ק רבותינו נשיאנו הק'. ואלו שלמדו בישיבות אחרות, הנקראים עולם'שע ישיבות - אמרו שרוח הביאם לליובאוויטש, ואין יודעים סיבה לזה, על מה ולמה, כי אם מסבב הסיבות ועילת העילות נתן בליבם לבוא להסתופף בישיבת תו"ת, ולטעום טעם עץ החיים, לימוד דא"ח והדרכה בדרכי החסידות.

(הר"י חסידיק, רשימות דברים עמ' 331)

בחר בנשמות התמימים

המשפיע ר' שמואל לויטין סיפר שבחיותו בליובאוויטש דיברו שהרבי הריי"צ התבטא אודות אביו שהוא בחר את נשמות התמימים הלומדים בישיבה. ולא רק על הלומדים באותה העת אלא בכל הדורות כולם.

(מהתוועדות הרי"ל גראנער²)

בודדים נשאר בליובאוויטש

באותו הזמן החלה ישיבת ליובאוויטש להתפרסם, ובישיבות הליטאיות החלה מהלכת שמועה שיש ישיבה וליובאוויטש שמה, ובישיבה זו לא לומדים רק נגלה אלא לומדים גם איזה עניין חדש שנקרא "חסידות"; גם אצל הליטאים לא למדו רק גמרא, למדו אצלם מוסר וכדו', אבל משהו כמו "חסידות" לא היה מוכר להם; והיו בחורים מוצלחים מליטא שרצו "להריח" מה זה הדבר החדש אשר בשם חסידות יקרא. אך למעשה הגיעו רק בודדים, ומתוכם רק בודדים נשאר ללמוד בליובאוויטש.

(מר משה קנפוב (בולהקובר), בית משיח גליין 79)

הרבי מקשר לאין-סוף

הישיבה "תומכי תמימים" נוסדה בשנת תרנ"ז, ומאז הספיקה ליצור טיפוס חדש של חסיד חב"ד: תמיים. את התמיים מאפיינים תכונות אלו: הידוק אמיץ ואמונה שלמה ברבי לא רק בעניינים רוחניים, אלא גם בעניינים גשמיים. הרבי הוא הוא המקשר אותו לאין-סוף, לאלוקים.

(מר ישראל איסר גוטין, כור עוני עמ' 155)

הנחת עצמותו

בשמחת תורה תרע"ט אמר הרבי נ"ע לבנו הרבי הריי"צ, שיכריז ויודיע שמי שלמד ב"תומכי תמימים" משנת רנ"ז עד שנת עטר"ת, תובעים ממנו שיזכור שהוא תמיים. שאל חסיד אחד את הרש"ב: מה זה תמיים? והרבי נ"ע השיב: "זו הנחת העצמות".

(מר ישראל איסר גוטין, כור עוני עמ' 156³)

מבצר נגד רוחות הכפירה

טרם בואו לייסד את הישיבה ביקר הרבי נ"ע אצל ציוני כל הרביים - מהבעש"ט עד אביו אדמו"ר מהר"ש נ"ע - והתפלל שיעלה בידו לבנות מבצר שיעמוד נגד כל רוחות הכפירה

מדויק אך קרוב לעניין.

(3) תורת שלום עמ' 235. וראה סה"ש (מתורגם) תש"ה עמ' קא. ושיחת אחש"פ תשל"ו אות ז.

(2) ראה שיח"ק תשמ"א (ח"א עמ' 672) "ניט אויף דעם האט דיר רבי נשמתו עדן אריינגענומען אין ישיבה!". בס' תו"ת (קה"ת) תרגמו ל"בחר" ואין זה

בה' ובמשיחו שנושבות בעקבתא דמשיחא.
(מדברי רש"נ ששונקין, ימי תמימים ח"א עמ' 476)

אצלם הוא בפשיטות

כידוע שצער גדול הצטער אותו צדיק החפץ חיים זצ"ל ע"ז שלא היה יכול לפעול על תלמידי בני ישיבתו (אם שהיו יראים ושלמים כידוע) שלא לספר את זקנם. ובשנת עת"ר כשהיה האסיפת הרבנים הידועה בעיר המלוכה פעטערבורג שהשתתפו בה גדולי הדור ההוא כמו האדמו"ר מליובאוויטש הרש"ב נ"ע והחפץ חיים זצ"ל ור' חיים בריסקער ז"ל וכו', שאל אז החפץ חיים את אדמו"ר מליובאוויטש, האם יכול לגלות לו הסוד במה כוחו גדול שהוא פעל על תלמידי ישיבתו שאין מסתפרים זקנם. והשיב לו אדמו"ר נ"ע שאצלם הוא בפשיטות וא"צ לדבר עמהם עד"ז.

(הרב זלמן שמעון דבורקין, קובץ רז"ש - מס' שמועות מעצם כתיבת ידו עמ' 64)

לימוד החסידות פועל

ה"חפץ חיים" שאל את ר' אליעזר [גנס] מהי הסיבה שתלמידי ישיבת תומכי תמימים לא מגלחים את זקנם למרות שאני יודע שהרבי מליובאוויטש אינו מדבר על ענין זה ואילו אני צועק על זה תמיד ומדבר אך עם כל זה

אינני מצליח בזה, והתחיל לבכות, ור' אליעזר שתק ולא ענה מאומה, אח"כ נפרד ר' אליעזר מהחפץ חיים ונסע לרבי מוהרש"ב, נכנס ליחידות ומסר את מכתבו של הגאון ה"חפץ חיים", וכן סיפר לרבי מה שאמר לו החפץ חיים בקשר לעניין הזקן. שאל הרבי את ר' אליעזר, ומה אמרת לו? ענה ר' אליעזר, חשבתי לומר שמכיוון שבליובאוויטש לומדים חסידות לכן הרבי לא מדבר אודות זה כי לימוד החסידות פועל שלא יגעו בוקן, אך שתקתי ולא אמרתי כלום. חי"ך הרבי ואמר, טוב עשית.

(כפי ששמע ממנו ה' אהרן יעקב רייניץ, קובץ הערות התמימים ואנ"ש אושען פארקוויי צא עמ' 12 ואילך)

מרגוע לנפש

המשפיע ר' ניסן נמנוב ה' מספר כי בחור אחד בא לליובאוויטש, שהה שם זמן קצר וחזר הביתה לעבוד או לנהל עסק. ברם ואחר שלמד בליובאוויטש את המאמר "אדם כי יקריב מכם" בלקוטי תורה, לא מצא מרגוע לנפשו, מתי כבר יקריב את נפשו הבהמית? והחליט לחזור לשיבה וכן עשה. ניכר היה כי המדובר היה בו בעצמו.

(כפי ששמע ממנו ר' משה לברטוב, ביאורי הר"ג נמנוב על התניא עמ' קמד)

ולא הייתה לי האפשרות ללמוד ב"תומכי תמימים".

(כפ"ח גליון 889 עמ' 68 ואילך)

לשלם על הדייסה בתו"ת

שאלו פעם את רבי ישראל יצחק יפה, רבה של חרקוב, מדוע לא ניסה, כמו רבים אחרים, לברוח מרוסיה, ונשאר לעמוד על משמר היהדות תוך עינויי נפש קשים. והשיב: "כדי לשלם תמורה לדייסה שזכיתי לאכול ב"תומכי תמימים"...

(כולם בחכמה ח"א עמ' 83)

מסירות נפש על קדושת ה'

באותו חורף בא לליובאוויטש והתאכסן עמנו אצל ר' גרונם עוד בחור אחד ישר מהגימנסיה - דוד ליברמן (ז"ל), בחור צעיר גבה קומה וחסון. קרה לי לאחר זמן ללון פעם בבית הוריו בנאובאבליצא - פרור של העיר הומיל - הבית הוא בית יהודי אבל לא חסידי. בהומיל התגוררה משפחה חב"דית ידועה בשם מגידסון, והם שקירבו את הנער ופעלו עליו לעזוב באמצע הלימודים את הגימנסיה ולנסוע לליובאוויטש. מעניין, שגם בבית ר' גרונם לא שינה דוד את מנהגו הקודם - בכל בוקר אחר ברכת השחר היה מסיר את כותנתו, פשט תחתיו את השטיח הקטן שהיה מוכן לו לזה, שכב עליו והתחיל להתעמל - הגביה ועיקם את ידיו ורגליו, גבו ובטנו, במשך זמן מה, ור' גרונם אף פעם לא העיר לו על מנהגו זה הלא-ליובאוויטשי. אחרי שנים רבות שמעתי עליו שחלה ל"ע במחלת הוויטימינוז (מחלת הרעב) וסירב להגעיל את נפשו במאכלות אסורות (אחרות לא היו) ומסר את נפשו על קידוש ה'.

(ר' נחום גורלניק, כפ"ח גליון 491 עמ' 29 ואילך)

המדריך האמתי

כי כל מי שהתחנך בתומכי תמימים, חרות במוחו וקבוע בלבו, כי כל אחד נוצר וירד מאיגרא רמה לבירא עמיקתא, בשביל כוונה מיוחדת. ולכל אחד ואחד יש תפקיד שצריך למלאותו בימי חייו שניתנו לו. כי כל אחד ואחד הוא חלק ה' ממש וחלק אחד מהנשמה

תומכי תמימים לא לקחה זכות ה'בחירה'

השוחט בעיר חרסון היה אחד מתלמידי תומכי-תמימים. על שוחט זה הסתובבו שמועות שונות ונגרם מכך חילול שם ליובאוויטש בעיר. כשהחסיד ר' משה חריטונוב הי"ד הגיע לכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע ונשאל ע"י הרבי "מה נשמע בחרסון?" הוא סיפר לרבי, בין היתר, גם את הרינונים שיצאו על השוחט. הרבי הגיב על כך כי תומכי-תמימים לא לקחה את ה'בחירה' מאף אחד. בד בבד הרבי שלח לעיר את ר' אליעזר צ'עצ'ערסקי.

(ר' מענדל עמ' 128)

השפעה על כל החיים, להעלות אדים

המשפיע בישיבת תו"ת, ר' שמואל גרונם אסתרמן היה אומר: "מי התלמיד בישיבה הם בדוגמת זמן התפילה. כמו שהתפילה משפיעה על הנהגת האדם במשך כל היום, כך ימי הלימוד בישיבה משפיעים על כל החיים".

ועוד אמר הרש"ג: "כדי שיהיה בבית חום של 70 מעלות, צריך שבתנור יהיו 2000 מעלות חום. כך הוא גם במגהץ - מחממים אותו באש ואח"כ כשמכניסים אותו למים הוא מתקרר קצת, אבל מחמם את המים עד שמעלה אדים. כך גם עם השפעת ימי התלמיד בישיבה על התקופה שלאחריה".

(כולם בחכמה ח"ב עמ' 120⁴)

השפעה חסידית

ר' חיים הורביץ (טאשקענטער) סיפר: כשאחי ז'אמקע חזר הביתה, ראיתי אותו כשהוא הולך עם מעיל ארוך ועם טלית קטן רחבה וגם ראיתי את הנהגתו החסידית, והתקנאתי בו עוד יותר. כעת ממש השתוקקתי לנסוע ללמוד ב"תומכי תמימים" והייתי מפציר בהורי ללא הרף שילחו אותי ללמוד ב"תומכי תמימים". הייתי אז זמן קצר לפני הבר מצווה שלי, וקיוויתי שאחרי הבר מצווה אסע לליובאוויטש. אבל בדיוק זמן קצר אחר כך פרצה מלחמת העולם הראשונה ואז עברה הישיבה מליובאוויטש למקומות אחרים

(4 וראה אוצר החסידים - ברחבי תבל עמ' 516.

הכללית הישראלית (נשמת אדם הראשון). ולכל אחד יש חלק בעולם, שהוא צריך ומוכרח לברר אותו. ואם הוא ממלא תפקידו, ומברר חלקו בעולם, בזמן שניתן לו בחייו - השלים את הכוונה האמיתית, שבשביל זה נוצר; ואם חס ושלום לא - כל יצירתו הוא מקח טעות לגמרי והרחמנות גדולה עליו ועל חלקו בעולם וחייו בעולם הזה הם חיי בהמה ממש.

כן ידע כל אחד, מי הוא המדריך את האדם, שלא יתעה חס ושלום בדרכו, אף שכוונתו לטובה. וכפי שקורה לאדם שהולך למקום רחוק דרך יער עבות, או דרך נהרות וימים סוערים, והדרכים לא כל כך ברורות אצלו, שיכול לתעות בדרכו, וליפול לידי חיות רעות וטורפות, או לצלול במים אדירים והוא מוכרח למדריך שידריכו בדרך ישרה, בכדי להימנע מכל דרכי עקלתון.

ידעו, שהמדריך האמיתי הוא המשה רבינו שבכל דור ודור, המלמד דעת את העם, אלו הם הצדיקים שבכל דור ודור, ואצלנו - הוא הרבי מליובאוויטש, שכל דבריו קודש ואך ורק לפי עצתו והדרכתו הנכונה יכולים להשלים את הכוונה האמתית.

(הרב אליעזר קרסיק, תשורה 'בצילא דמהימנותא')

דור ישרים יבורך

כל המניעות ועיכובים שמבית ומחוץ לא עכבו ולא עצרו בעדם, כי כל מאוויים ומגמת נפשם של התמימים בחייהם ה' רק באחת, להשאיר אחריהם דור ישרים יבורך, שגם בניהם אחריהם ישמרו דרך ה', ויהיו חזקים ותמימים באמונתם, כמו שהודרכו ונתחנכו הם בעצמם בלמדם ספר בשבת תחכמוני בישיבת תו"ת דליובאוויץ, ע"י השפעת מוריהם ומדריכיהם, ובעיקר ע"י השפעת בנו האדמו"ר (שליט"א) [נ"ע] המנהל הראשי נשיא ישראל, אשר רב טובם ואורם האיר בהם להחיות את נפשותיהם, והפיחו בהם רוח עוז ותעצומות לעמוד חזק באמונתם בכל עת מן העתים שונים ומתחלפים.

(הרב מאיר גורקוב, ספר הזכרונות דברי הימים עמ' 82)

מבלי לזוז אפי' זיז

הסיבה להשנאה המיוחדת והיתירה אשר היתה מהם [הקומוניסטים] אל התמימים, מפני שידעו את היחס והקשר אשר יש להתמימים עם כ"ק אדמו"ר (שליט"א) [נ"ע], הם ידעו אשר כל התמימים חונכו וגודלו במוסד ישיבת תו"ת דליובאוויץ, וזאת עמדה להם לעמוד חזק באמונתם מבלי לזוז אפי' זיז...

(הרב מאיר גורקוב, ספר הזכרונות דברי הימים עמ' 93)

מייע שפעסעלעך

שמעתי מאחד התלמידים הצעירים שלמד בחדרים ולא הצליח בלמוד, שחקו ממנו החברים, ונסע מהישיבה. ונתנו לו עצה, כמדומה בהסכם אדנ"ע, שילמוד הלכות שחיטה והאומנות ויסע להכפרים בפנים רוסיה, שם יתעסק בזה. וקבלו אותו שם והשתדל בכל עניני היהדות והתרגל בשפה הרוסית. ובעיר דווינסק היו לו קרובים, ובא לחה"פ, וספר לי שבעת שחזר מעבודתו היה בליובאוויטש אצל אדנ"ע, ספר לו הכל, ואמר לו אדמו"ר בזה"ל: "מייע שפעסעלעך, ווא זיי וועלין זיין, וועלין זיי זיך אומקערן צוא זייער פאסטוץ" [הטלאים שלי, היכן שיהיו, יחזרו לרועה שלהם].

(ר' ישראל זושא דבורץ, זכרונות וסיפורים עמ' 12)

היקר מכל הזמנים

הרה"ת ר' אלכסנדר סנדר יודאסין אמר פעם: זמן לימודי בישיבת 'תומכי תמימים' בליובאוויטש הוא היקר אצלי מכל הזמנים שעברו ושעוד יעברו, שעת ישיבתי בתומכי תמימים היתה אצלי בבחינת השעה המוצלחת.

(תומכי תמימים (יודאסין) עמ' ט)

להסתכל על העולם

הרה"ת ר' אברהם פאריז התבטא: הקב"ה זיכני שבליובאוויטש למדתי כיצד להסתכל על העולם...

(אחד היה אברהם עמ' 182)

יהודים כמו אברהם אבינו

שמעתי מר' מיכאל [דבורקין], בליל שמע"צ בליובאוויטש היו רגילים להתוועד בבית אד"ש [כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ]. פעם בליל שמע"צ יצא אד"ש [כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ] מחדר אדמו"ר נ"ע בהתפעלות ואמר "טאטע האט מיר געזאגט אז מיט תו"ת עשה אידען כמו אברהם אבינו".

(מרשימת ר"א ווינגרטן סיון תש"ז)

לעשות את החותן לחסיד

בליובאוויטש היו אומרים: כאשר בחור מתחתן - נכנס הוא הרי לעולם חדש, והעבודה הראשונה המוטלת עליו היא, לעשות את החותן לחסיד...

(אחד היה אברהם עמ' 182)

אם אשכחך ליובאוויטש

הרה"ת ר' לייב (ב"ר אלי') דריימאן כתב באחד ממכתביו: גם אי שם בעומק קודקודי נשארו תרשים החצר הנרחב, שתי הקבורות של רבותינו הקדושים, בית המדרש בחצר ובית כנסת עירוני וכל מיני בנינים ומאורעות. תמיד הוגה אנכי בלב: "תדבק לשוני לחכי אם אשכחך ליובאוויטש".

(ממכתב, נתפרסם בכפ"ח)

נתבטלתי מכל טוב

מזכרונות הרה"ת ר' גבריאל כגן: בתחילת שנת תרס"ח בהיותי בבית אבי ז"ל נתגבר החולשה ביותר ע"י סיבה ונחלתי ר"ל באופן שנשאיתי בביתי בנעויל להתעסק ברפואות. מפני החולשה בגשמיית הורד מצבי גם ברוחניות ביותר, ולדאבוני שלא זכיתי לשוב עוד אז לתו"ת, ונתבטלתי מכל טוב וחבל כו'.

(כפ"ח גליון ז עמ' 52)

הראוני עולם "בלתי בעל גבול"

מר שמואל אונגר כותב במכתבו להרה"ת ר' עזריאל זעליג סלונים: אז הכרתי - תכלית ה"בירה" להכיר ולהתדבק ב"בעל הבירה", והיום - ארס הנחש אוכל גופי ונפשי: מה

תכלית ה"בירה" ואם יש מנהיג ל"בירה"? אני טועם מ"עולם הזה" אבל לא נהנה מ"עולם הזה". הראוני עולם "בלתי בעל גבול", ואם נתאמת אצלי או לא נתאמת - הוא האפיל עלי את העולם "בעל הגבול" ואין מנעמי "עולם הזה", קיקיון דיונה, מרצים אותי...

(עבד מלך עמ' 163)

כאן נולדתי וכאן אני דר

כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, היה עורך, על פי רוב, התוועדות (פארבריינגען) בחוהמ"ס ובחוהמ"פ, בהתוועדויות אלו היו נכנסים כעשרה, ויותר מעט, מהבחורים המבוגרים. בזמן האחרון של שהותי שם, גם אני הכותב [הרה"ת ר' חיים מרדכי פרלוב] הייתי מהזוכים להיכנס.

פעם אמר הרבי: קורה, שבאים בחורים מבוגרים לליובאוויטש, ככני עשרים, ולפעמים בגיל יותר מבוגר, (כן באו בחורים לאחר שהשתחררו מעבודת הצבא, שהיו אז בני עשרים ואחת או עשרים ושנים) ומתעכבים בליובאוויטש שנה או שנתיים, אך לא נקלט אצלם עניין ליובאוויטש כמו שצריך, ואומרים שסיבת הדבר, בגלל מיעוט הזמן שהם מתעכבים בליובאוויטש, ולכן לא נקלט אצלם העניין כפי שצריך.

אולם - אמר הרבי - זו טעות; עיקר הסיבה שלא נקלט אצלם, כי בעת היותם כאן חושבים שאין זמן מספיק להיות כאן, וממילא אינם נותנים את עצמם לזה כמו שצריך. אבל, לפי האמת, בעת היותם פה עליהם לחשוב: כאן נולדתי וכאן אני דר; ועל בית הקברות של ליובאוויטש - שם תהא קבורתי! ורק אז - אמר הרבי - אם יחשוב כך, מספיק אפילו יום א' כדי שיוקלט אצלו העניין כפי שצריך (ולהעיר, שכולו לשון המשנה במכות פ"ב משנה ז' גבי ערי מקלט).

(לקוטי סיפורים (תשס"ב) עמ' שס)

השפעה מקיפית

הרה"ג ר' אלתר הילביץ' סיפר: כבן עשר הכניס אותי אאמו"ר לשיבת תומכי תמימים בליובאוויטש ששם היתה גרה באותו הזמן

החוצה מהזאל], ובכל זאת היה יהודי שומר תומ"צ ומגדל זקן.

(בשם הרב שמואל זלמנוב, התמים (בית משיח) גליון 36 עמ' 52)

אז מען פארט ארום, פארט מען אראפ

בשנת תרפ"ג פגשתי במרכבת מסילת הברזל אברך אחד שלמד בליובאוויטש. עסקו הי' לנסוע מעיר לעיר - אם ראה בעיר סחורה שהיא בזול, ויש עיר שהיא ביוקר ויש ריוח, הי' קונה אותה ומובילה לעיר אחרת למכרה.

וסיפר לי, שהי' ביחידות אצל כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ בראסטאווע"נ דאן, וגם לראות אם יש סחורה הראוי' שממנה יגיע לו ריוח, וסיפר לכ"ק אודות פרנסתו, ואמר ער פארט ארום [-הוא נוסע סביב-סביב] מעיר לעיר, כמו שעושים עוד סוחרים.

ואמר לו כ"ק אדמו"ר: "אז מען פארט ארום, פארט מען אראפ" (אם נוסעים סחור סחור, אז נוסעים בירידה).

(הר"י חיתריק מהרשג"א, רשימות דברים עמ' 190)

איך קען דיר ניט, ווער ביסטו?

בליובאוויטש למד אחד בשם ר' זונדל בשנקוויצ'ר. ומסיבות שונות נטה מדרך הטוב ושכח על ליובאוויטש, אך ה' הטוב, לא ידח

אחותו הבכירה מרת גוטע ביילע ע"ה, שהיתה נשואה לחסיד המשכיל והעובד ר' שילם נ"ע קוראטין שהיה המשגיח של דא"ח בשיבת תו"ת, וגם ה"חוזר". למדתי אצל ר' יהושע ארש שהיה נקרא דער דווינסקער.

אבל הלימוד נפסק כמעט באיבו, אאמו"ר החזיר אותי הביתה באופן שלא נקלטתי ולא קלטתי מהאווירה של הישיבה, ומכל מקום בבחינת "מקיף" הריני שייך לכלל "התמימים".

(ספר יובל לכבוד הרב ד"ר אלתר הלוי הילביץ - ספר זכרון עמ' כו)

מילא שאינך אותו שמואל צבי

אדמו"ר שליט"א [כ"ק אדמו"ר הריי"צ] אמר פעם לא' (שמואל צבי, שלמד בליובאוויטש ואח"כ 'נתחמץ' קצת): מילא אז דו ביסט ניט דער שמואל צבי, אבער דו זאלסט האלטען א תניא און טלית ותפילין (הלשון אינו מדויק) [מילא שאינך אותו שמואל צבי, אך לפחות תחזיק אצלך תניא וטלית ותפילין].

(מדיבורי המשפיע רש"ל לויטין, ניצוצי אור עמ' 41)

גיי ארויס פון זאל

א' התלמידים זילול בלימוד הדא"ח, ופעם אחת הכריז עליו כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ "שלמה רוגצ'ובר גיי ארויס פון זאל" [צא

ממנו נדח. ויהיה ר' זונדל בעת צרה ולא ידע עצות בנפשו, על כן בא לאדמו"ר הרש"ב לליובאוויטש ויכתוב בפתק את שמו, ויכתוב גם שלמד פעם בליובאוויטש, ואחר כך כתב את שאלתו. כי כן היה המנהג. והרבי קרא בפתק ואחר כך שאל אותו, ווער ביסטו [= מי אתה]? ענה לו: אני פלוני בן פלוני שלמדתי בזמן זה בליובאוויטש.

אמר לו שוב אדמו"ר נ"ע: איך קען דיר ניט, ווער ביסטו? [= אינני מכיר אותך, מי אתה] ויחזור על זה כמה פעמים עד אשר השואל הבין למה מרמזות דברי קדשו. שאיננו מכירו כי נשתנה ונעשה אחר, ויתחיל לבכות.

לבסוף נעשה בעל תשובה והיה מהאברכים היקרים ביותר, ופעם בהתוועדות בליובאוויטש סיפר את הסיפור הנ"ל.

(הרב רפאל נחמן הכהן כהן, שמועות וסיפורים (תשע"ד), ח"א, עמ' 82)

געגועים לליובאוויטש בתפארתה

אין מלים בפי לתאר את הרגש בעת ההתוועדות וכל משך הזמן; אף שהתנחמנו שזהו דבר החולף, ועוד יעבור זעם ונשוב לליובאוויטש, כי לא ה' שייך אפילו בדמיון לצייר אחרת, בפרט שר' אליעזר קפלן נשאר בינתיים בליובאוויטש. אבל כל אלה לא הסירו את הרגש אז מען זעגענט זיך מיט ליובאוויטש [=שנפרדים מליובאוויטש].

(ר' ישראל ג'ייקובסון, זכרון לבני ישראל עמ' עג)

"תמים" ו"פנימי" היינו הך הם

הרבי נ"ע קרא לישיבה טהורה זו בשם "תומכי תמימים", להורות, שכל תלמיד מוכרח להיות "תמים" בלבו ובמוחו, ומי שחסר לו תמימות זו, נקרא בעל מום, ואין לו מקום בישיבה זו.

התואר "תמים" הוא הברית התיכון, המברית מהקצה אל הקצה, ואם יש חסרון בברית התיכון, אזי כל הכתלים, עם הברחים הפרטיים שלהם, יפלו, ויתמוטט כל הבניין. מובן שבדרגת "תמים" לא היו כולם שווים, והיו דרגות; אבל כולם כאחד יצאו מגדר העדר התמימות והשלמות.

לכל דבר יש קנה מדה שלו, שעל פיו הוא נמדד אם הוא כתיקונו, או שלקוי בחסר ויתיר. גם בתומכי תמימים היה קנה מדה, שעל פיו נמדד כל תלמיד, וקנה המידה היה נקרא בשם "פנימי". היו בזה דרגות שונות. על תלמיד אחד אמרו שהוא "פנימי" בתכלית; על שני אמרו שהוא "פנימי", סתם; ועל שלישי אמרו ש"יש אצלו פנימיות". וכשמדדו איזה תלמיד, אם הוא כתיקונו, או שחסר לו מעט - מדדו במידת הפנימיות שלו. והשבח הכי נעלה היה, שפלוני הנו "פנימי" בתכלית.

בתומכי תמימים היה הגנאי הכי גרוע, כשאמרו על תלמיד פלוני שהוא "חיצון". זה היה עוד יותר גרוע ממי שהפנימיות והחיצוניות שלו היו גרועים. שכן אצל אדם כזה, לפחות נראים חסרונותיו, כמאמר "נתגלה עוונם נתגלה קיצם" (יזמא ט, ב); אבל מי שהוא "חיצון", ומרמה את הבריות ולפעמים גם את עצמו - זהו מצב גרוע יותר, כי הוא היפך ממש מהתואר "תמים" כי אמת, "תמים" ו"פנימי" - הם היינו הך; ושקר רמאי, ו"חיצון" - הם גם כן היינו הך.

(הרב אליעזר קרסיק, תשורה 'בציאל דמהימנותא')

לכן נוצרנו

עד שבאנו לליובאוויטש, כל החיים היהודיים שלנו היו בבחינת כפה עליהם הר כגיגית, באין ברירה, כי לכך נוצרנו. אך כעת - אנו מבטיים על איש שאינו חי ברוח התורה, כעל בהמה ממש. הכי זהו אדם? לאיזה תכלית הוא חי ומה שווים החיים שלו?

(הרב אליעזר קרסיק, תשורה 'בציאל דמהימנותא')

הרגשת ההשתוות

בטרם בואנו לליובאוויטש, חזקה אצלנו ההרגשה של ההשתוות אל העולם; הליכות העולם תפסו בקרבנו מקום רחב מאוד, והדבר התבטא בלבוש ובתספורת, הן כלפי חוץ והן כלפי פנים.

בישיבה גופא היינו עניים מאוד ברוח התורה ובדקדוקי התורה והידורם - כמעט שלא היה לנו מושג. הטלית קטן, למשל, היה "קטן" ממש, כי לא ידענו כלל לדקדק על שיעורו. גם הקטן הזה היה "גדול" בעינינו,

אווירה של ליובאוויטש

מאותו רגע שנכנסתי לאולם הישיבה, הרגשתי כי אווירת ליובאוויטש חופפת ומקפת אותי. אווירתה של ליובאוויטש שונה הייתה מאווירו של כל העולם כולו, הן בלימוד תורה והן בקיומה, שכן אווירתה הייתה מלאה זהירות ודקדוקי מצוות בהידור.

(הרב נחום שמריה ששונקין, זכרונותי עמ' 41)

תעודתו של תמים

אנחנו תלמידי התמימים תעודה מיוחדת יש לנו בחיים, ראשית כל ההשתלמות העצמית ברוח החסידות בקביעות עתים לתורה בנגלה, ולמוד הדא"ח, עבודה שבלב זו תפלה, וההתנהגות בדרכי החסידות בדרך הסלולה לנו מרבותינו הק', והשנית היא העבודה לפעול על הזולת לקרבו לתורה ויהדות ע"י קביעות עתים לתורה ברבים בשעורים שונים, בעריכת שיחות ודברי התעוררות בעניני חזק הדת, שמירת שבת, טהרת בנות ישראל, וכדומה, וכן להשתדל בהפצת למוד תורת החב"ד בין חוגי חובשי התורה בפרט ובני תורה בכלל.

כחות כבירים רכשנו לנו והשקפות מיוחדות ברוח החסידות קנינו לנו בשבת תחכמוני תומכי-תמימים יצ"ו, ועלינו מוטל החוב להביא בפועל את התפקיד הנשגב העמוס עלינו להאיר את החוצות באור התורה, ויראת שמים החסידותי

ובגלל שהיינו יראים מאוד שלא לעבור עליו ח"ו בבל יראה - הסתרנו אותו כולו בתוך המכנסיים לבל יראה כלל...

. . אין תימה, אפוא, כי לא הכרתי את חברי, אשר פניהם כבר התעדנו ולבושם כבר נשתנה; הטלית קטן היה כשיעור, בארכו וברחבו, ודווקא של צמר. הם היו מדקדקים שהתפילין יהיו מעור אחד וכל שאר הדקדוקים - שיהיה מונח באמצע הראש ממש וקצה התיתורה תהיה מונחת בתחילת צמיחת השיער. כדי לקיים את המצוות האלו בהידור, כמ"ש "התנאה לפניו במצוות": טלית נאה, ציצית נאה, תפילין נאים ומהודרים (שבת קלג) - היו אנשים מומחים ויראי שמים עוסקים בהכנת דברים אלו.

. . חוש ההרגשה אל ההשתוות, כבר חלפה, עברה ובטלה; כי למה להשתוות אל העולם בשעה שכבר הכירו שהעולם ומלואו אינם המציאות האמיתית. כי המציאות והישות שהעולם תפס הוא שקר מוחלט ולכן אף העולם אינו תופס מקום?! אדרבה, ההכרה אמרה, כי העולם חייב להשתוות אל בני התורה, שכן המציאות האמתית של העולם היא התורה אשר בראה, ואמיתות התכלית של העולם הוא מעשה המצוות, כמאמרם ז"ל: "ללומדיהם לא נאמר, אלא לעושיהם, לעושים לשמה ולא שלא לשמה" (ברכות יז).

(הרב נחום שמריה ששונקין, זכרונותי עמ' 38)

המאירה בהישיבה הק' להכניס את אבוקת האור של אהלי שם בערפלי חושך של יפת.

(איגוד התמימים ומטרתו, התמים חוברת א עמ' מב)

הרגש זה אין נקנה בכסף

מעת שזכיתי ליכנס בתוך הסביבה העליונה של חסידות חב"ד, זאת אומרת בתוך תלמידי 'תומכי תמימים', למדנו חסידות בעיון ועומק, היינו כל ימינו ולילותינו עם כל מהות חיותנו סביב המשפיעים היקרים, והיינו מקורבים אל הרבי נ"ע זיע"א, נתחנכנו ולימדו אותנו כי ה'תניא' הוא גדול ועמוק קדוש ואלוקי שאין למעלה הימנו. הרגש זה אין קונים בחנות בכסף, רק נקנה זה על ידי חינוך טוב הרבה ע"י המשפיעים הטובים.

בזכרי איך המשפיע שלנו רבי גרונם ז"ל סיפר לפנינו פעם, איך שהרב החסיד רבי אברהם קע ז"ל (הרב דזעמבין), איזה רגעים לפני פטירתו אמר לו: דערלאנג מיר גרונם דעם 'תניא', איך וועל זיך מיט אים זעגענען [= הגש לי גרונם את ה'תניא' ואפרד ממנו]. כשלקח ה'תניא' בידו התגבר וישב במטתו, פתחו בשתי ידיו והניח את פניו עליו ובכה בבכיה רבה עד שהרטיב את העלים בדמעות, ואמר: דער אלטער רבי האט גיזאגט, אז מיט דעם 'תניא' קען מען זיין א חסיד וויא אברהם אבינו [אדמו"ר הזקן אמר, שעם ה'תניא' אפשר להיות חסיד כאברהם אבינו]. והמשיך לבכות ב'תניא' בפניו על ה'תניא'. אח"כ הושיט אותו לרבי גרונם ושוב שכב במטה כמקדם. ואחרי רגעים מועטים יצאה נשמתו בטהרה. וכשרש"ג סיפר זאת ג"כ שפך דמעות רב.

(מכתב רשד"ב זיסלין, קובץ מעייני ישראל עמ' נא)

נקודת האמת

כשאנחנו היינו בליובאוויטש הייתה כל מגמתנו להגיע אל האמת, לדעת ברור האיד עובדים את ה'. כשהתפללנו בקשה אחת הייתה ממלאה את ליבותינו: ריבונו של עולם עזור לנו להגיע אל האמת. כשהיינו לומדים חסידות היינו מחפשים בכל חום נשמותינו ויכולת שכלינו למצוא את האמת, וכשהיינו מתוועדים ב"ט כסלו רגש אחד היה ממלא

את נפשנו: הננו מודים לך אלוקינו שגלגלתנו לליובאוויטש, שנדע שצריכים להגיע אל האמת, עזור לנו אתה שנגיע אל נקודת האמת לאמיתו, האמת הגמור.

(מהתוועדות המשפיע רש"ח קסלמן. רשימת הת' ישראל אריה דוברוסקין הי"ד, ימי תמימים ח"א עמ' 456)

העולם כולו לא קיים

הרה"ג ר' אלתר הליביץ' סיפר: ברגע שהיה צריך להגיע לישיבה, הרי שהבית, ולא רק הבית, אלא העולם כולו - לא היו קיימים.

(כפ"ח גליון 586)

מקומו של תמים

כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע נבג"מ ז"ע אמר פעם: מקומו של 'תמים' הוא בצד המערבי, ומשם עליו לפעול שיצא קול עד אשר גם בפי המזרח יחושו וירגישו שצריכים מקווה...

(ר"א פאריז, אחד היה אברהם (תשס"א) עמ' 168)

השפעה על כל בני עיר

בשנים הראשונות של תומכי תמימים, הנה כשחזר לביתו נשתנה כל המקום. למשל: בבאברויסק היו אוכלים כל הפסח מאשינאווע מצות [=מכונה], אבל כשבחזר אחד מליובאוויטש בא הביתה על חג הפסח ולא אכל מצות כאלו, הנה רבע מאנשי העיר הפסיקו גם כן לאכול.

(רשימת הת' ישראל אריה דוברוסקין הי"ד, ימי

תמימים ח"א עמ' 468)

השכלה בלי עבודה

בליובאוויטש למד בחור אחד בשם פינע מפריילוק. מספרים עליו שהיה משכיל נפלא בחסידות, ולבסוף נתחמץ. סיפר לי ר' חיים בער ע"ה לערמן, שבהיותו לומד בעיר פולטובא (כשהחלו הרדיפות מהבולשביקים על הישיבות היתה הישיבה בכמה גלויות והיה זמן שחלק מיישיבת תו"ת היתה בפולטובא), הלכו ב"ט כסלו להתוועד אצל השו"ב הרה"ח ר' פינחס ע"ה שרייבר (רקשיקער).

והנה באמצע ההתוועדות נכנס אחד בלי

הזמן היקר ביותר מכל הזמנים

אחד מהתמימים בליובאוויטש היה הת' יצחק איטקין (קרוב משפחתי). לאחר שלמד כשנה וחצי בתומכי תמימים, הוציאה אותו אחותו הגדולה מהשיבה על מנת שילמד לימודי חול. עקב כך לא היה מקפיד על שמירת תומ"צ כל כך. לאחר תקופה עלה לארץ, ואף התראה עם הרבי הריי"צ בביקורו בארץ בשנת תרפ"ט.

למרות ריחוקו, הנה עדיין נשמרה אצלו הגחלת הליובאוויטשאית והיה מגיע להתוועדויות י"ט כסלו המרכזיות שהיו בת"א. באחת השנים, כאשר התחילה ההתוועדות אמר אין לי חפץ בנאומים של הרבנים הראשיים וכו' (שכידוע היו מזמינים אישי ציבור וכדו' להתוועדות המרכזית) אני רוצה ללכת לפארבריינגען, אז הפנו אותו לישיבת אחי תמימים שהייתה בת"א.

לאחר כמה זמן התבטא ואמר: "אני עברתי מצבים שונים, והזמן היקר אצלי מכל הוא השנה וחצי שלמדתי בתו"ת". והוסיף: "שבע אני שלא אמות בלי תשובה", ומיד הוסיף "ולא תשובה של 'מתנגדים', אלא תשובה אמיתית"...

(מהתוועדות החזור הגה"ח ר' יואל הכהן כהן)

זקן, וכשר' פנחס ראה אותו התנשק אתו וקיבל אותו בחיבה יתירה - ונודע להבחורים אח"כ שזה היה פינע פרילוקער הנ"ל - ר' פינחס מזג לאורח כוס אחר כוס כי היה כלי לקבלה, ודברו ביניהם זכרונות שונות מליובאוויטש. לסוף שאל אותו ר' פינחס, תגיד לי מה הסיבה הראשונה שסרת מן הדרך, וענה לו "בא מיר איז געווען השכלה אן עבודה" (אצלי היתה השכלה בלי עבודה).

(ר' רפאל נחמן כהן, ליובאוויטש וחייליה עמ' 74⁵)

כוונתו לבן שהקים את הישיבה

הרה"ת ר' שניאור זלמן הלוי דוכמאן כותב: פעם אחת עמדתי בקדמת אולם הישיבה (זאל) בסמוך לשני יהודים זקנים, ליד הארון הגבוה, לא הרחק מהדלת. משם היה ניתן לראות את כל השולחנות של תלמידי הישיבה המבוגרים, כמאה ועשרים תלמידים הלומדים דא"ח בחיות.

דיברו שני היהודים (שלאחר מכן התברר לי שהם היו חסידי קאפוסט, לשעבר, מהעיר דווינסק) בינם לבין עצמם: "כעת מובן מה הענין שהרבי אדמו"ר הצמח צדק כה ייקר את המהר"ש, כוונתו היתה לבן שהקים ישיבה כזו".

(לשמע אוזן (תשע"ו) עמ' 152)

(5) וראה ר' מענדל עמ' 141 ואילך.

ה'המתגעגע
להיזת בטל
לעבדי השם'

הגאון האדיר שהתקשר אל הרבי בעבותות אהבה והתבטלות בעקבות שיחה קצרה, כמה דקות אחרי מנחה ♦ ראש הישיבה המרכזית של ליובאוויטש ב770 במשך ארבעים שנה, שלא התחנך ב'תומכי תמימים' בהיותו בחור אך חינוך דורות של 'תמימים' בלימוד הגמרא ♦ הרב שקיבל הוראות מפורטות מהרבי בנוגע לסדר לימודי ה'סמיכה' לתמימים בתקופה שלפני חתונתם ובניית ביתם, וחיוו ניצלו בנס בזכות הוראה מפתיעה של כ"ק אדמו"ר שליט"א ♦ קווים לדמותו של הגאון החסיד הרב **ישראל יצחק ע"ה פיקרסקי**, ראש ישיבת תומכי תמימים המרכזית 770, בעל מחבר הספרים "אוצרות שיעורים", "חקרי הלכות", ועוד, שיום היארצייט חל בכ"ד אלול

מאת הרב ישראל יצחק זלמנוב
מנהל רוחני ישיבת תות"ל בית שמש

השנה: תשט"ו. הרב ישראל יצחק פיקרסקי, ראש ישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש המרכזית ב-770, מתעתד לנסוע לארץ הקודש. טרם נסיעתו, הוא נכנס אל הקודש פנימה לקבל את ברכת הדרך מכ"ק אדמו"ר שליט"א.

הרבי התעניין כיצד ומתי חוזר הוא לניו יורק. כשהשיב הרב פיקרסקי את שם חברת התעופה וזמן טיסת החזור, שאל הרבי בתמיחה: "מדוע הינך מתעכב שם כל כך הרבה זמן?! ניתן לחזור יומיים קודם..."

כשוך הפתעתו של הרב פיקרסקי וכצאתו את הקודש - שינה בהקדם את תכנית הנסיעה. עתה, הוקדם הכרטיס ביומיים, והוא נסע צלחה לארץ הקודש.

יום לאחר ששב לניו יורק, התחוויר לו כי בזכות הקדמת הכרטיס על פי הוראתו של הרבי, הוא ניצל ממוות בטוח... מטוס 'אל-על' שבו אמור היה לנסוע, סטה ממסלולו ליד יוגוסלביה ונכנס לשטחה האווירי של בולגריה הקומוניסטית, שם יורט על ידי מטוסי חיל האוויר המקומי, וכל 58 נוסעי המטוס נהרגו...

אצל תלמידי ה"אבני נזר"

הרב ישראל יצחק פיקרסקי ע"ה, נולד בשנת תרס"ה בעיר סוסנוביץ שבדרום-מערב פולין לאביו ר' מרדכי מנחם פיקרסקי, מחסידי האדמו"ר ר' יוסל'ע ובנו ר' יעקב דוד מאמשינוב, זכר צדיקים לברכה.

כאשר הגיע לגיל 12 בלבד - התקבל ללמוד בישיבתו של הרב מקאז'גילוב - הרב אריה צבי פרומר הי"ד, מתלמידיו של בעל "אגלי טל" ו"אבני נזר" מסוכטשוב.

לרב מקאז'גילוב מיוחסת השמועה ששמע מרבו בעל ה"אבני נזר" ש"צריכים לדייק בשולחן ערוך הרב' כמו ברשב"א". ואכן, בהיות הרב פיקרסקי תלמיד צעיר לימים, למד בעל פה את 'שולחן ערוך הרב', וידע כמעט את כולו בעל פה. על עובדה זו העיד הוא בעצמו, שנים מאוחר יותר, בפני כ"ק אדמו"ר שליט"א, בעת ששוחחו על דיוקים בלשונו הזהב של אדמו"ר הזקן.

מספרים כי הנהגתו של הרב פיקרסקי כבחור היתה ללמוד מאשמורת הבוקר הראשונה ועד חצות הלילה ויותר, כשקולו נשמע בנעימה בבית המדרש. כוח זכרונו היה מופלא, והוא חזר שוב ושוב על התורה שלמד. לאחר פטירתו מצאו בתכריכי כתביו חידושים נפלאים לגילוי כנער צעיר ורך לימים.

לאחר מכן עבר לעיר הבירה הפולנית וורשא, ללמוד אצל ר' אברהם ויינברג הי"ד, מחבר הספר "ראשית ביכורים", אף הוא תלמיד מובהק לבעל ה"אבני נזר", וכמו כן תלמיד של בנו - ה"שם משמאל" מסוכטשוב.

אט אט צבר ידע בכל מכמני התורה, עם סברות ישרות ועמוקות מתלמידי ה"אבני נזר". בשל כך היה בקי כל ימי חייו בכל דברי ה"אבני נזר" וידע בעל פה את ספר תשובותיו.

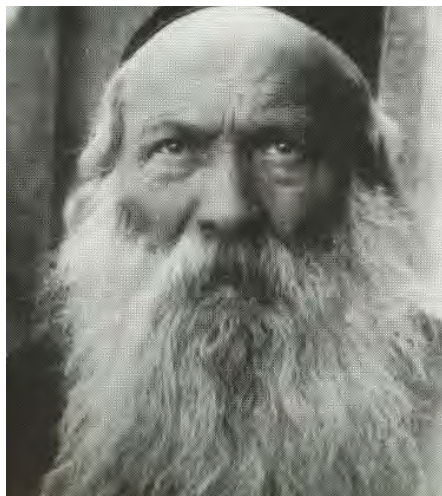
הקשר הליובאוויטשי של בית סוכטשוב

לימים, כאשר היה הרב פיקרסקי ראש הישיבה ב-770, שוחח עם כ"ק אדמו"ר שליט"א (בימי ה'שבעה' על הרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא נ"ע) על הקשר של ה"אבני נזר" ובנו ה"שם משמאל" לליובאוויטש. השיחה התפתחה כתוצאה מכך שהרב פיקרסקי אמר לרבי, שכאשר ה"אבני נזר" ישב 'שבעה' על זוגתו הרבנית - ראו דבר פלא: ביום השבת - לא יכלו להכיר... הכול - עריכת השולחן' וכו' היה כרגיל, כאילו לא קרה כלום...

בהמשך, אמר הרב פיקרסקי שה"אבני נזר" הפליא ביותר את גדלותו של אדמו"ר הצמח צדק. הרב פיקרסקי ציטט בעל פה את לשונו של ה"אבני נזר" שכתב "הנה הצמח צדק החדש מהגאון איש אלקים קדוש מליובאוויטש זצלה"ה מכשיר לגמרי כו' כותב ב' טעמים להכשיר וכו'", וסומך על דבריו (אף שמביא ראיות גם לאידך גיסא).

כ"ק אדמו"ר שליט"א הגיב על כך, שחסידים מספרים שהיה קשר מיוחד בין אדמו"ר הצמח צדק ל"אבני נזר".

הרב פיקרסקי סיפר גם על הביטוי הנפלא של ה"שם משמאל" לגבי אדמו"ר הזקן, בכותבו בנוגע לנוסח דברכת מחיה המתים

הרב שמואל בורנשטיין, ה"שם משמאל" מסוכטשוב

לו אחר כך מתוך 'סעיף קטן' אחד שבשו"ע רבינו].

מכהן ברבנות ובראשות-ישיבות

בשנת תרצ"ו התחתן עם רעייתו מרת אסתר מרים לבית קלפמן, ומיד לאחר נישואיו החל מכהן בראשות הישיבה "כתר תורה - רדומסק" בעיר קראשנוב בגליציה. לאחר מכן כיהן ברבנות העיירה מודו"וב בפולין, ומשם גלה לשווייץ בה שהה עד לימי השואה הנוראה.

בשנת תרצ"ח התמנה לרב בלונדון, ועוד לפני שהספיק להעביר את בני משפחתו לשם, פרצה מלחמת העולם השנייה. בנתיים התלכדו סביבו חבורת בני עליה ועסקו יומם ולילה בתורה. הרבה מדברי חידושי של הרב פיקרסקי בש"ס ופוסקים השתמרו מימי החרדה ההם, כאשר מחוץ תשכל חרב ובחדרים אימה. רק לאחר שבע שנים, בסיום המלחמה, התאחדה המשפחה...

בשנת תש"ז, השיג הרב יצחק הוטנר וזיה עבור משפחתו של הרב פיקרסקי, והם עברו לגור בניו יורק. בהגיעו לשם מונה למורה-צדק בבית המדרש של 'צעירי אגודת ישראל' בשכונת ברוקס, ולאחר שנים לא רבות - בתחילת שנת תשי"א - התמנה לראש ישיבת תומכי תמימים המרכזית ב-770.

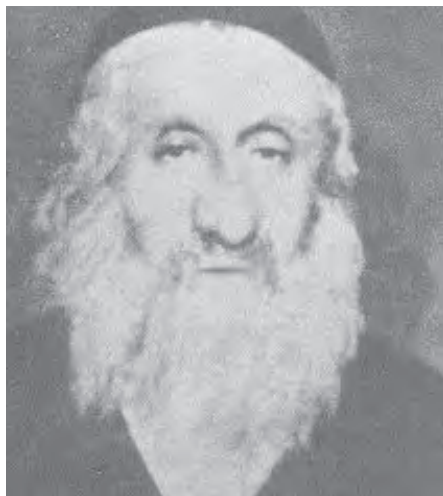
בשנת תשי"ד קיבל על עצמו אף את רבנות

"יש נוסחאות מחיה בצירי, ובנוסח הרב דהוא תנא... כתיב בסגול כו". כ"ק אדמו"ר שליט"א הגיב על כך ש"מספרים אצלנו שהיה מתפלל בנוסח של אדמו"ר הזקן, אף שהיה תלמידו של הרב מענדל מקוצק".

על כך השיב הרב פיקרסקי, שעל הקוצקער מספרים שביחידות - היה מתפלל בנוסח אדמו"ר הזקן... "אבל בנוגע לסוכוטשוב [ה"שם משמאל"] ראיתי בעצמי שהיה מתפלל בנוסח האדמו"ר הזקן גם כשהיה עובר לפני התיבה. ויתירה מזה, כשהעובר לפני התיבה לא היה מתפלל בנוסח האדמו"ר הזקן, לא היתה דעתו נוחה".

[אגב: ה"אבני נזר" היה רגיל בלשונו לקרוא את הגר"א בשם 'הגאון' סתם, ואת אדמו"ר הזקן קרא 'הגאון האמיתי'. פעם אחת אמר הרב שבתי בורנשטיין ע"ה כי בשו"ע אדמו"ר רואים יותר עמקות מאשר בבאור הגר"א, והראה לו י"ד 'צריך עיון' של הגר"א המתורצים בשלחנו הטהור של רבינו.

כעין זה אמר שמי שענינו מאירות (ליכטיגע אויגן) רואה כיצד מתורצות בשו"ע רבינו קושיותיו של הגאון רבי עקיבא איגר. כמו כן התבטא על רבינו הזקן "מי לנו גדולי האחרונים גדולים מהרב מלאדי זצ"ל", ועל עצמו העיד שלא פעם אירע לו שסוגיא שנתייגע בה במשך כמה שבועות, נתיישרה

הרב יוסף קאליש, האדמו"ר מאמשינוב

על הפסוק "ויחי יעקב בארץ מצרים", שגם במצרים יכולים "לחיות" על ידי התורה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א שוחח עם הרב פיקרסקי רבות באופן אישי שיחות תורניות עמוקות, בנגלה בהלכה ובחסידות, ועודד והמריץ אותו להוציא לאור את ספריו "חקרי הלכות" ו"אוצרות שיעורים". פעם אחת שאל אותו כ"ק אדמו"ר שליט"א, "האם יש הדין של 'לא יגוש' במתנה?", כאשר כוונתו לכתובת הספרים על ידי הרב פיקרסקי... הרב פיקרסקי ענה לרבי שהוא באמצע לעבוד על ספרים אלו...

הרבי גילה יחס מיוחד כלפי הרב פיקרסקי. כך לדוגמא, בשלהי שנת תשמ"ג נערך בלונדון כינוס-תורה שבו נטלו חלק, בין השאר, גדולי הרבנים וראשי הישיבות. הכינוס אורגן על-ידי הישיבה הגדולה דליובאוויטש. אורח הכבוד בכינוס אמור היה להיות הרב פיקרסקי, אך שעות ספורות קודם לכן נסתלקה זוגתו, הרבנית מרת אסתר-מרים והשתתפותו בכינוס בוטלה. הרבי הורה שהכינוס יתקיים לעילוי נשמת הנפטרת. הרב פיקרסקי עצמו מסר לאחר מכן פלפול תורני אשר נכלל בקובץ שהופיע (בשנת תשד"מ) בעקבות כינוס-תורה זה.

הקהילה החרדית בבית הכנסת "בית יעקב" בשכונת "פורסט הילס", קווינס.

התקשרות והתבטלות לרבי

בשנת תש"י הגיע הרב פיקרסקי לראשונה ל-770 והשתתף בתפילת מנחה עם הרבי. לאחר התפילה ניגש הרב פיקרסקי ואמר לרבי "שלום עליכם" והם שוחחו מספר דקות בלימוד. לימים, סיפר הרב פיקרסקי שאותן דקות הותירו בו רושם עצום, ולמרות שהסתופף אצל הרבה גדולי הדור בפולין - היתה זו חוויה רוחנית שטרם ידע כמותה.

מאז התקשר הרב פיקרסקי לרבי בכל לב ונפש ומאוד, ובכל מקום העלה על נס את גדולת כ"ק אדמו"ר שליט"א אפילו על פני גדולי ישראל בדורות קודמים אותם הכיר והעריך. על אף היותו מקורב וקשור לחסידויות גדולות וחשובות כמו אמשינוב וגור, שהחשיבו אותו כ'רבן של בני פולין' - התבטל לכ"ק אדמו"ר שליט"א בצורה יוצאת דופן. הרב פיקרסקי היה מעין צינור ומקשר בין גדולי הפוסקים בארה"ב ובעולם כולו לבין כ"ק אדמו"ר שליט"א.

התבטלותו אל הרבי תפסה מקום חשוב בלימוד התורה שלו. כך לדוגמא, כאשר בשנת תשי"ז יצא לאור ספרו "חקרי הלכות" - ספר ראשון מתוך תשעה (האחרון יצא לאור בשנת תשמ"ט) - הערות וביאורים על שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, כתב הרב פיקרסקי בהקדמה "הגם שאני יודע מך ערכי, מה אני, לבוא לגשת אל הקודש פנימה, אך תמכתי יתדותי על הוראתו של כבוד קדושת מרן אדמו"ר הגה"ק שליט"א מליובאוויטש". את הקדמתו הוא חותם במילים "דברי המתגעגע להיות בטל לעבדי ד'".

גם בהקדמה לספרו "אוצרות שיעורים" ובו "מעט מהשיעורים אשר אמרתי בישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש", ניכרת התקשרותו והתבטלותו לכ"ק אדמו"ר שליט"א, כאשר כמעט כל ההקדמה - למעט עניינים 'טכניים' - הוא ציטוט משיחה של כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות הסיפור המופיע ב"היום יום" המפורסם בשאלת אדמו"ר הצ"צ את אדמו"ר הזקן

הפירכה שהעלתה חיך ב'שבעה'

מספר הרב אלימלך קוק: "בעת ה'שבעה' על הרבנית חנה ע"ה, אם המלך, התפללו ה'תמימים' במניין עם הרבי. בכל 770 למדו כ-30 תלמידים בערך, וכולנו היינו שם. זכורני שהגיע רב חשוב מאוד לנחם את הרבי והתפתחה שיחה תורנית. אותו רב השמיע סברה כלשהי, והרב פיקרסקי פרך אותו בקושיה רצינית מאוד, שהעלתה חיך על שפתיו הקדושות של הרבי".

אך ורק בכוחו של המשלח

בסיום הרמב"ם שנת תשמ"ח, נשא הרב פיקרסקי נאום, ובין הדברים אמר כך: "בעיני ראיתי איך שבמקומות שבהם לא נראה חומש מאות בשנים, הוקמו ישיבות המגדלות תלמידי חכמים מפוארים. באיזה כח בא כל ההדר הזה, אך ורק בכוח של המשלח צדיק הדור פארו והדרו שליט"א".

ה'שיעור כללי'

כאמור, הרב פיקרסקי נתמנה לראשות הישיבה בתחילת שנת תשי"א, לאחר שראש הישיבה הקודם - הרב ישראל גוטסמן - הפסיק מלשמש ראש ישיבה בשנת תשי". מאז ועד שנותיו האחרונות, היה אומר הרב פיקרסקי 'שיעור כללי' בפני תלמידי הישיבה בכל יום שלישי החל משעה 13:00 עד 14:15.

שיעוריו התאפיינו בכך שהוא אמר בכל שיעור כמעט חידוש מ'קונטרס אחרון' בשולחן ערוך אדה"ז, ומדברי רבותיו 'חידושי הרי"מ' ו'אבני נזר'. שיעוריו נדפסו בספריו "אוצרות שיעורים" ונכתבו על ידי תלמידיו-חביביו. כמו כן חידושו נדפסו בספר "ויהי בישורון מלך" שהודפס לקראת י"א ניסן תשמ"ב - שמונים שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א, ובקובץ "הדרת מלך" שיצא לאור בארצות הברית לקראת סיום הרמב"ם הראשון בשנת תשמ"ה.

פעם אחת, עת הגיע הרב פיקרסקי למסור את שיעורו הקבוע ביום שלישי, יצא הרבי מ-770 ללוות קבוצה שנסעה לאחר חודש תשרי. ארובות השמים נפתחו וגשם עז ניתן ארצה, ולקול שירת 'כי בשמחה תצאו' נעמד הרבי על מקומו תחת גשמי הזעף... כשהבחין הרב פיקרסקי ברבי שעומד תחת הגשם - פתח את המטריה שלו מעל ראשו של הרבי... הרבי סימן לו בידיו שאין צורך בכך, אך הרב

פיקרסקי לא הרפה והמשיך להחזיק את המטריה עד אשר נכנס כ"ק אדמו"ר שליט"א לבנין. כשהתחיל הרב פיקרסקי את השיעור נזף בבחורים, באמרו "איך זה שלא עלה בדעתו של אף אחד להביא מטריה לרבי, איך אפשר לראות את הרבי נרטב בגשם?!"...

"הוגה בתורה"

הרב פיקרסקי התדיין רבות עם הרבי, בכתב ובעל פה, בנושאים תורניים. תקופה ארוכה היה נכנס פעם בחודש אל הרבי ומציג לפניו את שאלותיו והרבי היה משיב לו עליהם.

בשנת תש"כ שלח מכתב אל הרבי עם קושיות בהלכות שבת בשולחן ערוך של אדמו"ר הזקן. הרבי ענה לו על מכתבו והרב פיקרסקי היה מפליא את תשובת הרבי ואף הדפיס זאת כהקדמה לספרו "חקרי הלכות" חלק ג'. בחלק ט' של ספרו "חקרי הלכות" הדפיס את חידושו של הרבי בנושא "לא תחסום שור בדישו" ומתפלפל בזה רבות.

ואלו רק דוגמאות מספר, משום שההתכתבות התורנית של הרב פיקרסקי עם כ"ק אדמו"ר שליט"א היתה עניפה. חלקים ממנה תועדו בסדרת ה"אגרות קודש" ובבמות תורניות שונות.

במסיבה לרגל הופעת הכרך העשירי של 'אגרות קודש' בכ"ה באדר תשמ"ט, אמר הרב

הרב יעקב רוד קאליש, האדמו"ר מאמשניב

התשובות שלו בכל תחומי החיים. כל הוראה של הרבי, בכל נושא שבעולם, מדויקת ומתאימה להפליא על פי הלכה. אילו הגדלות והגאונות המבהילה היו מפורסמות יותר, הייתה נחסכת מלאכה רבה בחוגים שנחשבים עדיין "רוקנים" מעולם החסידות".

בחינות התלמידים בישיבה

כחלק מתפקידו כראש הישיבה ב-770, בחן הרב פיקרסקי את התמימים בלימודם. באגרת קודש מתאריך כ' שבט תשכא, כותב לו כ"ק אדמו"ר שליט"א "מאשר הנני קבלת מכתבו בבשורה הטובה אודות תוצאות הבחינות אשר ידעו להשיב כהלכה בדברים ברורים. ת"ח על הקורת רוח ונחת רוח שגרם בידיעה האמורה, ובמדתו של הקב"ה שהיא מדה כנגד מדה אלא שכ"פ ככה, יתבשר בשו"ט הגורמות נחת רוח אמיתי בכל ענייניו".

והרבי ממשיך וכותב: "והרי האמור הוא גם מענינא דיומא, פרשת השבוע וראשיתה, ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, להראות פנים וכו' ובלשון רבנו הזקן (הלכות ת"ת סוף פרק ג') עד שיבינו (התלמידים) עומק ההלכה בטעמה היטב לשום לפנייהם טעם המיישב תלמודם ומשימו בלבם וכו'".

ויהי רצון שיקוים בהתלמידים והמשימים

פיקרסקי בהתרגשות: "ראוי לעמוד על דמותו של האדמו"ר. ואולם אם לספר על פעליו בכל קצווי תבל, הרי אפשר לספר אין ספור סיפורים. ולדבר על קדושתו, הרי אין זה שייך כלל לאנשים כערכנו, והריני פשוט ירא לגשת אל הקודש. אך על גדלותו וגאונותו בתורה יכולני להעיד בפה מלא - שאין מקום בש"ס בבלי וירושלמי, בספרא בתוספתא וכו' שלא ידוע לו. ונוסף על זה, חידושי הרבים, חידושי תורה נפלאים, ויש שמחידוש קצר שלו אפשר לבנות שיעורים רבים".

בראיון שנערך עימו שנים מאוחר יותר, התבטא הרב פיקרסקי: "אני תמיד מתפלא על כך, שדוקא את הנקודה של הגאונות המבהילה, כמו העלימו והשתיקו. למשל על העובדה, שאני זכיתי להיות עד לה עשרות שנים, שאין מקום אחד בש"ס בבלי וירושלמי או פוסקים ראשונים ואחרונים וכו', שאפשר "לתפוס" בו את הרבי כאילו נעלם ממנו. אף לא מקום "נידח" אחד, ואף לא בפעם אחת ויחידה מהפעמים הרבות שזכיתי לשוחח עם הרבי בלימוד במשך עשרות שנים. ואינני מדבר רק על הבקיות המדהימה אלא גם על המהירות המופלאה. האם הדור שלנו שייך בכלל להשגה כזאת, האם היה בדור שלנו בכלל מושג מעין זה, האם לא היו צריכים לפרסם את זה בדיוק כמו שמפרסמים סיפורים על המופתים הרבים ועל קדושתו הגדולה?

הגדלות הנדירה של הרבי בנגלה היא בכל המקצועות ממש, ודבר זה לא היה לו אח ורע. רואים אצלו במוחש את מה שהרואצ'ובר כותב: "שכל התורה היא ענין אחד". יש והיו גאונים שהיו אמנם בקיאים גדולים, ולצד זה היתה מסכת או כמה מסכתות שבזה היה "עיקר הגאונות שלהם", אבל אצל הרבי שליט"א, וזה מה שהתפעלתי ממנו כבר ברגע הראשון, הגאונות הגדולה היא בכל ממש. בכל מסכת ובכל ענין שמדברים עמו, כאילו בדיוק סוגיא זו גמר ללמוד בשיא העיון ממש בשניה זו.. והכל ביחד, גם חריפות עצומה וגם בקיאות מבהילה, בכל סוגי הגדלות שהיו אצל גאונים אמיתיים. כל הש"ס וכל הפוסקים ממש פתוחים לפניו תמיד. רואים זאת באלפי

לפניהם, גם פירוש רבנו הזקן, בספרו תורה אור על הכתוב האמור, לפניהם - לפנימיותם".

כמו כן, בחן הרב פיקרסקי את התלמידים ל'סמיכה'. הדבר החל 'מלמעלה למטה' כאשר בהתוועדות כ"ד טבת תשי"ב עורר כ"ק אדמו"ר שליט"א על כך שהתלמידים צריכים ללמוד 'סמיכה' על מנת להורות הלכה, ועליהם "לגשת לעבודה" בהתאם לסדרי הישיבה ושאר הלימודים בנגלה וחסידות שמחוייבים בהם ולשקוד על הלימוד לשם קבלת ה'סמיכה". לפני כן פנה אל ראש הישיבה הרב פיקרסקי ואמר: "מסתמא תייגעו אותם, אבל סוף כל סוף תוציאו את הסמיכה. כוונתי רק שלא יהיה בנקל, באופן של "לא יגעו"..."

שנים לאחר מכן, בשמחת תורה שנת תשל"ו דיבר הרבי שוב על כך שהבחורים ילמדו הלכות לפני החתונה. בעקבות שיחה זו הציע הרב פיקרסקי, יחד עם הרב מענטליק, תכנית לימוד מפורטת לבחינות ל'סמיכה', שנכתבה על גליון מכתביו (ה'בלאנק') של הרב פיקרסקי והוכנסה כך אל הקודש פנימה. הרבי התעניין על פרטי התכנית, ואחר מכתב הבהרה מאת הרב פיקרסקי והרב מנטליק שמדובר על כך שהבחורים ילמדו בשנה הראשונה "יורה יורה" ובשנה השניה "דין ידין" - העניק כ"ק אדמו"ר שליט"א את ברכתו לתכנית וביקש מהם לבחור בחורים שמתאימים לזה.

לאחר שהרב פיקרסקי בחן את הבחורים - נוהג היה לדווח לכ"ק אדמו"ר שליט"א על הצלחת הבחינות ל'סמיכה'.

בהתוועדויות הגדולות

הרב פיקרסקי היה משתתף בקביעות בהתוועדויות הגדולות של הרבי ב770, ומקומו היה מאחורי מקום מושבו של הרבי. בהתוועדויות אלו היה הרב פיקרסקי ניגש לרבי בעת הניגונים, ומשוחח עימו לעיתים על הנושאים המדוברים ומבקש את ברכתו הק' בנושאים אישיים. לעיתים הרבי היה פונה אליו בין השיחות.

פעם סיפר הרב פיקרסקי כי באחת ההתוועדויות הגדולות של א כ"ק אדמו"ר שליט"א שמע את הרבי מדבר אודות פתגם רבותינו נשיאנו "טראכט גוט וועט זיין גוט", והרהר לעצמו בדבר המקור לזה. תוך כדי מחשבותיו, שמע את הרבי אומר: "ולאלו ששואלים מה המקור לזה, ובכן זו גמרא מפורשת במסכת הוריות [יב, א] "דילמא חלשה דעתיה ומיתרע מזליה" [=אולי תיחלש דעתו ומזלו יורע]...

בהתוועדות י' שבט של שנת תשכ"ז, פנה כ"ק אדמו"ר שליט"א לרב פיקרסקי ואמר לו: "אימרו לחיים - הרי עניינכם הוא נגלה, והינכם בעולם"... הגמרא אומרת [סנהדרין לח, א] "אגברו חמרא דרדקי כי היכי דלימרו מילתא דלא היה מימות יהושע בן נון", ממילא כאשר תאמרו עתה 'לחיים' יסייע דבר לשיעור שתאמרו מחר או מחרתיים..."

בהתוועדות יום י' בשבט שנת תשל"ו, ארגן הרבי מעין 'בית דין' שיפסקו שארץ ישראל שייכת אך ורק לעם ישראל ושאסור למסור שטחים לערבים. במהלך המעמד נאמו אנשים חשובים בפני הרבי, כאשר הרבי ביקש שראשי הישיבה ב770 ידברו על כך שארץ ישראל שייכת ליהודים, והרב פיקרסקי קיבל לידי את המיקרופון ודיבר כהוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

בכ"ד בטבת באחת השנים, סיים הרבי מסכת בש"ס ואמר בהתוועדות פלפול תורני בנושא "חצי שיעור". כעבור כמה ימים פנה אליו הרבי בידידות ושאל אותו: "אין לכם שום שאלה על ההדרן?"...

שליח הרבי בנסיעות לארץ

הסיפור שפתח את סקירה זו, אירע בעת שנסע הרב פיקרסקי לארץ ישראל, כפי שנהג מידי שנה בשנה. לפני נסיעתו, היה נכנס לחדרו של כ"ק אדמו"ר שליט"א לשיחה אישית בת מחצית השעה או יותר ומאז תשל"ח היה נכנס אל 'גן עדן התחתון', לאחר תפילת מנחה. כאשר הרב פיקרסקי סיפר על הנס הגלוי שאירע עימו והציל את חייו, התבטא:

"מה שנגע לליבי יותר מכל הניסים הללו, היא המסירות הבלתי רגילה של הרבי למען הזולת, ונכונותו הבלתי מובנת לעסוק בפרטי הפרטים, אף אלה הנראים חסרי משמעות להוציא רווח.

בכל קיץ, לפני הנסיעה שאני מקיים באופן מסורתי מידי שנה, נוהג הרבי להתעניין מה לוח הזמנים שלי וכמה זמן אני מתעתד להישאר בכל מדינה ומדינה. הוא תמיד ממנה אותי ל"שליח מצוה" ומעניק לי מטבעות של המקומות בהם אני עתיד לבקר. כלל הוא, שהיעד הראשון לכל נסיעותי הוא שווייץ. פעם אחת, הקדיש הרבי דקות ארוכות לחפש במגירות מטבעות כסף שוייצים. המתנתי בחוסר נוחות ולבסוף הערתי כי בשווייץ מכבדים גם מטבעות אמריקאים... רק אז התרצה הרבי והפסיק את חיפושיו.

בהזדמנות אחרת, זמן קצר לפני חתונתו של בחור ישיבה צעיר ומחוסר אמצעים, חקר אותי הרבי באופן יסודי אודות הוצאות החתונה. לא הצלחתי להבין כיצד יודע הרבי את כל הפרטים הקטנים, ומדוע הדבר נוגע לו כל כך. הרבי הבחין בכך והסביר: "אני מנהל כמה גמ"חים. זו אחריות שנטלתי על עצמי ואינני מוכן לוותר עליה".

בביקוריו בארץ ישראל היה עורך ביקורים במוסדות חב"ד. כך לדוגמא בחודש מנחם אב תש"ל ביקר בישיבה בכפר חב"ד ואמר שיעור בפני התלמידים, ובשנת תשל"א ביקש כ"ק אדמו"ר שליט"א מהרב פיקרסקי לבקר בנחלת הר חב"ד ולבחון את תלמידי התלמוד תורה. הרבי ביקש מהחסידים שישלחו לו את תוכן השיעורים שמסר הרב פיקרסקי בעת היותו בארץ ישראל.

הרבי ביקש ממנו לפעול בין גדולי התורה גם בענין "איסור החזרת שטחים" ו"מיהו יהודי", ובשנים בהם הנושאים היו על הפרק, שוחח עימו כ"ק אדמו"ר שליט"א בשיחות אלו והבהיר את דעתו הקדושה.

תקנת לימוד הרמב"ם

מאז יצא כ"ק אדמו"ר שליט"א בהוראה

הק' ללמוד רמב"ם יומי בכל יום, היה הרב פיקרסקי מהלומדים הקבועים, ובכל 'סיום' השתתף, נשא דברים נלהבים ודיבר על גדלות כ"ק אדמו"ר שליט"א. כך לדוגמא אמר בנאומו בסיום הרמב"ם בשנת תשמ"ט:

"מרן אדמו"ר שליט"א, מתקן תקנת לימוד הרמב"ם... אין לך מקדש שם שמים כמוהו, ובכל המקומות הנידחים שלא דרכה שם כף רגל יהודי שומר תורה, פעל שינוי מן הקצה אל הקצה, והביא את בני ישראל תחת כנפי השכינה. וממש אין לנו השגה עד כמה הרבי משקיע כחות ימים ולילות לקרב בני ישראל לאביהם שבשמים. ואמנם אף ממה שראיתי בעיני הריני עומד בהתפעלות עצומה, איך השפעת הרבי מגיעה בכל העולם ממש, ואפילו ב"הרי החושך" שאי אפשר להגיע אליהם, אפשר למצוא בית מדרש, מקום של תלמוד תורה לילדים, מקווה וכו'.

אין אנו יכולים לשער עד כמה עלינו לשבח ולהודות לרבי על כך שהפיץ בין אלפים ורבבות את לימוד הרמב"ם".

כ"ר' אצל הרבי

בשנת תשמ"ו ביקש הרבי שכל אחד יעשה לעצמו רב, על פי דברי המשנה במסכת אבות "עשה לך רב". לאחר מכן קרא הרבי אל הרב פיקרסקי לחזרו ואמר לו שהוא מעוניין שהוא - הרב פיקרסקי - יהיה הרב שלו. הרב פיקרסקי הסכים ולאחר מכן היה הרבי שואל אותו לעיתים שאלות הלכתיות.

הדבר התבטא במיוחד בשנת תשמ"ח, עם הסתלקותה של הרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא נ"ע ז"ע. במשך הלילה שאחרי פטירתה ביקש כ"ק אדמו"ר שליט"א את המזכיר הרב יהודה לייב גראנער שיברר אצל הרבנים דינים שונים של אבלות, ובעיקר בנוגע לאמירת הקדיש. כ"ק אדמו"ר שליט"א הדגיש שהוא מעוניין לשמוע גם את חוות דעתו של ראש הישיבה, הרב ישראל יצחק פיקרסקי.

לאחר זמן, מסר הרב גראנער לכ"ק אדמו"ר שליט"א את תשובת ראש הישיבה - שנהוג בעולם שכאשר אין ילדים והבעל יכול לומר

קדיש, הבעל אומר את הקדיש, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א שאם כך אמר ראש הישיבה - הוא יאמר את הקדיש בעצמו.

כאשר בא ל'ניחום אבלים' אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א לאחר פטירת הרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא נ"ע זי"ע, שאל הרבי את הרב פיקרסקי האם יכול לומר דברי תורה בהתוועדות בשבת בתוך ה"שבעה". הרב פיקרסקי ענה שכיוון שכל שבת הרבי רגיל לדרוש, הרי שאם לא ידרוש זה יהיה אבילות בציבור, שאסור בשבת, והרבי אכן אמר שיחה באותה שבת.

בסיום שיחתם, פנה הרב פיקרסקי אל הרבי ואמר: "ברצוני לומר משהו. אולי זוהי קצת חוצפה - מעולם לא אמרתי זאת - אבל עכשיו מוכרחני לומר, ואקווה שהרבי לא יקפיד עלי: הוסמכתי לרבנות ב"ה על ידי גדולי הדור, ובכוח זה, מעז אנוכי לבקש ולומר לרבי שליט"א, שמכיוון שרבים צריכים לו, עליו לשמור על בריאותו".

כ"ק אדמו"ר שליט"א הגיב לדבריו ואמר: "כ"ק מורי וחמי אדמו"ר היה אומר, שהסימן על אדם בריא הוא - שאינו מרגיש את עצמו, דאם לא כן, הרי עצם ההרגשה, "חש בראשו", מוכיחה שמצב בריאותו אינו כשורה. אם כן טוב יותר שלא אצטרך לשמור על בריאותי, מכיוון שמלכתחילה אהיה בריא אולם. והעצה לזה - "עסוק בתורה". זאת למדים במכל שכן וקל וחומר מהעובדה שאפילו "חש בראשו" עסוק בתורה, ועל אחת כמה וכמה שהעסק בתורה מועיל שמלכתחילה לא יהיה חש בראשו".

לאחר שסיימו את הדיבור ביניהם, הודה כ"ק אדמו"ר שליט"א לרב פיקרסקי על תשובותיו בענייני אבילות, והוסיף, שמכאן ולהבא ישיב רק בעניינים טובים, בטוב הנראה והנגלה.

מכירת החמץ בערב פסח

בערב פסח תשמ"ז, ערב פסח הראשון שלאחר הבחירות לבית דין צדק דשכונת קראון הייטס, קרא הרב חודקוב לחברי בית דין צדק דקראון הייטס - הרבנים מארלו,

אזבא והעלער - ואמר להם בשם הרבי, שמכיון שבשנה החולפת בין פטירתו של הרב דבורקין לבין בחירתם כרבני השכונה, מכר הרבי את החמץ לרב פיקרסקי, וגם מכיוון שאי אפשר למכור חמץ לשלושה רבנים - לכן גם השנה מוכר הרבי את החמץ לרב פיקרסקי. אולם, מכיוון שהם רבני השכונה, לכן ביקש הרבי להעביר לכל אחד מהם שטר של מאה דולר. מאז, בכל ערב פסח היו הרבנים מקבלים מהרבי שטר של מאה דולר.

בשנת תשנ"א, בעת מעמד "מכירת חמץ", אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ויהי רצון והוא העיקר - שמהדיבור בכל זה (ששייך לפסח, כדאיתא בכתבי האריז"ל ש"פסח" הוא "פה סח") יומשך ויבוא המעשה בפועל תיכף ומיד, כולל ובמיוחד בנוגע להקרכת קרבן פסח מחר, בערב פסח, שלא יהי' צורך באמירת "סדר קרבן פסח" בדיבור (כמו שכתוב "ונשלמה פרים שפתינו"), כיון שיקריבו קרבן פסח במעשה בפועל בבית המקדש השלישי". ואז, פנה הרבי אל הרב פיקרסקי ואמר לו: "ומסתמא תמצאו היתר שיוכלו להקריב קרבן פסח גם ללא ביקור ד' ימים..."

פסק דין

הנה בזה לקבוע פסק דין ביוזם כי בסיסו הי' "חברון זכינו בחורו"
לצדק יסוד עולם, מלך מביח דוד, אשר נתקיימו בו בעת
כל התנאים המנויים ברמב"ם הלכות מלכים פ"א ה"ד בענין
"חוקת משיח"

"עצמו מלך מביח דוד ובהנה בחורו נעוץ במעוה בזה אביו,
כפי חזקה שכתב ישעיה פה,
ויבקר כל ישראל לילך בה ולחוק בדקק, וילחם מלחמת חי"

הלא הוא רבן של כל ישראל, הגאון האלקי בגולה ובנסתר,
העוסק בדפוס חורו ובחיוק בדיק למעלה סיובל שנים.

כבוד קדושת אדמו"ר
רבי מנחם מענדל שליט"א
שניאורסאהן מליובאוויטש

ולכן, על פי פסק דין הרמב"ם בזה שיהיה זה בחוקת שהוא משיח.

אנו מברכים את כ"ק אדמו"ר חורו ודנו בברכת "יחי המלך".

ומוסיקים אנו שעל פי דין תורה חלה עליו שכונת הקבי"ה ישרא יכבה נר לעולם
ועד, ועליו לחיות בחיים נצחיים ונשמה בנפך ולחיות חיוך ומיד ממש כדא אולם
כשעמד בכל דס"ח אבדיו וספיח גידיו, בריה נפא ונורא מעלא, ולראות העלמה
אלקית בכל מצעיו, וקוראים אנו לכל אחינו בני ישראל שליט"א להתחוק ולהחפץ
בקים תחורה והמצוה כהנה לגאולה האמיתית והשלמה בקרב ממש.
ובאנו על התנאים:

א. ישרא יכבה נר לעולם
ב. ויחיה ויחיות בחיים נצחיים
ג. ויחיה ויחיות בחיים נצחיים
ד. ויחיה ויחיות בחיים נצחיים
ה. ויחיה ויחיות בחיים נצחיים
ו. ויחיה ויחיות בחיים נצחיים
ז. ויחיה ויחיות בחיים נצחיים
ח. ויחיה ויחיות בחיים נצחיים
ט. ויחיה ויחיות בחיים נצחיים
י. ויחיה ויחיות בחיים נצחיים

הרבי כמכין העולם לגאולה

באחד ממעמדי סיום הרמב"ם, כאשר
כובד לערוך 'סיום', הזכיר הרב פיקרסקי
שיחה מרגשת שהיתה לו עם ה"בית ישראל"
מגור, ובה התבטא ה"בית ישראל": "כשתבוא
הגאולה השלימה וכל צדיק מגדולי הדורות
יתייצב להראות מה פעל בעולם - נקל לשער
מה יהיה הרושם כאשר יתייצב כ"ק האדמו"ר
מליובאוויטש שליט"א בראש צבא של עשרות
אלפי יהודים שקירב לתורה ולמצוות ולאביהם
שבשמים".

בתוך דבריו התבטא הרב פיקרסקי: "הרבי
שליט"א הכין ומכין את העולם לאמור בסיום
ספר הרמב"ם "באותו זמן לא יהיה לא רעב
ולא מלחמה כי אם צמא לדבר ה'". הרבי הפך
את העולם כולו והכשיר אותו לכך".

בואו ונקדיש מעט מחשבה, התבוננות קלה
וחשבון קצר, כמה מכות הוריד ומוריד הרבי
מליובאוויטש מיהודים, לכמה נשמות הוא

החיה את ה"חלק אלקה ממעל" וממש הציל
את נפשותיהם. אין זה סתם מליצה גרידא,
כשנדבקים אחר הליובאוויטשער רבי, דבקים
באדם שהציל ומציל אלפי אלפים של יהודים
שהיו מחוסרי חיים רח"ל מבחינה רוחנית,
וכי יש לך פיקוח נפש גדול מזה. הרבי הוא
היחיד מכל צדיקי הדור, ואפילו ביחס לדורות
הקודמים ניתן לומר שהוא כמעט היחיד
שמקדיש את כל זמנו, 24 שעות ביממה, למען
החיות נפש יהודי. אנו חיים בעולם של תורה
ובוהו, זהו נס של ממש שאלפי יהודים שבים
ליהדות על ידי פעולותיו של הרבי. הרבי צועק
ע"ד מתי", הוא מכין אותנו לקראת משיח".

ואכן, בשנת תשנ"ב חתם הרב פיקרסקי
על פסק-דין הקובע שהתקיימו אצל הרבי
כל סימני הרמב"ם והוא "בחוקת משיח" והם
מברכים אותו בברכת "יחי המלך".

ימיו האחרונים

בכ"ב שבט תשנ"א התקיים סיום הש"ס על
ידי שלוחי כ"ק אדמו"ר שליט"א בבית חיינו
770, והרב פיקרסקי כובד לומר את ה'הדרן'
על הש"ס באוזני כל הקהל, לצד שלוחים
מרחבי תבל ב'שידור חי'.

לקראת י"א ניסן תשנ"ב, כחצי שנה לפני
פטירתו, התקיים עימו ראיון על הרבי, וכך
התבטא ואמר: "ראיתי בפולין שלפני המלחמה
מנהיגים גדולים וגדולי ישראל אמיתיים שעשו
גדולות ונצורות למען הכלל, אבל בכלל אי
אפשר להשוות זאת לפעלו הגדול של הרבי
שליט"א, שמקיף כל כך הרבה יהודים מכל
הסוגים בעם ישראל בארבע כנפות הארץ".

יתכן שהחידוש הגדול של הרבי שליט"א,
הוא המקום הגדול שתופס אצלו כל יהודי
יחיד. במילים אחרות, היו שפעלו הרבה
דברים לטובת כלל ישראל, אבל הרבי חידש
את הגישה שמחשיבה כל יהודי יחיד, בלי
הבדל באיזה מצב הוא נמצא. זהו הפירוש
והקיום המעשי של המושג אהבת ישראל
בדרגה הגבוה ביותר.

האם יש בעולם איזהו משל לדאגה של הרבי
לכלל ישראל? האם היה פעם בעולם משל

גדולי תורה, ביניהם גם הרה"ח ר' יוסף וויינברג, שדיבר אודות מעלתו המיוחדת של הנפטר שה' מושלם בכל ג' הקווין דתורה עבודה וגמ"ח, וזכה לסמוך אלפי תלמידים, שהיום הם משמשים כשלוחים ורבנים בקהילות בישראל בכל קצוי תבל.

הרב ויינברג ביקש ממנו, אשר כשיעלה למעלה, יעלה להיכל אדמו"ר הזקן - שהרבי שליט"א הוא ממלא מקומו בדור זה - ויעשה שם שערוריה גדולה, וכן להיכל הבעש"ט - שקיבל הבטחה מהמשיח שיבוא ל'כשיפוצו מעיינותיך חוצה' - ולא יעזבם עד שידאגו לשלוח לכ"ק אדמו"ר שליט"א רפואה שלימה, ולהביא את משיח צדקנו בקרוב ממש.

מקורות: לקוטי שיחות. אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א. התוועדויות כ"ק אדמו"ר שליט"א תשמ"ח. ספר השיחות תנש"א. אוצרות השיעורים. חקרי הלכות. הגדה של פסח (עם ביאורי הרב פיקרסקי). הפרדס. יומנים מבית חיינו, 'אראנו נפלאות'. הכפר של הרבי (סיון תשע"א). התקשרות. שמן ששון מחבריך. כפר חב"ד. בית משיח. ספר שיח זקנים. זכרונות אהרן. משבחי רבי. דורש טוב לכל עמו.

לאהבת ישראל של הרבי? מעולם לא היה מנהיג ישראל כזה שחי רק למען כלל ישראל. נוגע לו רק דבר אחד, טובתו של כלל ישראל! די לתפוס כל יהודי מאיזה חוג שהוא, ולשאול אותו בכנות, האם אתה מתאר לעצמך איך היה נראה היום כלל ישראל, לולא זכינו לפני תשעים שנה להולדתו של הרבי שליט"א? האם אפשר בכלל להעלות על הדעת את דורנו ללא הרבי שליט"א?

אינני יודע אם מאז ימי הבעל שם טוב הקדוש היה אי פעם ריבוי עצום כל כך של "בעלשמסק"ע מופתים". רבבות רבבות יהודים נושעו מברכותיו ועצותיו הקדושות באופן שלמעלה מדרך הטבע לגמרי, ורבבות יהודים התקרבו ליהדות דוקא בדרך זו. כל מי שזקוק לישועה גדולה יודע את הכתובת המתאימה.

בכ"ד אלול תשנ"ב, נפטר הרב פיקרסקי. לוייתו עברה בשעה 10:00 לערך על יד בית חיינו 770, כאשר מאות מתלמידי הישיבה ותושבי השכונה ליווהו בדרכו למנוחת עולמים. בדרכו עבר הארון גם בבית הכנסת בקווינס - בו שימש ברבנות - שם הספידוהו

בשביל להיות אצל הרבי נדרשת עבודה ויגיעה

לכל אחד יש את הרצונות אישיים שלו, אך המדד של חסיד צריך להיות מה הרבי רוצה מאיתו. אם חסיד חושב רק על רצונותיו האישיים (גם של נפשו האלוקית) הוא נמצא במצב של "נפרד". תחילת השינוי היא מכך שישנה "הזזה" בנפש, בבחינת "התנערי מעפר קומי".

התוועדות מעוררת ומרתקת עם הרב עקיבא גרשון וגנר
ראש ישיבת תות"ל טורונטו, קנדה

ההתוועדות נרשמה מתוך סרט הקלטה ונערכה על-ידינו,
כמובן באחריות הרושם והעורך בלבד.

לחיים ולברכה!

אחד מחסידי הצ"צ התחבר (ל"ע) עם חברים לא טובים, ונטה מדרך החסידות והיהדות. אביו הצטער על כך מאוד והיתה לו עגמת נפש מרובה מזה, ולכן רצה מאוד להביא את בנו לליובאוויטש בכדי שה'צמח צדק' יוציאו מהבוץ ויחזירו בתשובה, אך לבן לא היתה שום כוונה או רצון לנסוע לרבי.

בלית ברירה נסע האב ללא בנו. נכנס

ל'יחידות' והתאונן על מר גורלו, וביקש מהצ"צ שיוציא את בנו מהבוץ. הצ"צ הורה לאב שיקח את בנו לר' ישראל מרוז'ין, אולם מכיוון שהבן מן הסתם לא ירצה ללכת לרוז'נער, שיאמר לבנו שיש לו הצעת שידוך ברוז'ין.

האב חזר לביתו ואמר לבנו שישנה הצעת שידוך מרוז'ין, והיות והשידוך עניין את הבן, הסכים לנסוע יחד עם אביו לרוז'ין.

“ויתערבו בגויים וילמדו מעשיהם”

בשנים המוקדמות של הנשיאות היה גבאי ב-770 בשם ר' יוחנן גורדון, חסיד פיקת. לר' יוחנן היה חבר בשם ר' בערל בוימגארטען, שהיה שליח בארגנטינה, ושם הוא התפלל בבית כנסת לא חב"די. פעם אחת הגיע ר' בערל ל-770 לרבי ור' יוחנן כיבדו ב'הגבהה', ומכיוון שה'עולם' נוהגים ב'הגבהה' שהמגביה מתיישב עם הס"ת ולא מניחו ע"ג ה'בימה' כמנהג חב"ד, נהג ר' בערל כמנהג ה'עולם' והתיישב עם הס"ת.

כאשר ר' יוחנן ראה זאת, הכריז בקול: “ויתערבו בגויים וילמדו מעשיהם”, והרבי צחק...

הענין הזה של “ויתערבו בגויים וילמדו מעשיהם” קיים אצל כל אחד. כאשר מתערבים “בגויים” - עם עניני עולם הזה, אזי נוצר מצב של “וילמדו מעשיהם”, מתחילים להתנהג כמו “גוי” רח"ל, כמו זר, וממילא נחסר ב"גאון יעקב" ובתוקף החסידי.

התיקון לזה הוא, בדיוק כפי שמוספר על אותו בחור, לנסוע אל הרבי. כשנוסעים אל הרבי, פועל הרבי שנצא מהבזק ומהמצב הלא טוב, וניכנס למצב מואר יותר. זו נקודת אחת.

להסתכל במראה!

הנקודה השניה היא, שלפעמים אדם אינו מרגיש את נחיתותו וגסותו, בבחינת “כי בשרירות ליבי אלך”, כפי שהרבי כותב ב"היום יום" ש"מ שנחות וגס אינו מרגיש את נחיתותו וגסותו". המחשבה וההבנה שלו כלפי עצמו היא שהכל בסדר, מצבו תקין ואין לו מה לתקן. ולשם תיקון נקודה זו, לקח הרוז'ינער את אותו בחור למראה. ההבטה במראה של הרוז'ינער גילתה לבחור את מצבו האמיתי.

כחסידים, אנו צריכים להביט במראה של חסידות חב"ד, שמראה ומגלה לנו את הפנימיות האמיתית שבכל אחד ואחד, שבתוך תוכו הוא טוב בעצם, ובפנימיות נפשו הוא חפץ באלוקות, וזה מביא להבנה שצריכים להשתנות ולהתנהג כפי הרצון האלוקי, ולא חס ושלוש, להמשיך מצב ההווה.

כאשר הגיעו לרוז'ין לקח האב את בנו אל ביתו של ר' ישראל מרוז'ין. מכיון שהבן מעולם לא היה ברוז'ין, חשב שכעת הולכים לביתם של המחותנים.

כאשר הגיעו לביתו של הרוז'ינער, יצא רבי ישראל מחדרו ולקח את הבן לפרוזדור הבית ששם היתה תלוי מראה על הקיר. הבן הסתכל במראה, התעלף ואיבד את ההכרה. לאחר שהחלו בנסיגות להעירו, אמר הרוז'ינער שכאשר יתעורר יביאוהו אליו.

אותו בחור שכב ללא הכרה במשך שבועיים, כשהתעורר לאחר שבועיים לקחוהו אל רבי ישראל. ר' ישראל והבחור דיברו בחדר משך זמן, ולאחר שיצא הבחור מחדרו של ר' ישראל נעשה לבעל תשובה גמור.

אחד החסידים שהכיר את אותו בעל תשובה סיפר, שבכל יום היה אותו בעל תשובה הולך ליער, פושט את בגדיו, שוכב בין העצים ונותן לנמלים שיעקצוהו. וכך נעשה לבעל תשובה בדרגה גבוהה.

עד כאן הסיפור.

בעמדנו בזמן נעלה כזה של ימי הסליחות, ראש השנה, עשרת ימי תשובה וכו', הרי אין ענין יוצא מידי פשוטו, והפירוש הפשוט בזה הוא, שצריכים לעשות תשובה. הרבי מסביר שעשי"ת זה ענין של תשובה עילאה, וגם תשובה עילאה היא תשובה, והכוונה בזה בפשטות היא, שצריכים לעשות תשובה ולתקן את הדברים הדורשים תיקון.

מדוע צריכים לתקן? משום שראשית הבעיה היא שמתחילים להתחבר עם מי שלא צריכים להתחבר. חסיד הרי גבוה ונעלה מענייני העולם, וכאשר הוא מתחבר עם “מי שלא צריכים להתחבר” אזי הוא צריך לתקן זאת.

הרבי מרבה לדבר בשיחות ‘אחרון של פסח’ אודות מה שכתוב בהפטר אחש"פ על משיח, “והדריך בנעלים”, שהנעל יוצרת הפסק בין החלק הנמוך ביותר של האדם - העקב, לבין העולם, והכוונה בזה שבין האדם לעולם יש הפסק - היא מכיוון שהאדם נעלה מהעולם.

וכפי שמובא ב'היום יום', שכל הענינים באים על ידי עבודת התפילה - "התופל כלי חרס", שזה נפעל על ידי שלוקחים ועוקרים את הרצונות מעניני עולם הזה ומתמסרים לרצון האמיתי, ואז המצב משתנה ונעשה כפי שצריך להיות.

להיות עד!

בחסידות מדובר רבות על ענין העדות, וכפי שכתוב על בני ישראל "אתם עדי", ומבואר, שענין העדות לא שייך בדבר הגלוי, ויתירה מזו גם לא ב"מילתא דעבידא לאגלויי", אלא רק על דבר הנעלם, שאין יודעים מהו הדבר ורק על ידי העדות נפעלת הידיעה בו.

הדבר הגלוי הוא האלקות שבערך לבריאה, היינו אור ה'ממלא כל עלמין'. ה"מילתא דעבידא לאגלויי", היא אור ה'סובב כל עלמין', שהידיעה אודותה היא באופן של "ידיעת השלילה". ועבודת היהודי היא להיות "עד" - "אתם עדי", ועדות שייכת רק בדבר שלא ניתן לגלותו, שזהו הענין של עצמות א"ס ב"ה.

בשביל זה יש להתמסר ולוודא שהרצון לא יהיה מונח בענייני העולם אלא במקום נעלה יותר, באלוקות ובעניינים של הרבי.

נקודה אחרונה שניתן ללמוד מהסיפור היא, שהצ"צ שלח את הבחור לרוז'נער, היינו ששלחו לרבי אחר. הכוונה בזה היא שצריכים להסתכל במראה אחרת שאינה המראה של ליובאוויטש, שמראה שהחיצוניות אינה כדבעי, עד כדי כך שההתבוננות הזו פעלה באותו בחור התעלפות.

כשמתבוננים בכך שהמצב החיצוני אינו כדבעי, בדרך ממילא באה ההכרה שמוכרחים לתקנו, ולכל לראש צריך שתהיה הזזה בנפש, כפי שחסידיים אמרו "התנערי מעפר קומי", צריך קודם להתנער.

לשם כך יש לעקור את הרצון שמונח בענייני העולם. רצון של חסיד צריך להיות מונח אך ורק בעניינים וברצונות של הרבי. ומכיוון שאי אפשר לרמות את עצמנו, צריך כל אחד לעבוד ולהתייגע עם עצמו "כל חד לפום שיעורא דילי".

שיושבים למטה ואומרים תהילים רואים את הרבי בעיני השכל כפי שהוא רבי, וזה לא מתגשם בעיניים שלהם!"

על הנקודה הזו התוועד ר' מענדל כל הלילה, שהרבי תובע מאיתנו להפסיק להסתכל עליו כעל בשר ודם, אלא להסתכל על הפנימיות של הרבי. ענין הזה שייך במיוחד כאשר נמצאים אצל הרבי, ועל כל אחד לעבוד על עצמו שהראיה לא תהיה חיצונית ח"ו, אלא בבחינת "אתם עדי", לגלות אצלו ואצל כאו"א אלקות, ובאופן הנעלה ביותר - "נעלם בעצם".

וכאמור, זה נפעל על ידי שעוסקים ב'עבודת התפילה', 'לימוד התורה', 'נגלה' ו'חסידות', ובעיקר על ידי עבודה של מסירות נפש - מסירת הרצון, כלומר, שהפרטים החיצוניים אינם חשובים כלל, אלא רק רצון הרבי, וכך ניתן להיות אצל הרבי (ולא בדרך ממילא ח"ו).

באחת ההתוועדויות דיבר הרבי על יהודי רוסיא ואמר: "לחיים" עבור אלו שלא נמצאים כאן [ונמצאים כאן], ו'לחיים' עבור אלו שנמצאים כאן אבל לא נמצאים כאן".

להיות ולהימצאות אצל הרבי לא בא "בדרך ממילא". בשביל להגיע לרבי נדרשת עבודה ויגיעה וצרכים להיות מונחים בכל כוחות הנפש: נר"נ ח"י. זה שנמצאים בגשמיות זו רק ההתחלה, ועיקר הענין הוא לגלות את בחינת ה"נעלם", להיות מונח ברצון ותענוג באלקות, ובתביעה של הרבי מאיתנו.

להיות מונח במה שהרבי רוצה ממני

ר' ראובן דונין הגיע פעם לרבי יחד עם רעייתו עבור אירוע משפחתי, ובאותו זמן חילק הרבי לכל המשפיעים קונטרס אהבת ישראל עם חתימת יד קדשו.

יום לפני שחזרו לארץ ישראל, קרא הרבי לו ולרעייתו ל'גן עדן התחתון', ונתן להם את ה'קונטרס אהבת ישראל'. אולם כשר' ראובן ורעייתו הסתכלו בתוך הקונטרס, ראו שהרבי לא חתם בחתימת יד קדשו, ונפלה רוחם.

בדרכם לשדה התעופה היו מאוד נפולי רוח מכך, אך באמצע הטיסה התעשת ר' ראובן ואמר לעצמו: "הרי הרבי לא נתן לי את

ענינו של חסיד הוא לגלות את הדבר הנעלם ביותר, את האלקות בדרגא הכי נעלית - בעצמות א"ס ב"ה. וההתחלה בזה היא מכך שהוא מגלה זאת בעצמו.

ישנו סיפור על רבי לוי יצחק מברדיטשוב שאמר ש"גם השפחה יודעת שיש אלוקים", וכמובן שבידיעת אלקות יש דרגות, אך כאן מדובר על דרגא הרבה יותר נעלית.

כאשר מגיעים לרבי צריכים לדעת שהרבי הוא הפנימיות של העולם, וצריך לעבוד שלא להיות מסור ומונח בעיניים החיצונים אלא להתמסר לענין הפנימי.

הרבי היה מאוד לא שבע רצון מכך שמביטים עליו בשעת התפילה. פעם בהתוועדות של י"ג תשרי דיבר הרבי ע"ז והתבטא: "הרי זה היפך השו"ע שעומדים בתפילה ומסתכלים על בשר ודם".

לאחר סיום ההתוועדות של הרבי, התוועד ר' מענדל פוטרפס עם מספר חסידים, ומתוך התרגשות גדולה קם ואמר: "תראו מה הרבי אומר לנו! כשאנחנו עומדים בתפילה על מה אנחנו מסתכלים? על בשר ודם! על ענין חיצוני! במקום להסתכל על הפנימיות של הרבי, מה אנחנו רואים רח"ל? חיצוניות - בשר ודם!".

בסעודות אצל הרבי הריי"צ, היו נכנסים רק אנשים שהוזמנו. לאחר זמן רב שהחסידים לא ראו את הרבי הריי"צ, התיישבו מספר חסידים בזאל הקטן ואמרו תהילים מתוך געגוע ורצון עז לראות את הרבי.

באותו זמן הוזמנו לדירתו של הרבי הריי"צ החסידים ר' בנצ'ע שם-טוב ור' אברהם פאריז, ובינתיים החסידים המשיכו לומר תהילים. בירידתם, אמר ר' אברהם לר' בנצ'ע: "הלוואי שנזכה לראות את הרבי, כמו שהחסידים שיושבים למטה ואומרים תהילים רואים אותו".

ר' בנצ'ע שאל את ר' אברהם בתמיהה, "מה הכוונה? הרי שנינו היינו כעת בסעודה וראינו את הרבי?" ענה לו ר' אברהם, שזו בדיוק טענתו, "אנחנו ישבנו בסעודה וראינו את הרבי אוכל כמו בשר ודם, ואילו החסידים

הקונטרס למזכרת אלא על מנת שאלמד בו, ומה נוגע אם כואב לי שחסר החתימה, הרי הרצון של הרבי הוא שאלמד את הקונטרס!"

ר' ראובן העיר את רעייתו ויחד למדו את הקונטרס מתחילתו ועד סופו. כאשר סיימו ללמוד את הקונטרס, מצאו בסוף החוברת את חתימת יד קדשו של הרבי.

כדרכו, למד מזה ר' ראובן הוראה בעבודת ה', והיא: שבדרך כלל אנחנו מונחים ברצונות ותאוות אישיים, "מה מגיע לנו", ולא מונחים כל כך בענינים שהרבי תובע מאיתנו להיות מונחים בהם. אולם כאשר מונחים ועושים את מה שהרבי תובע מאיתנו, אזי הרבי משפיע את כל המצטרך.

ישנו סיפור על אחד מחסידי אדמו"ר הזקן שהיה עשיר גדול כשלפתע התהפך עליו הגלגל, וירד מנכסיו. כתוצאה מכך היה במרירות גדולה, לא רק מכיון שנעשה עני והפסיד את כל כספו, אלא גם מכך שאינו יכול לקיים את הבטחותיו.

נכנס לאדה"ז ואמר מתוך מרירות גדולה: "מילא מה שנגזר עלי להיות עני, אני מקבל. אך מה עם ההבטחות שהבטחתי עבור אחרים?". כשנכנס ליחידות אדה"ז, אמר לו "אתה דואג בכל מה שאתה צריך ולא על מה שצריכים אותך"... ואדמו"ר הזקן בירכו ואמרו לו לחזור לביתו, וכאשר הגיע לביתו הכל

הסתדר והוא חזר למעמדו הקודם.

כאשר מתבוננים בסיפור ב'השקפה ראשונה', ניתן לחשוב שהפירוש הוא שאדה"ז אמר לו "מדוע אתה חושב על עצמך?", מדוע אתה חושב על מה שאתה צריך, עליך לחשוב על מה צריכים אותך - מה הקב"ה צריך ממך. אולם הרבי הסביר את הסיפור וקישרו למה שהרבי הריי"צ אמר, ש"יהודי הוא כמו עז שיועד שהוא רק צריך לתת חלב, ובעל-הבית מספק את כל צרכיו".

כלומר, אדה"ז ענה לו: ע"י שתחשוב למה צריכים אותך, היינו, כאשר אתה תתמסר למה שתובעים ממך, אזי בדרך ממילא יתמלא מה שחסר לך.

וזוהי הנקודה שר' ראובן דונין התכוון, שלא תחשוב "מה אתה צריך" ו"מה חסר לך" ו"מה היית רוצה" ואפילו "מה הנפש האלוקית שלך רוצה", אלא תחשוב מה הרבי רוצה ממך, ואז ממילא הרבי ייתן את כל המצטרך.

כעת חסידים נמצאים בד' אמות של הרבי: ראש השנה, עשרת ימי תשובה, יום הכיפורים. צריכים לדעת ש"לית דין אתר הדיוט", ונמצאים במקום הכי נעלה של גילוי אלוקות בעולם, אך עדיין חסרה ה'חתימת יד קדשו' של הרבי.

אנחנו רוצים לשמוע את ה'תקיעות' של

הרבי בעיני בשר שלנו, אנחנו רוצים לראות את הרבי מחלק 'כוס של ברכה', אנחנו רוצים לזכות לכל ה'גילויים' הנעלים של חודש תשרי.

והתביעה הזו היא לא רק תביעה נכונה אלא שזה מגיע לנו, ובעצם לכל יהודי, להיות בד' אמותיו הק' של הרבי, ושתהיה 'חתומת יד קדשו' בפשטות לעיני בשר.

אבל מה שתובעים מאיתנו הוא "מה רוצים ממך?" המדד שלנו צריך להיות מה הרבי רוצה ממני, בדיוק כמו שר' ראובן אמר "מגיעה לי חתימה, אבל מה הרבי תובע ממני? שאלמד את הקונטרס!".

כל אחד צריך לעשות חשבון צדק עמוק בנפשו פנימה, "מה הרבי רוצה ממני?" הן בלימוד התורה נגלה וחסידות, והן באהבת ישראל, 'מבצעים' וכו', וכאשר נמצאים אצל הרבי, הדברים צריכים להיות באופן אחר לגמרי, וכל פרט בעבודה צריך להיות בתכלית השלימות.

"למה אף אחד לא אמר זאת עד עכשיו"

באחת הפעמים שר' ניסן הגיע לרבי, התוועד עם החסידים. למחרת שאל הרבי את המזכיר, "מה ר' ניסן התוועד?" (וכך צריך להיות גם אצלנו, לזכור תמיד מיהו "השוכן בבית הזה", ושהרבי יכול לשאול מה דיברו כאן בהתוועדות), אז המזכיר ענה שר' ניסן אמר ש"פעם חסידים ידעו שמתביישים להראות את הפנים מול הרבי, ואילו היום כשהרבי עובר כל אחד 'דוחף' את הפנים שלו מול הרבי", וע"ז התוועד כל הלילה.

[ישנו סיפור על ר' זלמן משה שפעם הרבי הרי"צ קרא לו באמצע ההתוועדות ושוחח איתו. לאחר ההתוועדות שאלו החסידים את ר' זלמן משה "מה הרבי דיבר איתך?", ענה ר' זלמן משה שהוא לא יודע. אז שאלוהו: "היתכן?" אז הוא ענה, ש"כל הזמן חשבתי מתי הרבי יוריד את הפנים הקדושות שלו מהפנים החזיריות שלי"].

אזי הרבי שאל את המזכיר: "מדוע אף אחד לא דיבר על זה עד עכשיו?"...

היינו, שהרבי הסכים לנקודה הזו שחסידים "דוחפים" כביכול את פניהם מול הרבי. וכמה שזה היה שייך בגשמיות, היום זה נוגע פי כמה וכמה. עלינו להתבייש להראות את הפנים מול הרבי, וכאשר עומדים בד' אמותיו של הרבי, אזי כל פרט צריך להיות בשלימות; הלימוד, הקבלת עול וזמני הלימוד. ועל כל אחד לחשוב "מה הרבי רוצה ממני כעת?"

כל 'תמים', אברך ובעל הבית "ידע בנפשי" מה הוא צריך לעבוד ולתקן עם עצמו באופן פרטי, מהו ה"קונטרס אהבת ישראל" האישי שלו שעליו ללמוד ולתקן. וכאשר נעבוד על כך, ובאופן אמיתי, נזכה לראות את 'החתומה' - את ההשפעה הפרטית מהרבי.

"האמא הזקנה והפרה שמתה"

ידוע שאצל רבותינו נשיאנו, היו ה'עבודה' והתפילות של ליל א' דראש השנה באופן מיוחד ושונה משאר ימות השנה. על הרבי הרש"ב נ"ע סיפרו על התפילות של ליל א' דראש השנה שהיו באריכות גדולה, והחסידים נשארו לשמוע את תפילתו, כיצד הוא אומר מילה ומתמוגג בכי.

שנה אחת נסע הרבי הרש"ב ליאלטה, והיה שם בראש השנה. הרבי התפלל באריכות והמשיך אחרי שהקהל כבר סיים והלך הביתה לסעוד סעודת יו"ט. הגבאי ג"כ רצה ללכת לביתו, אך לא רצה להשאיר את הרבי לבד, אז הוא ביקש מהגוי להבדיל, שישמור על היהודי שמתפלל, וכאשר היהודי יסיים להתפלל שינעל את בית הכנסת.

הגבאי הלך לביתו לסעוד סעודת יו"ט, אך לאחר מכן התחרט וחשב לעצמו "הרי בבית הכנסת נמצא יהודי חשוב בעל הדרת פנים, ולא הייתי צריך להשאירו לבד".

כאשר שב לביהכנ"ס ראה את הגוי יושב בחוץ ובוכה בדמעות שליש. ניגש אליו הגבאי ושאלו "מה קרה?", ענה לו הגוי ששום דבר לא קרה, אבל כשראה את היהודי בוכה, נזכר בצרות שלו, שיש לו אמא זקנה ופרה חולה ולכן התעורר בכי. נכנס הגבאי לביהכנ"ס, וכשראה את הרבי הרש"ב נ"ע בוכה, מיד פרץ

בבכי וירדו נחלי דמעות מעיניו.

על מה שהאריז"ל כותב ש"כל מי שאינו בוכה בעשרת ימי תשובה אין נשמתו שלימה", ישנה שיחה נפלאה מהרבי ב'לקוטי שיחות' (חלק ט פרשת 'האזינו') שישנם כמה אופנים בבכי.

ישנה בכיה באופן של "גוי". הגוי אכן בכה, אבל הענינים עליהם בכה היו ענינים גשמיים - ש"האמא זקנה והפרה מתה". וגם הגבאי בכה, אבל בכייתו היתה מצד התעוררות הנשמה. ובכי של שניהם מגיע מהבכיות של הרבי הרש"ב נ"ע, מה'יחידה הכללית'.

כאשר עומדים בד' אמותיו של הרבי, אנו נמצאים בבכיות של הרבי. מי שלא לומד חסידות אינו יודע איך לעכל את הענין של "גילוי עצם הנשמה", "קירוב המאור אל הניצוץ", בעשרת ימי תשובה. כאשר נמצאים "בהמצאו" - קרובים לאלוקות, וכאשר עומדים בד' אמותיו של הרבי אזי הדבר הוא ביתר שאת, בבחינת "המאור הוא בהתגלות".

זה תלוי בכל אחד, במה הוא מניח את ההתעוררות שלו. לכל אחד יש את "הגוי אשר בקרבך", ואפילו הגוי בפשטות מתעורר

ומצטרף לבכי. אבל מה שמעניין את הגוי זה הגשמיות והגוייסקייט, וליהודי מצד התעוררות הנשמה יש כח להתחבר עם עצם הנשמה. ולזה יש לכל אחד בחירה במה להשקיע את ההתעוררות.

בעת ה'חלוקת דולרים' היו כאלו שמכרו דברים ועשו עסקים שלמים, רח"ל, ממה שהרבי נתן. היו בחורים שרצו לעשות לענין הזה סוף, אולם היו אחרים שטענו שעצם העובדה שיהודים באים לרבי זה העיקר, וזה שהם בחרו לעשות מזה כסף אזי זו בעיה פרטית שלהם.

[הרש"ג ביקש כו"כ פעמים מהרבי שידפיס מחדש את ההמשך של ר"ה תרס"ו, והרבי אמר לו שישנו חסיד ("אברך חסידי") ששלח אלי מכתב שהוא מוכר את ה'המשך' של תרס"ו ב'קופיר', ואם הרבי ידפיס את ה'המשך' מחדש לא תהיה לו פרנסה! הרבי המשיך ואמר שאותו אחד הוא "אברך חסידי" והוא שלח מכתב שהוא מתנצל ע"ז, אך לע"ע לא קיבלתי מכתב מאף אחד אחר שנוגע לו בנפש שידפיסו את 'המשך' תרס"ו!]

הרבי חילק דולרים לכולם. אחד קיבל מזה

'יחידה שבנפש', והשני עשה מזה כסף שיוכל לקיים את ההתחייבויות שבכתובה, בדיוק כפי שהיה עם הרבי הרש"ב ביאלטה, שאחד בכה על הגוי'שקייט, והשני בכה והתעורר בעניני אידישקייט.

כמו כן אצלנו, כאשר אנו נמצאים בד' אמותיו של הרבי, אי אפשר לרמות את עצמנו. צריכים לדעת את האמת; לכל אחד יש בחירה חפשית ו"מכם ובכם הדבר תלוי". אפשר לעמוד בד' אמות של הרבי ולקחת את ההתעוררות לעניני אידישקייט, ואפשר, רח"ל, גם לקחת את זה לענינים גשמיים.

ולכל אחד יש בחירה חפשית, להשתמש בזה באופן שבו העשרת ימי תשובה מתבטאים אצלו. צריך לבכות, אבל על מה אנו בוכים ובמה זה מתבטא? במה אנחנו משקיעים את ההתעוררות בעומדנו ליד הרבי?! בלימוד הנגלה! בלימוד החסידות! בהוספת שתי דקות בעבודת התפילה! בהנחת עצמותנו בענינים של 'נפש', 'רוח', 'נשמה', 'חיה', 'יחידה' של הרבי.

גם אצל הגוי התעוררה הפנימיות מצד התפילה של הרבי, אך במה הוא ביטא את זה? ב"פרה שמתה". גם אצלנו יש כאלה שלאבוננו ההתעוררות שלהם מונחת ב"פרה שמתה". עלינו לבטא את ההתעוררות בענינים של פנימיות.

"נמצאים ומסתכלים איפה שלא צריך"

בשנים הראשונות לנשיאות היה בחור שלמד בישיבה בבדפורד. כאשר הגיע ח"י אלול, אזי מכיון שלאחר ההתוועדות לא היה 'סדר' בישיבה, הלך לבקר את קרובו. לאותו קרוב היה מכשיר חדש, שבאותו זמן היה גילוי חדש בעולם "טלוויזיה", ואותו בחור ישב וצפה בטלוויזיה.

לאחר מכן כשחזר ל-770 שמע שהרבי מתוועד, ומכיון שלא ידע ע"כ קודם, כאב לו על כך, ומיד רץ ותפס את מקומו הקבוע. מכיון שאת הרבי אי אפשר לרמות, פנה אליו הרבי באמצע ההתוועדות ואמר: "הולכים לאיפה שלא צריך, ומסתכלים איפה שלא

מותר, עדיף לומר 'לחיים'!".

כשמגיעים אל הרבי יש מצב שאפשר "לראות מה שלא צריכים" ו"להיות איפה שלא צריך להיות". כשמגיעים אל הרבי כל אחד צריך להיות ולהימצא בכל כוחות נפשו אצל הרבי ולהיות מונח בד' אמות של הרבי. וזה נפעל ע"י לימוד חסידות.

כולנו קוראים לעצמנו חסידים, בשיחות של הרבי מוסבר ש-770 זה בית המקדש, אבל מה זה בית המקדש?

כולם מכירים את השיחה של "בית רבינו שבבבל", אבל הפירוש הפשוט של בית המקדש הוא "לית דין אתר הדיוט" - כאן מאירה אלוקות, וכאן מאירה האמת. אי אפשר להיות כאן ולהיות מונח בשקר של העולם, ובשביל להיות מונחים כאן - אצל הרבי, צריכים להיות מונחים ולחיות עם 'זוארט של חסידות'.

אין מקום לדאגה כלל!

היה גביר אחד שהיה תורם גדול למוסדות של הרבי. אותו גביר פעם אמר לרבי שהוא הבטיח לתת תרומה גדולה למוסד פלוני של הרבי. אז הרבי שאלו אם נתן תרומה גדולה לפי השגותיו שלו או לפי ההשגות שלי? (של הרבי).

גביר אחר עבר אצל הרבי בדולרים ואמר שפעל שארגונו יתרום רבע מיליון דולר למוסדות חב"ד, אז הרבי אמר לו: "אתה חושב שאני אהיה מרוצה ממאתיים חמישים אלף דולר?...". אותו אחד התבלבל לרגע אך מיד שב לעשתונותיו ואמר "שאם הרבי היה מרוצה הייתי מודאג..." אז הרבי השיב לו, "אם כך אין לך על מה לדאוג..."

הרבי צועק ותובע מאיתנו "תן לי הנפש". הרבי לא מבקש כסף, לא רבע מיליון דולר, ולא חצי מיליון, הרבי תובע מאיתנו את הרצון.

כל אחד לומד 'נגלה' ו'חסידות' וכבר מתחיל לחשוב לעצמו איזה "עולם הבא" צריכים לבנות עבורו... האמת היא שכל אחד צריך לתבוע מעצמו לתת כפי ההשגות של הרבי, ולהיות מונח בפנימיות הפירוש הוא;

[אצל הרבי היה זה ר' יוחנן גורדון. פעם אחת התעלף ר' יוחנן באמצע התוועדות של הרבי ולאחר מכן יצא מהתוועדות. כאשר הרגיש יותר טוב חזר להתוועדות. כשהרבי הסתכל עליו, אמר ר' יוחנן שהוא הגיע ל'שם' - לעולם הבא, ומכיוון שהגיהנום סגור בשבת, ול'גן עדן' לא יכניסו אותו, אז הוא העדיף לחזור לכאן. והרבי צחק...].

היתה תקופה שראו את הרבי (בעיני בשר) במצב כזה של מופנמות (היו שאמרו שבאותה תקופה היו הרבה מחלוקות בין שלוחים וזה השפיע על הרבי) והרבי מאוד רציני, וחיפשו איך לשמח את הרבי.

באותו זמן, היה ילד בדטרויט שרצה לתת מתנה לרבי. חשב לעצמו הילד איזו מתנה הוא יכול לתת לרבי. כתב הילד לרבי שהמתנה שלו לרבי היא שבמקום לומר 'ברכות השחר'

להיות מונח ב'ווארט של חסידות', ב'עבודת התפילה', שיהיה בבחינת "שמור וזכור בדיבור אחד", שכל מילה של התפילה תאמר מילה שניה.

באחת השנים ב'הושענא רבא' אמר הרבי שיחה, והסביר שאצל רבותינו נשיאנו היה חילוק בין 'שמיני עצרת' ל'שמחת תורה', ש'שמיני עצרת' היה יום רציני יותר, ו'שמחת תורה' היה יום שמח יותר, דוגמת שני ימי ראש השנה, שהיום הראשון היה רציני יותר ואילו השני היה שמח יותר.

הנקודה היתה, שאצל רבי לא שייך ענין של ערנסקייט (רצינות), אלא יותר מופנמות - עם עצמם. אצל כל הרביים ראו, שהיו זמנים שהיו עם עצמם, ותמיד היו חסידים שניסו לשמח את הרביים.

בדרך ל'חדר', הוא יתעורר חמש דקות מוקדם ויאמר 'ברכות השחר' מתוך הסידור.

לאחר שמכתב הגיע לרבי ראו שירד המתח (לעיני בשר), וא' המזכירים סיפר שהוא ראה את הרבי קורא את המכתב ועיניו של הרבי זלגו דמעות. לאחמ"כ כתב הרבי לאותו ילד: "החיינתי כמים קרים על נפש עייפה".

אם נתבונן בזה, שהרבי כתב לילד קטן מענה כזה מיוחד בזמן של "הרת עולם", אזי ניתן ללמוד מכך שלכל אחד בוודאי ישנו ענין בו הוא יכול לשמח את הרבי. כל אחד יכול לוודאות שהשהות בד' אמות של הרבי תהיה בענין פנימי ומצד הנשמה.

ר' פנחס רייזעס אמר שאחרי שהוא נתן לאדה"ז את ה'נפש', 'רוח', 'נשמה', 'חיה' ו'יחידה' שלו הוא הרגיש את מה שהרבי (אדה"ז) מרגיש.

כל הענינים צריכים להיות מונחים אצל הרבי, וגם ה'נפש', 'רוח', 'נשמה', 'חיה' יחידה' של חסיד צריך להיות אצל הרבי. אבל בשביל זה צריכים להיות כלים. ואיך נעשים כלים? כאשר מונחים ב'ווארט של חסידות', 'ווארט של נגלה', 'לימוד התורה', 'עבודת התפלה', 'אהבת ישראל' וכל הענינים הפנימיים שהרבי תובע ממנו.

ענין זה שייך לכל אחד באופן פרטי. אי אפשר שמישהו אחר יכתוב לך רשימה מה לעשות. על כל אחד לעשות חשבון צדק בנפש "אליבא דנפשי", "מה חסר אצלי, מה הרבי תובע ממני, וכשהרבי רואה אותי ממה אני צריך להתבייש?"...

זוהי העבודה של כל חסיד. לעבוד עם עצמו ולתבוע מעצמו את מה שהרבי רוצה ממנו באופן אישי. ומזה נובע הכח שהרבי יתגלה בכל העולם, כי הרבי מחכה לנו מכיוון שזה תלוי בנו, ואם הנהגתנו במשך היום אינה כדבעי אזי "מחסירים" כביכול בהתגלות של הרבי, ולזה צריכים שכל פרט מחיינו; ה'נפש', 'רוח', 'נשמה', 'חיה' ו'יחידה', יהיו מונחים ברבי.

ילד של תקיעות!

בדרך כלל התקיעות של הרבי ארכו רבע שעה. שנה אחת התקיעות לא 'הלכו', ונמשכו שלשת רבעי שעה (ה'תקיעה גדולה' לא היתה כמו שצריך, אז הרבי התחיל את כל התקיעות מההתחלה. ענין שמיימי שלא היה לו מקום בשכל). אחרי עשרה ימים, פרצה מלחמת יום כיפור ואז כולם הבינו מה קרה בראש השנה...

בשעת מעשה עמדו כל החסידים בהתעוררות גדולה. בתוך הקהל עמד אברך שכבר היה כמה שנים אחרי החתונה ועדיין לא זכה לילדים, וכשכולם עמדו בהתעוררות גדולה נזכר אותו אברך בצרותיו שלו, והתחיל לבכות ולבקש זרעא חיה וקיימא, והבטיח בנפשו לרבי, שאם יולד לו זרעא חיה וקיימא, הוא יוציא את הטלוויזיה מהבית.

לשנה הבאה נולד לו בן, ואותו אברך הביא את בנו ל'כוס של ברכה'. כאשר אותו אברך עבר שאל אותו הרבי: "זה הילד של התקיעות?"...

כשהרבי תוקע 'תקיעות' זה "תמליכוני עליכם" שנוגע לכל העולמות, ובד בבד הרבי מתעסק ופועל עם יהודי פרטי. איך זה יכול להיות באותו זמן שהרבי עסוק בענינים שמיימים ונעלים?!

האמת היא שצריכים לדעת שהרבי מנהיג את כל העולמות ואת כל היהודים, ומה שנוגע אלי זו ההחלטה שלי האישית; מהי המסירות נפש הפרטית שלי? מהו הדבר שפועל על הנפש שלי שנמצאת אצל הרבי?

מי זה הקב"ה?!

לרבי עקיבא איגר היה בן בשם ר' שלמה. לר' שלמה היה בן בשם לייבל'ה שהפך לחסיד. הסיפור כיצד הפך לחסיד הינו סיפור מאוד מעניין.

ר' שלמה ראה שיש סכנה שבנו יפול אצל החסידים, מכיוון שר' לייבל'ה היה עדין מאוד וירא שמים מופלג, ולכן היתה סכנה שייפול אצל החסידים. ומכיוון שהוא חשש שבנו יהיה חסיד, השביע את בנו בתקיעת כף שלא ידבר עם החסידים מטוב ועד רע.

פעם אחת היה צריך ר' לייבל'ה לנסוע לאיזה מקום, ובערב יום כיפור הגיע לאיזה מלון אליו נקלעו גם שני חסידי קוצק. מכיוון שנשבע שלא לדבר איתם, לא דיבר איתם אלא החל באמירת 'תפילה זכה' אותה נוהגים לומר 'העולם' לפני 'כל נדרי'. בינתיים הוא רואה שהחסידים מתוועדים...

[שמעתי שפעם הרבנית ח' מושקא נ"ע ראתה 'מחזור' של 'העולם' וכשראתה את ה'תפילה זכה', אמרה שהיא יודעת שיש חטאים שאסור אפילו לחשוב עליהם, וכיצד הם יכולים לדבר ע"ז?...]

ר' לייבלה רואה שהם עורכים שולחן, ומניחים עליו הערינג, לחם, משקה, אבל לו אסור לדבר איתם... הוא התחיל לומר 'כל נדרי' והוא שומע איך שחסיד אחד אומר לשני "ענקל בא נאכל". ואחד החסידים לוקח לחם ומתחיל לברך "ברוך אתה ה'", ור' לייבלה צועק, "נו!". שואל אותו החסיד, "מה אתה צועק?" ענה לו ר' לייבל'ה ש"ביום כיפור אסור לאכול!".

שאל החסיד "למה אסור לאכול?", השיב לו ר' לייבלה "כי כך הקב"ה אמר". שאל החסיד, "ומי זה הקב"ה?", החל ר' לייבלה להרהר... אמר לו החסיד, "אם אתה רוצה לדעת מי זה הקב"ה, לך לקוצק"... ומכיון שכאמור, היה ר' לייבל'ה איש אמיתי, נסע לקוצק ונעשה לחסיד.

חמש דקות אחדות הוי'!

היה בחור ב-770 בשם משה גורקוב, שהיה בחור חסידי מאוד [ר' גרשון מענדל גרליק התוועד פעם וסיפר, שהחסיד שהניח בו את ההבנה וההכרה של 'דור השביעי' היה ר' משה גורקוב. ר' משה זה היה מתפלל ב'עבודה' כל שבת. כשהיה פארבריינגען של הרבי, היה עושה 'חזרה' לאחר ההתוועדות. לאחמ"כ היה הולך לעשות 'מסיבות שבת' בבראנזוויל לכמאתיים ילדים. כי זה הכוונה 'דור השביעי'; מצד אחד להיות מונח בחסידות וענינים של הרבי עד עצם הנפש, ומצד שני וביחד עם זה, ללכת למסיבות שבת].

ר' משה היה מאחר כל יום לסדר חסידות בגורקוב, והנהלת הישיבה גערו בו אך ללא הועיל. ר' גרשון מענדל היה חבר חדר של ר' משה ו'הנהלת הישיבה' בקשו מר' גרשון מענדל שידבר עם ר' משה מדוע הוא מאחר לסדר חסידות.

ומכיוון ש"הכלי" של ר' גרשון מענדל היה 'משקה', התיישב עם חברו ר' משה, ולקח הרבה 'משקה' וגם נתן לר' משה הרבה 'משקה', והחל לדבר עימו, מדוע אינו מגיע לסדר חסידות בזמן?

לאחר זמן מה אמר ר' משה לר' גרשון מענדל כך: הרבי אמר לי ב'חידות' לחשוב כל יום חמש דקות עם תפילין על אחדות הוי'. אבל שיהיה "אָן בליטות". אזי חשב לעצמו, איך אפשר שיהיה ללא בליטות, הרי הוא חושב על אחדות הוי'. חשב והגיע למסקנה שהוא יניח תפילין לפני סדר חסידות בוקר ויחשוב על אחדות הוי' בחדרו. הבעיה היא, שכאשר חושבים אחדות הוי' לא מסתכלים על השעון...

הרבי תובע מאיתנו להיות מונחים באחדות הוי' - "הוא לבדו ואפס זולתו", וביחד עם זה שיהיה "אָן בליטות". מה הפירוש "אָן בליטות" בשבילנו, הרי אנחנו נמצאים אצל הרבי?

אָן בליטות הפירוש שכל אחד חושב לעצמו מה הוא צריך לעשות, "ישראל ומלכא בלחודוהי".

"ישראל ומלכא בלחודוהי"

ר' ישראל דוכמן היה פעם ב'חידות' והוא השתהה לצאת. תפקידו של הרי"ג היה להוציא את מי שנשאר הרבה זמן. הוא היה פותח את הדלת קצת ועוד קצת, עד שהיה מושך את מי שנמצא החוצה. כאשר ר' לייבל פתח את הדלת הכריז הרבי: "ישראל ומלכא בלחודוהי!"

צריכים שתהיה התביעה האישית "מה הרבי רוצה ממני?!", אבל אָן בליטות. זה לא נוגע לאף אחד, וגם לא למבנה הכללי של ליובאוויטש בעולם. זה נוגע אך ורק לי, שאני צריך לעשות את מה שהרבי רוצה ותובע ממני.

באופן אישי, צריך שיהיה "אחדות הוי' אָן בליטות". לכל אחד יש את ה'ראש השנה' הפרטי שלו, את ה'תקיעות' הפרטיות שלו. כל אחד צריך לעשות חשבון נפש, במה הוא מונח כשהוא נמצא אצל הרבי, והמסקנה צריכה להיות שכל כוחות הנפש יהיו מונחים בתביעות וברצונות של הרבי ממנו.

אי מלכא אנא עד האידנא אמאי לא אתית לגבאי?!

ב'מחזור' שלנו אין פירושים וציורים אלא רק התפילות עצמן, אבל משום מה 'השתרבב' למחזור סיפור אחד לפני הפסקה של 'המלך' בסיום פסוקי דזמרה, על ר' אהרן הגדול מקרלין שהתעלף כאשר אמר את המילים "המלך", וכששאלוהו מדוע התעלף אמר שנזכר בדברי הגמרא "אי מלכא אנא עד השתא אמאי לא אתית לגבאי כו'".

ר' אהרן קארלינער הסתלק בגיל צעיר, והיה לו בן בשם ר' אשר שמסופר שאדה"ז גידל (עכ"פ למשך תקופה).

בנו של ר' אהרן היה שובב מאוד. פעם אחת הגיע לאדה"ז יהודי מכובד ת"ח, נין ונכד לב"ח, ומכיוון שר' אשר היה שובב, עשה כמה קונצים "לכבוד" האורח. אותו אורח נעלב, וכשנכנס לאדה"ז סיפר לו את מה שקרה.

אמר אדה"ז לאותו יהודי שהוא רוצה לספר לו שני סיפורים על סבו - הב"ח.

הסיפור הראשון היה כך. הב"ח היה רב בעיירה, ואנשי העיר החליטו שאין הוא מתאים להם, אז הם הלכו יום אחד לביתו למצוא עילה לפטרו.

כאשר הגיעו לביתו ראו שהבית חשוך ולא דולק אור, אז הם אמרו שתפקידו של רב הוא ללמוד, ומכיוון שהוא לא לומד כל הלילה הם מפטרים אותו. מה שבאמת היה, שמכיוון שלא שילמו לו משכורת הוא למד לאור הלבנה...

הסיפור השני הוא, שכאשר צדיק נפטר, אזי קודם שהולך לגן עדן מעבירים אותו ליד הגיהנום, וכאשר הצדיק רואה נשמות ששייכות אליו הוא "מושך" אותן אליו, ולפני שהב"ח הגיע לגן עדן ציננו את הגיהנום במשך

ארבעים יום קודם...

הסבא שלך משתוקק להציץ דרך סדק להיכל אביו!

[ישנה גירסא נוספת לסיפור השני:]

פעם אחת הגיע הב"ח לבקר את חתנו - הט"ז, וכל העיר יצאה לקבל את פני הב"ח, חוץ מאברך אחד שלא הגיע. כששאלוהו מדוע אינו מגיע לקבל את פני הב"ח, השיב "שמי שנמצא בנידוי בבית דין של מעלה אין הוא יכול ללכת לקבל את פניו".

הגיעו הדברים לאוזני הב"ח והוא קרא לאותו אברך ושאלו מהיכן הוא יודע שהוא שרוי בנידוי? ענה האברך, שבדרכו לכאן בא בפניו 'דין תורה', ומכיוון ששמע שזהו דין תורה על פרוטות לא התייחס לכך ברצינות. ומכיוון ש'דין פרוטה כדין מאה', לכן הוא בנידוי ב'בית דין של מעלה'. הב"ח שמע את הדברים וידע שזו האמת, והבין גם שאותו אברך הינו אדם גדול, (אותו אברך היה רבי נתן נטע לייב שפירא, ה"מגלה עמוקות"). ביקש הב"ח מהאברך, שמכיוון שהוא אדם כה נעלה, הוא רוצה שיגיה את ספרו על ה'טור'.

לקח בעל "מגלה עמוקות" את כתבי הב"ח, ובינתיים עבר זמן רב, והב"ח לא שמע ממנו. שלח הב"ח ל"מגלה עמוקות" מכתב בו כתב, שאם הספר אינו ראוי, שיאמר לו מה דרוש תיקון.

ענה לו ה"מגלה עמוקות", שבאמת הספר טוב מאוד, אבל הוא לא רוצה להחזיר לו את הכתבים, משום שנשמתו ירדה לעולם בכדי להדפיס את הספר הזה, וכאשר ידפיס את הספר ישלים את תפקידו בעולם וממילא ימות.

הב"ח השיב לו, שמכיוון שהוא יודע שהעולם זקוק לספר שלו, הוא מעדיף למות ובלבד שהספר יודפס, וכך היה. כאשר גמרו להדפיס את הספר הסתלק הב"ח.

סיים אדה"ז את הסיפורים ואמר, "בכל שנה, סבך - הב"ח עולה בעילוי אחר עילוי בגן עדן, ותאמין לי, שהסבא שלך היה מאחל לעצמו שיוכל להסתכל דרך סדק להיכלו של אבי

היתום הזה!".

הדורות עומדים ומקנאים בבחורים של היום, מכיוון שהם תלמידים של משיח. אבל השאלה שעדיין עומדת בעינה היא, מה אנחנו עושים עם זה?!

כל אחד צריך לתבוע מעצמו, "מה יהיה היום בלילה עם 'קריאת שמע שעל המיטה' שלי, עם ה'מודה אני' של מחר, עם 'ברכות השחר', 'עבודת התפילה', 'לימוד החסידות', 'לימוד הנגלה'... מתי אני אתמסר לעבודה פנימית, ולמה שתובעים ממני?

אדה"ז לא בא לומר לנכד של הב"ח שר' אהרן, האבא של היתום נעלה יותר מסבו של הנכד, הב"ח, אף שהילד שובב. אלא (בדרך אפשר) שאדה"ז רצה לומר שר' אהרן - אבא של הילד הזה זכה להיות מתלמידי 'המגיד' ואילו לב"ח לא היתה את הזכות הזו, ולכן הוא משתוקק להסתכל (אפילו דרך סדק) להיכל תלמידי המגיד.

"ואנן - חסידים - נענה אבתרי", שבאמת המצב הוא כך היום, שכל החסידים מכל

ליזוי אישי והדרכה צמודה מהנעורים ועד הנישואין

מדוע יצא הרבי והעניק לו כוס של ברכה מחוץ לחדר לאחר תום החלוקה? מה ענה הרבי לשאלתו אודות כך שאינו מספיק לגמור את כל הליקוטי תורה מידי שבוע? מדוע התעקש הרבי שהוא ישב ביחידות, ולמה החל הרבי לקרוא לו בלשון "אתם"?

אוצר בלום של יחידויות ומענות קודש הגדושות בהוראות פרטניות בעבודת ה' ובהנהגה בחיי היום יום, אשר זכה הרה"ת ר' שלום אהרן הלוי שי' בלאנק - שליח כ"ק אדמו"ר שליט"א במיאמי ביטש, פלארידא לקבל ולשמוע מכ"ק אדמו"ר שליט"א.

ההשגחה העליונה מקשרת את משפחתי עם הרבי

בקיץ תש"ט, נכנסתי עם אמי וסבתי ליחידות אצל כ"ק אדמו"ר הרי"צ, אמנם הייתי צעיר מידי כדי לזכור את המאורע, אך בטוחני שיחידות זו השפיעה על כל מהלך חיי.

בתשי"א, כאשר הגיע זמנו של אחי הבכור ללמוד בישיבה, חיפשה אמי בית ספר יהודי מתאים עבורו, באותה תקופה שלח כ"ק אדמו"ר מה"מ שליט"א עשרה שלוחים למונטריאול, אך באותה תקופה נפתחה גם במקום ישיבה לא חסידי, לשם נשלח אחי לבסוף.

תקופה קצרה לאחר תחילת לימודו של אחי בבית ספר זה, התלונן בפני אמי שאינו חש בטוב, אמי הזמינה לבית רופא שלאחר אבחון מהיר זיהה אצל אחי את "קדחת השנית", מחלה שבזמן ההוא לפני שה"פניצלין" היה זמין, היתה נחשבת מחלה קשה ומסוכנת.

אחי הובל לבית הרפואה בליווי יללת סירנות ומן הסתם גם בליווי יללותיה של אמי, בהגיעו לבית הרפואה הוכנס להסגר מיוחד.

לא עבר הרבה זמן וגם אצל אח נוסף התגלתה אותה מחלה, והסיפור כולו חזר על עצמו, מאורעות אלו השפיעו לרעה על אמי, והחליטה שזה בא בעקבות בית הספר בו למדו האחים שלי, ויותר לא שלחה אותם לשם, לאחר ברור קצר וחיפוש בית ספר יהודי אחר בעיר, הגיעה אמי לבית ספר חב"ד, ומאז החל הקשר האמיתי והנצחי של משפחתי עם הרבי ועם ליובאוויטש.

בהיותי בן 12, ביקשתי מהרבי בהיותי ביחידות לעבור מבית הספר במונטריאול בו למדתי עד עכשיו, לתלמוד תורה בשכונת קראון הייטס בצומת הרחובות בדפורד ודין. הרבי שאל אותי כתגובה "מה היו הציונים שלך?" עניתי: "אני לא זוכר", הרבי צחק ואמר: "זו תשובה דיפלומטית", אך בפועל נתן אישור למעברי.

במהלך התוועדות בחודש תשרי, ביקש הרבי שכל הילדים שטרם עשו בר מצווה יתקבצו למקום מסוים. מכיון שהייתי ממש לפני הבר מצווה, החלטתי להישאר יחד עם

המבוגרים. הרבי ראה אותי וסימן לי להצטרף אל הילדים.

"שיהיה לך לב יהודי ולב חסידי"

תיאור יחידות הבר מצווה שלי

הרבי: "אתה לובש ציצית?"

אני: "בוודאי".

הרבי: "אתה יודע כמה חוטים יש בכל

פינה?"

אני: 8.

הרבי: "אתה יודע כמה פינות יש?"

אני: 4.

הרבי: "כמה חוטים יש בסך הכל?"

אני: 32.

הרבי: "אתה יודע שלכל אות מהאל"ף בי"ת

יש גימטריא?"

אני: "כן".

הרבי הוציא פיסת נייר וכתב עליה את

האותיות "לב" והראה לי, והסביר שהמספר

32 בלשון הקודש הוא "לב", הרבי בירך אותי

שיהיה לי לב טוב, לב יהודי ולב חסידי.

"בוודאי ובוודאי יסתדר בשידוך ולפלא השאלה"

מקבץ הוראות ומענות בקשר לדלקת מפרקים

כשסיימתי את לימודי בתיכון נכנסתי

ללמוד בישיבה. כחודש לאחר תחילת לימודי

בישיבה, התעוררתי בבוקר עם כאבים, לקיתי

במחלה מסתורית והמפרקים שלי החלו

לכאוב באופן נוראי. כאשר הרופאים בחנו

את צילומי הרנטגן שלי, אבחנו אצלי "דלקת

חוליות מקשחת", דלקת פרקים הנובעת

מדלקת בפרקים של עמוד השדרה. הם אמרו

שהמפרקים שלי מתמזגים יחד, כך שלאחר זמן

מה לא אהיה מסוגל להתכופף. אני זוכר שהם

אמרו, שעלי להחליט אם להישאר בתנחות

עמידה או ישיבה במשך כל חיי, כי כך זה יהיה.

אבי פנה אז למנהל בית הרפואה בשביל

צילומי הרנטגן, צילומים שמצאו אצלי צל

בירך, הרופאים הציעו לערוך ניתוח ניסיוני

כל זמן לימודי בשיבה ובכולל החזקתי מעמד בזכות משככי כאבים שלקחתי, אך אחרי החתונה שאלתי את הרבי שוב בנוגע לכאבים, וקיבלתי תשובה מעניינת מאד: "כשתפסיק לדאוג בנוגע לפרנסתך הכאבים יעלמו, הכל ישתפר ואתה תהיה בסדר".

בתחילה לא הבנתי את הקשר בין הכאבים למצב הכספי, אך לאחר שנחה דעתי והסתדרתי, הכאבים חלפו והרגשתי טוב בזכות ברכתו של הרבי. כשרואים אותי היום הולך רואים נס כפול מהלך, הישועה מהמחלה והישועה מהרופא.

הושט את ירך למען ישיבת "הדר תורה"

מתוך יחידות בקשר להפרעות שונות שישבות הדר התורה חוותה בשנותיה הראשונות הרבי: "מה היתה התוצאה של מה ששאלת אותי בנוגע להדר התורה?"

אני: "קיבלנו את (המשפיע הרב) אבא פלטיאל בחזרה לשיבה".

הרבי: "זה מילא את הציפיות שלכם? מתי הוא חזר?"
אני: "היום".

לטיפול במחלה, אך לאחר שאמי שאלה את הרבי האם לערוך את הניתוח נענתה בשלילה. שנים מאוחר יותר התברר גודל הנס, ואותו רופא שהמליץ על הניתוח הודה בפני אבי שהניתוח ההוא היה מסוכן מאד וייתכן והייתי נשאר נכה רח"ל כל חיי כתוצאה ממנו, במשך שנים רבות סבלתי מהכאב אך למרבה המזל חששם של הרופאים לא התממש והמרפאים שלי לא התמזגו.

כאשר הגעתי לגיל השידוכים והכאבים טרם חלפו, שאלתי את הרבי מה לספר כשיראו את הצליעה שלי, מענה הרבי היה "שאלה לרב - כשיהיה נוגע לפועל".

שאלה נוספת שאלתי את הרבי באותו נושא, מכיון שלא היה ברור לי עתיד ה"שליחות" שלי, למרות שלגבי פרנסה הייתי מסודר, חששתי מאד כיצד להציג את עצמי בנוגע לשידוך, והייתי מוטרד מהדבר. במענה על שאלה זו כתב הרבי: "בודאי ובודאי יסתדר הן בפרנסה והן בשידוך ולפלא השאלה".

בעקבות מענה הרבי הראשון, הפנתי את שאלתי לרב זלמן שמעון דבורקין, שענה לי שאני צריך לספר את כל האמת אודות הבעיה ברגליים.

הרבי: "הוא חזר עם אותם סדרים, שעות וכיתות?"

אני: "כן, ברוך ה'".

הרבי: "מכיוון שזה נפעל באמצעותך, עליך להושיט יד ולוודא שכולם ממלאים את חלקם. עליך לוודאות שכולם יעשו את מה שהם אמורים לעשות".

"היום היה יום ההולדת שלך. שתהיה לך ברכה ב... ושיהיו לך בשורות טובות, הצלחה (וחזר שוב), הושט יד בהדר התורה".

הוראות והדרכות בזמן לימודו בישיבה

הרבי מתנה את הכניסה לשיעורי הרב מענטליק במציאת חברותא

זכיתי להיות הבחור הראשון שעבר מהדר התורה ל-770. בתקופה ההיא היה זה חידוש עצום, ובתחילה הרב מענטליק היסס לאשר זאת, אך הרבי השתדל מאוד לסייע לי.

יחידות זו היא בנוגע לאירוע זה:

הרבי: "מהו המניע לחששו של הרב (מרדכי) מענטליק? האם הוא חן אותך או דיבר איתך בנוגע ללימוד?"

אני: "לא, הוא מאמין שאני יכול להשתלב בשיעורו, ואין לי חברים (חברותא) מהישיבה למשך כל היום".

הרבי: "אולי תוכל למצוא בעצמך, ולאחר מכן לדון על כך עם הרב מענטליק. מכיון שהרב (ישראל) ג'ייקובסון מעודד אותך לזה, הוא בוודאי מכיר טוב יותר את כשרונותיך".

"תנסה למצוא חברותא מהשיעור של הרב מענטליק, בטח אתה מכיר בחורים מהשיעור שלו, עליך לנסות למצוא אחד עבור "נגלה" ונוסף עבור "חסידות", או אולי חברותא נפרדת לבוקר ולשעות אחר הצהריים. מי היה החברותא שלך בשנה שעברה?"

אני: "פרץ גרין".

הרבי: "מי?"

אני: "פרץ גרין. עכשיו הוא לומד בברינואה, רוב החברים שלי עזבו".

הרבי: "שתהיה לך הצלחה בלימוד ובקיום

המצוות, ושתשמע בשורות טובות מהמשפחה שלך...".

כשהרבי התעקש שאני אשב ביחידות

באחת היחידות שאלתי את הרבי בפתק שכתבתי, כיצד עלי להתמודד עם חוסר השביעות רצון של אבי בנוגע לכך שהתחלתי לגדל זקן.

כשנכנסתי והנחתי את הפתק לפני הרבי, הורה לי הרבי לשבת. מטבע הדברים וכחסידי, נשארתי לעמוד, אבל הרבי הורה לי שוב לשבת, הפעם קצת יותר בתוקף. לא רציתי להמרות את פיו הק', והתיישבתי. זה היה דבר מאוד יוצא דופן, כיון שאף פעם לא ישבתי במהלך יחידות, לא לפני כן ולא לאחר מכן.

הרבי שוחח איתי בנוגע לאנשים שונים שיכולים להשפיע על אבי, בכדי שיהיה לו נוח יותר עם הרעיון של גידול הזקן. אני לא זוכר את תוצאת היחידות, אבל הרבי היה רגיש מאוד, ומאוד רצה לסייע ולדון בקושי שלי, דבר שעשוי להסביר מדוע הרבי הורה לי לשבת.

"ללמוד את האות הראשונה ביסודיות,

ואת השאר לקרוא"

תשובות מיוחדות שהתקבלו בזמן לימודי ב-770 בפעם הראשונה שכתבתי לרבי, כתבתי את שמי מבלי לכתוב "הלוי" במענה הוסיף הרבי "הלוי" ומאז הקפדתי לכתוב "הלוי".

כ"ה אייר תשכ"ה:

אודות קבלת תעודת שחיטה: "ת"ח על הבש"ט".

לגבי תוכניות לקיץ: "לשאול את ההנהלה".

לגבי הקושי לסיים את ה"לקוטי תורה" מדי שבוע: "ללמוד את האות הראשונה ביסודיות, ואת השאר לקרוא".

י"ג טבת תשכ"ו:

בנוגע לשאלתי האם ללמוד במונטריאול, נוארק או ארץ ישראל, כתב הרבי: "בכל אופן אין כדאי לשנות באמצע הזמן".

י' שבט תשכ"ו:

בנוגע לשאלתי האם ללמוד
בכפר חב"ד, כתב הרבי: "אינו
מתאים לפניו".

בנוגע לספריית "הדר התורה"
ורשימת נוכחות, כתב הרבי:
"ת"ח על הבשו"ט".

ד' אדר א' תשכ"ו:

בנוגע למעבר לפנימיה של
"הדר התורה", כתבתי שאני
חושש שתהיה לזה השפעה לא
טובה עלי (באותם ימים היו שם
הרבה "היפים").

הרבי הדגיש את המילים: "אני
חושש שתהיה לזה השפעה לא
טובה עלי", וכתב: "אם כן לא
יעשה זה".

בסמיכות ליום הכיפורים תשכ"ז:

במענה לשאלתי האם אני צריך
להניח תפילין ר"ת? הרבי הוסיף
קו מתחת לשאלה ועשה חץ לכיון
ה-צריך.

ביקשתי ברכה ללימוד עבור
חבר. הרבי ענה: "אזכיר עה"צ".

כ"ח תשרי תשכ"ז:

שאלתי את המשפיע ר' אבא
(פלטאל) בנוגע ללימוד "יורה
דעה" וכתבתי שהוא היה מרוצה
באופן כללי מהרעיון, הרבי מתח
קו מתחת שורה זו.

בנוגע לבחירת חברותא
בגמרא או "יורה דעה", הרבי
העביר קו על המילה גמרא, וסיים
בחץ ל"או יורה דעה" והוסיף קו
מתחת.

א' אלול תשכ"ח:

בנוגע לנסיעה לחתונת בן דודי
בקליפורניה, כתבתי שיש לי אישור
מהנהלה להשתתף. הרבי רשם קו
מתחת והוסיף: "ויהי' בשטומו"צ".

שואל אותי אם אני יודע אידיש. אבל היה לי יותר נוח עם אנגלית.

לאחר תקופה שלמדתי והתרגלתי לדבר אידיש באופן שוטף, הייתי מרוגש מכך שיכלתי סוף סוף הפעם לענות לרבי שאני יודע אידיש!

אך באותה יחידות, כנראה הרבי הבחין בהתקדמות זו, ולא טרח לשאול אותי, וכמו כן מאז והלאה.

לאחר קבלת "סמיכה" הרבי פונה אלי בלשון רבים

מספר פעמים, כאשר יום ההולדת שלי חל ביום שישי, הורה לי הרבי לסיים שנים מקרא ואחד תרגום ביום שישי.

באחת היחידויות שאל אותי הרבי אם קיבלתי סמיכה, ועניתי בחיוב. מאותו יום ואילך היה הרבי פונה אלי בכינוי "איר" [אתם], פנייה מכובדת יותר באידיש.

הרבי אינו אומר "שמאלי"

באחת ההתוועדויות בזמן החורף, שאל הרבי מספר פעמים האם מיהו נוסע למונטריאול (הרבי רצה לשלוח בקבוק משקה בכדי לערוך שם התוועדות). לא היה שום מענה מהקהל. מיד החלטתי לנסוע למונטריאול.

כשעליתי לקחת את הבקבוק, אמר לי הרבי ישראל ג'ייקובסון: "הושט את ידך הימנית!", הרבי פנה אליו ואמר, "ער לייגט תפילין אויף די רעכטע האנט" ["הוא מניח תפילין על זרועו הימנית"]. הרבי ידע שאני שמאלי, ועבור שמאלי, יד שמאל תופסת את מקומה של יד ימין.

מכך ניתן ללמוד את דיוקו של הרבי לא לומר "הוא שמאלי", כי אם בגישה חיובית "הוא מניח תפילין על ידו הימנית".

מעמד כוס של ברכה במיוחד עבורי מחוץ לחדר הרבי

באחד השנים, אחותי הגיעה כדי לשהות במחיצת הרבי במהלך חג השבועות. מאוחר כלילה, לאחר ההתוועדות, כאשר מעמד הכוס

בדרכי ללוס אנג'לס הנחתי תפילין ליהודי במטוס, היה זה זמן קצר לאחר שהרבי יצא עם מבצע תפילין, כשכתבתי על כך לרבי קיבלתי מענה, "ת"ח על הבש"ט".

ה' תמוז תשכ"ח:

ר' שלום מרוזוב (המשגיח ב-770) אמר לי שאשאל את הרבי שליט"א, האם לבלות את הקיץ א' במרכז שליחות. ב' כמשגיח בפנימיית הדר התורה. הרבי ענה: "גם בזה כעצת הנהלת הישיבה".

כ"ב חשון תש"ל:

בנוגע לאמי, האם עליה לקנות חלקה בארץ ישראל, כתב הרבי: "אריך יושנ"ט [יאריך ימים ושנים טובות] בחו"ל ואין לקנות".

בנוגע לאחי שרצה לקנות ספר תורה, כתב הרבי: "באם המחיר אינו יותר מדי לקנות בשעה טובה ומוצלחת". הוא קנה והכניסו לכפר חב"ד.

נושא בלימוד:

שאלתי בנוגע לקרוב משפחה שלי, האם עליו ללמוד עם חברותא? כמו כן שאלתי, מה הרבי היה מעדיף שילמד, חסידות או שו"ע או משניות או משהו אחר?

הרבי מחק את ה"או" בין חסידות ושלחן ערוך, וכתב "וגם", הרבי גם מחק את משהו אחר וכתב "ובזה גופא בעינינים שלבו חפץ".

יחידויות מימי ההולדת

עליה לתורה

באחד השנים איחל לי הרבי:

"שתהיה לך הצלחה בלימוד הן בנגלה וחסידות והן בקיום המצוות".

הרבי: "האם היתה לך עליה בשבת שעברה?" אני: "כן".

הרבי: "תן צדקה ביום ההולדת שלך, ותלמד שיעור נוסף בנגלה וחסידות".

עניתי לרבי בהתרגשות שאני יודע אידיש במשך השנים הראשונות, כאשר נכנסתי ליחידות לכבוד יום ההולדת שלי, הרבי היה

ויקבעו החתונה לאחר סוף שנת הלימודים ויהא בשעה טובה ומוצלחת, אזכיר עה"צ".

יש להתעניין בנוגע לכולל בנחה"ח לפני חתונתי התקבלתי לכולל של 770, ובאותו זמן כלתי החלה בהליכי הגירה לארצות הברית, משרד ההגירה התעכב במענהו, ותאריך הנישואין הלך וקרר.

כתבתי לרבי שתי אפשרויות בנוגע למה שאוכל לעשות אחרי החתונה:

(א) להביא את אשתי לארצות הברית, למרות ששנינו לא היינו אזרחי ארה"ב.

(ב) ללמוד בכולל במונטריאול.

אך הרבי הציע רעיון אחר לגמרי:

"יש להתעניין בנוגע לכולל נחלת הר חב"ד".

האם היא מסכימה?!

לפני שעזבתי שמתי בקבוק בכדי שהרבי יתן לי לרגל המעבר שלי לנחלת הר חב"ד. כאשר הלכתי לקבלו, שאל הרבי "איז זי מסכים?" [האם היא מסכימה?] הייתי בהלם. ממש לפני כן אמרתי לרעייתי לעתיד מה הרבי אמר, מתוך הבנה שאם זה מה שהרבי אמר, הרי זה מה שנעשה.

לקראת סיום לימודי בכולל, כתבתי שוב בנוגע לתוכניות עתידיות עבורי ועבור רעייתי, הרבי השיב: "מאשר הנני קבלתי המכתב מ'תמוז' בנוגע להסתדרותו - בהתיעצות עם ידידים על אתר".

שאלתי את חבריי וכולם הציעו שאכתוב לרבי, ועשיתי כעצתם. הרבי השיב: "הרי עניתי כבר ופשוט שלא התכוונתי לעצה שישאלו אצלי".

בנוגע לשליחות בחו"ל וכו' כתב הרבי - "באם יש סיכוי טוב למצוא מקום".

חווה לשליחות

לפני שנסעתי לשליחות במיאמי, ניסיתי מספר מקומות נוספים. ניסיתי שליחות מסוימת, והרבי אמר לי לא לשוב לשם ללא חווה, דבר שהפך בסופו של דבר לקשה להשגה, כך שלא חזרתי.

של ברכה התחיל, ליוויתי אותה לבית בו התארח. כשחזרתי ל-770, נדהמתי לגלות שהרבי סיים לחלק כוס של ברכה וחזר לחדרו.

הלכתי לרב חדקוב ואמרתי לו שפספסתי כוס של ברכה, ושאלתי האם הוא יכול להביא לי מעט מהיין של הרבי.

הוא נכנס למשרדו של הרבי, ואז יצא ושאל מדוע פספסתי כוס של ברכה. אמרתי לו שליוויתי את אחותי למקום בו התארח. הוא נכנס חזרה לרבי, יצא החוצה והורה לי להמתין מחוץ לדלתו של הרבי.

הרבי יצא שוב החוצה, חבוש בכובע, סירטוק וגארטל, ומזג כוס של ברכה רק עבורי.

הוראות בתקופת השידוכים

אחרי חג השבועות ואחרי י"ב תמוז

לאחר חג הפסח שאלתי את הרבי, האם עלי לשקול הצעה מסוימת, כמענה לכך קיבלתי תשובה: "אחרי חה"ש".

ב-יא סיון שאלתי שוב האם להתחיל, והתשובה הייתה: "לאחרי יב תמוז". ב-יג תמוז שאלתי שוב, האם להתחיל בשידוכים, וקיבלתי תשובה חיובית.

הרבי קובע את זמן החתונה

תשובות שהתקבלו לאחר שהשתדכתי:

אודות כולל: "נכון מאד".

בנוגע לקביעת תאריך לחתונה: "כפי שיתדברו שני הצדדים".

לאחרי שהשתדכתי נכנסו הוריי ליחידות. בין הדברים בהם דנו עם הרבי היה אודות קביעת תאריך החתונה. אני העדפתי לקבוע לפני חג הפסח, ואילו הורי רצו לדחות לקיץ. הרבי הורה שאכתוב לו את נימוקי מדוע אני רוצה דווקא לפני פסח.

כתבתי לרבי כמה וכמה סיבות, ובסוף המכתב כתבתי שאני מוכן להתפשר על התאריך, באם זה מגיע למצב שפועל רגשות לא טובים אצל מאן דהו ח"ו, קיבלתי מענה בכ"ב כסלו תש"ל, הרבי הדגיש שורה זו והוסיף "א"כ כדאי שיעשו כרצונם החזק של כו"כ שי'.

מבית
חיינו

אח"כ אמר שיחה קצרה
בנוגע ל'מיהו יהודי' ואמר
שזה לא מציאות, לא שרירין
ולא קיימין והתחיל לנגן אתה
בחרתנו, וקם מכסאו והתחיל
לרקוד בצורה לא רגילה,
ממש כמו בשמחת תורה

יומן הרה"ת ר' משה שלמה שי' לויטין
מאירועי תשרי ה'תשל"ג בבית חיינו • מתפרסם כאן לראשונה

יום ה', כא אלול תשל"ב

בשעה 9:30 יצא כ"ק אדמו"ר שליט"א לתפילת מעריב, ואז ראיתי את כ"ק אדמו"ר שליט"א פעם ראשונה וברכתי ברכת שהחיינו (זה הי' אחרי שבע וחצי שנים שלא ראיתי פני כ"ק אדמו"ר שליט"א).

ש"ק פ' נצבים-וילך, כג אלול

לא שרו 'הוא אלקינו' ולא 'האדרת והאמונה'. בשעה 1:30 כ"ק אדמו"ר שליט"א יצא להתוועדות וכ"ק אדמו"ר שליט"א עשה קידוש. בכמה ניגונים כ"ק אדמו"ר שליט"א נענע עם גופו. שרו אשרינו, כי אנו עמך, פרוזת תשב והניגון של אביו של כ"ק אדמו"ר שליט"א. את הניגון של אביו, כ"ק אדמו"ר שליט"א בעצמו התחיל.

אח"כ כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן לחיים לר' משה ירוסלבסקי, וג"כ נתן לו בקבוק יין לחנוכת הבית עבור א.ש.ל. ונתן לו ג"כ את המזונות בשביל ה'מלוה מלכה'. ג"כ נתן לחיים לר' משה דובינסקי מהגביע שלו ור' משה רצה להחזיר את הגביע לכ"ק אדמו"ר שליט"א, אז כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר לו "יהיב מיהב ושקלי לא שקיל", ונתן לו ג"כ את המזונות בשביל ה'מלוה מלכה'.

אחרי תפלת מנחה של שבת כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל את ניגון אביו ז"ל.

מוצש"ק פ' נצבים-וילך

אמרו ויהי נועם וכו' אע"פ שר"ה יוצא בשבת.

יום א', כד אלול

כ"ק אדמו"ר שליט"א יצא ל'אבינו מלכנו' ושרו את זה (זה הי' תענית²).

(1) ראה תענית כה, א.

(2) תענית ציבור שהורו הרבנים בעקבות

ג"כ בתפלת מנחה שרו אבינו מלכנו. בשחרית אמרו פרקי תהילים כפי שקבעו וכ"ק אדמו"ר שליט"א אמרם ביחד עם הציבור.

בקריאת התורה בשחרית קיבלתי גלילת ספר תורה, ובמנחה קבלתי עלי' לתורה במנין של כ"ק אדמו"ר שליט"א.

יום ב', כה אלול

כ"ק אדמו"ר שליט"א נסע לאוהל בשעה 11:30, וחזר בשעה 8:10 בלילה והתפללו מנחה. כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר קדיש ב-כג אלול וב-כה אלול וביום שני של ר"ה.

יום ג', כו אלול

כ"ק אדמו"ר שליט"א יצא ללוויה של דודי פנחס ז"ל. בלילה בשעה 8:00 הי' שיחה לנשים מכ"ק אדמו"ר שליט"א, ואח"כ הי' יחידות לנשים בביהכנ"ס למטה וכ"ק אדמו"ר שליט"א ישב עד שעה 12:00 בלילה. התפללו מעריב בשעה 12:20 בחצות לילה.

יום ה, כח אלול

כ"ק אדמו"ר שליט"א יצא לקריאת התורה, כרגיל. קיבלו אז עלי' לתורה החכמים ר' יעקב ור' רפאל, וברכו ברכת 'הגומל', וכל האורחים ברכו ברכת 'הגומל'. כ"ק אדמו"ר שליט"א עמד על יד הבימה והסתכל עליהם. בלילה בשעה 9:00 כ"ק אדמו"ר שליט"א יצא להתוועד, והתוועד עד שעה 11:00.

שתי שיחות הראשונות היו בנוגע להכנסת אורחים ולגימה מקרבת. ואח"כ הי' מאמר ד"ה יום טוב של ר"ה שחל להיות בשבת, ואח"כ היו עוד שתי שיחות בנוגע לפרוזבול והכנסת אורחים, ואמר לעולים החדשים מרוסי' שישירו ניגון, והם שרו וכ"ק אדמו"ר שליט"א נענע עם

גזירת "מיהו יהודי".

את החבילות ושם על הבימה. כ"ק אדמו"ר שליט"א התכסה עם הטלית ואח"כ כ"ק אדמו"ר שליט"א התרומם והתחיל לומר 'למנצח'. כ"ק אדמו"ר שליט"א שוב כיסה עם הטלית את הפדיונות, ואח"כ שוב התרומם ואמר את הפסוקים 'מן המיצר'. בפסוק האחרון, 'עלה אלוקים בתרועה' כ"ק אדמו"ר שליט"א פרץ בבכי, וישר כיסה שוב את הפדיונות, ובכה מאד חזק ואח"כ שוב התרומם ואמר את הברכות ותקע את כל התקיעות, אמר את הפסוקים 'אשרי העם' ואח"כ חזר למקומו.

בשעה 5:30 כ"ק אדמו"ר שליט"א יצא להתפלל מנחה ואח"כ הלך לתשליך.

בשעה 7:00 כ"ק אדמו"ר שליט"א יצא להתוועד ונטל ידיים. שאל לאחד ממוצא גרוזיני אם הוא נטל ידיים ואמר שכן, אז כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן לו מהחלה שלו. כ"ק אדמו"ר שליט"א ענה לכולם לחיים ואח"כ אמר שיחה. אחרי השיחה שרו לפי הוראות כ"ק אדמו"ר שליט"א ניגון של השלש תנועות, אח"כ כ"ק אדמו"ר שליט"א ציוה לנגן ניגון של אדה"ז, ור' יואל לא ידע איזה ניגון, הוא ניסה איזה ניגון, וכ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לצחוק וכ"ק אדמו"ר שליט"א בעצמו התחיל א-לי אתה ואודך - והוא נענע את גופו בניגון הזה חזק.

אח"כ ניגנו הקאפעליע של אדמו"ר האמצעי, 'מין ה' רוממה, ניגון המהר"ש, ניגון

גופו. בסוף כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לשיר "כי בשמחה" ועשה עם היד ויצא.

המזונות נתן לר' יוסף ווינברג, וכ"ק אדמו"ר שליט"א נתן ג"כ ברכה לפני הסוף "מ'זאל אריין טאנצען אין די נייע יאר מיט שמחה וכו'".

יום ו, ער"ה

כ"ק אדמו"ר שליט"א התפלל עם המנין, עשה התרת נדרים ופרוזבול, ואח"כ נתן ברכה "מ'זאל דער לעבן איבער א יאר און פראוון שביעית אין ארץ ישראל".

אח"כ כ"ק אדמו"ר שליט"א קיבל פדיונות ואמר לשנה טובה ומתוקה, ואח"כ נתנו לו את הפ"נ כללי ונתן ברכה, ואח"כ נסע לאוהל. לפני שנכנס לאוהל כ"ק אדמו"ר שליט"א דופק בדלת של האוהל שלש פעמים. הוא מדליק נר ואומר מענה לשון וקורא את הפדיונות. כ"ק אדמו"ר שליט"א חזר מה'אוהל' להדלקת נרות.

ראש השנה

בתפילת מעריב ובכל התפילות של ר"ה לפני התפילות שרים 'אבינו מלכנו'.

ביום שני של ר"ה ירד לביהכנס"ס עם חמש חבילות של פדיונות. בשעה שכ"ק אדמו"ר שליט"א עלה לתורה לקחו הריל"ג והריב"ק את החבילות עם הפדיונות והעלו אותם לבימה.

לפני תקיעות כ"ק אדמו"ר שליט"א לקח

שליט"א, על הבימה היו העולים החדשים חכם יעקב וחכם רפאל הזוכה בגורל.

יום ב', ג' תשרי, צום גדלי'

כ"ק אדמו"ר שליט"א נכנס לסליחות לביהכנ"ס למעלה, החזן אמר מדי בשקט וכ"ק אדמו"ר שליט"א הסתכל על החזן כמה פעמים. שרו אבינו מלכנו. ג"כ במנחה שרו אבינו מלכנו. כ"ק אדמו"ר שליט"א נכנס ב-7:45, והתפללו מעריב. אח"כ כ"ק אדמו"ר שליט"א הלך הביתה.

יום ג', ד' תשרי

ה' ליל יחידות, כ"ק אדמו"ר שליט"א יצא לתפילת מעריב בשעה 12:30. יחידות ה' עד שעה 5:00 לפנות בוקר.

יום ד', ה' תשרי

בלילה כ"ק אדמו"ר שליט"א התפלל לפני התיבה, שזה היארציית אחרי אמו.

יום ה', ו' תשרי

בבוקר בתפלת שחרית שכ"ק אדמו"ר שליט"א התפלל לפני התיבה, באבינו מלכנו רמז לנגן וניגון.

בבוקר כ"ק אדמו"ר שליט"א הלך למקווה ברגל.

כ"ק אדמו"ר שליט"א נסע לאוהל בשעה 1:30 אחה"צ וחזר בשעה 7:20 בערך. כ"ק אדמו"ר שליט"א התפלל מנחה ולא שרו

הרש"ב, ניגון הבינוני, ואח"כ אתה בחרתנו, וכ"ק אדמו"ר שליט"א הוציא מטפחת והתחיל את המאמר זה היום תחילת מעשיך.

כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן ברכה לאלו שנמצאים מאחורי מסך הברזל ואמר לגרוזינים שישירו שיר והם שרו, אח"כ כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן להם בקבוקי יי"ש לחלק לקהל. אח"כ אמר שיחה קצרה בנוגע ל'מיהו יהודי' ואמר שזה לא מציאות, לא שרירין ולא קיימין והתחיל לנגן אתה בחרתנו, וקם מכסאו והתחיל לרקוד בצורה לא רגילה, ממש כמו בשמחת תורה.

אח"כ נתן ברכה וברך ברכת המזון. אחרי ברכת המזון אמר שאת הברכה הראשונה הוא אמר בשקט שלא יחשבו שהוא מוציא את אלו שלא מברכים.

אח"כ התפללו מעריב וכ"ק אדמו"ר שליט"א הבדיל וחילק 'כוס של ברכה'. בשעת 'כוס של ברכה' כ"ק אדמו"ר שליט"א ה' בשמחה רבה, כולם שרו וכ"ק אדמו"ר שליט"א רקד, ואח"כ התחיל את הניגון 'ניעט ניעט ניקאווה', וצויה לשרוק, וכ"ק אדמו"ר שליט"א בעצמו הכניס את האצבעות בפה לשרוק, וממש ה' כ"כ שמח כמו בשמחת תורה.

אח"כ כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל את הניגון 'כי בשמחה' ויצא בשמחה רבה.

בשעת תקיעות הב' ס"ת אחד מצד אחד וספר תורה שני מצד שני של כ"ק אדמו"ר

בהתוועדות, כ"ק אדמו"ר שליט"א עשה קידוש ואח"כ היתה שיחה בנוגע לשבת תשובה, האם קוראים לזה שבת שובה או שבת תשובה וכו'. אח"כ היתה שיחה בנוגע לח' תשרי שזה ה' חנוכת הבית של בית המקדש הראשון, ואח"כ אמר שצריכים להיזהר בנוגע לההוראה מחנוכת הבית של בית המקדש וישר התחיל בניגון של מאמר - שובה ישראל וכו' בלי ניגון לפני כן. אח"כ היו עוד כמה שיחות ונתן ברכות עם עיניים סגורות וחילק בקבוקי משקה לכמה אנשים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן משקה לר' משה ירוסלבסקי, לר' משה דובינסקי, לגפני, לדוד רסקין ולראש העיר של דימונה.

במנחה שכ"ק אדמו"ר שליט"א יצא מביהכנ"ס התחיל לשיר ניעט ניעט ניקאווא.

יום א', ערב יו"כ ט' תשרי

בבוקר בשעה 7:00 כ"ק אדמו"ר שליט"א יצא עם הכפרה לשחוט, ומסר את זה לשוחט ר' ישראל שמעון קלמנסון. כ"ק אדמו"ר שליט"א עשה כיסוי הדם עם ברכה.

בשעה 9:00 כ"ק אדמו"ר שליט"א התפלל עם המניין, אח"כ כ"ק אדמו"ר שליט"א חילק לעקאח עד השעה 1:15 אחה"צ. בעת שחילק, אמר לכאו"א "לשנה טובה ומתוקה".

אחרי מנחה כ"ק אדמו"ר שליט"א עלה על השולחן ונתן ברכה לכולם. לפנות ערב כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן ברכה לתלמידי הישיבה בזאל למעלה.

אבינו מלכנו. תפלת מעריב הייתה בשעה 8:30. לאח"כ בשעה 9:00 בלילה כ"ק אדמו"ר שליט"א יצא להתוועדות, וכ"ק אדמו"ר שליט"א התוועד עד שעה 11:30 בלילה.

שיחה א': בנוגע לעשרת ימי תשובה, שזהו כמו חול המועד.

שיחה ב' וג': סיום על מס' שביעית והי' מאמר האזינו בניגון שיחה, עם עיניים סגורות ובנוגע למיהו יהודי בצורה לא גלוי'.

כ"ק אדמו"ר שליט"א ציוה לנגן ניגון רוסי בעת המגבית של קרן חנה. הרב חודקוב ניגש לכ"ק אדמו"ר שליט"א לעורר שיעשו את המגבית עבור קרן חנה, לפי שהי' נראה שכ"ק אדמו"ר שליט"א רצה ללכת לפני המגבית.

שבת שובה, ח' תשרי

כ"ק אדמו"ר שליט"א יצא להתוועדות בשעה 1:30 וההתוועדות נגמרה בשעה 4:40.

בליל ש"ק כ"ק אדמו"ר שליט"א בא להכנסת אורחים וסקר את כל האולם עם האורחים, ואמר "זאל זיין א פרייליכער שבת און ס'זאל זיין א שבת'דיקער יאר און ס'זאל זיין א חתימה און א גמר חתימה טובה און שנת מנוחה שמחה ותענוג". אחר כך קרא לר' משה ירוסלבסקי ואמר לו "ישר כח ר' משה, לשנה הבאה בירושלים הבנויה", והוא יצא משם בניגון והוא עשה עם היד.

אח"כ כשכ"ק אדמו"ר שליט"א הלך הביתה מ-770 הוא הלך דרך קינגסטון והסתכל על האולם של הכנסת אורחים ושמע איך ששרים.

בשעה 4:15 כ"ק אדמו"ר שליט"א נסע לאוהל וחזר בשעה 7:30 בערך לפנות ערב.

בשעה 9:00 יצא כ"ק אדמו"ר שליט"א להתוועדות, היו שתי שיחות ומאמר ואחרי המאמר היתה עוד שיחה. לפני המאמר לא הי' ניגון של מאמר, זה הי' פתאום כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל מאמר ד"ה בסכות תשבו שבעת ימים.

כשכ"ק אדמו"ר שליט"א יצא מהתוועדות זה הי' בריקוד, וכ"ק אדמו"ר שליט"א הי' בשמחה רבה.

יום ו', יד תשרי, ערב חג הסוכות

כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן ד' מינים לכמה מחשובי אנ"ש, אח"כ נכנסו אלו שגרים בכפר חב"ד ובנחלת הר חב"ד, וכ"ק אדמו"ר שליט"א נתן ברכה. אח"כ אמר שכל אחד יקח הדס אחד ויעשה עם זה מה שהוא רוצה. באותו מעמד עמדתי על יד הדלת של כ"ק אדמו"ר שליט"א וכל זמן שנפתח הדלת ראיתי פני קדשו.

חג הסוכות

לא שרו האדרת והאמונה. בהושענות שרו הושיעה את עמך וכ"ק אדמו"ר שליט"א עשה עם הראש. ברכתי על הד' מינים של כ"ק אדמו"ר שליט"א.

יום ב', יז תשרי

שרו הושיעה את עמך בעת הושענות. כשכ"ק אדמו"ר שליט"א יצא מהתפילה הי' שם אברך אחד ובנו שעלה לתורה היום שזהו הבר-מצוה שלו, וכ"ק אדמו"ר שליט"א אמר לו מז"ט.

יום ד', יט תשרי

מר אבנר שקי נכנס ליחידות לכ"ק אדמו"ר שליט"א בשעה 11:10 ויצא בשעה 12:40. אח"כ, כשכ"ק אדמו"ר שליט"א נסע הביתה, עמדו הבחורים, ובתוכם מר שקי ושרו. כ"ק אדמו"ר עודד בידו הק'.

יום ה', כ' תשרי

בשעת התפילה שרו הושיעה את עמך כרגיל בכל התפילות ובהושענות. בשעה 9:00 בלילה כ"ק אדמו"ר שליט"א נכנס לומר תהילים.

אח"כ הוא ירד לבית הכנסת למטה, התחילו ישר לשיר אבינו מלכנו לפי הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א. אח"כ אמרו הט' קאפיטעלאך תהילים ואח"כ חילקו את הס"ת לפני כל נדרי. לכ"ק אדמו"ר שליט"א, לרש"ג, להרב חדקוב, לר' שמואל לעויטין ולחזן ר' משה טלישווסקי. בניגון דרכך כ"ק אדמו"ר שליט"א סימן לנגן. אחרי התפילה כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר את כל התהילים במניין, וכ"ק אדמו"ר שליט"א אמר מאד לאט, כשכלם גמרו את התהילים כ"ק אדמו"ר שליט"א החזיק בפרק קכ בערך.

בבוקר לפני התפילה שרו אבינו מלכנו לפי סימן כ"ק אדמו"ר שליט"א, שרו האדרת והאמונה והוא אלוקינו - לפי סימן כ"ק אדמו"ר שליט"א.

"זכור" אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א במקומו ולא עלה לבימה. במפטיר יונה כ"ק אדמו"ר שליט"א בכה חזק, ואח"כ בנעילה הי' המארש - כ"ק אדמו"ר שליט"א עלה על הכסא ורקד. אחרי תפילת מעריב כ"ק אדמו"ר שליט"א צעק שלש פעמים גוט יום טוב וזה היה בשמחה רבה, עם חיוך על פניו.

יום ג', יא תשרי

הי' ליל יחידות עד השעה 5:00 בבוקר. תפילת מעריב היתה בשעה 12:20 בלילה.

יום ד', יב תשרי

תפילת מעריב היתה בשעה שמונה בערב. ר' שמואל לויטין התפלל לפני העמוד לכבוד היארצייט של אדמו"ר מהר"ש. את כ"ק אדמו"ר שליט"א ראיתי היום בשעת יחידות כשר' שמר' גורארי' יצא מהיחידות. הי' היום ג"כ יחידות עד שעה 4 לפנות בוקר.

יום ה', יג תשרי

כ"ק אדמו"ר שליט"א בא לחדרו בשעה 12:50 בערך. כשכ"ק אדמו"ר שליט"א נכנס, ראה אב ובנו שהבן זהו הבר-מצוה שלו, ובאו במיוחד מבוסטון כדי שבנו יעלה לתורה במנין של כ"ק אדמו"ר שליט"א, וכ"ק אדמו"ר שליט"א חיך אליהם. מנין קריאת התורה היה בגן עדן התחתון.

יום ו', כא תשרי, הושענא רבה

שכחתי לכתוב שאחרי פעם ראשונה של אתה הראת (בליל שמע"צ) כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן 'פרוות תשב', אחרי הפעם השני' התחיל לנגן 'הושיעה', ואחרי הפעם השלישית התחיל לנגן 'פרצת'.

בשעת ההתוועדות של ליל שמחת תורה כ"ק אדמו"ר שליט"א הי' בשמחה רבה, אמר להרבה שיגידו לחיים על כוס מלא. מכרו הפסוק בהקפות "פרצת". הקפות היו עד שעה 3:30 בבוקר וכ"ק אדמו"ר שליט"א יצא בניגון 'ושמחת'.

יום שמח"ת, כג תשרי

כ"ק אדמו"ר שליט"א כשנכנס לתפלה בבוקר התחיל לנגן ניגון אביו.

אחרי אתה הראת מכרו את הפסוקים: 'פרצת', 'הנני מביא', 'בך ה' חסיתי'.

כשכ"ק אדמו"ר שליט"א יצא מביהכנ"ס התחיל לשיר 'שישו ושמחו'.

למנחה כשכ"ק אדמו"ר שליט"א נכנס לביהכנ"ס למעלה עלה על הכסא והתחיל לרקוד.

בשעה 6:30 כ"ק אדמו"ר שליט"א ירד לביהכנ"ס למטה ונטל ידיים והתוועד עד שעה 12:30. כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר לעולים החדשים לשיר בצירוף ר' משה טלישווסקי, ועי"ז יתאחדו עם היהודים ברוסיה.

בהמשך שר ילד רוסי ניגון סטאוויאפיטו, וכ"ק אדמו"ר שליט"א מאד נהנה וכ"ק אדמו"ר שליט"א עזר ב'ואתה תשמע מן השמים'.

אחרי התפילה כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן ויצא מביהכנ"ס.

אח"כ כ"ק אדמו"ר שליט"א חילק לעקאח לאלו שלא היו בעי"כ. זה הי' בסוכה וחילק ג"כ לנשים. מנחה היתה בשעה 2:15 אחה"צ.

ליל שמיני עצרת

הלכנו לבתי כנסיות לשמח. כשחזרנו, כ"ק אדמו"ר שליט"א עמד כבר על הבימה להתחיל לנגן אתה בחרתנו וכ"ק אדמו"ר שליט"א מחא כפיים בשמחה רבה. אח"כ כיבדו את כ"ק אדמו"ר שליט"א ב'אתה הראת', וזה הי' שלש פעמים. בכל פעם, כשכ"ק אדמו"ר שליט"א גמר 'אתה הראת', הסתובב לקהל והתחיל לנגן. כ"ק אדמו"ר שליט"א תמיד אומר פסוק ראשון ופסוק אחרון.

בהקפות, כ"ק אדמו"ר שליט"א הולך להקפה ראשונה ולהקפה אחרונה, ובכל ההקפות כ"ק אדמו"ר שליט"א מנצח על השירה.

הקפה ה' - מלך עולמים, כ"ק אדמו"ר שליט"א ציווה לכבד את העולים החדשים.

כשכ"ק אדמו"ר שליט"א יצא מביהכנ"ס, צעק שלש פעמים גוט יום טוב, וכולם ענו. אח"כ התחיל לשיר ושמחת בחגך בשמחה רבה.

ליל שמחת תורה

בשעה 9:00 כ"ק אדמו"ר שליט"א נכנס להתוועד, וזה כבר הי' אחרי תפלת מעריב. כ"ק אדמו"ר שליט"א התוועד עד 11:45.

כ"ק אדמו"ר שליט"א דיבר בנוגע למיהו יהודי מאד חריף.

כ"ק אדמו"ר שליט"א עשה קידוש, ואח"כ התחיל לנגן הושיעה את עמך. כשכ"ק אדמו"ר שליט"א יצא ממנחה ג"כ התחיל לשיר הושיעה את עמך.

אור ליום ב', א' מר-חשון

בשעה 1:15 יצא מהיחידות ר' משה פעלער עם אשתו ובנו. הרבי אמר לבנו שיגיד ק"ש. אז הרבי אמר לו: היות שאתה ילד טוב ואני לא יודע אם תהי' פה בחנוכה, אז אני נותן לך כעת חנוכה געלט, ונתן לו דולר אחד מכסף.

היחידות נגמרה בשעה 5 בבוקר.

יום ב', א' מר-חשון, בדר"ח חשון

כ"ק אדמו"ר שליט"א בא ל-770 בשעה 2:20 אחה"צ. הי' קריאת התורה בגן עדן התחתון וקיבלתי עליה לוי בקריאת התורה. כ"ק אדמו"ר שליט"א בשעת מעשה הסתכל עלי מאחורה על כולי מהראש עד הרגליים.

תפלת מנחה היתה בשעה 3:30 אחה"צ בערך.

אח"כ ראיתי את אדמו"ר שליט"א כשהוא הולך הביתה בשעה 5 בערך ואח"כ בתפלת מעריב כ"ק אדמו"ר שליט"א התפלל בשעה 7 בערב. אז ראיתי את אדמו"ר שליט"א פעם אחרונה לפני הנסיעה ונסעתי מ-770 בשעה 7:15.

ואי"ה נתראה עם כ"ק אדמו"ר שליט"א בקרוב ממש שוב א.כ.י.ר.

התפללו מעריב וכ"ק אדמו"ר שליט"א עשה הבדלה וחילק כוס של ברכה. כ"ק אדמו"ר שליט"א היה בשמחה רבה וכשיצא בשעה 4:00 לפנות בוקר מכוס של ברכה התחיל לשיר כי בשמחה תצאו. (הייתה שיחה בנוגע למחזאת כפיים).

יום ב', כד תשרי

ליל יחידות מ 8:30 בלילה עד 7:45 בבוקר!

יום ג', כה תשרי

כ"ק אדמו"ר שליט"א לא יצא למנחה.

יום ד', כו תשרי

נכנסתי להיכל קדשי קדשים ליחידות אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א. תפלת מעריב היתה בשעה 12:30 בערך בלילה. היחידות נגמרה בשעה 4 בבוקר.

יום ה', כז תשרי

כ"ק אדמו"ר שליט"א בא ל-770 בשעה 1:15. כשכ"ק אדמו"ר שליט"א ירד מהרכב, ראה את היהודי החולה שהולך לא טוב, שהוא ממשרד התחבורה, וכ"ק אדמו"ר שליט"א דיבר איתו בלחיצת יד כחמש דקות וזה הי' מחזה נפלא. אחר כך הייתה קריאת התורה בגן עדן התחתון ואח"כ כ"ק אדמו"ר שליט"א נסע לאוהל.

ש"ק פ' בראשית

כ"ק אדמו"ר שליט"א התוועד משעה 1:30 עד שעה 5:30. בשעת ההתוועדות חילק משקה, ביניהם ג"כ נתן לר' נוטקע ברכה.

בכלל, א"א לתאר מה שנעשה באותם דקות בהם שרו "יחי אדמו"ר מה"מ לעולם ועד" בעידוד כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א בעצמו. הקהל כולו יצא מהגבלותיו, וחשו כי הנה הנה מתגלה לעין-כל

מכתב אותנטי מא' התמימים בנוגע לאירועי שמח"ת ה'תשנ"ג בבית חיינו ♦ מתפרסם כאן לראשונה, בקשר עם מלאת עשרים וחמש שנה

שליט"א קוממיות לארצנו הק'.

והנה, אף כי עצמותינו שבורות ורצונות מגודל הלחץ זה הדחק הנורא והאיום ששרר בכל רחבי ביהכנ"ס, אך ת"ל, באור פני מלך חיים, וזכינו לראות את כל ה"גילויים" הגדולים, ויפה רגע א' וכו'.

ועתה, אנסה, עד כמה שאפשר, להעלות על הכתב, עכ"פ מקצת מן המקצת, מכל אותם גילויים נפלאים אליהם זכינו, ת"ל, אף שעלי להדגיש בתחילת דבריי כי אינו דומה קריאה לראי' - ראיית פני המלך, משיח צדקנו.

ביום א' ערב החג, בשעות הצהריים המוקדמות, התאסף קהל ענק ליד דלתי 770 שעדיין היו נעולות - כי בשעות אלו הכינו את בית רבינו לקראת ההקפות וכו'.

לאחר שעה 5 נפתחו הדלתות, וברגעים אחדים נתמלא כל חלל ביהכנ"ס הגדול עד אפס מקום, והדחיפות היו גדולות מאוד, וכולם חיכו בקוצר-רוח לבואו של כ"ק אדמו"ר שליט"א.

ב"ה. מוצאי שמח"ת הי' תהא שנת נפלאות גדולות

בית משיח - 770

לכל ידידי היקרים והנעלים וכו' - שליט"א שלום וברכה!

ברוך .. שהחיינו וקיימנו והגיענו לראות את כל ה"גילויים" הנפלאים והנעלים שזיכנו כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א ב-48 השעות האחרונות, אשר היו, ללא ספק, נסים ונפלאות למעלה מכל השגות הרופאים והמשמשים בקודש, אשר כולם כאחד פתחו וענו היתה זו שנת נפלאות גדולות, ובקול גדול שאנו: "יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד", וכולם רקדו על לב השמים כאשר לפתע, בעת הצעקה והשירה הזאת, החל כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א לעודד את הקהל בתנועות חזקות בראשו הק' ואף הניף את ידו הק' - ותיכף ומיד ממ"ש אתם תלוקטו לאחד אחד בית ישראל ויוליכנו אדמו"ר מלך המשיח

לערך בשעה 7 נכנס לחדר המיוחד, והתפללו מעריב, ובסיומו נכנס לבימה המיוחדת (עבור ההקפות) במרכז 770 לצד מערב - שכינה במערב - ופתחו הוילון שכיסה את המקום, ומיד התגלה כ"ק אדמו"ר שליט"א יושב כמלך על כסא מלכותו, והקהל שר בהתלהבות גדולה - לאחר אמירת גוט יו"ט ג"פ - "ושמחת בחגך", ולפתע הרים כ"ק אדמו"ר שליט"א את ידו הק' (השמאלית) והחל לעודד את השירה בתנועות נמרצות, וכמובן שהקהל רקד וכרכר בכל עוז - כך למשך דקה ארוכה. אח"כ התחילו "אתה הראת". בפעם הראשונה כיבדו כל פסוק לכ"ק אדמו"ר שליט"א, שהסתכל ואמר מתוך ניירות מוגדלות מיוחדות. בין כל פעם ופעם - מג' הפעמים - שאמרו את הפסוקים, שרו שיר, וכ"ק אדמו"ר שליט"א הסתכל כל הזמן על הקהל ועודד, פעם קצת ופעם יותר, את השירה.

אח"כ התחילו ההקפות. בהקפה הא' והז' נתכבד כ"ק אדמו"ר שליט"א, כרגיל, והריי"צ ש' הכהן גוטניק ניגש כל פעם למסור - וכן להחזיר - את הס"ת לידו הק', תוך שהוא מאחל לכ"ק אד"ש רפ"ש בשלימות וכי"ב, וכ"ק אדמו"ר שליט"א הנהן כ"פ בראשו הק', ואף ענה "אמן". כ"ק אדמו"ר שליט"א החזיק את הס"ת על הצד הימני, שוכב את ידו הק' הימנית, כשהוא מסייע ועוזר בידו הק' השמאלית. אחרי ההקפות, המשיך כ"ק אדמו"ר שליט"א להשאר במקומו, ושרו עוד כמה ניגונים, ואח"כ שרו "עלינו" ו"על כן", באמצע - לערך ב"להעביר גלולים מן הארץ" - התחיל לפתע להרים את ידו הק' בחזקה ולעודד את השירה בתנועות חזקות וכו', ואח"כ חזר להיכלו הק'. ההקפות בלילה זה נתארכו לערך 50 דקות.

בבוקר התפלל כ"ק אדמו"ר שליט"א בחדר המיוחד, ואחרי התפילה יצא לבימת ההקפות המיוחדת ושהה בה 10 דקות לערך, אבל לא זכיתי להיות נוכח בשעת מעשה, כי עדיין הייתי שבור ורצוץ מההקפות דאמתול בלילה, בהן זכיתי לעמוד קרוב מאוד אל מול פני הקודש. וחבל.

אחה"צ הלכו רבים מהת' לתהלכה, כי

הודיעו שמעריב והקפות יתחילו בשעה 10.30 בלילה, אחרי שיחזרו. אבל את חטאי אני מזכיר היום אַז איך האָב געמאַכט אַ "חסידישע-גניבה" שלא הלכתי לתהלכה, כי הגיעו לאוזניי כמה שמועות ממקורות מוסמכים כי בימים כאלו א"א לדעת מאומה, ויתכן שכ"ק אדמו"ר שליט"א יחפוץ להתפלל ולערוך הקפות לפני"כ. ואכן, בשעה 7.30 לערך התפשטה הידיעה בבית רבינו כי כ"ק אדמו"ר שליט"א יצא בעוד כמה דקות להקפות, והביהכ"נ הי' ריק לפ"ע והלך והתמלא מדקה לדקה, אבל לא כבלילה הקודם. ולערך בשעה 7.35 נכנס כ"ק אד"ש לחדרו המיוחד, והתפללו מעריב, ואח"כ יצא אל בימת ההקפות, ושרו, והסתכל על כל הקהל אבל לא עודד את השירה כמעט.

אח"כ התחילו "אתה הראת", והגבאי ר' זאב כ"ץ ש' הכריז: "איז מען מכבד אדוננו מורנו ורבינו שליט"א מיט ערשטן פסוק פון דער ערשטן מאָל אתה הראת", ועמדתי קרוב וראיתי איך שכ"ק אדמו"ר שליט"א לקח את נייר הפסוקים בידו הק' וכשהוא מזיז את ראשו

הק' אנה ואנה וגם אומר בפיו הק' - אמר את הפסוק הראשון. ומיד הסתובב הריל"ג ש' אל הריב"ק בהתפעלות כי, כנראה, שמע את מוצא שפתיו הק'. ועד"ז הי' בכל הפסוקים של פעם הא' של "אתה הראת".

כשגמרו בפעם הב' לומר את הפסוקים, התחילו לשיר "על הסלע הק'", ופתאום התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לעודד את השירה בתנועות חזקות ביותר בראשו הק' - פשוט געווארפן זיין הייליגן קאָפּ אַרום און אַראָפּ און אויף רעכטס און לינקס, א"א לתאר כלל את המחזה הנפלא הזה, ואנשים צעקו ניסים ונפלאות. לפני"ז, אחר אמירת הפסוקים בפעם הא' שרו במשך למעלה מ-10 דקות בלא הפסקה, וכ"ק אדמו"ר שליט"א הביט כל הזמן על כל חלקי הקהל בכל רחבי ביהכנ"ס. אח"כ

והנה, אף כי עצמותינו שבורות ורצוצות מגודל הלחץ זה הדחק הנורא והאיום ששרר בכל רחבי ביהכנ"ס, אך ת"ל, באור פני מלך חיים, וזכינו לראות את כל ה"גילויים" הגדולים, ויפה רגע א' וכו'.

זיך נאכאמאל געווארפן מיט זיין ראשו הק' לכל הצדדים באופן מבהיל, ואח"כ התחילו "ושמחת". וכ"ק אדמו"ר שליט"א סימן להריל"ג לסגור הוילון והתחיל לסגור, אך באותו רגע החל כ"ק אדמו"ר שליט"א להניף את ידו הק' (השמאלית) אָרוֹף-און-אַרָאָפּ בתנועות עידוד נמרצות ביותר, לפחות כ-26 פעמים, והקהל כולו רקד וקפץ על לב השמים למראות הקודש, והריל"ג כמובן לא המשיך לסגור הוילון, ופתאום הראה לו כ"ק אדמו"ר שליט"א שוב להמשיך לסגור, ובאותו רגע כאשר סגרו - גם כאשר הי' כמעט סגור לגמרי - ראו את כ"ק אדמו"ר שליט"א ממשיך להניף את ידו הק' - און דער עולם איז געטאַנצן און געשפרונגען מרוב שמחה על כל הגילויים שזכינו להם הלילה, ובפרט מענין "מלך המשיח" שנתקבל לרצון לפניו, וכולם שרו משך שעה ארוכה "יחי אדמו"ר מה"מ לעולם ועד". ההקפות ארכו שעה וחצי!! [ובינתיים חזרו ההולכים לתהלוכה ולאכזבתם הגדולה גילו כי ההקפות כבר נגמרו וכו' - ולאחרי זמן שלח להם כ"ק אד"ש יין מהקידוש שלו].

באווירה מרוממת זו כינס ר' יואל שי' מניין מחשובי הרבנים שליט"א, ועמדו ליד דלת חדר כ"ק אדמו"ר שליט"א, ברחוב, כי רצו לבקש מהריל"ג שי' שיוכלו להכנס להיכל המלך ולבקש ולהתחנן לפניו כי יואיל לקבל ע"ע את כתר המלכות בגלוי לעין כל, אבל לפועל לא נכנסו, משום מה.

מכיון שרבים הפסידו את ה"גילויים" הנוראים של הערב, מיהרו רבים לקום בבוקר ולתפוס מקומות להקפות של היום, ובשעות המוקדמות כבר הי' ביהכנ"ס מלא וגדוש. והדחיפות זיינען ניט געווען מעגלעך איבערצוטראָגן, די ביינער זיינען צוקוועטשט און צורייבן געוואָרן, אבל הכל כדאי...

כ"ק אדמו"ר שליט"א נכנס לפ"ע מאוחר, בשעה 12.20 לערך, ואחזו כבר לפני חזרת הש"ץ, ומיד התחילו חזרת הש"ץ, כאשר כ"ק אדמו"ר שליט"א יושב בחדרו המיוחד, אבל כל החלונות היו פתוחים, והי' אפשר לראותו בגלוי, וכך גם בעת "ברכת כהנים". אחרי הלא נכנסו ועברו כו"כ מהעומדים שם לאחל

אמרו את הפסוקים פ"ג, וכנהוג אמרו גם את הפסוקים "והי' זרעך... ופרצת", וכ"ק אדמו"ר שליט"א אמרם תחילה - מתוך חומש שהביא הר"י קרינסקי שי' לאחר 2 דקות שחיפשו חומש - ואח"כ חזר עליהם הקהל כולו ג"פ.

אח"כ התחילו ההקפות, ובהקפה א' זו', כנ"ל, כיבדו את כ"ק אד"ש והריי"צ שי' הכהן גוטניק נתן את הס"ת, ושרו ניגון הקפות ועודד בראשו הק'. בעת הקפה הו' שרו "הרבי שליט"א אין כמוך בעולם וכו'", וכאשר הגיעו ל"ע"י הרמטכ"ל הגדול מכולם נתגבר על העולם, החל כ"ק אדמו"ר שליט"א לעודד בראשו הק' בתנועות

נמרצות, וכן בדיוק הי' בכל שלשת הפעמים שחזרו על השיר. אח"כ לפני הקפה הו' התחילו כל הילדים ביחד - שעמדו על בימה מיוחדת מימין כ"ק אד"ש - לצעוק בקול גדול "יחי אדמו"ר מלך המשיח", וכל הקהל הענק אחריהם, ולאחרי הפעם הג' התחיל כ"ק אד"ש לעודד חזק עם ראשו הק', וחזרו על כך כ-10 פעמים בשאגות

גדולות ואח"כ התחילו לשיר את זה וכ"ק אדמו"ר שליט"א המשיך לעודד בתנועות ראשו הק' בצורה חזקה ביותר!!! וכך הי' במשך כל ההקפה הז'. אח"כ לקח הריי"צ שי' הכהן גוטניק בחזרה את הס"ת מידו הק', ואז התחילו לשיר ניגון ההקפות.

בכלל, א"א לתאר מה שנעשה באותם דקות בהם שרו "יחי אדמו"ר מה"מ לעולם ועד" בעידוד כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א בעצמו. הקהל כולו יצא מהגבלותיו, וחשו כי הנה הנה מתגלה לעין-כל. אח"כ אמרו עלינו וכו', וכשהתחילו "אל תירא מפחד פתאום" - בהמשך - עודד כ"ק אדמו"ר שליט"א בתנועות חזקות כשהמשיכו, באותה מנגינה, את הניגון "כי אלקים יושיע ציון", ואח"כ שרו עוד שיר וכ"ק אדמו"ר שליט"א האט

באווירה מרוממת זו כינס ר' יואל שי' מניין מחשובי הרבנים שליט"א, ועמדו ליד דלת חדר כ"ק אדמו"ר שליט"א, ברחוב, כי רצו לבקש מהריל"ג שי' שיוכלו להכנס להיכל המלך ולבקש ולהתחנן לפניו כי יואיל לקבל ע"ע את כתר המלכות בגלוי לעין כל, אבל לפועל לא נכנסו, משום מה.

לכ"ק אדמו"ר שליט"א "לחיים", וכ"ק אדמו"ר שליט"א הנהן לכאו"א בראשו הק'. כמו"כ נכנסו קבוצה של אנשים שהבטיחו לתרום 100 אלף דולר לבניין בית רבינו, ביניהם הריי"צ שי' הכהן גוטניק ואבי שי' טאוב וכו' וכו'.

אח"כ נכנס לבימת ההקפות המיוחדת ואמרו "אתה הראית" - כ"ק אד"ש כובד באמירת כל הפסוקים בפעם הא' ואיזה פסוקים אח"כ - ואח"כ הקפות. ובין אמירת הג"פ "אתה הראת" וכן בהקפות שרו כמה שירים, וכ"ק אדמו"ר שליט"א עודד כל הזמן, לפ"ע, בראשו הק', וכששרו "יחי אדמו"ר מה"מ לעולם ועד" עודד אף כמ"פ בתנועות ידו הק'. הרייל"ג שי' ניגש כמ"פ להגיד "לחיים". אח"כ התחילו קריה"ת, וכשגמרו ניגש הרייל"ג שי' ושאל אם כ"ק אדמו"ר שליט"א רוצה שיעלו את הס"ת לבימת ההקפות - למקום כ"ק אדמו"ר שליט"א - ע"מ שיעלה לחתן בראשית - והנהן בראשו הק' לחיוב! וכמובן אז ס'איז גלייך געווארן א' שמחה אין שטעטל. והכניסו מיד שולחן לפני כ"ק אדמו"ר שליט"א וכיסוהו במפה מיוחדת, וכ"ק אדמו"ר שליט"א חזר קצת לאחוריו, ואמרו את הנוסח "ברשות" וקראו: עמוד עמוד עמוד אדמו"ר ריי"צ בן אדמו"ר רש"ב, ואדמו"ר - שמו הק' - בן הרב לוי"צ, ולבסוף נישק כ"ק

אדמו"ר שליט"א את המטפחת הק' ואמר את הברכה וכולם ענו אמן, ואח"כ קראו בראשית עד הסוף, כרגיל, והגביהו קצת את הס"ת, כדי שיוכל לראות וכו', אח"כ שאל הרייל"ג אם רצונו הק' להשאר שם גם למוסף וענה הן, והתפללו מוסף במהירות, וראו איך שכ"ק אדמו"ר שליט"א מחזיק את הסידור בידו הק' ומתפלל - לפ"ע לקח זמן יותר מהרגיל - וגמרו את התפילה, וסגרו את הוילון, וכ"ק אדמו"ר שליט"א חזר לחדרו הק' לאחר שכל הקהל צעק כמ"פ גוט יו"ט. השעה היתה קרוב לשעה 3! היינו שזכינו לראות את כ"ק אדמו"ר שליט"א היום למשך קרוב ל-3 שעות ברציפות!!!

זהו, לע"ע, ה"גילויים" של היומיים האחרונים, אך, כאמור, אין זה אלא מקצת מן המקצת, בכמות - ועאכו"כ באיכות - אשר מי יוכל לשרטט ולהעלות על הגליון את כל העניינים שראינו - אשרי עין ראתה אלה. ויה"ר אשר כשם שזכינו לראות ניסים ונפלאות אלה, שרק מי שהי' כאן יוכל להשיגם קצת, כן נזכה תיכף ומיד ממו"ש לראות בהתגלות כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א לעין, מתוך בריאות הנכונה, ויילכנו קוממיות לארצנו הק'.

בברכת כט"ס והצלחה ובשורות טובות ומשמחות תכה"י.

זהו, לע"ע, ה"גילויים" של היומיים האחרונים, אך, כאמור, אין זה אלא מקצת מן המקצת, בכמות - ועאכו"כ באיכות - אשר מי יוכל לשרטט ולהעלות על הגליון את כל העניינים שראינו - אשרי עין ראתה אלה. ויה"ר אשר כשם שזכינו לראות ניסים ונפלאות אלה, שרק מי שהי' כאן יוכל להשיגם קצת, כן נזכה תיכף ומיד ממו"ש לראות בהתגלות כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א לעין, מתוך בריאות הנכונה, ויילכנו קוממיות לארצנו הק'.

הערות אנ"ש והתמימים

הערות, הארות והוספות שונות למדורים
שנתפרסמו בגיליונות הקודמים

גליון מג, שבט ה'תשע"ז מדור "דברי ימי החסידים"

בנדון. בסיום הסקירה מובאת הוראתו של הרבי להניח תפילין דר"ת כבר בחודשיים שקודם לבר המצווה יחד עם תחילת הנחת התפילין של רש"י, וצויין כי ההוראה נאמרה בהתוועדות פורים תשל"ו.

אלא שבשיחה הנ"ל אמנם מדובר באריכות על גודל החשיבות של תפילין דר"ת והצורך שבדורנו כל אחד יניח אותן כבר מגיל בר מצווה, אך לא מוזכר במפורש אודות הנחת חודשיים קודם לבר המצווה. ואכן שמעתי עדויות שמאז אמירת השיחה פשט המנהג בקרב אנ"ש להניח תפילין דר"ת מיום בר המצווה ולא קודם לכן.

רק בשנת תשמ"ט החלו להניח כבר בב' "חודשי האימון" שקודם לבר המצווה, בעקבות הוראתו המפורשת של הרבי בש"פ ואתחנן באותה שנה (מופיעה בשיחה המוגהת בהערה 114).

הת' מנחם מענדל שי' קדם
ישיבת חח"ל - צפת, אה"ק

גליון מה, ג' תמוז ה'תשע"ז מדור "שערי נגלה"

לגבי מה שהביא הר"א שפרינגר (בעמודים 23-24, ושוב הביא זאת בעמוד 33) ביאור הרבי מלקו"ש (חכ"ו עמ' 187, ובכ"מ) בעניין קיום מחלוקתם של רש"י ור"ת בסדר פרשיות שבתפילין. ונקודת הקושיא והביאור: דלכאורה

לכב' המערכת הנכבדה שיחיו,

בגליון מג, בכתבה "דברי ימי החסידים" על ר' יחזקאל הימלשטיין, יש לתקן:

(1) עמ' 62 הקטע הראשון:

בלומה היתה אשתו של ר' יחזקאל הימלשטיין ולא אמו.

(2) בעמ' 66 קטע אחד לפני האחרון:

אביו של ר' יחזקאל פייגין הי"ד לא היה גרשון אלא שמואל (אחיו של גרשון).

- עיין בכ"ז בהרחבה בתשורה לחתונת צייטלין-בריקמאן.

הת' אלחנן שי' גאלדבערג

גליון מה, ג' תמוז ה'תשע"ז מדור "שערי נגלה"

לכבוד מערכת גליון "התמים",

שלום וברכה,

ראשית, יישר כוח על הגיליון המהנה והמחיה.

שנית: בגליון האחרון הובאה סקירתו של הרה"ת ר' איסר שי' שפרינגר ע"ד חילוקי הדעות בסדר הפרשיות בתפילין וההכרעות

בלתי מובן הייתכן כיצד חולקים רש"י ור"ת בסדר הפרשיות, דלכאורה היו יכולים לתרוץ מחלוקתם ע"י בדיקת תפילין של אבותיהם, אשר הועבר במסורה ממרע"ה? והביאור, ד"כבר בזמן משה רבינו (!) היו ב' דעות באיזה סדר יש להניח את הפרשיות בתפילין".

(א) הנה לא זכיתי להבין דבריו הקדושים, דלכאורה קשה על זה הביאור ומכמה פרטים:

ראשית, לכאורה התחלת כל המחלוקות שבידינו הם מתקופת הזוגות. כמפורש ברש"י (במשנה דחגיגה (טז, א) במחלוקת הזוגות בסמיכת ידים) ד"ה "יוסי בן יועזר", וזו היא מחלוקת ראשונה שהיתה בחכמי ישראל". ורק כמה דורות לאחר"ז הייתה מחלוקת בין הלל ושמאי בארבעה דינים נוספים על הסמיכה (ראה בתוס' (בחגיגה) בשם הירושלמי). ומימי תלמידיהם נתרבו מחלוקות בישראל, כמפורש בגמ' סוטה (מז, ב), "משרבו תלמידי שמאי והילל שלא שימשו כל צורכן רבו מחלוקות בישראל ונעשית תורה כשתי תורות".

אך עיין בתמורה (טו, ב) שהיו דיעות תיכף אחר פטירת משה רבינו, "משמת משה - אם רבו מטמאין טמאו, אם רבו טהורין טהרו". וצ"ע. אך עכ"פ ברור כי הייתה הכרעה בין השיטות החלוקות ("אם רבו . . טהרו"). וכדלקמן.

ושנית, הנה אף באם נניח כי היו ב' דיעות כבר בזמן משה רבינו, ויוצא שב' הדיעות קדומות, ולפי זה יובן התירוץ לזה שיש מחלוקת בין רש"י לר"ת.

(א) וגם לגופו של תירוץ יש להקשות - מה נוגע הסיפור שהיו ב' דיעות כבר בזמן משה רבינו, העיקר מה שנוגע לפועל הוא - כיצד נפסקה לפועל ההלכה בבי מדרשא דיליה דמשה, ומאי נפק"מ שהיו ב' דיעות בזמנו? דאפשר שהיו ב' דיעות (וקשה ע"ז מתמורה דלעיל), אבל לכאורה אח"כ נפסקה ההלכה כדעה אחת!

ומובן בפשטות כי למעשה לא נהגו בשני מנהגים, משום לאו ד"לא תתגודדו", כמפורש בגמ' יבמות (יד, א) "לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות. אמר אביי כי אמרינן לא

תתגודדו כגון שתי בתי דינים בעיר אחת הללו מורים כדברי בית שמאי והללו מורים כדברי בית הלל אבל שתי בתי דינים בשתי עירות לית לן בה אמר ליה רבא והא ב"ש וב"ה כשתי בתי דינים בעיר אחת דמי אלא אמר רבא כי אמרינן לא תתגודדו כגון ב"ד בעיר אחת פלג מורין כדברי ב"ש ופלג מורין כדברי ב"ה, אבל שתי בתי דינים בעיר אחת לית לן בה". ופסק הרמב"ם כשיטת אביי (הל' ע"ז פ"ב הי"ד). וק"ל.

שלישית, אף מה שהביא הוא מ"ש"ת מן השמים" (ע"פ הערת הרבי שם) ש"אלו ואלו דברי אלקים חיים" ו"יש מקום אמיתי לב' הדיעות" (כלשונו). הנה עניין זה דאלו ואלו דא"ח" הוא עניין לדיון ההלכתי בלבד, אך להלכה ולמעשה יש לפסוק רק כדיעה אחת! דהנה אף שיטת ב"ה ואף שיטת ב"ש הינן דא"ח" (ועיין בהקדמת אדה"ז לתניא, וזאת על אף שקלקלו תלמידיהם וכו' כדלעיל), אך לפועל "בעולם הזה הגשמי" צריך להיות כשיטה אחת!

והייתכן שלא הוכרעה מחלוקת זו במשך אלפי שנה (עד שבא השו"ע, ופסק הלכה כשיטת רש"י), ועוד בימי משה רבינו וסנהדרין גדולה!?

רביעית, גם לעניין הקושיא דיביטו בתפילין של אבותיהם (ולפי הבהרת הרבי (בלקו"ש שם) דהשיטות קדומות, מובן דהוא לעניין רבותיהם) ברגע שנוצרה המחלוקת.

דהנה ק"ק, דלכאורה לא תמיד אפשר לבדוק, אפשר שרבו נמצא במקום אחר, וכבר אז היו גלויות ישראל פזורות בתפוצות (עוד כבר בימי בית ראשון), ובטח בתקופת הלל ושמאי...

ואף איתא הכי ברש"י בב"מ (לג, ב) ד"ה "בימי רבי", "מתוך עול שעבוד מלכויות וגזירות שהיו גוזרין עליהן ומתוך כך לא היו יכולים לתת לב לברר דברי החולקים".

סוף דבר: הדברים צריכים עיון לדידי ולדכוותי. ואשמח, אם יש ביאור ביד אי מי מהקוראים, שיבאר את העניין.

(ב) אמנם להעיר שלפי ביאורו זה של הרבי יובנו דבריו שלעת"ל יניחו ד' זוגות, כיוון

שכל עניינו של משיח הוא להחזיר המצוות כמקודם, כפי שהיה בתחילה, כמפורש ברמב"ם הל' מלכים בסופם. (והיה אפשר לשאול, כמו בס"א, שהיה רק מנהג אחד, ואזי גם לעת"ל יניחו כפי המנהג האחד) -

ולפי זה שכבר "בראשונה", בימי משה רבינו, נהגו להניח ד' זוגות, מובן מה שאומר הרבי (בשיחות משנת ה'תשנ"ב) שגם לעת"ל יניחו ד' זוגות. ודו"ק.

הת' ל.ה.

ישיבת תומכי תמימים, אה"ק

גליון מה, ג' תמוז ה'תשע"ז
מדור "שערי נגלה"

לכבוד מערכת התמים,

שלום רב!

יישר כח על העלון המיוחד בכמות ובאיכות.

בגליון הקודם התפרסם מאמרו של הרב איסר שפרינגר שי' בנושא תפילין של רש"י ור"ת, ובסיומו הובא שגם הגאון הרב משה פיינשטיין זצ"ל התחיל להניח בסוף ימיו.

ובענין זה רציתי להאיר ולהעיר, אשר הייתה לי הזכות לשמוע את הסיפור כולו לפרטיו מהסופר הרב אליעזר זירקין ז"ל, ביחד עם הרה"ח ר' שמואל שפריצער שי' - שהקשר עם הרב פיינשטיין בנושא הי' באמצעות אביו הרה"ח ר' צבי הירש שפריצער ז"ל שעסק במרץ ב"מבצע תפילין" וזכה (לאחר סיפור קודם ב"מבצע מזוזה") להיפגש עם הגאון ולשכנעו להניח תפילין דר"ת, שאגב נכתבו במיוחד עבורו בכתב "בית יוסף".

ומענינים הם הפרטים הנוספים בסיפור אשר מוסיפים נופך מיוחד במאמר המרתק של הרב שפרינגר בגליון שעבר.

את כל הסיפור המרתק ניתן לקרוא ב"בית משיח" ט"ז אייר תשס"ח.

הרב יהודה שי' גינזבורג
חיפה, אה"ק

גליון מה, ג' תמוז ה'תשע"ז
מדור "שערי נגלה"

שלום וברכה,

יישר כח על הכתבות והמאמרים המעניינים והמחכימים.

בנוגע לכתבה על סדר הפרשיות בתפילין, רציתי להעיר, שיש להוסיף טעם לכך שאיננו מניחים רש"י ור"ת ביחד, מאחר והמניחים ביחד צריך לכוון שאחד מהם הוא רצועות בעלמא בשביל שלא יעבור על "בל תוסיף" (ראה שו"ע ר"ס' לד ס"ד). ומאחר ואנו מניחים את שניהם גם בגלל ענינם הרוחני, ולשניהם יש שורש למעלה, איננו רוצים לכוון כך, ולכן מניחים אותם בנפרד (ולכאורה אז אין צורך לכוון כך).

ושוב, יישר כח גדול.

הרב יעקב שי' טייב
מגדל העמק, אה"ק

גליון מה, ג' תמוז ה'תשע"ז
מדור "שערי נגלה"

שלום וברכה,

בהמשך לכתבה המעניינת על סדר הפרשיות בתפילין, רציתי להוסיף עוד מקור מעניין מדברי הרבי:

גליון מה, ג' תמוז ה'תשע"ז

מדור "דברי ימי החסידים"

גבי מה שכתב הרי"י זלמנוב (בעמוד 106) כי קודם הקמת תו"ת שלחו כמה בחורים לקעניגסברג וביניהם רא"ד מרוזוב וכו'.

(א) הנה אין הדברים עולים יפה עם דברי כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ במכתבו (אג"ק ח"ב עמ' קח), "מקבץ הוא הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק צוקללה"ה נבג"מ זי"ע בשנת תרנ"ד קבוצה של טו-יז בחורים, ומקרבם לאור כי טוב. הבחורים האלו בני בע"ב חסידים אשר שלחו בניהם לליובאוויטש להיות "יושבים". החסרונות של נד-נה נתתקנו בשנת תרנ"ו, ויושבי השנה ההיא עשו פרי טוב, ויתנו תקוה טובה, והיא יסוד ישיבת תומכי תמימים יצ"ו, אשר נוסדה בט"ו אלול תרנ"ז".

דהנה מזה ניכר כי אותה קבוצה לא הייתה בקעניגסברג אצל רא"פ, אלא בליובאוויטש פנימה. גם אין מקור כללות סיפור זה ברור לסמוך עליו או לא.

(ב) ועוד לגבי הרא"ד מרוזוב, הנה הוא נכנס לתו"ת רק לאחר הקמת הישיבה, כניכר מזכרונות בנו רמ"מ בכפ"ח גליון 495 עמוד 22 ואילך, שקודם לזה למד במינסק ובא לליובאוויטש בשלהי תרנ"ז, ורק לאחר תשרי תרנ"ח נכנס לתו"ת (עיי"ש באריכות, זיכרונות אלו הובאו בקיצור נמרץ ב"אלה תולדות פרץ" עמודים 109-110, אך לא אצטטם מפאת הכבדות שבדבר).

המורם מזה, עכ"פ, דרא"ד מרוזוב הגיע לליובאוויטש רק לאחר הקמת תומכי תמימים לייובאוויטש.

אני מקווה שבוזה די, ודבריו עצמם הינם סתירה מיניה וביה (אף אם לא היה הציטוט האמור), כיוון שהגיע לליובאוויטש באלול תרנ"ז וחזר לפתיחת הישיבה באותו חודש עצמו (!)... והיה צריך להספיק בזה ש(א) היה צריך לבוא לליובאוויטש, (ב) להחליט שנשאר ללמוד בתומכי תמימים, (ג) לנסוע לקעניגסברג, (ד) לחזור לליובאוויטש

להשתתף בהקמת תו"ת - במשך פחות משבועיים בלבד! אתמהה...

[זאת מלבד דבריו (המיוסדים על דברי אדמו"ר הריי"צ) 'ר' אברהם אבא הגיע לליובאוויטש בתחילת אלול תרנ"ז, היינו שאי אפשר שרא"ד הספיק לשוב עימו עוד קודם שבכלל הגיע לליובאוויטש!!! (זאת גם מלבד מה שכותב אדמו"ר הרש"ב באג"ק ח"א עמ' קצה, עיי"ש, ושם שנפגש עם הרמ"ד סלונים, ז.א. שלא הגיע לליובאוויטש מקעניגסברג...)].

והנה אף לשיטתו יצומצם הביקור אצל הרא"א פערסאן ממש לפני הקמת תו"ת (כי הרי ניסה לדחוף לקבוצה גם את הרא"ד מרוזוב), והנה הרא"ד מרוזוב הגיע באלול לליובאוויטש, והנה מובן מאליו שנסיעה לפרוסיה-גרמניה (אם הייתה בכלל) והפרוצדורה וכו' אי אפשרי שיתקיים, כיוון שגם היה צריך לחזור (שהרי מסופר שהיה באלול, ובחדש תשרי וכו').

ובפרט, שגם הוא מספר בקטע שלאח"ז שרא"א פערסאן עצמו נסע "בתחילת אלול", ומה טעם יסעו ויחזרו וכו' בשעה שעתידי להיות כעבור פחות משבועיים??

ולפי זה יוצא ברור ופשוט שהרא"ד מרוזוב לא נסע כלל לגרמניה - לא קודם תו"ת, לא לאחריה, וכנראה אף לא במשך ימי חייו כלל...

(ג) גם לגבי עצם קיום הנסיעה לגרמניה של קבוצת תלמידים - אין לה שום מקור מהימן שאפשרי לסמוך עליו, ואני מכיר רק מהספר על החסיד ר' מענדל פוטערפאס (עמוד 234 - ומשם הובא ל"כולם בחכמה" ח"א עמודים 77-78), ואין זה ספר מדויק כלל, וא"א להסתמך עליו בשום עניין!

והנה כמה דברים שאינם מתקבלים יש בסיפור זה:

ראשית כל הרא"א פערסאן היה "בעל עסק" על כל המשתמע מכך, ולשלוח אליו קבוצה של כעשרה תלמידים (ועוד עם מעשה שובבות שכזה, כפי שמספר...) לא הגיוני בעליל! ובפרט שלא מסופר בשום מקום בכתבי רבותינו (וודאי שאין תיעוד לזה באג"ק

שלחם) שהרא"א פערסאן היה משפיע ומשגיח רוחני... וגם בהקדמת הרבי הרי"צ לסיפורי הרא"א ב"התמים" (ווארשא) אין פרט כזה נזכר, וזה פלא עצום, אם היתה כזו עובדה מעניינת, והרבי הרי"צ השמיטה!! כמה זה מתקבל על הלב??

גם לא מסתבר שאי פעם קבוצה נשלחה למקום הרא"א - גרמניה, וכלשונך "מעוז ההשכלה" - ואין להאריך בדבר הפשוט!

כל זה גם מצד הפשיטות שלא נזכר בקשר להקמת תו"ת עובדה כזו שנשלחו תלמידים להרא"א פערסאן, כחלק מהקמת תו"ת...

ועיקר הוכחתי מהמכתב שציטטתי לעיל הוא שהיושבים היו בליובאוויטש דווקא, ולא בשום מקום אחר, ובטח ובטח לא היו מסכימים לנסוע מהרבי בשביל כו'.

בכבוד גמור,

לה.

שיבת תומכי תמימים, אה"ק

תגובת הרי"י שי' זלמנוב:

ראשית, אביע ברכת ישר כח לת' הכותב שי' ותודה רבה על הפנייתי לעיין שוב בדברים מחדש.

ולאחרי העיון בכל הנ"ל, יש לומר בזה כמה הערות ואולי גם תיקונים בדרך אפשר (לאחר קבלת (רוב או רוח) הדברים מב' הצדדים, היינו הן מספר ר' מענדל והן מסיפורי בנו הרמ"מ, עם הצעת פשרה בין שתי הגירסאות, וכדלהלן).

[ובהקדמה - מוסכם על כולנו שאף אחד מאיתנו לא היה שם ואינו יודע בוודאות גמורה שכך וכך היה או אחרת, והדרך היחידה שלנו להיוודע מדברי הימים היא קריאה בספרים או תיעודים מאותם ימים, ועל כן כל עיון ודקדוק בנושאים אלו צריך להסתמך על מקורות ברורים, ועל דברים ברורים, ואם אין דברים ברורים ויש כמה שמועות או גירסאות סותרות - אפשר לפעול עם השערות וסברות, שיכולות להיות שונות זה מזה כפי שדעות בני אדם שונות זה מזה, אך בוודאי לא לקבוע מסמרות כך או אחרת]:

(1) הקבוצה הראשונה (8 בחורים, כדברי אדמו"ר הרי"צ בהקדמה לקונטרס התפילה) של תלמידי תומכי תמימים נבחרה כבר בטו"ב אלול תרנ"ז. רא"ד מרוזוב (כפי שעולה מהציטוט בכפ"ח הנ"ל) לא היה ביניהם.

עם הקמת תומכי תמימים - קבוצת תלמידים (8 הנ"ל ועוד כמה, סה"כ ט"ו, כמ"ש אדמו"ר הרי"צ באג"ק שלו ח"א עמ' שא) נשלחו לז'עמבין! וזאת - על מנת לחנכם אצל הרש"ג אסתרמן... (על אף שיתכן שלא רצו לעזוב את הרבי בשביל כו'), ולכל השנה!!! (וע"פ מש"כ בכפר חב"ד, רא"ד לא היה ביניהם, שכן עפמש"כ שם - נשאר בליובאוויטש).

[וזהו מענה על דבריו "ועיקר הוכחתי מהמכתב שציטטתי לעיל הוא שהיושבים היו בליובאוויטש דווקא, ולא בשום מקום אחר, ובטח ובטח לא היו מסכימים לנסוע מהרבי בשביל כו"'].]

(2) במשך השנה-שנתיים הראשונות, התווספו עוד ועוד תלמידים, וע"כ על פי זאת, אין זה מופרך שנשלחו עשרה תלמידים לקניגסברג לרא"פ לתקופה קצרה עכ"פ (ואולי היה זה כמה ימים? ואולי שבועיים?) ע"מ לבחון מעמדם ומצבם בעבודת ה' (ובפרט - שאדמו"ר הרי"צ נתמנה למנהל פועל (ובוחן את התלמידים לפני כניסתם לשיבה) רק בסוף תרנ"ה, סוף השנה הראשונה, כך שמיד עם פתיחת הישיבה היה צורך במישהו יסודי שאדמו"ר הרש"ב סומך עליו והוא זה שיבחן את התלמידים וידווח לו על כך, ואולי - ובדגש על "אולי" - היה הרא"פ אחד מהם?).

(3) ואת"ל, כיצד הסכים רא"ד מרוזוב לנסוע לקניגסברג לאחר ההתלבטות שלו והחלטתו להישאר בליובאוויטש? - הרי מינ' ובי' יש להביא את דברי בנו (בכפ"ח הנ"ל) "אבי הלך בשמחה בשביל שהתווה אדמו"ר הרש"ב", ועל כן אין זה מופרך, שעשה זאת בקבלת עול ובשמחה כי היתה זו הוראה "מלמעלה", גם אם היתה לו מחשבה לחזור למינסק או קוידנוב (עיין שם).

(4) אגב - קניגסברג, למרות שמה הגרמני, היתה בעבר בפרוסיה אך כיום היא בגבולות

מדינת רוסיה ושמה קלינינגרד. המרחק בין ליובאוויטש לקניגסברג הוא כ-800 קילומטרים - מרחק לא גדול במושגים של רוסיה. בהתחשב בכך שרוסיה היתה מרושתת במסילות ברזל מאמצע-לקראת סוף ימי נשיאותו של אדמו"ר מהר"ש, נסיעה לשם ברכבת היתה לא יותר מכמה ימים.

(5) אלא, שעדיין יש לדון מתי זה קרה.

[השערתו היא (ואדייק - השערה, לאחר שקראתי את דברי רמ"מ מרוזוב, ולאחר שמונח אצלנו שראא"פ הגיע בתחילת אלול תרנ"ז לליובאוויטש) -

שכותבי הזכרונות מפי ר' מענדל פוטרפס (בהתוועדויות ובשיעורים, שכפי הידוע מפי השמועה רוב ספר ר' מענדל"ה הוא ממחברות התמימים שכתבו את סיפוריו בהתוועדויות ובשיעורים בישיבה), לא דייקו, וקבוצת הבחורים נשלחו לקניגסברג לאו-דווקא לפני הקמת ישיבת תומכי תמימים, אלא לפני עצם היכנסם וקבלתם לתומכי תמימים כתלמידים (בנוסף על התלמידים שכבר נכנסו לישיבה בליובאוויטש גופא ולמחלקה בז'עמבין). וכן"ל - זו השערתו בלבד].

יתכן וזה היה אחרי תשרי תרנ"ח (לפני קבלת קבוצה של עשרה תלמידים נוספים לתומכי תמימים). ואולי תהליך הבדיקה הזה - היה חלק מתנאי הקבלה לתומכי תמימים לחלק מהתלמידים, לקבוצות מהרוצים להתקבל (ועפ"ז צ"ע מש"כ בנו "ומובן שקבלוהו". ואולי התקבל מיד באופן עקרוני אך נשלח לקניגסברג ע"מ כנ"ל, ואולי גם בנו לא דק, והתקבל אחרי חודש או חודשיים, וכידוע לעוסקים בדברי הימים ההם - תקופה כזו של המתנה לא נחשבה בליובאוויטש זמן רב כל כך...).

(6) הספר ר' מענדל"ה כמקור מהימן - כנ"ל, יתכן ולא דייקו בפרטים (כי כתבום בחורים בישיבה-גדולה בשנות ה'מ'-נ', בלי רקע מקדים ומידע רב כל כך כפי שמודפס היום, שאין להשוותו לידע הרב והעצום שיש לחלק ניכר מתלמידי התמימים בשנים האחרונות), אבל א"א לומר שאי אפשר להסתמך עליו

בשום ענין (ואולי מכאן נובעת הקביעה "ובוודאי לא נסע רא"ד לגרמניה כלל, לא לפני תו"ת ולא אחרי תו"ת ואולי כל ימיו").

[ידועה התופעה שיש אוהבים "לסמן" ספרים כמהימנים או לא מהימנים - אך כמו בכל דבר בעולם - אין "שחור ולבן", ובני אדם מטבעם יכולים לטעות ולא לדייק בפרטים מסויימים, גם אם רוב הספר נכון... וטעות כלשהיא, גם אם היא טעות דמוכה - אינה הופכת מיידית את הספר ל"מקור לא מהימן" שאי אפשר לסמוך עליו כלל" ו"לא הגיוני" ו"לא מתקבל" ו"מקור מפוקפק ביותר"].

(7) היותו של ראא"פ "בעל עסק" - אינה בסתירה כלל ליכולתו להיות בודק רוחני, ואדרבה, ממכתבי אדמו"ר המהר"ש הרש"ב והתבטאויות אדמו"ר הריי"צ (המובאות בכתבה ב"התמים" דנן) עולה שהוא לא היה "בעל עסק" גרידא כלל וכלל (ובוודאי לא "על כל המשתמע מכך"...), אלא חסיד ירא שמיים בתכלית, ספוג לחלוות חסידית ובעל חושים עדינים ומיוחדים.

דווקא בהקדמה לסיפוריו ב"התמים", נכתבו המילים: "בעל רגש גדול הי' אבל עם זה מזג טוב ומתון בדבורו והילוכו, ובצדק אפשר לומר עליו כי הי' שם אורחותיו, אוהב את הבריות ומקרבן ברגשי חן וכבוד" - האין זה כולל בתוכו גם את שייכותו המהותית והפנימית לתפקיד בוחן רוחני ומדווח ע"כ לאדמו"ר הרש"ב, ומדריך את תלמידי התמימים בהתוועדויות (עם סיפורי החסידים ודרך סיפורו הנדירה, כפי שמתאר אדמו"ר הריי"צ)? [ועכ"פ לתקופה קצרה...].

(8) ה"לא מסתבר" שנשלחה קבוצה - זו סברה יפה, אולם סברה נוספת ניתן לומר מן הצד השני, שבאם הראא"פ משגיח עליהם היטב, ולתקופה קצרה, והם יודעים שדווקא כעת ודווקא כאן הוא בוחן אותם האם יזכו להיכנס לתומכי תמימים - גם אם זה "מעוז ההשכלה" (הגם שמעוז ההשכלה היתה בערי הבירה ולא בעיר כמו קניגסברג) - הרי שיש מקום לשלוח את התלמידים שיתחנכו אצלו וכן"ל.

אסיים בברכת ישר כח נוספת לת' הנ"ל
כותב התגובה, מתוך תפילה לקיום היעוד
המקווה בתחיית המתים בגאולה האמיתית
והשלימה, אז יתבררו כל העניינים הנ"ל
לאשורם מפייהם ולא מפי כתבם.

גליון מה, ג' תמוז ה'תשע"ז מדור "דברי ימי החסידים"

למערכת "התמים",

בנוגע למה שכתב הרי"ש בדר בגליון האחרון
(גליון מה - עמוד 111) לגבי לימוד הרא"ד
מרוזוב עם כ"ק אדמו"ר הרי"צ, ומשמע
קצת שזה בתור תלמיד תו"ת בליובאוויטש,
והנה מאג"ק אביו אדמו"ר הרש"ב ניכר שהיה
זה לאחר חתונת רא"ד מרוזוב ולא כתלמיד
בישיבת תומכי תמימים (ראה אג"ק שלו ח"ד
עמוד לב, מיום ב' אדר תרס"ד "בטח אתה
לומד עם ר"א ש' נגלה, תודיעני כמה שעות
ביום"; שם, עמוד עח "תודיעני משלומך
ומלימודך אם נשמר אצלך הסדר בלימוד
הנגלה עם ר' אלחנן ש'").

הת' ל.ה.

ישיבת תומכי תמימים המרכזית, אה"ק

תגובת הרי"ש בדר:

יפה כתב הת' ל.ה. ש' כי לימודי הרה"ח ר'
אלחנן דוב מרוזוב עם כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ
התקיימו לאחר נישואי הראד"מ, ומתאימים
דבריו אלו עם מה שכתב ידידי הרב שלמה
ברדה ש', בחלק הראשון של המאמר (שנדפס
אשתקד, בגליון מא עמ' 62-61) כי לימודו זה
היה לאחר נישואיו, כאשר הוא עצמו באותה
תקופה סייע לכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ, בתור
עובד בישיבה (עיי"ש באריכות).

מה שכתבנו בגליון האחרון הובא באופן
בלתי מחודד, מעורטל מה, ומיוסד על שטף
הדברים בכפ"ח, מתוכו ניכר כי מדובר
גם בשנות לימודיו בתו"ת (ובייחוד לאור
התבטאות כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע שם כי
"לא מצאתי פנימי כמוהו", ומפשיטותו משמע
נופל על שאר התלמידים, עיי"ש. אמנם ראה

פקפוק הרי" דובראווסקי בזה - ומתקבל הוא
(על יסוד רשימת אדמו"ר מהוריי"צ לקמן),
במקצת עכ"פ - ב"אלה תולדות פרץ" עמ'
107).

אך באתי רק להוסיף, וכי ייתכן כי לא רק
דברי הרי"ש ברדה הם הגורם לבחירת הראד"מ
(עיי' בדבריו שם), ואפשר שהיה זה גם
בהמשך זל"ז מצד קירובו עוד קודם לכן.

וכך מספרת גם בתו (בשינוי לשון קצת):
"הוא הגיע לליובאוויטש בגיל 19, זמן קצר
אחר פתיחת ישיבת "תומכי תמימים", ונמנה
עם בכירי בוגריה. כישוריו והתמדותו משכו
את לבו של הרבי והוא דאג להמשיך לימודיו
ביחד עם בנו היחיד, הצעיר ממנו בשנתיים,
כ"ק אדמו"ר הרי"צ. לשאלתו למה דווקא חוני
ענה "לא מצאתי אף אחד מעמיק כמוהו".

אמנם גם ללא מקורות הנ"ל (שעליהם נוסדו
דבריי), ברשימת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ מ"יום
ה', ו' מ"ח, ס"ג" (סה"מ תרס"ג ח"ב עמ' שצג)
כותב: "זה היום שקייתי לו. הוא בא ויחיני,
היות כי מאד חפצתי באמת לאמתו להשי לי
חבר טוב ומועיל, והנה הצעתי דברי' לפני
אלחנן דוב, מאראזאוו, אברך נכבד ומרומם
פרי בית מדרשינו. ועוד לא חפץ מכמה טעמי'
שונים, והיום בא והגענו לעמק השוה, יתן ה'
שיהי' בהצלחה רבה".

והנה מזה ברור כי זה זמן לפני"ז שכ"ק
אדמו"ר מהוריי"צ ביקשו זאת, ורק בתחילת
תרס"ג נענה לבקשתו. כך שברור שעכ"פ
הוצעה בקשתו זו כבר בהיותו בחור (או אברך),
שכן רא"ד מרוזוב התחתן בחורף תרס"ב
(מיוסד על אג"ק כ"ק אדמו"ר מהורש"ב ח"ג
עמ' שלט; כרם חב"ד 3 עמ' 57). כך שעדיין
היה אברך ולמד בתו"ת גם לאחמ"כ עד סוף
השנה ההיא (ראה כרם חב"ד גליון 3 עמ' 68
"מספר התלמידים בשנה ההיא מאה ושמונים
ושמונה בחור, ושמונה אברכים". ויש להוכיח
גם מאג"ק הנ"ל).

ויוצא מכהנ"ל שכבר בתקופת לימודו
בתו"ת (בין כבחור בין כאברך) ביקשו כ"ק
אדמו"ר מהוריי"צ ללמוד עמו.

[אגב יש לציין עוד לגבי הנדו"ד לזיכרונות

ר' אייזיק קרסיק בו מציין התייחסות הרא"ד מרוזב ללימודו זה (בספרו "גבורה יהודית במלכות הרשע", עמ' 162), וכך אמר: "לולי אדמו"ר מהור"י צ' הייתי מסתמא יושב סטרויקעס בנ.ק.ו.ד.". עוד לגבי אופי הלימוד ראה "אלה תולדות פרץ" עמ' 112, מפי בנו רמ"מ שי'.

עד כאן לעניין דבריו, ועוד יש להוסיף את מה שנשמט במאמר הנ"ל, בעניין קירוב התלמידים עם כ"ק אדמו"ר מהור"י צ' (בעמ' 114-112), ב' מקורות שיש בהם תוספת חיזוק למה שנכתב שם:

(א) מכתב הרע"ז סלונים אל אמו מעת שבתו בלויבאוויטש פנימה, כותב "עוד יכול אני לספר לך אמי היקרה... וגם הרב יוסף נ"י בנו של האדמו"ר גם הוא מקרב אותי מאוד" (המכתב נדפס בס' עבד מלך עמ' 56).

מזה ניכר כי גם בשנים מאוחרות (בעשור השני לקיום הישיבה) היו מתלמידי התמימים שנותרו בקירוב עם כ"ק אדמו"ר מהור"י צ', מפני סיבות שונות. ולדוג' כפי שעולה מכאן, מצד קרבת המשפחה ביניהם (או כמו שנזכר שם אודות הבחורים המבוגרים). אך יש להניח כי היו עוד מהתמימים שאף להם ה' קירוב. מהנ"ל גם ניכר כי היה צריך סיבה (בחור מבוגר, קרבת משפחה וכדו') על מנת להיות

בקירוב (ראה שם לדוג' דברי רשנזמ"ס).

(ב) צילום רישום דברים מאת אחד מתלמידי הישיבה (מצו"ב), בו העלה על הכתב סיפור כ"ק אדמו"ר מהור"י צ' אליו עוד בחיי אביו כ"ק אדמו"ר מהורש"ב, וכך רושם בשולי הדברים "כך שמעתי מהר"י צ' בנו של אדמו"ר שליט"א" (על רישום זה ישנה הגהה מכ"ק אדמו"ר מלך המשיח). לענין זה ראה שם בארוכה.

לזכות

החתן התמים לוי יצחק שי'

והכלה מרת שושי תחי'

זלמנו

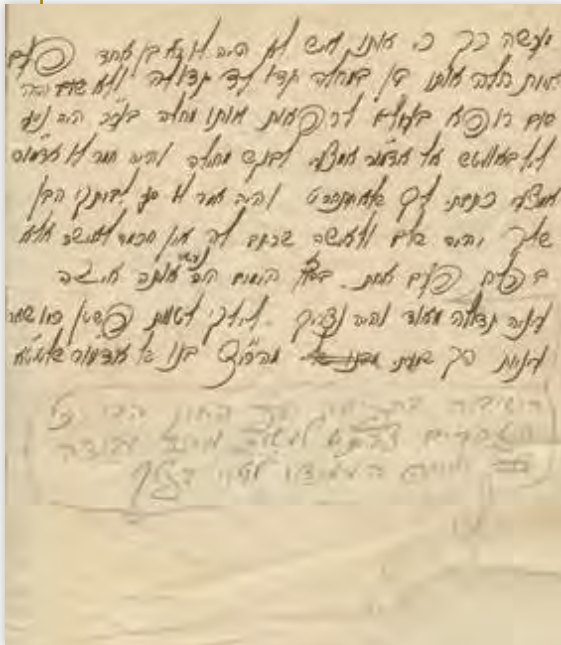
לרגל נישואיהם בשעתומ"צ ביום ג', כא אלול ה'תשע"ז

.

ולזכות הוריהם

הרה"ח ר' שמואל ורעייתו שיחיו זלמנו

הרה"ח ר' שניאור ורעייתו שיחיו גרוזמן

לזכות

שלוחי הרבי בכל אתר ואתר

שיתברכו בכתיבה וחתימה לשנה טובה
ומתוקה, ויוכלו לקיים שליחותם מתוך
מנוחת הנפש ומנוחת הגוף, ובפרט
בשליחותם העיקרית - להכין את עצמם
ואת כל העולם כולו לקבל פני משיח
צדקנו בקרוב ממש

קובץ זה נדפס ע"י ולזכות
ר' **מרדכי** וזוגתו מרת **חי' מושקא** שיחיו
בן שבת

•

ולזכות **ליאור** בת **מרדכי**, **יהושע** בן **אברהם** שיחיו
יזכו להצלחה רבה ומופלגה
בכל אשר יפנו בגשמיות וברוחניות

•

ולזכות ר' **דוד** ציון בן **יצחק**
וזוגתו **זהבה** בת **מרדכי** שיחיו
לרפואה שלימה וקרובה

לזכות
כ"ק אדמו"ר שליט"א
מלך המשיח
מהרה יגלה אכי"ר

לז"נ
הרה"ח הרה"ת ר' צבי הירש בן הרה"ח ר' בן ציון
נלב"ע ז"ך אלול ה'תש"מ
מרת רבקה בת הרה"ח ר' צבי
נלב"ע כ"ט תמוז ה'תשס"ב
שפריצער

"והקיצו ורגנו שוכני עפר" והם בתוכם,
בהתגלות כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א
תיכף ומיד ממש

נתרם ע"י בניהם:
הרה"ת ר' שמואל והרה"ת ר' יעקב מרדכי שיחין
שפריצער

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

BEIS MOSHIACH

B"H. 29 Elul 5777
20 September 2017 • Number 1086
Price: \$7.00 • Part 5 of 5